

**GEMLİK KURŞUNLU BAŞMELEKLER (H.
TAXIARCHOI) KİLİSESİ KORUMA ÖNERİSİ**

Bengisu ÖZKILAVUZ

T. C.

**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GEMLİK KURŞUNLU BAŞMELEKLER (H. TAXIARCHOI) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ**

Bengisu ÖZKILAVUZ

Doç. Dr. Özlem KÖPRÜLÜ BAĞBANCİ
(Danışman)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RESTORASYON ANABİLİM DALI**

BURSA – 2017

TEZ ONAYI

Bengisu Özkılavuz tarafından hazırlanan "Gemlik Kurşunlu Başmelekler (H. Taxiarchoi) Kilisesi Koruma Önerisi " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Özlem Köprülü Bağbancı

Başkan: Doç. Dr. Özlem Köprülü Bağbancı
Uludağ Ü. Mimarlık Fakültesi,
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Üye: Prof Dr. Özgür Ediz
Uludağ Ü. Mimarlık Fakültesi,
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Üye: Doç. Dr. Gökçe Şimşek
Adnan Menderes Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi,
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Ali BAYRAM

Enstitü Müdürü

07.12/2017

U. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

14/09/2017

Bengisu ÖZKILAVUZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

GEMLİK KURŞUNLU BAŞMELEKLER (H. TAXIARCHOI) KİLİSESİ KORUMA
ÖNERİSİ

Bengisu ÖZKILAVUZ

Uludağ Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Özlem KÖPRÜLÜ BAĞBANCİ

Bursa, tarih boyunca birçok uygarlık ve kültürü içinde barındırmıştır. Bu sebeple çok çeşitli kültürel miras zenginliğine sahip olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde de Müslüman, Yahudi, Ermeni ve Rum kesim bir arada yaşamıştır ve bu kültürlerden günümüze ulaşabilen eserler arasında ibadet yerleri önemli bir yere sahiptir. Özellikle Rum Ortodoks nüfusunun diğer gayrimüslim topluluklara göre daha kalabalık olması Rum Ortodoks kiliselerinin bu kültür varlıkları arasında çeşitlilik ve nicelik açısından önemini arttırmaktadır.

Bursa'da Gemlik'e bağlı bir mahalle olan Kurşunlu'nun tarihinin Roma dönemine kadar uzanması ve eski bir Rum köyü olmasından dolayı, Hristiyan mimarisinin çeşitli eserlerine ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Tez çalışması için seçilen 19. yüzyılın başlarında yapıldığı bilinen Başmelekler (H. Taxiarchoi) Kilisesi; Osmanlı Devleti döneminde yapılmış Rum Ortodoks kiliselerinin mimari özelliklerini tam anlamıyla yansıtan, korunması gerekli kıymetli bir eserdir.

Tezin birinci bölümünde Gemlik ve Kurşunlu yerleşimlerinin tarihi ve sosyal gelişimi incelenmiştir. İkinci bölümünde ise Rum Ortodoks kiliselerinin Osmanlı Devleti dönemindeki konumu, mimari plan ve eleman özellikleri irdelenmiştir. Tezin ana gövdesinin başlangıcını oluşturan üçüncü bölümde ise Başmelekler Kilisesi'nin analitik rölövesi çizilmiş, malzeme ve hasar analizleri yapılarak raporlanmıştır. Sonrasında yapıyı oluşturan elemanların dönemleri tespit edilmiş; Bursa ve İstanbul'da bulunan 19. yüzyıl bazilikal planlı Rum Ortodoks kiliseleri incelenmiş ve karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Bu bilgiler ışığında yapının restitüsyon projesi çizilmiştir. Yapının gelecek nesillere doğru ve uzun ömürlü bir şekilde aktarılabilmesi için müdahale önerileri geliştirilmiş ve restorasyon projesi çizilip, raporlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gemlik, Kurşunlu, Koruma, Başmelekler Kilisesi, H.Taxiarchoi Kilisesi

2017, x + 261s

ABSTRACT

MSc Thesis

CONSERVATION PROPOSAL OF BAŞMELEKLER (H. TAXIARCHOI) CHURCH IN KURŞUNLU GEMLİK

Bengisu ÖZKILAVUZ

Uludağ University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Architecture

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özlem KÖPRÜLÜ BAĞBANCİ

A lot of civilizations and culture have taken place in Bursa throughout the history. For this reason, Bursa has a huge and various wealth of cultural heritage. The Muslim, Jewish, Armenian and Greek people lived together during the Ottoman period, and among those remains from these cultures, which are still standing today, the prayer places have a crucial place. Especially, due to the Greek population being more crowded than the other non-muslim people, the Greek Ortodox churches have gained more importance in terms of variety and quantity than the others.

Since the history of Kurşunlu, located in a quarter of Gemlik a town of Bursa, has traced to the Roman period and it was an old Greek village, various artefacts of Christian architecture can be observed in Kurşunlu. Başmelekler (H. Taxiarchoi) Church, which is the main theme of this study as a master thesis, is known to have been built at the beginning of the 19th century. The Church, which reflects the whole architectural features of Greek Ortodox churches, was built during the Ottoman period and is a valuable architectural artefact which must be highly conserved.

In the first part of the thesis, the settlements of Gemlik and Kurşunlu have been investigated in terms of historic and social development. In the second part of the study, the position of Greek Ortodoks churches during the Ottoman period, the architectural plan, and the features of units have been studied. In the third part which is the beginning of the main theme of the thesis, the analitical measured drawing of Başmelekler Church has been drawn and the analyses of metarials and damages have been made and then reported. Afterwards, the period of the elements which formed the building has been determined. The Greek Ortodox churches with basilical plan in Bursa and İstanbul in the 19th century have been examined and analysed contrastively. The Project of restitution has been drawn considering the obtained knowledge. The proposals of prevention of the church have been made and the project of restoration has been worked up and reported in order to transfer the building into the next generation and to conserve it correctly and perennially.

Keywords: Gemlik, Kurşunlu, Conservation, Başmelekler Church, H.Taxiarchoi Church

2017, x + 261 pages

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimimin başladığı ilk günden bu yana yalnızca akademik olarak değil, her türlü konuda zaman, mekân fark etmeksizin bir hoca, bir abla olarak bilgi ve desteğini esirgemeyen, tez sürecinin her aşamasında yapıcı yaklaşımı ve sonsuz hoşgörüsü ile beni yönlendiren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Özlem Köprülü Bağbancı'ya,

Aklıma takılan tüm statik ve malzeme konularıyla ilgili sorularımı yanıtsız bırakmayan, aynı zamanda bir ağabey olarak manevi desteklerini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Bilal Bağbancı'ya,

Bir yabancı olarak karşısına çıkmama rağmen tüm samimiyeti ve Rum Ortodoks kiliseleri ile ilgili bilgi birikimiyle, tüm kaynakları ve bağlantılarını önüme sunan, mantıklı ya da mantıksız aklıma gelen tüm sorularda bıkmadan bana cevap veren Sayın Zafer Karaca'ya ve beni ağırlamaktan bıkmayan ailesine,

Kilometrelerce uzakta olmasına rağmen, bir telefonla tüm arşivini talan eden, tüm bilgilerini ve yayınlarını benimle cömertçe paylaşan Giorgio Michailidis'e; yoğun çalışmaları arasında bana zaman ayırıp, Bursa, Gemlik ve Bursa Kiliseleri ile ilgili bilgilerini sorgusuzca paylaşan ve nezaket gösterip benimle görüşen Raif Kaplanoğlu'na,

Yapıda bulunan Rumca kitabelerin okunmasında yardımcı olan Savvas Tsilenis'e,

Kurşunlu'ya her gittiğimde birileriyle tanıştırap, yapıyla ilgili bilgiler edinmemi sağlayan, bölge hakkında bilgilerini esirgemeyen Kurşunlu Mahallesi Muhtarı Hüseyin Ormancılar'a ve Kurşunlu eski Belediye Başkanı Bayram Demir'e,

Yapı üzerinde çalışamama izin veren mülk sahibi Alemdar ailesine ve bildikleriyle desteğini esirgemeyen Feridun Zorlu'ya; çalışma alanıma her gittiğimde, misafirperverliklerini ve muhabbetlerini esirgemeyen Süzer Ailesi'ne,

Kilisenin rölövesini almam konusunda bana yardımcı olan Harita ve Kadastro Mühendisi Kasım Karabulut ve ekibi'ne,

Tez sürecim boyunca hoşgörü ve desteklerini esirgemeyen Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü hocalarıma; iyi ve kötü anlarımda yanımda olan, her türlü bilgiyi öğrendiğimde uzata uzata anlatmama rağmen beni sabırla dinleyen ve destekleyen araştırma görevlisi arkadaşlarıma,

Motivasyonum her düştüğünde tekrardan çalışma azmime kavuşmamı sağlayan can dostlarım Kübra Hasbenli ve Esra Kayadibi'ne,

Benimle dağ tepe demeksizin tüm arazi çalışmalarına gelen, yol gösterenim, ablam Burçin Özkılavuz'a; en önemlisi beni bulduğum yere getiren, hayatım boyunca her koşulda maddi ve manevi tüm desteklerini her zaman hissettiğim, benimle birlikte resmen tez yazan ve tüm nazımı çeken annem Seval Özkılavuz'a ve babam Necdet Özkılavuz'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. GEMLİK VE KURŞUNLU’NUN GENEL TANITIMI.....	4
2.1. Gemlik’in Konumu ve Coğrafi Özellikleri	4
2.1.1 Gemlik’in Tarihi, Siyasi ve Sosyo-ekonomik Gelişimi	5
2.1.2 Gemlik’in Fiziksel Gelişimi	10
2.2. Kurşunlu’nun Genel Tanıtımı.....	12
2.2.1 Kurşunlu’nun Konumu ve Coğrafi Özellikleri.....	12
2.2.2 Tarihi, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Gelişimi	12
2.2.3 Fiziksel Özellikler	14
3. RUM ORTODOKS KİLİSELERİ	15
3.1. Rum Ortodoks Kiliselerinin Mimari Özellikleri.....	15
3.1.1 Mekansal Düzenler.....	16
3.1.2 Cepheler	21
3.1.3 Malzeme, Yapım Tekniği ve Strüktür Özellikleri.....	22
3.1.4 Litürjik Öğeler.....	23
3.1.5 Ek Yapılar	25
4. KURŞUNLU BAŞMELEKLER KİLİSESİ (H. TAXIARCHOI KİLİSESİ).....	28
4.1. Konum ve Çevre Özellikleri.....	28
4.2. Tarihçe	29
4.3. Plan Özellikleri	34
4.3.1 -0.20 Kotu Planı	34
4.3.2 +1.15 Kotu Planı	35
4.3.3 +4.40 Kotu Planı	40
4.4. Cephe Özellikleri.....	52
4.4.1 Güney Cephesi	53
4.4.2 Batı Cephesi	56

4.4.3 Kuzey Cephesi.....	58
4.4.4 Doğu Cephesi	61
4.5. Malzeme, Yapım tekniği ve Strüktür Özellikleri	64
4.6. Yapıda Tespit Edilen Bozulmalar ve Nedenleri	67
5. RESTİTÜSYON / DEĞERLENDİRME	73
5.1. Restitüsyon Sorunları	73
5.1.1 Vaziyet Planı Ölçeğindeki Sorunlar	73
5.1.2 Mekansal Sorunlar.....	74
5.1.3 Yapı Elemanı Ölçeğindeki Sorunlar	76
5.1.4 Malzemelere İlişkin Sorunlar	77
5.2. Restitüsyona Işık Tutan Belgeler.....	78
5.2.1 Karşılaştırmalı Çalışma	80
5.2.2 Dönemleme ve Tanılama	96
5.3. Restitüsyon Analizi.....	100
6. KORUMA / ONARIM PROJESİ	114
6.1. Restorasyon ve Yeni Kullanım Önerisi	114
6.2. Yapıda Gerçekleşecek Olan Müdahaleler	116
6.2.1 Sağlamlaştırma	116
6.2.2 Bütünleme	117
6.2.3 Yenileme /Yeniden Yapım.....	119
6.2.4 Temizleme	121
6.2.5 Çağdaş Donanımlarla Destekleme	124
7. SONUÇ	126
KAYNAKÇA.....	129
EKLER.....	130
EK 1 Rölöve Çizimleri	
EK 2 Malzeme Analizi Çizimleri	
EK 3 Hasar Analizi Çizimleri	
EK 4 Dönem Analizi Çizimleri	
EK 5 Restitüsyon Çizimleri	
EK 6 Müdahale Çizimleri	
EK 7 Restorasyon Çizimleri	
ÖZGEÇMİŞ	261

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kisaltmalar	Açıklama
BKVKBK	Bursa Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
cm	Santimetre
m	Metre
MTA	Maden Tetkik Arama

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Bursa Siyasi Haritası.....	4
Şekil 2.2. Bithynia Haritası.....	7
Şekil 2.3. 1940’larda Gemlik Kıyı şeridi.....	11
Şekil 2.4. Gemlik İlçe Haritası.....	12
Şekil 2.5. Panagia Kilisesi ve Hagios Aberkios Manastır Kilisesi’nin eski fotoğrafı.....	14
Şekil 2.6. Kurşunlu’da günümüze kalan papaz evi olduğu tahmin edilen sivil mimarlık örneği.....	14
Şekil 3.1. Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi neflerin görünüşü.....	17
Şekil 3.2. İstanbul Boyacıköy Panagia Kilisesi düz yan nef düzeni ve Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi yarım tonoz yan nef düzeni.....	18
Şekil 3.3. Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi ve Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi apsisi.....	20
Şekil 3.4. Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi ve Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi planları	20
Şekil 3.5. Samatya Khristos Analepsis Kilisesi ambonun konumu ve görünümü.....	24
Şekil 3.6. Yeşilköy Hagios Stephanos Kilisesi despot koltuğu konumu ve görünümü	25
Şekil 4.1. Başmelekler Kilisesi’nin konumu.....	28
Şekil 4.2. Başmelekler Kilisesi’nin yakın çevresi	29
Şekil 4.3. Başmelekler Kilisesi kitabesi.....	30
Şekil 4.4. Kilise içinde bulunan kitabe	31
Şekil 4.5. Kurşunlu Beldesi 1996 tarihli eski haritası.....	32
Şekil 4.6. Kadastral durum	33
Şekil 4.7. Tapu kayıtları.....	34
Şekil 4.8. -0.20 Kotu Planı Rölövesi.....	35
Şekil 4.9. +1.15 kotu planı.....	36
Şekil 4.10. Z01 numaralı deponun kuzeyden ve güneyden görünüşü	37
Şekil 4.11. Gündoğdu Köyü’ne açıldığı iddia edilen tünelin girişi	37
Şekil 4.12. Z02 numaralı deponun kuzey ve güney yönünden görünüşü	38
Şekil 4.13. Z03 numaralı Ahırda bulunan nişler ve niş içinde bulunan yazıt.....	39
Şekil 4.14. +4.40 kotu planı	40
Şekil 4.15. 101 Koridor’un kuzey ve güney görünüşü	41
Şekil 4.16. 102 İşçi Yatakhaneşi doğu duvarı ve P5 penceresi	42
Şekil 4.17. 103 İşçi yatakhaneşi doğu duvarı ve sütun başlığı	43
Şekil 4.18. 104 Yazıhanenin doğu duvarı görünüşü ve girişini oluşturan bölücü duvar.....	44
Şekil 4.19. 105 işçi yatakhaneşi güney ve batı duvarı görünüşü	45
Şekil 4.20. 106 işçi yatakhaneşinin batı ve doğu duvarı.....	46
Şekil 4.21. 107 sofa’nın doğu ve batı görünüşü	47
Şekil 4.22. 108 sofa’nın tavanı ve güney, batı duvarlarından görünüş.....	47
Şekil 4.23. 109 odanın kuzey duvarı görünüşü.....	48
Şekil 4.24. 110 oda’nın kuzey duvarı ve girişi	49
Şekil 4.25. 111 oda’nın batıdan görünüşü	50
Şekil 4.26. 112 işçi yatakhaneşinin doğudan ve batıdan görünüşü.....	50

Şekil 4.27. 113 işçi yatakhanesinin batı ve kuzeydoğu görünüşü.....	51
Şekil 4.28. 115 deponun görünüşü.....	51
Şekil 4.29. 115 helanın görünüşü.....	52
Şekil 4.30. Güney cephesi görünümü	53
Şekil 4.31. Güney cephesi rölövesi.....	55
Şekil 4.32. Kilise ve işçi yatakhanesi batı cephesi.....	56
Şekil 4.33. Batı cephesi rölövesi.....	58
Şekil 4.34. Kilisenin kuzey cephesi	58
Şekil 4.35. Müştemilatın kuzey cephesi	59
Şekil 4.36. Kuzey cephesi rölövesi	61
Şekil 4.37. Kilisenin doğu cephesi.....	62
Şekil 4.38. Doğu cephesi rölövesi.....	63
Şekil 4.39. Kilisenin çatı ve tavan tasarımı çizimi.....	66
Şekil 5.1. Güney duvarı üzerinde sonradan mevcut nişin pencereye dönüştürülmesiyle ve gelişigüzel açılmış pencereler	75
Şekil 5.2. Kapıya dönüştürülen pencerenin dışarıdan ve içeriden görünüşü	76
Şekil 5.3. Güney cephe görünüşü	77
Şekil 5.4. Silme ve rozetlerde solmaya uğramış kalemişleri	78
Şekil 5.5. Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nin 1950'lerin başında çekilmiş apsis bölümüne (doğu duvarı) ait eski fotoğraf.....	79
Şekil 5.6. Sonradan yapılmış olan işçi yatakhanesi ve istinat duvarı	97
Şekil 5.7. Sonradan yapılmış olan işçi yatakhanesi, muhtarlık, hela ve depo	97
Şekil 5.8. Kilisenin güney duvarına sonradan açılmış olan kapı	98
Şekil 5.9. Kilisenin kuzey duvarına sonradan açılmış olan kapı	99
Şekil 5.10. Sonradan eklendiği düşünülen dikme.....	100
Şekil 5.11. Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nde bulunan ahşap çift kanatlı kapı	101
Şekil 5.12. Galerî katını taşıyan ana giriş ve girişlerin görünümü.....	103
Şekil 5.13. Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi planı	103
Şekil 5.14. Kuzey duvarında bulunan merdiven izi	104
Şekil 5.15. Balatkapı Taksiarhes Kilisesi planı.....	104
Şekil 5.16. Kalamış Hagios İoannes Khrysostomos Kilisesi galerî altı kaplaması	105
Şekil 5.17. Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi beması	106
Şekil 5.18. Kilisenin doğu duvarında bulunan apsis kemerî.....	107
Şekil 5.19. Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nin mahyalı apsis çatısı	107
Şekil 5.20. Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi apsis mahyasız düzendeki çatısı	107
Şekil 5.21. Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi plan ve apsis fotoğrafı.....	108
Şekil 5.22. Başmelekler Kilisesi'nin dış yüzeyi soyulmuş ahşap dikmesi	109
Şekil 5.23. Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nin sıvasının bir bölümü dökülmüş ahşap dikmeleri	109
Şekil 5.24. Balatkapı Taksiarhes Kilisesi ambonu.....	110
Şekil 5.25. Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi'nin despot koltuğu	111
Şekil 5.26. Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi'nin ikonostasionu	111
Şekil 5.27. İstinye Taksiarhes Kilisesi'nde bulunan oturma birimleri.....	112

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 2.1. 1870-1906 yılları arasındaki Gemlik'in nüfus dağılımı	10
Çizelge 5.1. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin plan özellikleri tablosu.....	82
Çizelge 5.2. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin apsis özellikleri tablosu.....	86
Çizelge 5.3. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin cephe özellikleri tablosu	88
Çizelge 5.4. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin döşeme, galeri küpeştesi ve dikme özellikleri tablosu	92
Çizelge 5.5. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin bema özellikleri tablosu	94
Çizelge 5.6. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin litürjik eleman özellikleri tablosu	96

1. GİRİŞ

Bursa, Antik dönemden bu yana birçok uygarlığa, dine ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. Tarihte birçok kez Anadolu'ya ulaşımı sağlayan bir liman kenti olan Bursa, Osmanlı Devleti'nin başkenti olmasıyla birlikte önemi en üst noktaya ulaşan bir kent haline gelmiştir. Gemlik kıyıları, bu ulaşım aksında bir liman olarak hizmet etmiş ve tarih içerisinde kıymetli bir yer edinmiştir. Özellikle Rumlar çoğunlukta olmak üzere, Müslüman, Ermeni ve Yahudilerin birlikte yaşadıkları Gemlik, kültürel bir mozaik gibidir.

Gemlik ve Mudanya gibi çok önemli liman kentlerinin tam ortasında kalan ve çok uzun bir kıyı şeridinde sahip Kurşunlu, bulunduğu konum sebebiyle coğrafi bir öneme sahiptir. Tarihi, Roma dönemine kadar uzanan Kurşunlu'nun eski bir Rum köyü olması Hristiyan dini mimarisine ait birçok esere sahip olmasını sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin döneminde de Rumlar, kentteki nüfusta çok büyük bir bölümü oluşturan bir gruptur. Rum Ortodoks toplumu İstanbul'un fethinden sonra Patrikhane çatısı altında toplanarak Hristiyan tarihi ve dini mirasını korumayı amaçlamıştır (Karaca 2008). Bu hedefe ulaşmak için yeni kiliseler inşa etseler de Osmanlı Devleti'nin gayrimüslimlere yaptığı kısıtlamalar ile Hristiyan mimarisinin kompozisyonunda değişiklikler yaşanmıştır. Tanzimat ve Islahat Fermanı'na kadar süren bu süreçte; Rum Ortodoks kiliselerinin belli bir dili ve tarzı oluşmuştur. Bu süreç içerisinde inşa edilmiş olan Kurşunlu Başmelekler Kilisesi de bu süreç içerisinde yapılmış olan ve Bursa ili içerisindeki en fazla korunmuş olan örneklerden biridir.

Bursa'daki koruma uygulamalarına bakıldığında kiliseler Bizans dönemi ölçeğinde çalışılmış fakat Osmanlı döneminde yapılmış olan kiliselerin arka planda kaldığı görülmüştür. Yapılan literatür araştırmalarında da görüldüğü üzere Bursa'da bulunan Osmanlı dönemi Rum Ortodoks kiliseleri ile ilgili çok fazla çalışma olmadığı saptanmıştır. Dönemini büyük ölçüde yansıtan Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nin gün geçtikçe daha fazla kayıp vermesi göz önüne alınarak, belgelenmesi ve restorasyonu ile ilgili öneriler getirilmesinin ileride yapılacak çalışmalar için ışık tutabileceği düşünüldükçe tez konusu olarak bu yapının çalışılmasına karar verilmiştir.

Tez kapsamında yapılan çalışmanın amacı, Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nin gelecek nesillere güvenle aktarılabilmesi için gerekli araştırmaları yapmak ve önerilen müdahalelerin kapsamını tanımlamaktır. Başmelekler Kilisesi, Bursa'da bulunan Rum Ortodoks kiliseleri arasında kalemişleri, sütun başlıkları gibi detaylarını günümüze kadar koruyabilmiş; malzeme ve statik bozulmalara diğerlerinden daha az maruz kalmıştır. Ayrıca boyutlarının büyüklüğü bakımından Bursa'da Tanzimat ve Islahat Fermanı öncesinde bu ölçekte yapılmış bir Rum Ortodoks kilisenin bulunmaması da bu yapıyı önemli kılmıştır. Bu süreçte Bursa'daki diğer aynı dönem Rum Ortodoks kiliseleri de araştırıldığından, göz ardı edilen bu yapı grubu için yapılacak herhangi bir çalışma için altlık ve örnek olması hedeflenmiştir.

Tezin kapsamını; literatür araştırmaları, yapının mevcut halinin belgelenmesi, yapıyla ilgili malzeme, hasar ve dönem analizleri, restitüsyon projesinin oluşturulması, özgün hali hakkında bilgi edinmek adına yapılan 19. yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin karşılaştırmalı analizi ve günümüzde aktif hale gelerek korunması için yapılacak olan müdahaleler ve restorasyon önerileri oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında kilise ile ilgili olarak yapılan çalışmaların ilk aşamasını belge araştırmaları oluşturmuştur. Yapı ile ilgili olarak, Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün arşivinde bulunan yazılı ve görsel kaynaklar incelenmiştir. Kilise ile ilgili koruma kurulu kararı ve tescil fişine ulaşılmıştır.

Gemlik Belediyesi Harita Müdürlüğü arşivlerinden yapının bulunduğu yerin halihazır haritası ve imar planları elde edilmiştir. Ulaşılan parsel bilgileriyle Gemlik Tapu Müdürlüğü'nün arşivlerinde yapının mülkiyet geçmişi incelenmiştir.

Kurşunlu'da yaşayan çevre sakinleri ve mübadele ile gitmiş olan, şu anda Neu-Mudanya (Yunanistan)'da yaşayan kişilerle birebir görüşmeler yapılmış ve yapının geçmişi hakkında bilgi ve belgeler edinilmiştir. Kilisenin ve çevresinin tarihi geçmişi hakkında literatürdeki bilgilere ulaşmak adına Uludağ Üniversitesi Görükle Kampüsü Merkez Kütüphanesi, Setbaşı Şehir Kütüphanesi, Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Araştırma Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi arşivleri taranmıştır.

Özel mülkiyete ait olan kilisenin içerisinde ölçüm yapmak için, mülkiyet sahiplerinden izin alınarak, yapının yerinde detaylı plan, kesit, cephe ve detay krokileri hazırlanmıştır. Yapının rölövesinin çizilmesi için “total station” adı verilen lazerli ölçüm cihazı kullanılmıştır. Bu cihazdan alınan koordinat verileri bilgisayar ortamında işlenerek yapının rölövesi çıkarılmıştır. Total station cihazının ulaşamadığı ya da okuyamadığı bölgelerde ve detaylarda geleneksel elle rölöve teknikleri kullanılmıştır. Yerinde yapılan incelemelerle yapının malzeme özellikleri belirlenmiştir. Kilise’nin günümüze kadar maruz kaldığı hasarlar tespit edilmiştir. Hasarların nedenleri tarih araştırmaları ve çevre sakinlerinin aktarımlarıyla belirlenmiş ve raporlanmıştır.

Tapu kayıtları ve çevre sakinlerinden alınan bilgiler ışığında kilisedeki ek ve onarımların yapıldığı yıllar tespit edilmiştir. Bu veriler, çizim ve rapor olarak belgelenmiştir.

Kilisenin ve bitişiğinde bulunan tüm eklerin genel konumu, çevresi, iç mekanları, cepheleri, mimari öğeleri sistematik bir düzen ile Canon EOS 550D markalı 18-55 mm lense sahip profesyonel dijital makine ile fotoğraflanmış ve görsel bir albüm oluşturulmuştur.

Yapının restitüsyon projesi çıkarılırken, yapıda bulunan izler, elde edilen bilgiler ve eski fotoğraflar ışığında günümüze ulaşamamış bölümler tespit edilmiştir. Herhangi bir veri bulunamayan bölümleri için Bursa ve İstanbul’da bulunan, Kurşunlu Başmelekler Kilisesi ile aynı dönemde yapılmış, bazilikal planlı Rum Ortodoks kiliseleri detaylı incelenmiş ve karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler IV (1986) kitabı esas alınarak Bursa’da bulunan kiliseler belirlenmiş ve gerekli izinlerle yerinde incelemeleri yapılmıştır. Yapıların plan krokileri çizilmiş, apsis ve naos ölçüleri kaydedilmiştir. İstanbul’da bulunan kiliseler için ise İstanbul’da Tanzimat Öncesi Rum Ortodoks Kiliseleri (2008) kitabından yararlanılmıştır.

Yapının mevcut durumu ve restitüsyon projesi verileri doğrultusunda gelecek nesillere aktarılması için güncel koruma yöntemleri ile ilgili literatür ve proje araştırmaları yapılmıştır. Edinilen bilgiler ışığında sürdürülebilir ve geri dönüşü imkanı yöntemler tercih edilerek restorasyon projesi hazırlanmış ve müdahale önerileri sunulmuştur.

uzunluğunda, 3 km genişliğindedir (Yalman 2012). İznik Gölü'nden gelen Sazlıdere bu düzlüğü ikiye bölmektedir.

Samanlı uzantısının oluşturduğu Kapaklı burnunun karşısında Tuzla Çiftliği Burnu yer alır. Gemlik Körfezi bu burunlarla çevrilidir ve en derin yeri 60 m'dir (Yalman 2012). Kuzeyde bulunan Samanlı Dağları, Orhangazi sınırından başlayarak Boğazburnu'na kadar alçalarak ilerler ve burada Marmara sularına gömülürse de 6 mil sonra yeniden yüzeye çıkarak İmralı Adası'nı oluşturmaktadır (Akkılıç 2002). Kuzeyden Samanlı Dağlarıyla, güneyden Katırlı Dağlarının batıya doğru uzantıları Gemlik Körfezini kapalı bir havza haline sokmuştur. Gemlik Körfezi'nde Göztepe Burnu, Kapaklı Burnu, Sarı Burun ve Manastır Burnu gibi girintiler bulunmaktadır (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

Gemlik'te batı ve kuzey rüzgarları hakimdir. İlkbaharları lodos görülürken, sonbahar ve kışın karayel, poyraz ve yıldız gibi sert rüzgarlar görülür. Ayrıca, kible ve keşişleme rüzgarları vardır. Deniz ısısı sebebiyle kara ve deniz meltemleri esmektedir. Gemlik'in bu iklim şartları alanı zeytinciliğe elverişli hale getiren öğelerden biri olmuştur (Yalman 2012).

Gemlik'te doğal bitki örtüsü Akdeniz bitki örtüsü olan makilerdir. Zeytin, defne vb. kışın da yeşil kalabilen ağaç ve fundalıklar bulunmaktadır (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011). Samanlı Dağları'nın Körfez yamaçları 500 m yüksekliğine kadar zeytinliklerle kaplıdır. Güneydeki iç alanlarda ise ormanlık alan başlar. Bu alanlarda defne, gürgen, meşe ve çam ağaçları yoğunlaşmaktadır (Yalman 2012).

Samanlı Dağı'nda kalker, kireçtaşı, alçıtaşı, damarlı mermer, kalsit, diabas, serpantin ile MTA araştırmalarına göre de Katırlı Dağı eteklerinde Adliye (Kavakdibi) köyünde kömür, Cihatlı köyü yakınlarında krom, Karacaali köyünde demir cevheri damarlarına rastlanmıştır; fakat işlemeye elverişsiz olduklarından dolayı bu maden ocağı çalıştırılmamıştır (Yalman 2012).

2.1.1 Gemlik'in Tarihi, Siyasi ve Sosyo-ekonomik Gelişimi

Gemlik adının, Türkçedeki gemi yapılan yer anlamına gelen “*gemilik*” sözcüğünden geldiği öne sürülmekte olsa da Gemlik'e yakın bir konumda olan 1283 m yükseklikteki “Gemiç” doruğundan yola çıkarak, Gemlik isminin aslında “Kamitis” sözcüğünden

geldiği de iddia edilmektedir (Akkılıç 2002). Kamitis kelimesinin kökünün “Kamaitis” yani “kutsal ana yurdu” olduğu düşünülmektedir. 19. yüzyılın ilk yarısında Anadolu gezisi sırasında Bursa ve çevresine de gelen Fransız gezgin ve arkeolog Charles Texier (1802-1871) ise, “Description de L’Asie Mineure” adlı kitabının “Bithynia” bölümünde Gemlik’in isminin, Bursa ve çevresinde üretilen gömleklerin ihraç noktası olması sebebiyle Türkçedeki “gömlek” sözcüğünden geldiğini yazmaktadır (Akkılıç 2002).

Şaban Aykut, Büyük Bursa Tarih Antolojisi adlı eserinde M.Ö. 10-12 yüzyılda Gürcistan yöresinden gelmiş olan bir İyon heyetinin sefer dönüşünde şehri kurduğunu ve “Kios” adındaki kahramanın isminin kente verildiğini belirtmektedir (Aykut 2001). Bu tarihlerde Ege kıyılarında kurulan liman kentleri, Anadolu-Mezopotamya ve Mısır uygarlık alanlarından gelen malların ticaretleri yapmışlardır. Ege-Akdeniz dünyasının tüketim talebi üzerine Güney Marmara’da Kyzikos (Erdek), Apemeia (Mudanya ve Kios (Gemlik) birer iskele olarak bu talebi karşılayan limanlar olmuştur (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011). Bu sürecin ardından kurulan Prusa (Bursa) ile Roma zamanında yükselerek Hristiyanlık için kutsal bir yer haline gelen Nikea (İznik) için bir iskele ve bu şehirlerin dış dünyaya açılım alanı olmuştur (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

Tarihte hiçbir zaman bir ticaret merkezi olmamış olan bu bölgenin eski tarihine dair çok az şey bilinmektedir (Akkılıç 2002). Heredotos Tarihi’nde Pers işgalinin anlatıldığı bölümde, Kios’tan, Mysia’da bir kent olarak söz edilmiştir. Bu bilgidен, o dönemlerde Bithynia adının o bölge için kullanılmadığı veya henüz yaygınlaşmadığı anlaşılmaktadır¹ (Akkılıç 2002) (Şekil 2.2).

Demetrius’un oğlu Makedonya kralı Philippos, Kios (Gemlik) ve yakınlarındaki Myrlea (Mudanya) kentlerini tahrip ettikten sonra, her iki kenti de Deziaelas’ın oğlu Prusias’a (M.Ö. 228-181) vermiştir ve o da kenti yeniden kurarak Prusa ismini vermiştir. Olympos’un eteğinde bulunan Bursa’dan ayırmak için bu bölgeye Prusa ad Mare (deniz üzerindeki Prusa) olarak anılmıştır (Akkılıç 2002).

¹ Bithynler, M.Ö. 5. yüzyılın son çeyreğinden itibaren bölgede etkinlik göstermeye başlamıştır.

Şekil 2.2. Bithynia Haritası (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011)

Bithynia Kralı Nikomedes, M.Ö. 74 yılında arkasında varis bırakmaksızın ölecek vasiyeti ile krallığını Romalılara bırakmıştır (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011). Her ne kadar Pontus Kralı Mithridates vasiyeti tanımayarak Roma'ya karşı Anadolu topraklarını ve Kios'u (Gemlik) savunmuş olsa da, Büyük Pompeius önünde yenilgiye uğrayarak çekilmek zorunda kalmıştır. Mithridates'in İÖ 63'te ölümüyle, Kios'un da (Gemlik) içinde bulunduğu Bithynia bölgesi tümüyle Roma İmparatorluğunu tanımıştır. Mithridates'in ülkesiyle birlikte "Pontus et Bithynia" adıyla eyalet haline getirilmiştir (Akkılıç 2002).

Bursa M.S. 259 yılında Valerianus ve Galienus'un imparatorlukları zamanında Gothlar'ın akınlarına ve yağmalamalarına maruz kalmıştır. Gothlar, Trakya (İstanbul) boğazından geçtikten sonra Bithynia'ya akın etmişler ve Bursa'yı Kios (Gemlik) ile birlikte Nikomedeia'yı (İzmit), Nikaia'yı (İznik), Apemia'yı (Mudanya) ve Kyzikos'u (Erdek) tümüyle yağmalamışlardır (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

Roma, ilk başlarda Hristiyanlara karşı baskıcı önlemler almıştır. İmparator Diocletianus zamanında (303) Hristiyanlar cezalandırılmış, hatta imparator İznik'te çok tanrıcılığın kurallarının belirlendiği bir konsil düzenlemiş ve sonuçlarını "Nikaia Fermanları" adıyla yayımlamıştır. Fakat daha sonraki yıllarda tam aksine Constantinus Hristiyanlığı

kabul etmiş ve Hristiyanlığın devletin resmi devlet dini olmasını sağlamak amacıyla 325'te İznik Konsili'ni toplamıştır (Akkılıç 2002).

Bizans Dönemi'nde Kios (Gemlik), Prusa (Bursa) ve öteki bölge kentleriyle birlikte, Nikaia'dan (İznik) yönetilen Opsikion teması sınırları içinde yer almıştır. Bizans'taki askeri ve yönetsel birim olan Myrleia (Mudanya) ile birlikte, Prusa (Bursa) ve yöre kentlerinin İstanbul ile bağlantısını sağlayan limanlardan biri olmuştur (Akkılıç 2002).

Haçlı seferleri sırasında Gemlik'e gelen ordular kentin tarihinde iz bırakmıştır. Haçlı ordusu 19 Haziran 1097 tarihinde İznik'i kuşatmıştır. Haçlıların İznik ve Gemlik'i ele geçirmesinden sonra Selçuklu Marmara kıyı bölgesini bırakıp Orta Anadolu'ya çekilmeye başladı (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

1204'te Haçlılar, yeni başlatan Anadolu içlerinde kırılmayı göze alamayarak en kestirme yolu seçtiler ve Bizans başkenti Konstantinopolis'i işgal ederek imparatoru kovdular. Bu dönemde Kios, haçlı komutanlarından Guilliom de Saince tarafından bir süre işgal edildi. İznik imparatoru deniz bağlantısını sağlayan iskele olması bakımından, Kios'u Haçlıların elinden almak için uğraş verdi. Denizden ve karadan Kios'u kuşatarak zapt etmiştir. Ancak Latinler'in, çok daha güçlü bir donanmayla Körfez'e gelmeleri sebebiyle Kios kalesi harap olmuş ve Latinler kısa süre sonra kenti terk etmişlerdir (Akkılıç 2002).

Osman Gazi tarafından Prusa kalesinin Kios ve Myrleia ile bağlantısının kesilmesi için bu iki limanın ele geçirilmesi veya bunlardan Prusa'ya gelen yolların bir biçimde denetlenmesi için Mirzaoba karakol/köyü kurulmuştur (Akkılıç 2002).

16. yüzyılda Osmanlı Devleti Akdeniz'de egemenlik kurmak amacıyla gemi yapımıcılığını desteklemiştir. Bu bakımdan Gemlik Tersanesi'ne önem verilmiştir. Buna rağmen Gemlik, 18. yüzyıla kadar çoğunluğu Hristiyan nüfusun oluşturduğu bir merkez olarak kalmıştır. 1894 yılında kentte 242 Müslüman, 4.620 Rum, 107 Ermeni ve 178'i yabancı olmak üzere 5.147 kişi bulunmaktadır (Akkılıç 2002).

Anlaşıldığı üzere bu dönemde Bizans İmparatorluğundan kalan Rumlarla, azınlık olarak Ermeniler egemendir. Türklerin Gemlik merkezine yerleşmeleri daha sonraki yüzyıllarda olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren merkezde sayıları çoğalan Türkler kent

içinde Hamidiye ve Osmaniye mahallelerini kurmuşlardır (Kaplıanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

I. Dünya Savaşı sonunda yenilmiş olan Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması sonucunda İtilaf Devletleri birçok bölgeye işgale başlamıştır. İstanbul'a yakın olan ve stratejik olarak çok önemli bir noktada bulunan Mudanya ve Gemlik, büyük bir hararetle İngilizler tarafından işgal edilmek istenmiştir. İngilizler öncelikle Mudanya'yı işgal etmiş ve burada bazı çatışmalar yaşanmıştır. Daha sonrasında İngilizler ilk kez 25 Haziran 1920 günü Gemlik'e çıkarma girişiminde bulunmuşlar, fakat kentin her yerine benzin tenekeleri yerleştirildiği için sonuçsuz kalmıştır (Kaplıanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

6 Temmuz 1920 günü, İngilizler bu kez hem denizden, hem havadan Gemlik'in bazı bölgelerini bombalamıştır. Daha çok kullanılmayan binalara yapılan bu saldırı sonucu oluşan yıkım Gemlik'teki Müslümanların direncini kırmış ve kent İngilizler tarafından işgal edilmiştir (Kaplıanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

İngilizlerin işgalinden bir hafta sonra gemilerle gelen Yunanlılar Gemlik'e çıkmış ve İngilizlerin işgal ettikleri bölgeleri, Yunanlılar devralmıştır. Gemlik'i işgal eden Yunanlılar, Müslümanların Gemlik dışına çıkmalarını yasaklamışlardır. Türk halkı bazı bölgelerde Yunanlılara karşısında tutunamadıkları için halkın bir kısmı Saman Dağları'na çıkmıştır. Bu durumun sonucu olarak, Gemlik bir Yunan karargahı haline gelmiştir.

30 Ağustos Başkumandanlık Zaferi'nden sonra Yunan işgal güçleri, Anadolu'dan çekilmeye başlamıştır. 10 Eylül sabahı Orhangazi ve gecesi Gemlik işgalden kurtarılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Gemlik'teki Hristiyan halkın büyük çoğunluğu bu alanı terk ederek Yunanistan'a ya da başka yerlere göç etmiştir. Yunanistan'ın Selanik, Vodina, Yenice, Serez, Drama ve çevresiyle Preveze ve Girit Adası'ndan gelen Müslüman Türk göçmenlerinin önemlice bir bölümü Lozan Barış Antlaşması'nda varılan "Mübadele Anlaşması" sebebiyle, Gemlik ve çevresine yerleştirilmiştir (Akkılıç 2002).

SAYIM YILI	MÜSLİM	G.MÜSLİM	TOPLAM
1870	2258	3995	6253
1875	3595	3754	7349
1902	12797	10359	23159
1906	13329	11898	25227

Çizelge 2.1. 1870-1906 yılları arasındaki Gemlik’in nüfus dağılımı (Akkılıç 2002)

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kentin nüfusu önce yavaş yavaş, 1950’den sonra giderek yüксеle bir ivmeyle artmıştır. İlk önemli sanayi tesisi olan Sunğipek Fabrikası’nın hizmete sunulmasından itibaren nüfus artışı daha da belirgin bir nitelik kazanmıştır (Akkılıç 2002). 2016 nüfus sayımına göre kentin nüfusu 107139 kişidir.

Gemlik halkının büyük bir çoğunluğu, tarihten bugüne yaşamını zeytincilik ve ticaretten kazanmıştır. 1935’te açılan Sunğipek Fabrikası’nın açılmasıyla makinalaşmayla tanışmış ve bu süreci adım adım ilerletmeye çalışmıştır.

2.1.2 Gemlik’in Fiziksel Gelişimi

Gemlik’te Eski Kios antik kentine ait sur temelleri bulunmaktadır. Bu surlar kentin en yüksek yeri olan Akropol’den kentin en aşağısına kadar devam etmektedir. Taşların düzensiz aralıklarla işlenmiş bir tarzda olması dikkat çekmektedir (Akkılıç 2002).

Kentte Roma dönemi yapıları tümüyle yok olmamıştır. Gemlik’te yapılan herhangi bir kazıda, eski dönemlere ait kalıntıları bulabilmek mümkündür (Akkılıç 2002).

1855 tarihinde yaşanan deprem Gemlik’e büyük bir hasar vermiştir. 1863’te yaşanan “Küçük Kıyamet” olarak nitelendirilen bir yangın olmuştur. Bu yangın sonucunda Gemlik’te yalnızca 20 kadar ev ve bir cami kalmıştır. Burada bulunan 7 kiliseden yalnızca biri kullanılır hale getirilebilmiştir (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011). Bu sebepten çok fazla sivil mimarlık örneği günümüze kadar gelememiştir (Kaplanoğlu 1994).

Cumhuriyet sonrası şehirde yoğun bir yenileme çalışması olmuştur. 1940’lı yıllarda Gemlik’teki konut yapıları beyaz badanalı ve tamamıyla kiremitle örtülü bir biçimde yapılmıştır. Özellikle işçiliği nitelikli olan yapılar sahil şeridi boyunca en ön safta sıralanmıştır. Bu konut yapılarının bazıları dört ve beş kata kadar çıkmaktadır. Şehrin

fiziksel yapısı 1970’li yıllara kadar değişmemiştir (Kaplıanoğlu ve Oğuzoğlu 2011) (Şekil 2.3).

Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de ilk kez suni ipek üretmek üzere Gemlik’te kurulan Sunğıipek Fabrikası’nın adı bizzat Atatürk tarafından konulmuştur. Temeli 28 Kasım 1935 atılan fabrikanın açılışı 1 Şubat 1938’de olmuştur. Bu fabrika, tüm çağdaş üretim organizasyonlarını içinde barındırmasıyla Bursa’daki bütünleşmiş tesislerin ilk oluşumunda örnek teşkil etmiştir.

Şekil 2.3. 1940’larda Gemlik Kıyı şeridi (Akkılıç 2002)

Gemlik’in uzun tarihiyle, birçok savaş ve yıkıma tanık olmasıyla günümüze gelebilen anıt eserler; Gemlik Tümülüsü, Gemlik Kalesi, Demirsubaşı Camisi, Solakbaşı Cami, Bedrettin Pars Camisi, Küçükkumla Eski Cami, Küçükkumla Hacı Muhittin Camisi, Büyükkumla Bakkalıpiri Camisi, Gençali Köyü Camisi, Büyükkumla Hamamı, Fındıcak Köyü Hamamı, Kurşunlu Roma Çeşmesi, Zafer Çeşmesi, Engürücük Çeşmesi, Redif Kışlası, (Panagia Pazariotissa Kilisesi) Balıkpazarı Camisi, Koimesis Kilisesi, Hagios Taxiarches Kilisesi, Panagia Theoskepatos Kilisesi, Panagia Gorgoepikoss Kilisesi, Hagios Ignatios Kilisesi, Hagios Georgios tes Kirizou Kilisesi, Cristos Kilisesi, Hodegetria Manastırı, Herakleion Manastırı, Profitis İlias Manastırı, Agios Georgios Manastırı, Hagios Aberkios Manastırı Kilisesi, Theophanes Manastırı Kilisesi, Celal Bayar Müzesi ve Celal Bayar Anıtmezarı olarak sıralanabilir (Kaplıanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

Türklerin birlikte yaşadıkları köy, Kurtuluş Savaşı sırasında tümüyle yıkılmıştır (Kaplanoğlu 2001). 1895 ve 1908 yıllıklarına göre 265 hane olan köyde 1990 yılında 3475, 1997 yılında 2075 kişi yaşamaktadır (Akkılıç 2002). Kurşunlu'dan mübadeleyle giden Rumlar, Yunanistan'da Halkidi yarımadasında Nea Mudanya adlı bir yerleşim alanı kurmuş ve yerleşmişlerdir (Michailidis 2013).

Kurşunlu Köyü'ne mübadele sonrasında çok az iskan olmuştur. Bu göçmenler de kısa sürede köyü terk etmişlerdir. Bunun nedeni köydeki zeytinlik ve arazilerin, sadece üç aile tarafından sahiplenilmiş olmasındandır. Alemdarlar, Hacı Ömer Uslu ve Eski içişleri Bakanı Şükrü Kaya bu ailelerdir. Çoğunlukla Arnavut olan bu mülk sahipleri, ellerindeki büyük miktardaki zeytinlikte çalışmaları için Arnavut ailelerini bu köye getirmiştir. Böylece eski bir Rum köyü olan Kurşunlu köyü, mübadil göçmeni köyü olması gerekirken bir Arnavut köyü olmuştur (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

1994 yılında Belediye olmuştur. 2009 yılında ise son yapılan yasal düzenlemelerle Gemlik'in bir mahallesi olmuştur (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

Gemlik'in Rum ve Ermeni köyleri ile Müslüman köyleri arasında gelir açısından Hristiyanların lehine bir fark bulunmaktadır. Örneğin Kurşunlu köyündeki Müslümanların hane başına ortalama geliri 652 kuruş iken Rumların gelirlerinin 858 kuruş olduğu bilinmektedir. Rumlar Kurşunluda diğer Gemlik köylerine göre çok daha fazla kazanç sağlamışlardır (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

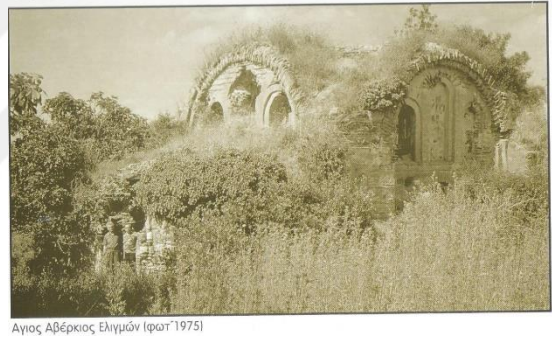
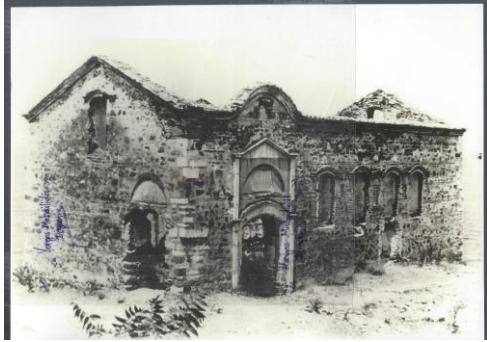
Kurşunlu halkı büyük ölçüde zeytincilik, balıkçılık, ipek böcekçiliği ile uğraşmıştır. Ticaret için önemli bir liman olan Kurşunlu ile Gündoğdu köyleri arasında yoğun bir ticaret akışı vardır. Bu ticaretin Kurşunlu'nun kalkınmasında yeri çok büyük olmuştur. Yapıldığı tarih bilinmemekle birlikte, günümüzde bulunmayan bir cam fabrikası olduğu bilinmektedir (Demir 2016).

1960'lardan itibaren Bursa'nın ve bir ölçüde Ankara, Eskişehir gibi Anadolu kentlerinin yazlık mekanı olarak gelişen Kurşunlu'da, Gemsaz yakınlarından batıya doğru hızlı bir büyüme gözlenmiştir. Köy yakınlarında kurulan kamplar ve orta halli kesimlerin tatil konutlarıyla köyde yapılaşma başlamıştır. Ancak bilinçli bir yapılaşma sağlanamadığı için, köy yakınlarındaki kıyı şeridi ne yazık ki tahrip edilmiştir (Akkılıç 2002).

Kurşunlu'yu en çok etkileyen depremlere bakıldığında 1855 ve 1857 depremleri görülmektedir. 1857 depreminde Gemlik, Kurşunlu ve Mudanya'da çok ciddi hasarlar olmuştur (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

2.2.3 Fiziksel Özellikler

Kurşunlu'da iki adet kilise olduğu bilinmektedir. Bunlar Hagios Taxiarchoi ve Panagia Kiliseleridir. Hagios Taksiarchoi Kilisesi Kurşunlu'da bulunan kiliseler arasında günümüze en korunmuş olarak gelebilmiş kilisedir ve bu tez kapsamında detaylı olarak incelenecektir. Panagia Kilisesi ise 1938 yılında yapılmış olup, günümüzde sadece temelleri kalabilmiştir (Şekil 2.5). Köyün en önemli ve en eski kilisesi, sahilde bulunan Hagios Aberkios veya Theotokos Manastır Kilisesi'dir. Bu kilisenin yapımı, kaynaklarda 9. yüzyıla kadar indirilmektedir. Bu da köyün çok eski tarihlere kadar geçmiş olduğunu gösterir (Kaplanoğlu ve Oğuzoğlu 2011).

Şekil 2.5. Panagia Kilisesi ve Hagios Aberkios Manastır Kilisesi'nin eski fotoğrafı (Giorgos Michailidis'in kişisel arşivine aittir.)

Rumlar mübadeleyle Yunanistan'a giderken evlerini yakarak gitmişlerdir. Bu sebeple köyde ne yazık ki hiç bir sivil mimarlık örneği kalmamıştır (Demir 2016). Yalnızca H. Taxiarchoi kilisesinin karşısında ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniğinde yapılmış, papaz evi olduğu tahmin edilen bir sivil mimarlık örneği bulunmaktadır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6. Kurşunlu'da günümüze kalan papaz evi olduğu tahmin edilen sivil mimarlık örneği

3. RUM ORTODOKS KİLİSELERİ

3.1. Rum Ortodoks Kiliselerinin Mimari Özellikleri

Sultan I. Selim'in (1512-1520) Hristiyanları, Müslümanlaştırma çabası olduğu ve II. Mehmet'in tanıdığı hakları bu dönemde kısıtlamak istediği bilinmektedir. İstanbul'daki, görünümünde kubbeyle varlığını hissettiren son kiliseler de 1518'de verilen emirle camiye çevrilmiştir. Osmanlı döneminde, Müslüman olmayan toplumların inşaat faaliyetlerine, genellikle İslam Hukuku'ndan kaynaklanan ve çeşitli dönemlerde farklı uygulamalar gösteren bazı kurallar getirilmiştir. Uygulanan kuralların içerdiği yasaklar ve sınırlar, durumu fermanlarla belirlenerek iç teşkilatlarına hiçbir şekilde karışılmayan kiliseleri de kapsamaktadır. Böylece, Hristiyanların yeni kilise inşa etmeleri yasaklanmıştır. Ancak daha önce var olan bir kilise yangın ya da bir deprem sonucu yıkılmışsa, onun yerine yenisi inşa edilmesine izin verilmiştir (Karaca 2008).

Kiliselerde yapılacak onarımlar için de çok katı kurallar konulmuştur. Bir onarım yapılacağı zaman, kilise müteveli heyetinin Babıali'ye başvurması gerekmektedir. Bu başvuru sonucunda Hassa mimarları kadılarının huzurunda keşif yaparak onarıma ihtiyacı olup olmadığı karar verilir. Kilisenin mevcut durumunun değişmemesi, herhangi bir eklenti yapıp, büyütülmemesi üzerine sıkı bir denetim mekanizması oluşturulmuştur ve bu kurallara uymayarak onarılmış kiliseler yıkılmıştır (Karaca 2008).

Osmanlı döneminde kiliselerde, bina dışında belirleyici işaretler, süslemeler, haç kullanımı kubbe yapımı ve kubbenin kurşunla kaplanması yasaktır. Ayrıca Gayrimüslimlerin ibadet yerlerinin onarımları yalnızca eski ve kullanılmış malzemeye yapılmasına izin verilir. 17. yüzyılda Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı döneminde (1637-1691), Hristiyanların bu kısıtlamalarını azaltacak yenilikler yapılmıştır. Bazı vergi kolaylıklarının yanı sıra, özellikle kiliselerin bakım ve onarımlarında kullanılmış malzemeye yapımı konusundaki zorluk sebebiyle bu yasağa karşı çıkmıştır (Karaca 2008).

Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal tarihi incelendiğinde, Batılılaşma sürecinin başladığı Lale Devri (1718-1730) ve ondan yaklaşık yüz yıl sonra yaşanacak Tanzimat Fermanı önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Lale Devri'nde Gayrimüslimlerin evlerinin, Müslüman olanların evlerinden daha yüksek olmaması hususunda kısıtlamalar da

getirilmiştir. Bu kısıtlama 1724 tarihli Padişah III. Ahmet tarafından çıkarılmış fermanla bulunmaktadır. Padişah I. Abdülhamit döneminde 1774 yılında Rusya ile yapılan Küçük Kaynarca Anlaşması ile Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rum halkı üzerinde Rusya'nın himayesi kabul edilmiştir. 1779 yılında yine Rusya'yla yapılan Aynalı Kavak Anlaşması'nda, Osmanlı'da yaşayan Hristiyanların yeni kilise yapabilmesine ve eski kiliselerini onarabilmesine ilişkin madde bulunmaktadır (Karaca 2008).

Padişah III. Selim Dönemi'nde (1789-1807) batıya yönelim gittikçe artsa da, bir yandan da Gayrimüslimleri ayırt etmek için çeşitli kurallar konulmuştur. Bu dönemde çıkarılan bir ferman; Hristiyanların evlerinin siyaha, Yahudilerin ise maviye boyanması üzerinedir. Bu fermanla, Müslümanların evlerinin ise bu iki renge boyanması yasaklanmıştır (Karaca 2008).

3 Kasım 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ve sonrasında 18 Şubat 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı'yla Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve siyasal tarihinde büyük bir dönüm noktası yaşanmıştır. Gayrimüslimleri hukuki olarak Müslümanlarla eşit tutarak, o güne kadar imparatorluğun belirleyici özelliği olan Şer-i hukuk yok sayılmıştır. Islahat fermanıyla, herkes dini inanç, ibadet ve eğitiminde özgür bırakılmıştır. Islahat Fermanı'yla kiliselerin onarımı için padişah'tan izin alınması mecburiyeti kaldırılmış, yeniden inşa edilecek kiliseler için Babıali'nin izni yeterli olmuştur (Karaca 2008).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rum Ortodoks kiliseleri, Tanzimat ve Islahat Fermanı'na kadar doğu-batı yönünde yönlenecek şekilde bazilikal plan tipinde görülmektedir. Yapının doğu kısmında apsis, batı kısmında ise genellikle girişleri bulunmaktadır. Özellikle de kubbe yapımı konusunda kısıtlanan Hristiyanlar, kubbesiz olarak dini yapılarını oluşturmuş ve bu Anadolu'da da görülen bir dönem özelliğine dönüşmüştür (Karaca 2008).

3.1.1 Mekansal Düzenler

Rum Ortodoks kiliseleri, naos, naosun doğusunda bema ve apsis, naosun batısında narteks ve galeri mekânlarından oluşmaktadır. Bu bölümde mekânsal bölünmeler detaylı olarak açıklanacaktır.

3.1.1.1 Naos

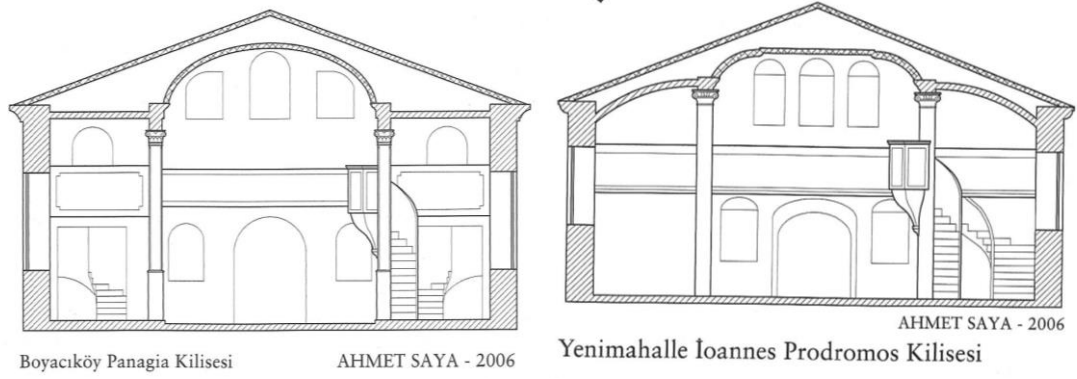
Naos²; Rum Ortodoks kiliselerinde, ibadet için ayrılan ve bu amaçla düzenlenen kısımdır (Ahunbay 1997). Naos halka açıktır (Hasol 2014). Bu kısımda Vaftiz, düğün, cenaze gibi törenler de yapılmaktadır. Hristiyanların dini ritüelleri yaklaşık üç saat sürmektedir ve ayakta yapılmaktadır. Bu sebeple naosta oturma yeri bulunmamaktadır. Naosta oturma yerlerinin bulundurulması Patrik Athenagoras döneminde (1948-1972) başlatılan bir uygulamadır (Karaca 2008).

Farklılıklar gözükse de Osmanlı Devleti dönemindeki bazilikal planlı kiliselerin naoslarının genellikle üç nefli oldukları görülmektedir. Yan nefler birbirlerine simetrik, orta nef ise genellikle onlara göre biraz daha geniştir. Orta nef doğuda apsisle sonlanmaktadır. Nefler birbirinden iki sıra taşıyıcı dikmelerle ayrılmıştır. Naosun zemininde yaklaşık 20 cm'lik bir kot farkı olabilmektedir. Bu gemi olarak ifade edilen naos'un orta nefinin etkisini arttırmak için yapıldığından kiliseden kiliseye değişkenlik gösteren bir özelliktir (Şekil 3.2) (Karaca 2008). Bazı kiliselerde nefler tonozlarla örtülüdür. Bu tip kiliselerde yan nefler yarım tonoz olarak, orta nef ise tam tonoz olarak kurgulanmıştır. Yapım sistemine örnek olarak Başmelekler Kilisesi verilebilir. Bazı kiliselerde yan nefler düz olarak da kurgulanabilmektedir. Yapım sistemine örnek olarak ise; Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi verilebilir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi neflerin görünüşü

² “Naos” sözcüğünün kökenine bakıldığında, Eski Yunanca’da “gemi” anlamına gelen “Ναός” (Nays) sözcüğünden geldiği düşünülmektedir. Bu gemi “Nuh’un Gemisi” olup, kilise bir gemi, İsa kaptanı, cemaat yolcuları, direği haç, dümeni ise “Pedalion”dur. (Karaca, 2008)

Şekil 3.2. İstanbul Boyacıköy Panagia Kilisesi düz yan nef düzeni ve Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi yarım tonoz yan nef düzeni (Karaca 2008)

3.1.1.2 Bema

Yapının ortasında, yükseltilmiş bir platform olan bema; kilise adamlarının eukharistik³ ayininden önce yapılan töreni takip edip eyleme geçtikleri alandır (Ahunbay 1997). Ana neften ikonostasionla ayrılmış ve hafifçe yükseltilmiştir (Sözen ve Tanyeli 1994).

Rum Ortodoks kiliselerinde naosun doğusunda, apsisin önünde bulunmaktadır. Genellikle naosun doğusundaki ilk taşıyıcı dikmeler hizasında tamamlanmaktadır. Farklı olarak ilk taşıyıcılar ile naosun doğu duvarı arasında da kurgulanabilmektedir. Litürjideki önemi sebebiyle yalnızca din görevlilerinin bulunmasına izin verilmektedir. Bu alana cemaat ve özellikle de kadınların girmelerine izin verilmemektedir. Bu bölüm “Kutsalların Kutsalı” olarak bilinmekte ve simgesel anlamda gökyüzünün yukarısını temsil etmektedir. Cennet ile özdeş tutulmaktadır (Karaca 2008).

Bemada litürjinin gerçekleştirilmesine yönelik iki alan (Postophoriumlar) bulunmaktadır. Bu alanlar yan nefler hizasında bulunmakta ve kuzey nef hizasındakine “Prothesis”, güney nef hizasındakine de “Diakonion” denilmektedir. Prothesis’te ayin sırasında gerekecek olan ekmek ve şarap hazırlığı gibi tüm işlemler bu kısımda yapılmaktadır. Diakonion ise ayin sırasında kullanılacak olan giysilerin saklandığı ve giyildiği yerdir. Tanzimat dönemi öncesinde inşa edilmiş Rum Ortodoks kiliselerinde bu kısımlar bulunmamaktadır. Prothesis ve Diakonion’un yerine, bu görevleri yerine getirmek için oluşturulmuş, apsisin iki yanında bulunan, birbirine simetrik nişler bulunmaktadır (Karaca 2008).

³ Hz.İsa’nın “Son Akşam Yemeği”ni temsilen ekmek ve şarabın dağıtıldığı ayin. (Ahunbay, 1997)

3.1.1.3 Apsis

Yunanca'da tonoz anlamına gelen apsis, kiliselerde koro yerini ve kutsal bölümü içeren ve yapının doğu ucunda bulunan kemerli, yarım kubbeli bölümdür (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1, 1997). Apsis ögesi Hristiyan mimarlığına Roma dönemi bazilikalarının ucundaki çıkıntıdan geçmiştir (Sözen ve Tanyeli 1994).

Kiliselerin doğusunda, orta nef hizasında ve tam olarak eksende bulunmaktadır. Bazı kiliselerde yan nefler hizasına gelecek şekilde de, nef sayısı kadar apsis bulunabilmektedir. Apsisin litürjideki önemi, "Synthronon" ve "Kathedra"dan gelmektedir. Synthronon; apsis içinde yarım yuvarlak şeklinde yerleştirilmiş ve yalnızca metropolitlerin oturabileceği bir oturma düzenidir. Synthronon'un simgesel olarak uygulandığı kiliseler de vardır. Kathedra ise; bu sıranın en üst basamağında eksende yer alan kutsal makam koltuğudur. Bir Patriğin, bir kilisede ayin yapabilmesi için Kathedra öncül koşullardan biridir (Karaca 2008).

Rum Ortodoks kiliselerinde genellikle apsis hem içten hem de dıştan yarım yuvarlak biçimindedir (Karaca 2008). Dıştan apsisin tüm duvar boyu uzandığı ya da dış duvarın yarı hizasına gelecek şekilde düzenlendiği örnekler bulunmaktadır. Apsis'in tüm duvar boyu uzandığı kiliselere örnek olarak; Mudanya Dereköy Köyü Kilisesi verilebilir. Dış duvarın yarı hizasına gelecek şekilde düzenlendiği kiliselere Başmelekler Kilisesi örnek olarak verilebilir.

Kiliselerde, apsisin orta nefle olan ilişkisine bakıldığında, genelde apsis duvarının taşıyıcı dikmeler hizasında sınırlandığı ve apsisin orta nefe bakan yarım kubbeli açıklığı, orta neften daha düşük bir kotta olduğu görülmektedir. Litürjinin gereği olarak genellikle apsisin içinde yarım daire şeklinde niş bulunmaktadır. Nişler bazı örneklerde apsis ekseninde pencere de görülmektedir (Karaca 2008). Tek niş bulunan kiliselere örnek olarak; Karakoca köyündeki Zoodochos Pege Kilisesi, pencereli örneğe ise Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi ve Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi verilebilmektedir.

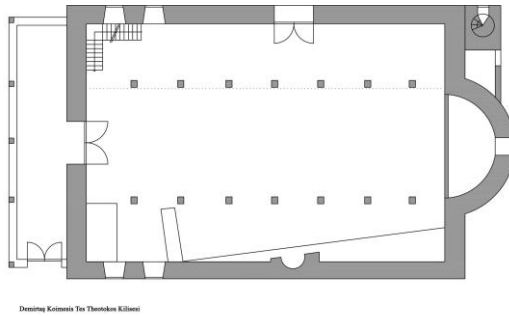
Şekil 3.3. Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi ve Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi apsisi

3.1.1.4 Narteks

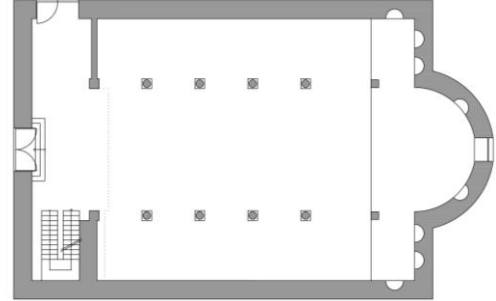
Narteks Erken Hıristiyan ve Bizans mimarilerinde kilisenin ana mekanına açılan giriş bölümüdür. Erken Hıristiyan kiliselerinde bir revak biçiminde yapılmıştır. Bizans mimarisinde genel olarak batıda olacak şekilde, kapılarla açılan kapalı bir mekandır (Sözen ve Tanyeli 1994).

Rum Ortodoks Kiliseleri'nde narteks iki temel tipte uygulanmıştır. İlk tipte, narteks içte, yapı kapsamı içinde çözülmemektedir. Yapının batısında, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı narteks, ana eksene dik olarak naousun batısını sınırlamaktadır. İkinci tipte ise, narteks yapının dışında ve revaklı yapılmıştır. Bu uygulama, atrium bağlantısı sebebiyle narteksin revaklı yapılmış olduğu Erken Hıristiyanlık dönemi kiliselerini hatırlatmaktadır. Bazı kiliselerde ise batıdaki revaklı narteks yapısı kuzey ve güney yönüne çevreleyerek U biçimi plan oluşturur (Karaca 2008).

İç narteksli kiliselere örnek olarak; Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi verilebilirken, dış narteksli kiliselere Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi verilebilmektedir.

Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi

Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi

Şekil 3.4. Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi (solda) ve Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi planları

3.1.1.5 Galeri

Kiliselerin iç kısmında yer alan, yanı açık ve naosa bakan kattır (Hasol 2014). Galeri katı için erken Bizans kaynaklarında geçen deyme dayanarak bu mekanın kadınlara ayrıldığı kabul edilmektedir (Ahunbay 1997). Ayrıca Bizans döneminde imparatoriçe ve maiyetinin de bulunduğu yer olarak bilinmektedir (Karaca 2008).

Kilisede galeri, narteksin duruma göre farklı uygulama özellikleri göstermektedir. Narteksi olmayan ya da sonradan eklenmiş olan kiliselerde galeri naosta yer almaktadır. Bu durumda galeri katı batıda bulunan son taşıyıcılara oturarak nefler hizasında yer almaktadır. Narteksi bulunan kiliselerde ise galeri narteks üzerinde bulunmaktadır. Bu tip kiliselerde genellikle narteksin planını tekrarlayan galeri ayrıca yan nefler hizasında yaptığı çıkıntılarla U biçiminde bir plan oluşturmaktadır. Narteksin bulunmadığı ya da sonradan eklenen yapılarda, naosta batıdaki taşıyıcılara oturan galeri, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı iken, bazı yapılarda nefler üzerinde farklı biçimlerde çıkma yapmaktadır (Karaca 2008).

Rum Ortodoks kiliselerinde galeri merdiveni, galerinin konumuna göre değişkenlik göstermektedir. Galeri narteks üzerinde tasarlandıysa eğer, merdiven narteksten çıkmaktadır. Eğer galeri naosun üzerinde kurgulandıysa, merdiven naosun batısında bulunan köşelerden çıkmaktadır. Bazı kiliselerde galerilere dışarıdan direkt giriş de bulunmaktadır (Karaca 2008).

3.1.2 Cepheler

Rum Ortodoks kiliselerinin cepheleri genel olarak pencere ve kapı boşluklarıyla düzenlenmiş, sade bir şekilde planlanmıştır. Doğu-batı yönünde yönelen bu kiliselerin doğu cephelerinde apsis çıkıntısı bulunmaktadır. Apsis çıkıntıları genellikle yarım daire şeklindedir. Apsis çıkıntısı bazı kiliselerde tüm cephe boyunca uzanırken, bazı kiliselerde doğu cephesinin yarı yüksekliğine kadar ulaşmaktadır. Apsisin üstünde ya da yan neflere denk gelecek şekilde pencere açıklıkları bulunmaktadır.

Kuzey ve güney cepheleri genel olarak tek sıra pencerelerden oluşmaktadır. Bazı kiliselerde kuzey ya da güney duvarlarında kapı da görülmektedir.

Batı cephelerinde narteksi bulunan kiliselerde nartekin revaklı girişini bulunmaktadır. Narteksi içeride olan kiliselerde kapı girişi genelde bu cephede bulunmaktadır. Kapı üzerinde yapının yapıldığı tarih ve kime atfedildiğini yazan kitabeler bulunmaktadır. Nartekin ya da kapının üzerinde, genellikle neflerin hizasında, galeriye ışık vermek amaçlı pencereler bulunmaktadır (Karaca 2008).

3.1.3 Malzeme, Yapım Tekniği ve Strüktür Özellikleri

Bursa'daki Rum Ortodoks kiliselerinin büyük bir çoğunluğu kesme taş ya da moloz taş, devşirme taşlar ve tuğla kullanılarak yığma sistemde yapılmıştır. Bazılarının cepheleri sıvanmamış, bazılarının cepheleri ise tamamen sıvanmıştır. Cepheleri sıvanmamış kiliselere örnek olarak; Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi verilebilir. Kesme taş yığma duvar olarak örülen kiliselere örnek olarak Çamlıca köyü Hagios Georgios Kilisesi verilebilmektedir.

Bursa'daki Rum Ortodoks kiliselerinin iç mekanları sıvalıdır. Bu sıva genellikle alçı esaslı sıva ya da kireç esaslı sıvadır.

3.1.3.1 Düşey Taşıyıcılar

Bursa'daki Rum Ortodoks kiliselerinde genellikle üç nefli bir düzen görülmekte olup, bu nefler iki sıra ahşap taşıyıcılarla ayrılmaktadır. Bu düşey taşıyıcıların bazıları kare kesitli, bazıları ise sütun şeklinde bulunmaktadır.

Rum Ortodoks Kiliselerinde kullanılan sütunlar ya da kare kesitli taşıyıcıların ana malzemesi ahşaptır. Taşıyıcıların ahşap gövdesinin üzeri kalın halat, harç, alçı, tuğla ve benzeri dolgu malzemeleriyle ya da bağdadi teknikte örülerek, istenilen sütun formuna ulaştırılmıştır. Yeni form kazandırılan taşıyıcılar, porfir izlenimi verecek şekilde, çeşitli renkler ve desenlerde boyanmıştır (Karaca 2008).

3.1.3.2 Kemerler

Kemerlerin taşıyıcılarla birleştiği kısımlarda sütun başlıkları bulunmaktadır ve bunlar genelde ahşaptır. Düşey ahşap taşıyıcılar genellikle birbirlerine bir kemerle bağlıdır. Bursa'daki Rum Ortodoks kiliselerinden günümüze kalan örneklerinde kemerler genellikle yarım daire şeklindedir. Bağdadi çita ile kaplanarak kemer haline getirilen

kirişler daha sonrasında sıvanmıştır. Bursa’da bulunan birçok kilisede bu öge ya kaybolmuş ya da sıvalı olduğundan malzemesi görülememiştir. Bağdadi çıta ile kaplanarak yapılmış kemerlere örnek olarak Başmelekler Kilisesi verilebilmektedir. Yakın çevre olarak kabul edilen Balıkesir’de bulunan Ballıpınar Kilisesi’nde de bağdadi sistem görülmektedir.

Son taşıyıcıların duvarla bağlandıkları kemerlerde duvara saplanmalar, galeri üstüne gelen kısımlar da ise düzleşmeler görülmektedir.

3.1.3.3 Örtü Sistemleri

Bursa’daki Rum Ortodoks kiliselerinde örtü sistemi bazilikal plan tipine uygun olarak dışta beşik çatı, içte tonoz ya da düz tavan biçiminde uygulanmıştır. Beşik çatının farklılaşarak, bazilikal plan tipinin, naostaki orta nef beşik çatıyla örtülürken, yan nefler ayrı olarak tek yöne eğimli çatıyla örtülmüştür (Karaca 2008).

Kiliselerin örtüsü içte tonoz ya da düz tavanlı olarak değişmektedir. Orta nefin tonozlu, yan neflerin düz tavan olarak kurgulanmış kiliseler olduğu gibi tüm nefleri tonozlu olarak yapılmış kiliseler de bulunmaktadır (Bkz. Narteks).

3.1.4 Litürjik Ögeler

3.1.4.1 İkonostasion

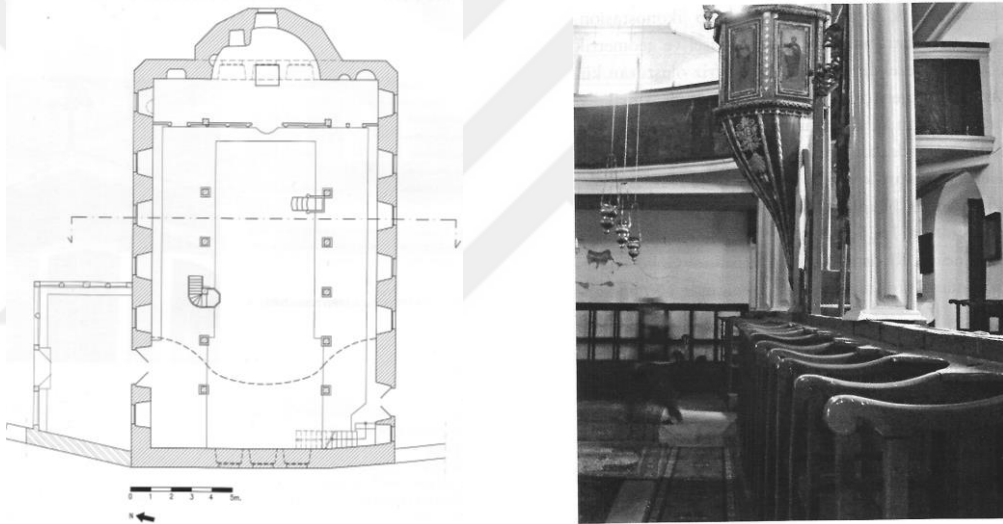
Ana nefi apsis kısmından ayıran ikonalarla bezeli olan bölme duvardır. Yerden 2-3 m yükseklikte olup, mekanı tümüyle bölmemektedir (Sözen ve Tanyeli 1994). Kiliselerde ikonostasionun yeri, naosun doğusunda, doğu kısımdaki ilk taşıyıcılar hizasındadır (Karaca 2008).

Rum Ortodoks kiliselerinde ikonostasion, bezemeci anlayışın en belirgin biçimde yansıtıldığı elemandır. Naosta, orta nef hizasında daha yüksek ve meanderli silmelerle çevrelenen ikonostasionların yüzeyi, plasterler ve silmelerle sınırlanarak, aralarına bezeme panoları ve ikonalar yerleştirilmiştir. Oyma ve kabartma tekniğinde bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiş olan ikonostasionlarda, yer yer kıvrık dallar ve rozetler kullanılmıştır (Karaca 2008).

3.1.4.2 Ambon

Ambon, Kilisede, İncil'in üzerinde okunduğu yere verilen addır. Ayrıca diyakoslar ve teologoslar söylev vermektedir. Ambon, erken dönem kiliselerinde naosun ortasında yer alırken, daha sonraları kuzeyde bulunan taşıyıcı sırasının ortalarındaki bir elemana, yarı yükseklikte ve orta nefe bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Ambona çıkış, yan neften taşıyıcıya dolanarak yükselen bir merdivenle sağlanmıştır. Ambon genellikle kuzey sırada bulunan taşıyıcıların dördüncüsünde yer alır (Şekil 3.5) (Karaca 2008).

Kiliselerde bulunan ambonun malzeme, teknik ve bezeme anlayışı, kilisenin ikonostasionuyla benzerlik göstermektedir. Malzemesi ahşap olup, oyma ve kabartma tekniğiyle yapılmış motiflerle donatılmıştır (Karaca 2008).

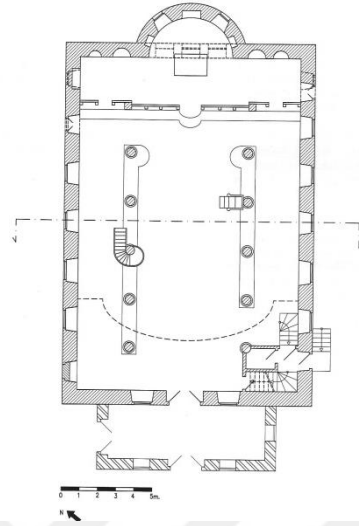

Şekil 3.5. Samatya Khristos Analepsis Kilisesi ambonun konumu ve görünümü (Karaca 2008)

3.1.4.3 Despot Koltuğu

Kilisenin ruhani başkanı olan metropolitin, ayini yönetmek üzere kilisede kendisine ayrılmış olan koltuktur. Patriklik kiliselerinde patrik tahtı bulunur. Despot koltuğu, törensel bir kimliğe sahiptir. “Despot” kavramı, metropolitin, thronos ile siyasi lider özelliğini de çağrıştıracak biçimde anlam yüklenerek kazandığı bir sıfattır. Despot koltuğunun arkasındaki resimde, kral giysileriyle tahtta gösterilmiş bir İsa tasviri de bu anlatımda metropolitin dini ve siyasi bir nitelik gösteren ikili kimliğini vurgulamaktadır (Karaca 2008).

Despot koltuğu ahşaptan yapılmıştır. Üzerine yapılmış olan ejder, aslan, boğa gibi güç simgesi olan öğeler, koltuğun işlevindeki ikili kimliğin ifadesini yansıtmaktadır. Bazı kiliselerdeki despot koltuklarının kolları bu hayvanların başı, ayakları ise bu hayvanların ayakları olarak tasarlanmıştır (Karaca 2008).

Şekil 3.6. Yeşilköy Hagios Stephanos Kilisesi despot koltuğu konumu ve görünümü (Karaca 2008)

3.1.4.4 Altar (Sunak)

Altar, kiliselerde takdis ayini için kullanılan banko biçimindeki litürjik bir eşyadır (Sözen ve Tanyeli 1994). Üzerinde ayinle ilgili kutsal malzemenin bulunduğu altar, İsa'nın mezarının simgesi olarak "Eukharista" ile ilgili kutsal malzemenin konulduğu bir masadır (Karaca 2008).

Bema'da, apsis ekseninde yer alan altar, ortadaki tek sütun üzerinde, dikdörtgen biçimindeki üst elemanlardan oluşmaktadır. Bir altarda gün içinde yalnızca bir kere Eukharista yapılabilmektedir. İkincisi olması durumunda başka bir altara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple bazı kiliselerde iki altar olduğu görülmektedir (Karaca 2008).

3.1.5 Ek Yapılar

Rum Ortodoks kiliselerin bazılarında cemaatin kullanımına yönelik bazı ek yapılar yapılmıştır. Bunların başlıcaları, parekklesion, ayazma, çan kulesi, okul ve idari-sosyal yapılardır.

3.1.5.1 Parekklesion

Parekklesion, Bizans mimarisinde bir kiliseye bitişik veya kiliseden bağımsız inşa edilen, kilise ile işlevsel açıdan bağlantılı yapı anlamına gelmektedir (Sözen ve Tanyeli 1994). Rum Ortodoks kiliselerinde parekklesion, bir ek yapı olarak kiliseye bitişik ve tek mekanlıdır. Kiliseden ayrı girişi, ikonostasionu ve altarı bulunacak şekilde tasarlanmıştır. Bazıları kare planlı, bazıları da dikdörtgen planlı olarak görülmektedir (Karaca 2008).

3.1.5.2 Ayazma

Hız. İsa'nın vaftizinin anısına adanan su kaynağı ve yanında ya da üstünde yapılmış olan yapıdır. Aziz veya azize adıyla anılan bu yapıların kutsal günleri vardır ve Ortodokslar'a göre ayazmaların suyunun iyileştirici özelliği bulunmaktadır (Aycok 1997). Kutsallıkları Müslümanlarca da kabul gören ayazmalar, müstakil ya da kiliseye bitişik olabilmektedir (Karaca 2008).

Bazı kiliselerde ayazma, yapıya sonradan eklenmiş olan narteks ya da giriş mekanında yer alabilmektedir. Genelde bulundukları kiliselerle aynı adı taşıırken, bazen farklı aziz veya azizelerin adıyla da anılabilmektedir (Karaca 2008).

3.1.5.3 Çan Kulesi

Çan Kulesi, kilisenin yanında ya da ona bitişik durumda olan ve içinde çanların bulunduğu bir kuledir (Sözen ve Tanyeli 1994).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Islahat Fermanı imzalanmadan önce kilisenin dışarıdan anlaşılacak şekilde tasarlanması gibi bir kısıtlama olduğundan, bu ferman öncesinde yapılmış olan kiliselerde çan kulesi görülmemektedir. Bazılarına fermanın sonra bağımsız ya da kiliseye bitişik olarak eklendiği görülmektedir. Genellikle yapıyla aynı zemin üzerinde, bir kaide üzerine yükselen, kare planlı yapılardır (Karaca 2008).

3.1.5.4 Okul ve İdari-Sosyal Yapılar

Kiliselerin bulunduğu avlularda, değişik konumlarda ve farklı biçimlerde idari ve sosyal yapılar inşa edilmiştir. Bazı Rum kiliselerinde bulunan okul yapıları bulunmaktadır.

Ayin öncesi ve sonrasında cemaatin bir araya geldiği toplantı salonları da ek yapı olarak görülmektedir (Karaca 2008).

İdari yapılar, kilisenin yönetimine ilişkin faaliyetlerin yürütüldüğü yerlerdir. Bazıları müstakil olarak, bazıları ise kiliseye bitişik şekilde yapılmış olan bu idari yapılardır. Sosyal yapılar, cemaatin kendi aralarında sosyal dayanışma ve ilişki kurmak amacıyla yapılan dernek aşevi, sağlıkevi ve bunun gibi yapılardır (Karaca 2008).

Bu yapıların dışında papazevi olarak adlandırılan konutlar da bulunmaktadır. Genellikle kilisenin bulunduğu avluda ya da kilisenin çok yakınında bulunan papaza ait bir konuttur. Birer sivil mimarlık örneği olan bu konutlar o yöredeki konut mimarisine uygun bir biçimde inşa edilmişlerdir.

4. KURŞUNLU BAŞMELEKLER KİLİSESİ (H. TAXIARCHOI KİLİSESİ)

4.1. Konum ve Çevre Özellikleri

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi Gemlik Kurşunlu'nun sahilinden 320 m uzaklıktaki Kurşunlu ve Gündoğdu mahallelerini bağlayan yolun başında bulunan tepede köy meydanında konumlanmıştır. Kilise, köy meydanı ve Belediye Caddesi'nin kesiştiği noktada 1800-1801-1804 parselleri üzerinde bulunmaktadır (Bkz. EK2-P1). Sahil yolu üzerinde bulunan 12. yüzyıl yapısı olan H. Aberkios Manastır Kilisesi'ne 500 m uzaklıktadır (Şekil 4.1).

Kilisenin güneyinden geçen Belediye Caddesi'nin güneyinde kalan yapılardan eski kullanımının papaz evi olduğu tahmin edilen ahşap çatkısı arası tuğla dolgu sistemiyle yapılmış yapı dışında sivil mimarlık örneği bulunmamaktadır. Kilisenin kuzeyinde betonarme konut yapısı ve ona ait müştemilatlar bulunmaktadır. Müştemilat binası 1801 numaralı kiliseye ait parseli işgal etmektedir. Kilise ve bu yapı, kiliseye ait halihazırda metal bir kapı ile girilen bahçeyi ortak kullanmaktadır. Yapının batı yönünde ise uzun zamandır inşaat halinde bekleyen betonarme, üç katlı bir yapı bulunmaktadır (Şekil 4.2).

Yapının doğusunda, yıkılmış olan apsis yerine muhtarlık ofisi, umumi tuvalet ve depo bulunmaktadır. Kuzeyinde ise işçi yatakhanelerini barındıran bir müştemilat bulunmaktadır (Bkz. EK2-P2).

Şekil 4.1. Başmelekler Kilisesi'nin konumu, Yandex Haritalar Hava Fotoğrafı, 2017

Şekil 4.2. Başmelekler Kilisesi’nin yakın çevresi, (<https://yandex.com.tr/harita/>, 2017)

4.2. Tarihçe

Cyril Mango’nun 1968’de yayınlanan “The Monastery of St. Abercius at Kurşunlu (Elegmi) Bithynia” adlı makalede “19. yüzyılın başlarında Hristiyan Kurşunlu topluluğu bir miktar göreceli refaha kavuşmuş ve iki kilise inşa edebilmiştir. Bu iki kiliseden daha eski olan şimdilerde ise konut olarak kullanılan kilise köyün üst kısmında yer alır ve avlusunda uzandığını bulduğumuz aşağıda yer alan yazıtı muhafaza eder.” açıklamasıyla Başmelekler Kilisesinin tarihçesi ve kitabe hakkında bilgi vermiştir. Aynı zamanda bu kitabenin fotoğrafı ve çevirisi de bulunmaktadır (Şekil 4.3). Çalışma esnasında bu kitabe kilisenin içinde ve yakın çevresinde ne yazık ki bulunamamıştır.

Kitabenin Türkçe çevirisi;

“Büyük Başmeleklerin bu kutsal kilisesi, Elegmi olarak adlandırılan bu yerin tüm Hristiyanları adına piskoposluk bölgesinin efendisi ve en saygıdeğer usta olan Anthimos’un himayesinde 1803 yılının Ağustos ayında temelden inşa edilmiştir.” şeklindedir. (Mango 1968)

Şekil 4.3. Başmelekler Kilisesi kitabesi (Mango 1968)

Bu çalışma esnasında kilisenin içinde yerde 10 satırlık bir kitabe bulunmuştur. Grek harfleriyle yazılmış bu kitabe okunmuş ve çevirisi yapılmıştır.

Grek harfleri ve Latin harfleriyle okunuşu,

(1) Ο ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΩΣ ΑΓΝΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ [Ο THIOS NAOS UTOS AGNIS THEOTOKU]

(2) ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΤΟ ΠΑΛΑΙ ΓΟΡΓΩΕΠΙΚΟΥ [ΕΡΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΙΣ ΤΟ PALE GORGOΕΡΙΚΟΥ]

(3) ΑΥΘΙΣ ΑΝΑΚΑΙΝΗΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΤΙΣΘΗ [ΑFTHIS ΑΝΑΚΕΝΙΣΤΗΙ ΕΚ VATHRON ΚΕ ΕΚΤΙΣΤΗΙ]

(4) ΕΠΙ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΠΡΟΥΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ [ΕΡΙ ΗRİSANTHU PRUSİS TU ΑRΗİΕPİSKΟΡU]

(5) ΕΠΙΣΤΑΤΟΥΝΤΟΣ ΔΕ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΟ(ΛΟΓΙΩ)ΤΑΤΟΥ [ΕPİSTATUNTOS TU PΑNOSΙΟLΟGΙΟΤΑΤU]

(6) ΚΥΡΙΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ [KIRIU PATHENIU KE KATHIGUMENU]

(7) ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΟΥΣΗΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ [EPIMELÍAS USÍS AFTU KE DAPANÍS]

(8) ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΔΕ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΟΥΝΤΩΝ [SÍNDROMÍS DE PASON TON EVSEVUNTON]

(9) ΕΛΕΓΜΕΙΤΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΟΛΛΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ [ELEGMÍTON TE KE POLON OTHODOXON]

(10) ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΩΛΗ 1838 ΑΥΤΟΥΣΤΟΥ 15 [ΕΝ ΕΤΙ (Grek harflerle 1838) 1838 AVGUSTU 15].’dır.

Kitabenin Türkçe çevirisi,

Bakire Meryem Ana’nın bu aziz kilisesi (1) eskiden adı Gorgoepikoostu (2), temellerinden tadilat yapıp inşa edildi (3), Bursa Metropoliti Hrisanthos zamanında (4), bu işi yürüten ise Sayın (5) Pathenios Bey ve onun başkanlığında (6), kontrolü yapıldı ve paraları (7), Elegmitliler (Kurşunlular) ve bütün Ortodokslar karşıladı (9). 1838 senesinin 15 Ağustos.

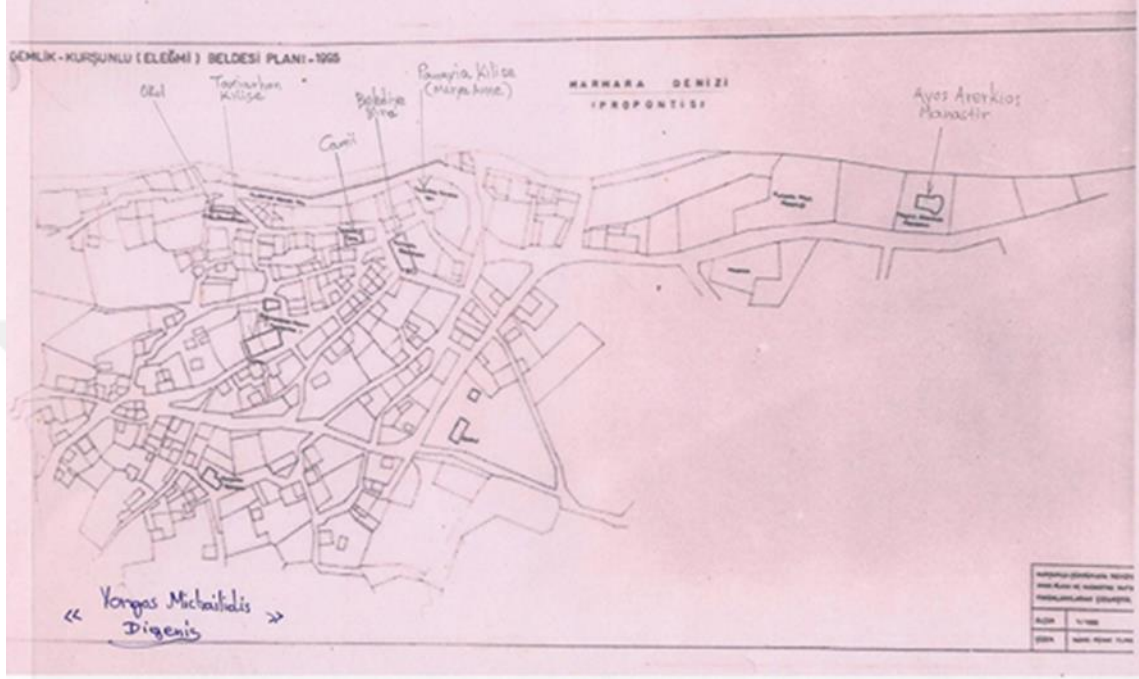

Şekil 4.4. Kilise içinde bulunan kitabe (Bkz. Ek2-P19)

Bulunan bu kitabenin kilisenin herhangi bir duvarına asılı olmadığı ve Cyril Mango’nun yayınındaki bilgilere bakıldığında kitabenin Kurşunlu sahil yolu üzerinde bulunan yakın

zamanlarda tamamıyla yıkılmış bir diğer Rum Ortodoks kilisesi olan Panagia Kilisesi'ne ait olduğu düşünülmektedir (Şekil 4.5).

Tüm verilere bakıldığında ve Cyril Mango'nun belgeleriyle karşılaştırıldığında Başmelekler Kilisesi 1803 yılının Ağustos ayında inşa edilmiştir.

Şekil 4.5. Kurşunlu Beldesi 1996 tarihli eski haritası (Yorgos Michailidis kişisel arşivi)

Gemlik Tapu Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre 1800-1801 ve 1804 numaralı parseller 1977'de tapuya kayıtları konut olarak yapılmıştır (Şekil 4.7). Tapudaki gayrimenkul niteliği konut olmasına rağmen kilise hiçbir zaman konut olarak kullanılmamıştır. Yapıldığı dönemden 1922 Türk-Yunan Mübadelesi'ne kadar kilise olarak kullanılan yapı, mübadele sonrasında 1930'lardan itibaren depo olarak kullanılmıştır. Mülk sahiplerinin çok sayıda zeytinliğinin olması sebebiyle yapı zeytin malzemelerinin saklandığı bir depo olarak kullanılmıştır. Bu esnada galeri katının devam ettirilmesiyle ikinci bir kat elde edilmiş ve yapı duvarlarla bölünerek bu alanlarda işçi yatakhaneleri oluşturulmuştur (Zorluoğlu 2017).

Yapının parsel işlemleri yapılırken iki özel kişiye ait olan kilise ortasından bölünerek iki farklı parsel (1801 ve 1804), apsis kısmı ise farklı bir parsel (1800) ayrılmıştır (Şekil 4.6). Bu durum yapıda da ikiye bölünmeyi getirmiştir. Duvarla ikiye bölünen kilisenin galeri katına çıkan kapı ve merdivenin doğu tarafında kalan bölüme girişlerin

yapılabilmesi için 1801 numaralı parsel içinde bulunan yapının kuzeyinde kalan bahçe zemini toprakla doldurulup, pencerenin kapıya dönüştürülmesiyle üst kata giriş sağlanmıştır.

Şekil 4.6. Kadastral durum

Tapu bilgilerine bakıldığında tüm parsellerin tapu kaydı 1977 yılında kaydedilmeye başlanmıştır. Tapu kayıtlarında ayrı parselde ait olan yapının apsis kısmı diğer parsellerden farklı olarak Belediye Tüzel Kişiliği'ne ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu parselde yine aynı yıllarda muhtarlık, umumi hela ve depo işlevinde üç farklı ek yapılmıştır. Ayrıca diğer parselde (1804) ait olan kısımda iç mekanda işçi yatakhanesi kurgulanmamış onun yerine kilise kuzey duvarına bitişik tek katlı bir ekle işçi yatakhaneleri oluşturulmuştur.

Yakın zamanda hasar seviyesinin artması ve yapının üst katının kullanılmaması sebebiyle kuzey bahçesindeki dolgu toprak kaldırılarak, yapı tekrar eski kotuna

indirilmiştir. Günümüzde yapının yalnızca zemin katı depo ve ahır olarak kullanılmaktadır.

1800-1801-1804 numaralı parsellerinin yanı sıra 1802-1803 numaralı parseller de Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nce 14 Ocak 1999 tarihinde 6882 kurul karar numarası ile korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

PARSEL NO	GAYRİMENKUL NİTELİĞİ	İLK MALİKİN ADI-SOYADI	KAYIT TARİHİ	TESCİL TARİHİ
1800	Dükkan	BELEDİYE TÜZEL KİŞİLİĞİ	1977	14.1.1999
1801	Bahçeli ev	VELİ ALEMDAR	1977	14.1.1999
1802	Ev	HATİCE ÖNER	1977	14.1.1999
1803	Bir zemin ve 2 normal katlı 6 daireli kagir apartman	ABDULHAKİM OKYAYLI	1977	14.1.1999
1804	Bahçeli ev	SERVET SAMİ ALEMDAR	1977	14.1.1999

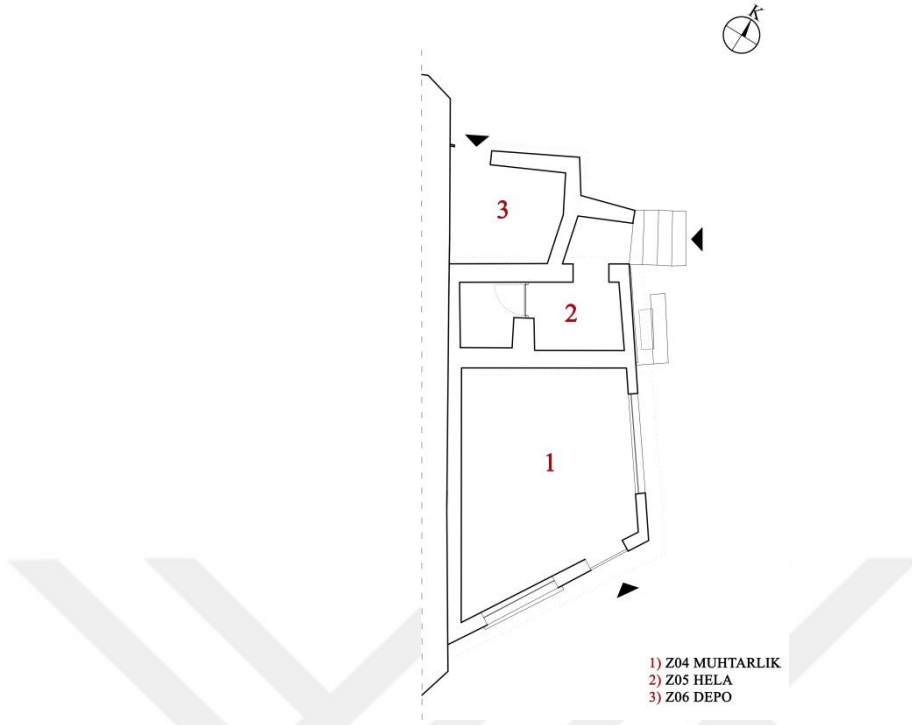
Şekil 4.7. Tapu kayıtları (Gemlik Tapu Müdürlüğü'nden alınmıştır.)

4.3. Plan Özellikleri

4.3.1 -0.20 Kotu Planı

Bu başlık altında -0.20 kotunda bulunan Z04 numaralı muhtarlık, Z05 numaralı hela ve Z06 numaralı depo mahallerinin plan özellikleri detaylı olarak anlatılacaktır. Bu üç mahal kilisenin doğu duvarına bitişik olarak sonradan eklenmiştir (Şekil 4.8).

Z04 numaralı mahal eskiden muhtarlık ofisi olarak kullanırken, günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Girişi Belediye Caddesi üzerinde bulunan (83x193cm) K19 poz numaralı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Toplam alanı 14.23 m² olan muhtarlığın zemin kaplaması 30x30 cm'lik seramik ile kaplıdır. Duvarları ise -0.53 kotuna kadar 35x35 cm'lik seramik, üstü ise çimento esaslı sıva ile kaplıdır. Tavanı çimento esaslı sıva ile kaplıdır. Doğu ve güney duvarlarının dışında metal korkulukları bulunan 198 x 120 cm ve 159 x 125 cm'lik iki pencere bulunmaktadır.

Şekil 4.8. -0.20 Kotu Planı Rölövesi

Z05 numaralı hela mahalline köy meydanından altı basamaklı mermer bir merdivenle ulaşılmaktadır. Mekanın duvarları 35x35 cm'lik ve döşemesi 35x40 cm'lik seramik ile kaplıdır. 1,09 m²'lik bu mekanın üstü açıktır. Güney duvarında bulunan bir boşluktan, 20 cm'lik eşik farkıyla kapalı bir alana geçilmektedir. Bu alanın üstü kapalıdır ve sıvasızdır. Duvarları 35x35 cm'lik ve döşemesi 35x40 cm'lik seramik ile kaplıdır. Mekanın batı duvarındaki 61x190 cm'lik pvc bir kapıyla helaya ulaşılmaktadır. Hela tek bir seramik hela taşına sahip 1.52 m²'lik bir alandır. Helanın duvarları 35x35 cm'lik ve döşemesi 35x40 cm'lik seramik ile kaplı ve tavanı sıvasızdır. Teras çatının altıdır.

Z06 numaralı depo mahalline metal bahçe kapısını geçtikten sonra bu üçlü ek grubunun kuzey cephesinden, kapısız ahşap bir açıklıktan giriş yapılmaktadır. Zemini şap kaplı olan bu mekanın duvarları ahşap konstrüksiyon arası briket ve tuğla dolgudur. Derme çatma yapılmış bu deponun tavanında ahşap çatı konstrüksiyonu görülmektedir. Çatısı Marsilya tipi kiremit ile kaplıdır.

4.3.2 +1.15 Kotu Planı

Kiliseye ait olan Z01,Z02 ve Z03 numaralı mahaller bu kot planında anlatılmaktadır.

Şekil 4.9. +1.15 kotu planı

Z01 numaralı depo; Belediye Caddesi'nden kiliseye giriş yapıldığında ilk ulaşılan kısımdır (Şekil 4.9). Caddeden küfeki taşı söveleri olan metal, iki kanatlı 149x319 cm'lik bir kapıdan girilmektedir. Yoldan 32 cm düşük olan bu mekan 118.67 m²'dir. Günümüzde zeytin sırkalarının istiflemek için kullanılmaktadır. Doğu duvarı hariç diğer duvarları kireç esaslı sıva ile sıvanmıştır. Doğu duvarında moloz taş yığma duvar görülmektedir. Kuzey duvarında yok olmuş olan kolon izi bulunmaktadır. Köylüler tarafından Gündoğdu Köyü'ne açıldığı iddia edilen harman tuğladan üst üste iki kemeri olan tünelin girişi Batı duvarında bulunmaktadır (Süzer 2016). Bu tünel sonradan moloz taşlarla kapatılmıştır (Şekil 4.11). Tünelin durumu ve doğruluğu için arkeolojik kazı önerilmektedir. Bu mahalde farklı ölçülerde kuzey yönünde 3, güney yönünde 3 olmak üzere toplam 6 ahşap dikme, iki sıra halinde bulunmaktadır. Bu ahşap dikmeler özgündür. Bu dikmelerin haricinde üst kat döşemesini destekleyen üç ahşap dikme özgün dikme dizilerinin arasında dağınık olarak sonradan yerleştirilmiştir. Özgün olmayan dikmelerin boyutları, özgün olanlardan daha küçüktür (Bkz Ek2-P4). Dikmelerin arasına sonradan ahşap dilmeler yerleştirilerek mekan bölümlere ayrılmıştır. Toprak zeminde doğu - batı doğrultusunda yaklaşık 12 cm, kuzey - güney doğrultusunda ise yaklaşık 11 cm kot farklılıkları bulunmaktadır. Deponun tavanında üst katın döşemesini taşıyan kirişler görülmektedir. Ahşap tavan, batı duvarında bulunan ahşap payandalarla desteklenmektedir.

Şekil 4.10. Z01 numaralı deponun kuzeyden ve güneyden görünüşü

Şekil 4.11. Gündoğdu Köyü'ne açıldığı iddia edilen tünelin girişi

Z02 numaralı depo; Belediye Caddesi'nden giriş yapılan bir diğer mahaldir (Şekil 4.9). Alanı 50.86 m^2 'dir. Eskiden ahır ve depo olarak kullanılan bu kısım günümüzde kullanılmamaktadır. $150 \times 183 \text{ cm}$ 'lik bir ahşap kapıyla, yol kotundan 8 cm yükseklikte bulunan (-3.35 kotu) depoya girilmektedir. Depo 1.21 m kotunda, 28 cm eninde briket bir parapet duvarla alanı ikiye ayırmaktadır. Bu alanlar arasında 51 cm 'lik kot farkı bulunmaktadır. Batı duvarına yaşlı $61 \times 284 \text{ cm}$ 'lik ve $58 \times 249 \text{ cm}$ 'lik ikişer bölmeli betonarme yalak bulunmaktadır. Zemini topraktır. Doğu duvarının önü kazılıp güney duvarına toprak yığıldığı için zemin kotunda çok büyük değişimler olmuştur. Depo içerisinde iki adet özgün ahşap dikme bulunmaktadır. Bu dikmelerin arasında tavanı desteklemek amacıyla sonradan daha küçük boyutlarda iki dikme eklenmiştir. Tüm duvarları moloz taş yığma duvarla örülmüştür. Kuzey ve güney duvarlarında yer yer kireç esaslı sıva görülmektedir. Doğu duvarında iki adet özgün ahşap dikme

gözükmektedir. Aynı duvarda Z03 numaralı ahır mahalline açılan 92x100 cm ölçülerinde ahşap bir kapı bulunmaktadır. Ahır kuzey yönünde iki adet ahşap dikmeyle sınırlandırılmış olup, üstü dal örgü üzeri toprak ile sıvanmıştır. 70x200 cm boyutlarında kanatsız bir kapı boşluğu bulunmaktadır. Tavanı çökmüş olup, üst katın döşeme ahşap kirişleri gözükmektedir. Kirişlerin arası dal ile örtülmüştür.

Şekil 4.12. Z02 numaralı deponun kuzey ve güney yönünden görünüşü

Z03 numaralı Ahır; günümüzde de ahır olarak kullanılmaktadır. Ahırın alanı 80,13 m²'dir. Kilisenin kuzeyinde bulunan bahçeden, mahallin kuzey duvarındaki 143x197 cm'lik K3 poz numaralı ahşap kapı ile giriş yapılmaktadır. Bahçe kotuyla (+0.04), ahırın zemin kotu (+0.23) arasında 19 cm'lik bir yükseklik farkı bulunmaktadır. Zemin toprak olduğundan yer yer zemin kotunda değişiklikler bulunmaktadır. Kuzey, güney ve batı duvarları moloz taş yığma duvardır. Kuzey duvarında yer yer kireç esaslı sıva üstüne kireç badana görülmektedir. Duvarın sıvasız bölümlerinde ahşap hatıllar ve bir adet boşalmış ahşap dikmenin izi bulunmaktadır. Batı duvarında gelişigüzel oyulmuş iki adet niş ve Z02 numaralı depo mahalline geçilen 92x100 cm'lik ahşap kapı bulunmaktadır. Mahallin kuzey duvarında sonradan açılmış 79x127 cm'lik P1 poz numaralı ahşap pencere bulunmaktadır. Doğu duvarında apsisin olduğu kısım yıkılmış ve briket yığma sistemle doldurulmuştur. Bu 20 cm'lik briket duvar üzerinde 99x125 cm'lik P2, 139x115 cm'lik P3 ve 107x125 cm'lik P4 poz numaralı 3 pencere açıklığı vardır. P2 ve P4 pencerelerinde ahşap pencere kasası bulunurken P3'te bulunmamaktadır. Pencerelerin altı 70 cm'lik yığma moloz taştır. Briket yığma duvarın her iki yanı yapının moloz taş yığma tekniğiyle inşa edilmiş, özgün duvarlarla devam etmektedir. Bu duvarlarda toplam dört adet niş bulunmaktadır. Nişler 84x148 cm boyutlarında kerpiç ile sıvalıdır. Nişlerin altında kesme taş bulunmaktadır. Güney cephesine yakın olan nişin altındaki taşın üzerinde Grek harfleriyle bir yazıt

bulunmaktadır. Tamamı okunamasa da yazıtın ulaşılabilen kısmı okunmuş ve çevirisi yapılmıştır.

Grek harfleri ve Latin harfleriyle okunuşu,

(1) [ΑΓΓΕ]ΛΙΚΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ [AGELĪKU SHĪMATOS]

(2) ΜΑΡΘΑ ΜΟΝΑΧΗ [MARTHA ΜΟΝΑΧΗ]

(3) ΚΑΙ ΕΤΕΘΗ ΕΝ ΤΩ [ΚΕ ΕΤΕΘΗ ΕΝ ΤΩ]

(4) [ΤΑ]ΦΩ ΤΟΥΤΩ [ΤΑΦΟ ΤΟΥΤΩ.....]

(5) ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ [ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ]

(6) ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ [ΚΕ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ]

Yazıtın Türkçe çevirisi,

Melek şeklinde (1) rahibe Martha (2) bu mezara gömüldü (3 ve 4), Peygamber namuslu Prodromos ve vaftizci Yuvan [Ioanis] (5 ve 6).

Yazıtın tamamına ulaşılabilmesi sebebiyle çevrilebilen bölümü, kilisenin altında bir mezar olduğuna dair bilgi veren çevre sakinlerinin aktardıklarıyla örtüşmektedir (Şekil 4.13).

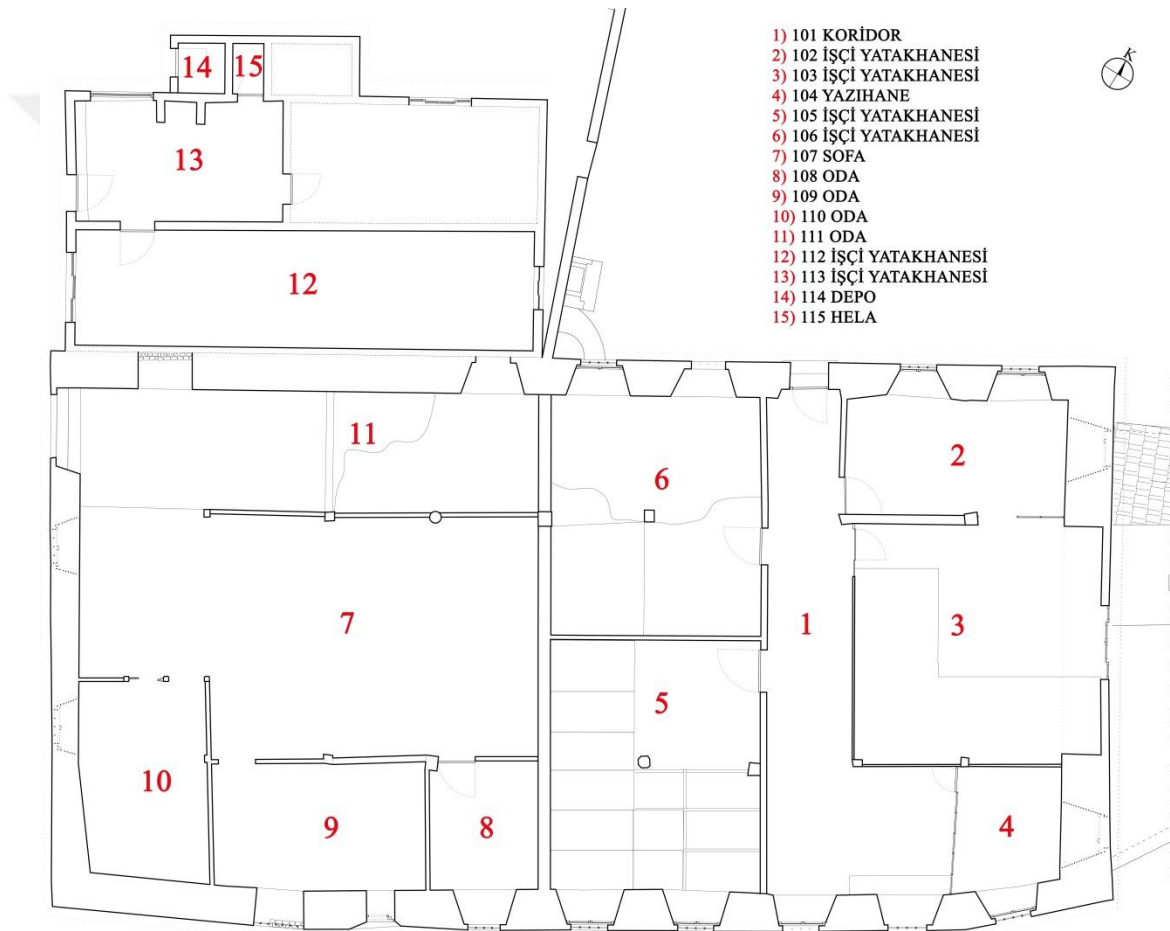
Şekil 4.13. Z03 numaralı Ahırda bulunan nişler ve niş içinde bulunan yazıt

Z03 mahallinde; güney yönünde iki adet, kuzey yönünde iki adet olmak üzere toplam dört, iki sıra özgün ahşap dikme bulunmaktadır. Bu özgün dikmelerin haricinde yedi tane daha ahşap dikme bulunmaktadır. Özgün olan dikmelerin (yaklaşık 25x30 cm

boyutlarında) kesiti diğer yedi dikmeden daha büyüktür. Ahırın tavanında üst katın ahşap döşeme kirişleri ve ahşap döşeme tahtaları görülmektedir. Tavanın giriş kapısı hizasındaki 6 m²'lik bölümü 10 cm daha düşük bir kotta olup, ayrı bir taşıyıcı sistemle taşınmaktadır.

4.3.3 +4.40 Kotu Planı

Üst katı kapsayan +4.40 kotu planında; on beş adet mahal bulunmaktadır. Bunlardan on bir tanesi kilise içinde, 4 tanesi kilisenin kuzey duvarına sonradan ek yapılmış olan müstemilatta bulunmaktadır. Bu kottan kilisenin üç nefi de görülmektedir.

Şekil 4.14. +4.40 kotu planı

101 numaralı koridor; kilisenin kuzey duvarında bir pencerenin kapıya dönüştürülmesiyle bahçeden ulaşılmaktadır. 29,08 m²'dir (Şekil 4.14). Bahçe kotunun yükseltildiği dönemlerde düzayak girilirken, günümüzde bahçe kotunun düşürülmesi ile (zeytin sıırğı ile) dışardan merdiven dayatılarak 91x194 cm ölçülerindeki K7 poz numaralı ahşap kapıdan girilebilmektedir. Koridor L şeklinde olup, zemini şap kaplıdır.

Kuzey duvarı moloz taş yığma duvarla örölmüş, yer yer kireç katkılı harç ile sıvanmıştır. Sıvanın üstünde kireç badana görölmektedir. Batı duvarı briket yığma sistemle örölmüş olup, kireç esaslı sıvayla sıvanmıştır. Bu duvar üzerinde iki adet kapı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi K18 poz numaralı koridoru 106 işçi yatakhanesine bağlayan 85x192 cm ölçülerindeki ahşap kapı; diğeri ise K17 poz numaralı 98x192 cm ölçülerinde 105 işçi yatakhanesine girilen ahşap kapıdır. Kuzey duvarında bulunan 84x151 cm boyutlarında P12 poz numaralı ve 90x146 cm boyutlarında P11 poz numaralı olmak üzere iki pencere bulunmaktadır. Pencereleer 221x148 cm boyutlarındaki kemerli bir açıklık içerisine yerleştirilmiştir. Duvar kireç ile badanalanmıştır. Doğı duvarında 104 yazıhane ile 101 koridoru ayıran üzerinde 59x223 cm ölçülerindeki K16 poz numaralı kapı bulunan ahşap camlı bir bölücü bulunmaktadır. 103 işçi yatakhanesi ile koridoru ayıran duvar 203 cm yüksekliğinde ahşap konstrüksiyonun üstü kontrplak ile kaplıdır. Bu kontrplak bölücü üzerinde 72x205 ölçülerinde K15 poz numaralı kapı bulunmaktadır. 102 işçi yatakhanesiyle koridoru ayıran duvar ise 227 cm yüksekliğinde dal örgü üzeri kırıklı sıva olup, üzeri kireç badanalıdır. Üzerinde 86x203 cm boyutlarındaki K14 poz numaralı ahşap kapı bulunmaktadır. Tavanı farklı bir malzemeyle kaplanmamıştır. Kuzeydeki yan nef kireç esaslı sıva ile sıvanmış olup, üzerinde stampa zambak motifli rozet bulunmaktadır. Orta nefin bir kısmında; kireç esaslı sıva ve üstünde zeytin dalı kalem işi okunurken, bir kısmında sıva dökölmesi nedeniyle orta çıkan bağdadi çıtalar gözökmektedir. Güneydeki yan nefte ise bağdadi çıtaların da eksilmesiyle çatı mertekleri, eğrisel ahşap tonoz elemanları ve kiremit altı dal örgü gözökmektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. 101 Koridor'un kuzey ve güney görünüşü

102 işçi yatakhanesi; 101 koridor'dan açılan 13,75 m²'lik alana sahiptir (Şekil 4.14). İki mahalli birleştiren kapı, 86x203 boyutlarındaki K14 poz numaralı ahşap kapıdır. Kapı işçi yatakhanesi dal örgü üzerine kırıktı sıva yapılmış olan batı duvarı üzerindedir. Mahallin doğu duvarı da batı duvarı gibi dal örgü üzerine kırıktı sıva ile sıvanmıştır. Bu duvarın doğu kısmında bulunan alanı 103 işçi yatakhanesine bağlayan 211 cm yüksekliğinde, camlı, ahşap bir bölme bulunmaktadır. Doğü duvarı kireç ile badanalanmıştır. Bu duvarda +4.83 kotunda bulunan fakat mekanın tavanının düşük kotta olması sebebiyle mekana hizmet veremeyen 81x114 cm ölçülerindeki P7 poz numaralı ahşap pencere bulunmaktadır. Kuzey duvarı moloz taş yığma sistemle yapılmıştır. Bu duvarda yer yer kireç esaslı sıva görölmektedir. 84x148 cm boyutlarındaki P5 poz numaralı ve 87x151 cm boyutlarındaki P6 poz numaralı pencereler bu duvarda bulunmaktadır. İşçi yatakhanesinin döşemesi ahşaptır. Bu döşemenin doğu tarafında bulunan kısmı 10 cm aşağıdadır. Yatakhanenin tavanı ikiye bölünmüştür. Batı tarafında pasalı ahşap kullanılırken, doğu tarafı diğör kısımdan 60 cm düşük kotta ve kontrplak kaplanmıştır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16. 102 İşçi Yatakhanesi doğu duvarı ve P5 penceresi

103 işçi yatakhanesi; 101 koridor mahallinden ulaşılan 31,65 m² alana sahip bir mekandır (Şekil 4.14). Batı duvarı ahşap konstrüksiyon üstüne kontrplak çakılarak oluşturulmuştur. 202 cm yüksekliğindeki batı duvarı üzerinde bulunan 72x205 cm ölçülerindeki K15 poz numaralı kapı ile 101 koridor'dan girilmektedir. Güney duvarında iki adet özgün kemer bulunmaktadır. Bu kemerler bağdadi çıtalar ile oluşturulup, üzerleri kireç esaslı sıva ile kapatılmıştır. Kemerlerin oturduğu dikmelerin arası dal örgü sistem üzeri kırıktı sıva ile kapatılmıştır. Bu dal örgü duvar kemerlere

kadar yükselip, dikmeler arası tamamen doldurulmuştur. Bu duvarda, ahşap sembolize koçboynuzu figürlü özgün sütun başlığı görülmektedir (Şekil 4.17). Sütun başlığı mekanın tavanından (+5.12 kotu) daha yüksek kotta (+5.33 kotu) olduğundan mekan içerisinden algılanmamaktadır (Bkz. EK2-P12). Doğu duvarında üzeri kireç esaslı sıva ile sıvanmış, apsis sınırını gösteren özgün bir kemer bulunmaktadır. Kemerin içi sonradan briket tuğla ile örülmüştür. Briket duvar içerisine açılmış 170x128 boyutlarında, P8 poz numaralı, çift kanatlı, ahşap bir pencere bulunmaktadır. Aynı zamanda üst kotta (+6.29 kotu) olduğu için mekandan algılanamayan 106x150cm boyutlarında P30 poz numaralı ahşap bir pencere bulunmaktadır. Doğu duvarının önünde 95 cm genişliğinde 23 cm yükseltilmiş betonarme bir basamak bulunmaktadır. Kuzey duvarında ise 102 işçi yatakhaneğine bağlayan 211 cm yüksekliğinde, camlı, ahşap bir bölme bulunmaktadır. Camlı ahşap bölmenin batısında kalan iki ahşap dikmenin arası ise 236 cm yüksekliğinde dal örgü ile kapatılmıştır. Dal örgünün üzeri kırıklı sıva ile kaplanmıştır. Bu mekanın zemini şap olup, üzerinde L şeklinde zeminden 44 cm yükseltilmiş ahşap sedir bulunmaktadır. Mahallin tavanı ise 4x4 cm boyutlarındaki ahşap çıtalarla taşınan kontrplak ile kaplanmıştır.

Şekil 4.17. 103 İşçi yatakhaneği doğu duvarı ve sütun başlığı

104 yazıhane; 101 koridor mahallinin doğusunda kalan son mekandır (Şekil 4.14). İki mekanı ayıran ahşap camlı bölücü yazıhanenin batı duvarını oluşturmaktadır. Bölücü üzerinde bulunan 59x223 boyutlarındaki K16 poz numaralı ahşap kapıyla girilen yazıhane 6.81 m² alana sahiptir. Güney duvarı kilisenin özgün duvarı olup, kireç ile badanalanmıştır. Bu duvar üzerinde 83x146 cm ölçülerinde, P10 poz numaralı, özgün, ahşap pencere bulunmaktadır. Pencere 221x148 cm boyutlarında kireç esaslı sıva ile sıvanmış, kemerli bir açıklık içerisine yerleştirilmiştir. Doğu duvarında ise +5.08 kotuna oturmuş 73x113 cm ölçülerindeki P9 poz numaralı ahşap pencere bulunmaktadır. Bu

duvar kireç badanalı olup, kilisenin özgün duvarıdır. Kuzey duvarı ise iki ahşap dikme arası dal örgü ile kapatılmış ve üzerine kırıktı sıva bulunmaktadır. Bu duvar ile ahşap camlı bölücünün birleştiği noktada özgün ahşap sembolize koç figürü bulunan sütun başlığı görülmektedir. Zemini şap olan mekanın alanı 6.81 m²'dir. Tavanında ise ayrıca bir kaplama bulunmamaktadır ve kireç badanalı yan nef görülmektedir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. 104 Yazıhane'nin doğu duvarı görünüşü ve girişini oluşturan bölücü duvar

105 işçi yatakhane; 101 koridor mahallinin batı duvarından ulaşılan, 28.23 m²'lik alana sahip mekandır (Şekil 4.14). Girişi sağlayan kapı 98x192cm ölçülerindeki K17 poz numaralı ahşap kapı, mekanın briket yığma sistemiyle oluşturulmuş, üstü kireç esaslı sıva ile sıvanmış doğu duvarında bulunmaktadır. 225 cm yüksekliğindeki (+5.38 kotu) doğu duvarında, bir kısmı duvar içinde kalmış ahşap bir dikme bulunmaktadır. Kuzey duvarı, ahşap konstrüksiyon üzerine kontrplak kaplanmıştır. Batı duvarı briket yığma sistem üzerine kireç esaslı sıvayla kaplanmıştır. Güney duvarı ise özgün kilise duvarı olup, kireç esaslı sıva ile sıvalıdır. Üzerinde 83x145 cm ölçülerinde, P13 poz numaralı ve 86x153 cm ölçülerinde, P14 poz numaralı olmak üzere özgün, ahşap iki pencere bulunmaktadır. Pencereleer 221x148 cm boyutlarındaki kemerli bir açıklık içerisine yerleştirilmiştir. Mekan içerisinde 1 adet özgün daire kesitli ahşap bir dikme bulunmaktadır. Yatakhanein zemini şaptır ve yatakhane 25 cm yükseltilmiş L formunda ahşap bir sedir bulunmaktadır. Tavanı kontrplak kaplıdır (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. 105 işçi yatakhaneşi güney ve batı duvarı görünüşü

106 işçi yatakhaneşi; doğu duvarındaki 85x192 cm ölçülerindeki K18 poz numaralı ahşap kapıyla 101 koridor'a bağlanmaktadır (Şekil 4.14). Yüksekliği 226 cm olan doğu duvarı briket yığma sistemle yapılmıştır ve üzeri kireç esaslı sıva ile sıvanmıştır. Bu duvarda bir kısmı duvar içinde kalan ahşap bir dikme bulunmaktadır. Kuzey duvarı özgün kilise duvarıdır ve duvar yığma moloz taş yığma tekniğiyle yapılmıştır ve üzerinde yer yer kireç esaslı sıva ve kireç badana görülmektedir. Duvar üzerinde, 83x148 cm boyutlarında P26 poz numaralı ve 79x149 cm boyutlarında P27 poz numaralı iki pencere bulunmaktadır. Pencere 221x148 cm boyutlarındaki kemerli bir açıklık içerisine yerleştirilmiştir ve kesme taştan oluşturulan kemer sıvasız olduğundan görülmektedir. Batı duvarının bir kısmı briket yığma sistemle yapılmış ve üzeri kireç esaslı sıva ile kaplanmıştır. Bir kısmı ise delikli tuğla yığma sistemle yapılmış ve üzeri kireç badana ile kaplanmıştır. Duvar üzerinde bir kısmı duvar içinde kalan ahşap dikme bulunmaktadır. Güney duvarı ahşap konstrüksiyon üzerine kontrplak kaplanmıştır. Alanı 26.93 m² olan yatakhaneşinin zemini şap kaplıdır fakat zeminde çökme olduğundan şapı taşıyan ahşap strüktür görülmektedir. Mekanın ortasında bir adet kare kesitli özgün bir ahşap dikme bulunmaktadır. Zeminden 26 cm yükseltilmiş ahşap bir sedir bulunmaktadır. Mekanın tavanının güney kısmı 9x10 cm boyutlarındaki ahşap kirişlerle desteklenen kontrplaklarla kaplıyken, kuzey kısmı çöktüğünden kilisenin yan nefi görülmekte de nef üzerindeki sıvasız bağdadi çıtalar, yer yer ahşap eğrisel kemer elemanı, çatı mertekleri ve kiremit altı tahtası algılanmaktadır.

Şekil 4.20. 106 işçi yatakhanelisinin batı ve doğu duvarı

107 sofa; alanı 54.32 m² olan bir mekandır (Şekil 4.14).111 oda mahallinden herhangi bir kapı olmadan geçilmektedir. Günümüzde oradaki döşeme çöktüğünden zeytin sırgı yardımıyla ulaşılmıştır. Kuzey duvarında bulunan üç adet özgün ahşap dikme arası, dikmeleri bağlayan kemere kadar dal ile duvar örülmüştür. Üzerleri kırıktık sıva ile sıvanmıştır. Doğu duvarı briket yığma tekniğinde örülmüştür. Herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Güney duvarında bulunan dört ahşap dikmenin tümünün arası onları bağlayan kemerlere kadar dal örgü yöntemiyle kapatılmıştır. Bu duvarların üstünde yer yer kırıktık sıva görülmektedir. Mekanı, 108 oda ile bağlayan 84x163 cm boyutlarındaki K19 ahşap kapısı ve 109 oda ile bağlayan 86x200 cm boyutlarındaki K20 poz numaralı kapı boşluğu bu duvarlar üzerindedir. 110 oda mekanına bağlayan kapı boşluğu ise diğer duvarlardan 178 cm dışarı çıkmış ayrı bir ahşap konstrüksiyonla oluşturulmuş dal örgü ile doldurulmuş duvarın üzerindedir. Batı duvarı kireç badanalı özgün kilise duvarıdır ve üzerinde + 4.84 kotunda bulunan 78x115 cm boyutlarındaki P19 poz numaralı özgün ahşap pencere ile +6.12 kotunda bulunan 118x150 cm boyutlarındaki P29 poz numaralı özgün ahşap pencere bulunmaktadır. Zemin ahşap kaplamadır. Tavanı, kilisenin özgün tavanında orta nefdir. Orta nef kireç badanalıdır ve üzerinde zeytin dalı kalemşi bulunmaktadır. Tavanın kuzey doğu kısımlarında sıva döküldüğünden bağdadi çıtalar görülmektedir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. 107 sofa'nın doğu ve batı görünüşü

108 oda; 107 sofa'dan 84x163 cm boyutlarındaki K19 poz numaralı ahşap kapı ile girilen mekan 7.46 m²'dir (Şekil 4.14). Bu kapı odanın dal örgü sistemle yapılmış kuzey duvarında bulunmaktadır. Batı duvarı dal örgü sistemi ile yapılmış ve üzerine kırıktı siva sürülmüştür. Güney cephesi kilisenin özgün duvarıdır ve kireç badanalıdır. Bu duvar üzerinde 75x147 cm boyutlarındaki P15 poz numaralı ahşap özgün pencere bulunmaktadır ve bu pencere kemerli bir açıklık içine oturtulmuştur. Doğu duvarı briket yığma sistemle yapılmıştır ve üzeri kireç esaslı siva ile kaplanmıştır. Oda'nın zemini ahşap; tavanı kilisenin özgün tavanındaki yan neftir ve kireç badanalı, yer yer siva dökülmesi nedeniyle bağdadi çitalar gözükmemektedir (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. 108 sofa'nın tavanı ve güney, batı duvarlarından görünüş

109 oda; 107 sofa mahallinden 86x200 ölçülerindeki K20 poz numaralı kapı ile girilen 14.31 m²'lik mekandır (Şekil 4.14). Batı duvarının bu kapının üzerinde bulunduğu barı bölümü dal örgü sistemle yapılmış ve kemere kadar uzanırken; doğu bölümü harman tuğlayla doldurulmuş ahşap strüktüre sahiptir ve 239 cm yüksekliğindedir (+5.76 kotu) (Şekil 4.23). Güney duvarı özgün kilise duvarıdır ve kireç badanalıdır. Üzerinde; 67x59 cm boyutlarındaki +4.06 kotuna oturan P16 poz numaralı özgün olmayan ahşap pencere

ve 117x83 cm boyutlarında +4.84 kotuna oturmuş olan P17 poz numaralı özgün pencere olmak üzere iki adet pencere bulunmaktadır. Doğu duvarı dal örgü sistemle yapılmış ve üzeri kırıktık siva ile kapatılmıştır. Odanın zemini ahşap; tavanı kilisenin özgün tavanındaki yan neftir ve kireç badanalıdır.

Şekil 4.23. 109 odanın kuzey duvarı görünüşü

110 oda; 107 sofanın güney duvarındaki ahşap dikmeden uzatılarak oluşturulan ahşap strüktür arasının dal örgü ile doldurulmasıyla oluşan duvardan girilen 13.25 m² alana sahip mekandır (Şekil 4.14). 110 odanın kuzey duvarı 270 cm (+6.42 kotu) yüksekliğindedir ve üzerinde ahşap bir kapı boşluğu vardır fakat kapı kanadı bulunmamaktadır (Şekil 4.24). Batı ve güney duvarı özgün kilise duvarı olup, kireç badanalıdır. Batı duvarında +4.83 kotuna oturan 78x109 cm ölçülerindeki P18 poz numaralı özgün ahşap pencere bulunmaktadır. Doğu duvarı ise dal örgü sistemle oluşturulmuştur ve üzeri kırıktık siva ile sıvanmıştır. Odanın zemini ahşap; tavanı kilisenin özgün tavanındaki yan neftir ve kireç badanalıdır.

Şekil 4.24. 110 oda'nın kuzey duvarı ve girişi

111 oda; kilisenin ve mahallin batı duvarında bulunan, 147x197 cm ölçülerindeki K8 poz numaralı, içi delikli tuğla ile doldurulmuş özgün küfeki taşı söveli kapıyla girilen 21,27 m²'lik alana sahip mekandır (Şekil 4.14). Günümüzde kapının önünde bulunan döşeme çöktüğünden kapıdan mekana geçiş yapılamamaktadır. Güney duvarında bulunan üç adet özgün ahşap dikme arası, dikmeleri bağlayan kemere kadar dal ile duvar örülmüştür. Üzerleri kırıktık siva ile sıvanmıştır. Doğu duvarı delikli tuğla ile yığma sistemle oluşturulmuştur. Üzeri kireç esaslı siva ile kaplamıştır. Kuzey duvarı; özgün kilise duvarıdır ve moloz taş yığma sistemle yapılmıştır. Büyük bir kısmında kireç esaslı siva üstü kireç badana bulunmaktadır. Bu duvar üzerinde 125x58 cm boyutlarındaki P24 poz numaralı pencere ve 81x149 cm ölçülerindeki P25 poz numaralı pencere olmak üzere iki pencere bulunmaktadır. İki pencere de moloz taş ile kapatılmış ayrıca P25 penceresi kemerli bir açıklık içerisine yerleştirilmiştir. Ayrıca bu duvar üzerinde iki adet boşalmış ahşap dikmenin yeri bulunmaktadır. Zemin ahşap kaplamadır. Tavanda ahşap çatı merteklerini, merteklere bağlı eğrisel tonoz elemanlarını ve kiremit altı tahtaları görülmektedir. Yer yer bağdadi çıtalara da rastlanmaktadır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. 111 oda'nın batıdan görünüşü

112 işçi yatakhane; kilisenin kuzey duvarına ek olarak yapılan müştemilat içerisinde bulunan 28.86 m^2 'lik mekandır (Şekil 4.14). Mekana 113 işçi yatakhaneinden 80×182 cm boyutlarında K10 poz numaralı ahşap kapıyla girilmektedir. Kapı mahallin kireç badanalı kuzey duvarında bulunmaktadır. Batı, güney ve doğu duvarları kireç badana kaplıdır. Batı duvarında 162×139 cm ölçülerinde P20 poz numaralı çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Güney duvarında iki adet ahşap dikme gözükmeğmektedir. Doğu duvarında ise 100×43 cm'lik P23 poz numaralı ahşap pencere bulunmaktadır. Zemin şap, tavanı ise kontrplaktır. İçerisinde 130 cm yükseltilmiş ahşap sedir bulunmaktadır (Şekil 4.26).

Şekil 4.26. 112 işçi yatakhanesinin doğudan ve batıdan görünüşü

113 İşçi yatakhane; kilisenin kuzey duvarına ek olarak yapılan müştemilat içerisinde bulunan, müştemilatın batı duvarındaki 85×183 cm ölçülerindeki K9 poz numaralı ahşap kapıyla girilen, 28.86 m^2 alana sahip alandır (Şekil 4.14). Kapı mahallin batı duvarında bulunmaktadır. Batı duvarı önünde 25 cm yüksekliğinde şap bir basamak

bulunmaktadır. Mekanın tüm duvarları kireç badana kaplıdır. Güney duvarında alanı 112 işçi yatakhanesine bağlayan 80x182 cm boyutlarındaki K10 poz numaralı ahşap kapı bulunmaktadır. Doğu duvarında 74x180 boyutlarında K11 poz numaralı ahşap kapı bulunmaktadır ve bu kapı açılmadığından bağladığı mekana girilememiştir. Mekanın güney duvarında; mekanı 115 Depo'ya bağlayan 60x181 cm boyutlarında K12 poz numaralı ahşap kapı, betonarme ocak ve 146x130 cm ölçülerinde P21 poz numaralı ahşap pencere bulunmaktadır. Zemini şaptır ve tavanı kontrplak kaplıdır (Şekil 4.27).

Şekil 4.27. 113 işçi yatakhanesinin batı ve kuzeydoğu görünüşü

115 depo; 113 işçi yatakhanesinden 60x181 cm boyutlarındaki K12 poz numaralı ahşap kapı ile girilen 0.85 m² alana sahip mekandır (Şekil 4.14). Hiçbir pencere açıklığı bulunmayan bu alanın duvarları kireç badana ile kaplanmıştır. Tavanı kontrplak kaplıdır (Şekil 4.28).

Şekil 4.28. 115 deponun görünüşü

114 hela; müstemilatın batı cephesinde bulunan 66x185 cm boyutlarındaki K13 poz numaralı kapıyla girilen 1.26 m² alana sahip mekandır. Tüm duvarları kireç esaslı sıva ile sıvalıdır. Hiçbir penceresi bulunmamaktadır. Zemini şaptır ve üzerinde şapa gömülü hela taşı bulunmaktadır. Tavanında müstemilatın ahşap çatı mertekleri ve çatı kaplaması olan galvanizli sac levha gözükmektedir (Şekil 4.29).

Şekil 4.29. 115 helanın görünüşü

4.4. Cephe Özellikleri

Başmelekler Kilisesi'nin ana girişinin yer aldığı güney cephesi Belediye Caddesi'ne; üst katına bağlanan ve kapatılmış olan ikinci girişinin yer aldığı batı cephesi ise Gül Sokak'a bakmaktadır. Apsisin yıkılan doğu cephesi köy meydanına; kuzey cephesi ise kilisenin bahçesine bakmaktadır (Bkz. EK2-P2).

Başmelekler Kilisesi'nin güney ve batı cephesi horasan sıva ile sıvalıdır. Moloz taş yığma tekniğiyle oluşturulmuş duvarda; sıva taşların belli kısımlarında görünecek şekilde sıvanmıştır. Kuzey cephesinde çok az sonradan sıvanmış alan kalmıştır. Tüm moloz taşlar ve pencereler üzerindeki kemerler görülmektedir. Bu cephede yer yer çimento esaslı sıvaya rastlanmaktadır. Doğü cephesinin tümü ise çimento esaslı sıva kaplıdır.

Kilisenin dört köşesinde küfeki taşından yapılmış köşe pahları bulunmaktadır. Köşe pahlalarının üzerinde iki ya da tek sıra kaba yonu küfeki taş döşenmiştir.

Tüm cephelerde iki sıra kesme taş arasına üç sıra tuğla konularak oluşturulmuş alınlık bulunmaktadır. Doğu cephesinde bulunan alınlık çimento esaslı sıva ile sıvanmış, güney ve batı cepheleri horasan sıvayla sıvanmıştır. Sıva dökülmesi sebebiyle iki duvarda da yer yer kesme taş ve tuğla alınlık taşları görülmektedir. Kuzey cephesindeki alınlıkta sıva bulunmamaktadır ve tüm kesme taş ve tuğlalar görülmektedir.

Her cephede pencere bulunmaktadır. Özgün pencerelerin hepsinde kaba yonu küfeki taşından söve bulunmaktadır. Bir çoğunda metal lokma parmaklık vardır.

4.4.1 Güney Cephesi

Başmelekler Kilisesi'nin ana girişi bu cephede yer almaktadır. Belediye Caddesi'ne bakan cephede; kilise kısmında iki kapı, dokuz pencere, muhtarlık kısmında bir kapı, bir de pencere bulunmaktadır. Pencerelerin yedi tanesinde özgün kaba yonu küfeki taşından söve vardır. 24,5 m genişliğinde olan bu cephe horasan sıva ile sıvanmıştır. Cephede bazı moloz taşları görünecek şekilde açıkta bırakılmıştır. Kot farkından dolayı duvarın 761 cm yüksekliğindedir. Alaturka kiremit kaplanmış olan beşik çatının güney kısmı bu cephe üzerindedir. Horasan sıvalı alınlık bulunmaktadır (Şekil 4.30).

Cephenin iki köşesinde de kaba yonu moloz taş köşe pahları bulunmaktadır. Köşe pahlarının çatıya olan yükseklikleri değişiklik gösterirken zeminden olan yükseklikleri ortalama 272 cm'dir.

Şekil 4.30. Güney cephesi görünümü

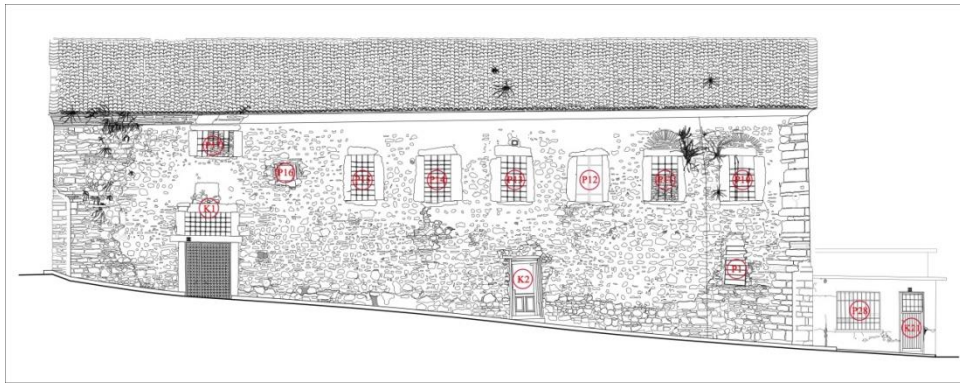
Kilisenin güney cephesi üzerindeki mimari elemanlara detaylı bakıldığında K1 ve K2 poz numaralı iki adet kapı görülmektedir (Şekil 4.30). K1 kapısı kilisenin ana giriş

kapısı olup dışarıdan yüksekliği 276 cm genişliği ise sövelerle birlikte 195 cm'dir. Metal iki kanatlı kapının yüksekliği 185 cm, genişliği ise 145 cm'dir. Metal kapının çevresine kaba yonu üç adet (batısında, doğusunda ve üstünde) küfeki taşı söve bulunmaktadır. Sırasıyla ölçüleri; 24x164 cm (batıda), 25x171 cm (doğuda) ve 234x20 cm'dir (üstte). Üstündeki sövenin yukarısında 148x75 cm'lik ışıklık boşluğu vardır. Işıklıkta; enine dört, boyuna 8 adet metal lokma parmaklık bulunmaktadır. Bu ışıklığın üç tarafında küfeki taşından söveler bulunmaktadır. Söveler sırayla 31x77 cm (sol), 28x77 cm (sağ) ve 195x27 cm (üst) boyutlarındadır. Işıklık üzerinde 77x56 cm boyutlarında eskiden kitabenin olduğu varsayılan bir niş bulunmaktadır. K2 kapısı ise 105x183 cm boyutlarında ahşap bir kapıdır ve buradan Z02 Depo mahalline girilmektedir.

Cephe üzerinde P1, P10, P11, P12, P13, P14, P15, P16 ve P17 olmak üzere dokuz adet pencere bulunmaktadır. P1 penceresi 79x127 cm boyutlarında ahşap kasalı bir penceredir. Pencerenin önünde dokuz yatay sıra metal parmaklık bulunmaktadır. P10 penceresi 80x145 cm'lik söveler arası boşluğa sahiptir. Bu açıklıkta günümüzde var olan haliyle altı yatay sıra lokmalık demiri bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Bu söveler sırasıyla 32x146 cm (sol), 119x28 cm (üst), 33x141cm (sağ) ve 136x13 cm (alt) boyutlarındadır. Sıva dökülmesi sebebiyle, söve üzerindeki alt yayının yarıçapı 60 cm olan kemer algılanmaktadır. P11 penceresi 82x146 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Bu açıklıkta yedi yatay, üç düşey olmak üzere lokma parmaklık bulunmaktadır. Günümüzde bu açıklığın bir kısmı taş ile doldurulmuş durumdadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Sırasıyla 30x143 cm (sol), 123x23 cm (üst), 23x146cm (sağ) ve 137x11 cm (alt) boyutlarındadır. Sıva dökülmesi sebebiyle, söve üzerindeki alt yayının yarıçapı 47 cm olan kemer algılanmaktadır. P12 penceresi 84x149 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Açıklıkta lokma parmaklık görülmemektedir, fakat sövelerin üstünde parmaklıkların yerleştiği delikler gözükmemektedir. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Sırasıyla 31x145 cm (sol), 131x21 cm (üst), 24x148 cm (sağ) ve 149x12 cm (alt) boyutlarındadır. P13 penceresi 82x148 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Açıklıkta yatayda yedi, düşeyde üç adet olmak üzere lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 36x143 cm (sol), 116x32 cm (üst), 24x145 cm

(sağ) ve 114x14 cm (alt) boyutlarındadır. Pencere üzerinde baca deliği bulunmaktadır. P14 penceresi 85x115 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Açıklıkta yatayda dokuz, düşeyde üç adet olmak üzere lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taş söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 30x149 cm (batı), 120x24 cm (üst), 24x148 cm (doğu) ve 116x13 cm (alt) boyutlarındadır. Pencere üzerinde kemer görülmemektedir. P15 penceresi 77x147 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Açıklıkta yatayda sekiz, düşeyde üç adet olmak üzere lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 23x146 cm (batı), 97x24 cm (üst), 31x146 cm (doğu) ve 103x17 cm (alt) boyutlarındadır. Ahşap pencere üzerinde kemer görülmemektedir. P16 penceresi yaklaşık 81x101 cm'lik duvara sonradan açılmış olan bir boşluk içerisine yerleştirilmiştir. Pencerenin boyutları 67x59 cm'dir. Günümüzde sadece pencere kasası bulunmaktadır. P17 penceresi 117x81 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Açıklıkta yatayda dört, düşeyde altı adet olmak üzere toplam on adet lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 27x81 cm (batı), 161x18 cm (üst), 29x84 cm (doğu) ve 139x9 cm (alt) boyutlarındadır (Şekil 4.31).

Kilisenin doğusuna sonradan eklenen müştemilatın çimento esaslı sıva ile sıvanmış güney cephesi bu cephede görülmektedir. Müştemilatın zeminden yüksekliği kot farkı sebebiyle değişmektedir. Batıda 240 cm iken, doğuda 257 cm'dir. Duvar üzerinde eni 159 cm, boyu 125 cm olan P28 poz numaralı metal bir pencere ve eni 83 cm, boyu 125 cm olan ahşap bir kapı bulunmaktadır. Pencerenin önünde düşeyde on, yatayda dört bölümlü olmak üzere metal korkuluk bulunmaktadır. Kapının cam kısmının önünde ise düşeyde beş, yatayda üç bölümlü metal korkuluk bulunmaktadır.

Şekil 4.31. Güney cephesi rölövesi

4.4.2 Batı Cephesi

Kilisenin ikinci girişi bu cephede bulunmaktadır. Gül Sokak’a bakan bu cephede; kilise tarafında üç pencere, bir kapı bulunurken, ek olarak yapılmış müştemilat kısmında iki kapı, bir pencere bulunmaktadır. Kilise üzerinde bulunan kapı ve pencerelerin hepsinin dört tarafında kaba yonu küfeki söve bulunmaktadır (Şekil 4.32).

Şekil 4.32. Kilise ve işçi yatakhane batı cephesi

12,5 m genişliği olan bu cephede horasan sıva görülmektedir. Sıva moloz taş yığma duvar üzerine, taşları serbest bir şekilde açıkta bırakarak sıvanmıştır. Yer yer sıva dökülmesi nedeniyle duvardaki moloz taş yığma sistem algılanmaktadır. Ek müştemilatın genişliği 6 m olan batı duvarı kireç katkılı sıva ile sıvanmıştır. Cephenin kuzey tarafında 244 cm geriye çekilmiş 1,3 m’lik duvarda sıva yoktur ve briket yığma sistem okunmaktadır.

Cephenin iki tarafındaki yükseklik kot farkından dolayı değişkenlik göstermektedir. Cephenin kuzey tarafı zeminden çatıya kadar 410 cm iken, güney tarafı zeminden çatıya 536 cm yüksekliğindedir. Alaturka kiremit ile kaplı beşik çatı görülmektedir. Çatının mahya noktası zeminden 693 cm yüksekliğindedir. Çatının altında devam eden alınlık; çatının mahya noktalarında sıvalıyken, saçak noktalarında sıvasız olup, alınlık taşları ve tuğlaları gözükmektedir. Müştemilatın yüksekliği; hem kot farkından, hem de çatının tek yöne eğimli kısmının bu cepheden görülmesinden kaynaklı olarak güney yönünde 253 cm, kuzey yönünde 397 cm’dir. Müştemilata ait olan yüksekliği 112 cm, eni 88 cm olan betonarme baca bu cephede görülmektedir.

Köy halkının bahsettiği kiliseden Gündoğdu Köyü’ne açıldığı iddia edilen tünelin kemerleri de bu cepheden görülmektedir.

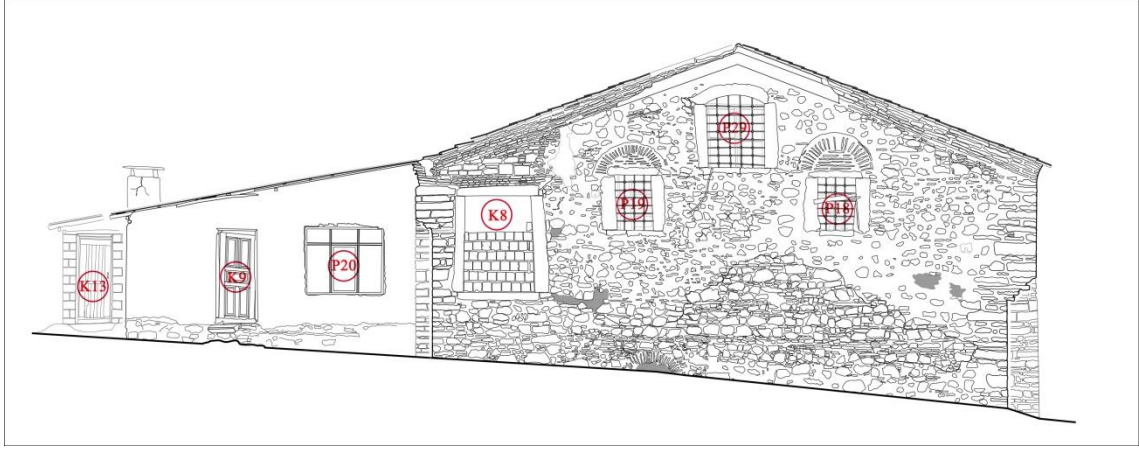
Cephenin her iki köşesinde de kaba yonu moloz taştan köşe pahı bulunmaktadır. Köşe pahlarının çatıya olan yükseklikleri değişiklik gösterirken zeminden olan yükseklikleri ortalama 278 cm'dir.

Kilisenin batı cephesinin mimari elemanlarına detaylı bakıldığında K8 kapısı bulunmaktadır (Şekil 4.32). K8 kapısı 124 cm zeminden yukarıda olup, kapının söveden söveye açıklığı 143 cm eninde, 197 cm boyundadır. Günümüzde bu açıklık altı sıra delikli tuğlayla sonradan kapatılmış durumdadır. Kapının dört tarafında, kaba yonu küfeki taşından yapılmış söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 19x197 cm (kuzey), 169x21 cm (üst), 30x199 cm (güney) ve 170x18 cm (alt) boyutlarındadır. Kapının üst kısmı tuğla ve taşlarla doldurulmuştur.

Cephede P18, P19 ve P29 pencereleri bulunmaktadır (Şekil 4.31). P18 penceresinin söveler arası açıklığı 79 cm eninde, 107 cm boyundadır. Açıklık içerisinde yatay altı adet, düşeyde üç adet olmak üzere metal lokmalık demiri bulunmaktadır. Dört tarafında kaba yonu küfeki taş söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 28x110 cm (kuzey), 109x14 cm (üst), 32x115 cm (güney) ve 71x10 cm (alt) boyutlarındadır. Söve üzerinde alt yayının yarıçapı 53 cm olan kemer bulunmaktadır. P19 penceresinin söveler arası açıklığı 75 cm eninde, 114 cm boyundadır. Açıklık içerisinde yatay altı adet, düşeyde üç adet olmak üzere metal lokmalık demiri bulunmaktadır. Dört tarafında kaba yonu küfeki taşından söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 32x108 cm (kuzey), 106x16 cm (üst), 25x115 cm (güney) ve 119x12 cm (alt) boyutlarındadır. Söve üzerinde alt yayının yarıçapı 54 cm olan kemer bulunmaktadır. P29 penceresinin söveler arası açıklık 116 cm eninde, 150 cm boyundadır. Açıklık içerisinde yatay sekiz adet, düşeyde dört adet olmak üzere metal lokmalık demiri bulunmaktadır. Dört tarafında kaba yonu küfeki taşından söveler bulunmakta olup, üstteki söve yay biçimindedir. Bunlar sırasıyla 24x131 cm (kuzey), 27x135 cm (güney) ve 147x10 cm (alt) boyutlarındadır. Üstteki söve ise 21 cm kalınlığında, iç yayı 112 cm olan küfeki taş ile oluşturulmuştur.

Ek olan müştemilatın mimari elemanlarına detaylı olarak bakıldığında K9 ve K13 kapıları görülmektedir (Şekil 4.31). K9 kapısı zeminden 33 cm yüksekte olup, üç taş basamakla çıkılmaktadır. Basamakların kırılması ve dağılması sebebiyle net bir rıht yüksekliği verilememiştir. K9 kapısı ölçüleri 85x183 cm olan ahşap bir kapıdır. K13 kapısı zeminden 17 cm yüksektedir. Ahşap kapının boyutları 66x185 cm'dir.

Müştemilatın bu cephesinde P20 poz numaralı bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.31). Kasası ahşap olan bu tek kanatlı pencerenin eni 162 cm, boyu ise 139 cm'dir.

Şekil 4.33. Batı cephesi rölövesi

4.4.3 Kuzey Cephesi

Kilisenin özgün olmayan diğer bir kapısı ile zemin kata girilmektedir. Cephe kilisenin bahçesine bakmaktadır. Cephe üzerinde; kilise kısmında iki kapı, dört pencere, muhtarlık-hela-depo olarak yapılan ek kısmında bir kapı, ek olarak yapılmış müştemilatta iki pencere bulunmaktadır. Kilise üzerindeki pencerelerin hepsinin dört tarafında kaba yonu küfeki taş söve bulunmakta olup, hepsinin üstünde kemer bulunmaktadır (Şekil 4.34). Bu cephe toplamda 28,2 m genişliktedir. Cephenin doğusunda kalan depolama amacıyla kullanılan ek 3,6 m genişliğindedir. Cephenin batısında kalan bölümde sonradan eklenmiş olan 11 m genişliğindeki müştemilat, kilisenin kuzey cephesinin büyük bir kısmını kapatmaktadır. Bu sebeple kilisenin yalnızca 13 m'lik kuzey duvarı gözükmemektedir.

Şekil 4.34. Kilisenin kuzey cephesi

Zemindeki kot farkı sebebiyle, tüm cephenin yüksekliği değişkenlik göstermektedir. Sonradan inşa edilen ek yapının yüksekliği, aynı zamanda tek yöne eğimli çatısı sebebiyle doğu tarafında 220 cm, batı tarafında 255 cm'dir. Kilisenin yükseklikleri; doğu tarafında çatıya kadar 626cm, müştemilatla birleştiği noktada 563 cm, batı kısmında 397 cm'dir. Müştemilatın yükseklikleri; doğu tarafında çatıya kadar 251 cm, batı kısmında çatıya kadar 229 cm'dir. Kilisenin alaturka kaplanmış beşik çatısının kuzey bölümü bu cepheden okunmaktadır. Çatının altında bulunan sıva dökülmüş olup, taşları ve tuğlaları görülebilen bir alınlık bulunmaktadır. Müştemilatın galvanizli sac kaplı tek yöne eğimli çatısı bu cephede görülmektedir. Müştemilata ait olan betonarme bacanın yüksekliği 112 cm, eni 88 cm boyutlarındadır (Şekil 4.35).

Şekil 4.35. Müştemilatın kuzey cephesi

Depo olarak kullanılan ek; ahşap karkas sistemle yapılmış olup, alt tarafın dolgusu briket, üst tarafın dolgusu delikli tuğla ile yapılmıştır. Briket yığma kısmı kireç katkılı sıva ile sıvanmıştır. Kilisenin bu cephesinde sonradan yapılmış horasan sıva yalnızca doğu tarafında az miktarda kalmış olup, geri kalanında yığma moloz taş duvar net bir şekilde gözükmemektedir. Yer yer çimento esaslı sıva ile müdahaleler bulunmaktadır. Müştemilat ise briket yığma sistemle yapılmış olup, sıvasızdır. Müştemilatın batı yönündeki 132 cm geriye çekilmiş olan cephesi ise kireç katkılı sıva ile sıvalıdır.

Cephenin tek köşesinde bulunan kaba yonu moloz taş köşe pahı görülebilmektedir. Köşe pahının zeminden yüksekliği ortalama 301 cm'dir.

Kilisenin kuzey cephesi üzerindeki mimari elemanlara detaylı bakıldığında K2 ve K7 poz numaralı iki adet ahşap kapı görülmektedir (Şekil 4.36). K2 kapısı zemin kata giriş

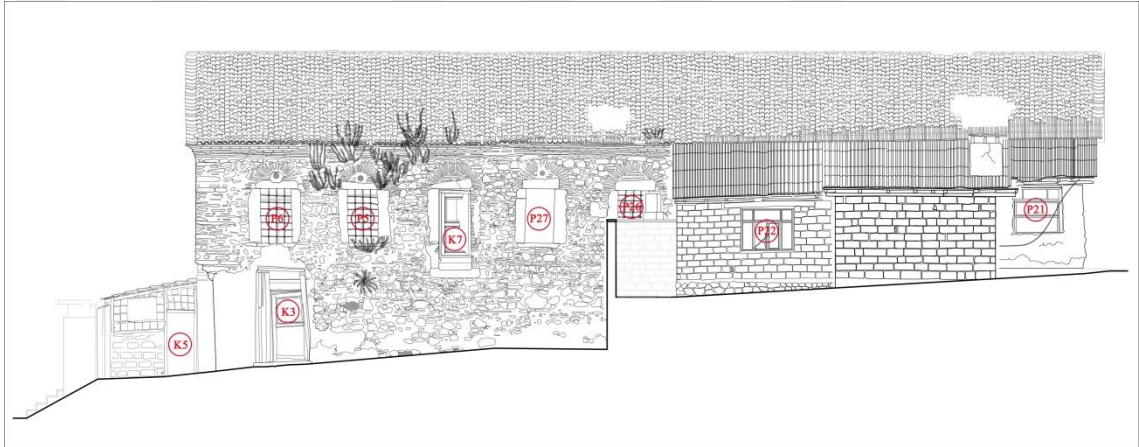
yapılan sonradan açılmış ahşap bir kapıdır. Eni 147 cm, yüksekliği 268 cm açıklık içerisine yerleştirilmiş ahşap kasanın boyutları 143x197 cm'dir. K7 kapısı özgün bir pencerenin boyutları değiştirilerek, üst kata çıkan bir ahşap bir kapıya dönüştürülmüştür. Söveden söveye 86x189 cm'lik bir açıklık içerisine yerleştirilmiş olup, rıht yüksekliği 15 cm olan betonarme üç basamağa sahiptir. Bu basamaklar bahçenin doldurularak zemin kotunun yükseltildiği dönemlerde bu kapıdan üst kata çıkmak için sonradan yapılmıştır. Günümüzde kapı zemin kotundan 255 cm yüksekte olup, doğrudan bir ulaşım söz konusu değildir. Kapının doğusunda ve üstünde olmak üzere iki adet özgün, kaba yonu taş söve bulunmaktadır. Sırasıyla boyutları; 30x217 cm (doğu) ve 116x21 cm (üst)'dir. Batı tarafı ise tuğla ile doldurulmuş ve yer yer çimento katkılı sıva ile kaplanmıştır. Kapı üstünde iç yayının yarıçapı 48 cm olan bir kemer bulunmaktadır.

Pencereler detaylı incelendiğinde cephede; P6, P5, P27 ve P26 poz numaralı dört adet pencereye rastlanmaktadır (Şekil 4.32). P6 penceresi 85x150 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Bu açıklıkta yedi yatay, üç dikey olmak üzere lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taş söveler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 34x148 cm (doğu), 116x23 cm (üst), 26x148cm (batı) ve 139x8 cm (alt) boyutlarındadır. Söve üzerindeki alt yayının yarıçapı 45 cm olan kemer ve kemer içerisinde bulunan bir adet baca deliği görülmektedir. P5 penceresi 85x148 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Bu açıklıkta yedi yatay, üç dikey olmak üzere metal lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Sırasıyla 23x147 cm (doğu), 114x19 cm (üst), 32x144cm (batı) ve 98x8 cm (alt) boyutlarındadır. Söve üzerindeki alt yayının yarıçapı 40 cm olan kemer ve kemer içerisinde bulunan bir adet baca deliği mevcuttur. P27 penceresi 79x149 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Bu açıklıkta lokma parmaklık bulunmamaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taş söveler bulunmaktadır. Sırasıyla 26x149 cm (doğu), 101x28 cm (üst), 35x150cm (batı) ve 117x11 cm (alt) boyutlarındadır. Söve üzerindeki alt yayının yarıçapı 45 cm olan kemer ve kemer içerisinde bulunan bir adet baca deliği algılanmaktadır. P26 penceresi 83x148 cm'lik söveler arası açıklığa sahiptir. Bu açıklıkta dokuz yatay, üç dikey olmak üzere lokma parmaklık bulunmaktadır. Pencerenin dört tarafında da kaba yonu küfeki taştan söveler bulunmaktadır. Sırasıyla 30x148 cm (doğu), 112x27 cm (üst), 29x149cm (batı)

ve 138x9 cm (alt) boyutlarındadır. Söve üzerinde alt yayının yarıçapı 53 cm olan kemer vardır.

Depo olarak kullanılan ekte K5 poz numaralı ahşap kapı kasası bulunmaktadır. Kasanın boyutları 83x201 cm'dir. Ayrıca boyu 63 cm, yüksekliği 81 cm olan, zeminden 157 cm yüksekte bir açıklık bulunmaktadır (Şekil 4.36).

Müştemilatın kuzey cephesi detaylı olarak incelendiğinde; bu cephede P22 ve P21 olmak üzere iki adet ahşap pencere görülmektedir (Şekil 4.32). P22 penceresi; 148x120 cm boyutlarında çift kanatlı ahşap bir penceredir. Pencere zeminden 108 cm yükseklikte olup, bu ahşap pencerenin boyutları 129x134 cm'dir.

Şekil 4.36. Kuzey cephesi rölövesi

4.4.4 Doğu Cephesi

Başmelekler Kilisesi'nin köy meydanına bakan cephesidir. Bu cephe yapının en çok değişen cephedir. Apsisi yıkılıp, yerine muhtarlık, hela ve depo olarak kullanılan ek yapılmıştır. Kilisede yedi, ekte bir olmak üzere sekiz pencere bulunmaktadır (Şekil 4.33). 12,3 m genişliğinde olan kilisenin cephesi, çimento esaslı sıva üstüne kireç ile badanalanmıştır. Ek, sonradan çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır.

Kilisenin alaturka kiremit ile kaplı beşik çatıyla, duvarı bağlayan kısımda bulunan alınlık tüm duvar yüzeyinde olduğu gibi çimento esaslı sıva ile sıvanmış ve üstü kireç ile badanalanmıştır. Alınlık cephede algılanmaktadır. Ekin betonarme teras çatısı bulunmaktadır. Muhtarlık ve helanın betonarme çatısının saçakları bu cephede

görülmektedir. Ekte bulunan deponun çatısı tek yöne eğimli Marsilya tipi kiremit ile kaplanmıştır.

Kilisenin doğu duvarının çatıya kadar olan yüksekliği kot farkından dolayı güney tarafta 788 cm iken, kuzey tarafta 637 cm'dir. Ekte ise hem kot farkından hem de kademelendirilmiş çatı kurgusundan dolayı yükseklikler değişmektedir. Güney tarafının çatıya kadar olan yüksekliği 234 cm iken, kuzey tarafta bulunan deponun çatısının en üst noktasına kadar olan yüksekliği 251 cm'dir.

Cephenin iki köşesinde de kaba yonu moloz taş köşe pahı bulunmaktadır. Köşe pahlarının zeminden olan yükseklikleri güneyde 272 cm iken kuzeyde 318 cm'dir. Kuzeydeki pah çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır.

Ekteki deponun duvarı ve komşu yapının müstemilat binası arasında bulunan bahçeye metal sürgülü bahçe kapısı ile girilmektedir.

Şekil 4.37. Kilisenin doğu cephesi

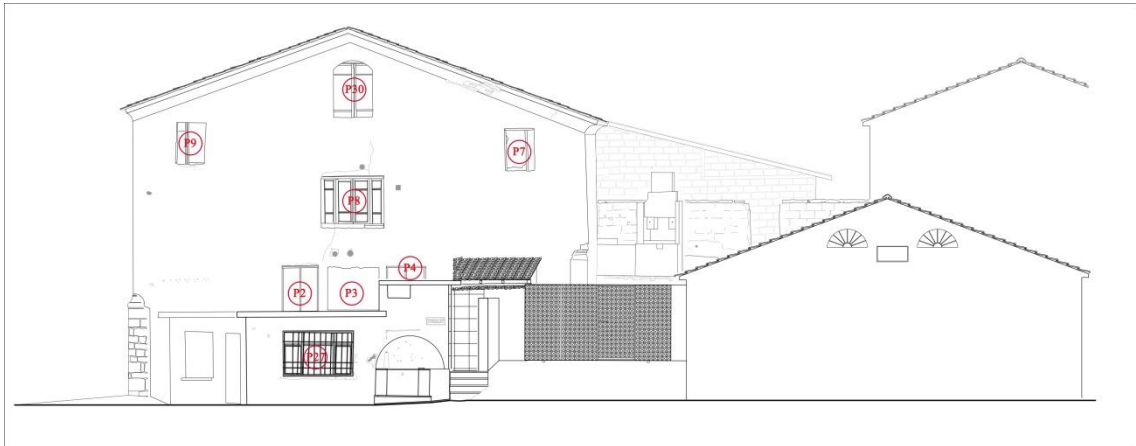
Kilisenin doğu cephesinde P2, P3, P4, P8, P9, P7 ve P30 olmak üzere yedi adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.37). P2,P3 ve P4 zeminden 257 cm yüksekliktedir. P2 penceresi eni 99, boyu 125 cm boyutlarında ahşap bir penceredir. Sadece kasa olarak duran pencerenin kanadı yoktur. P3 penceresinin açıklığı 139 cm, boyu ise 115 cm'dir ve pencere kasası bulunmamaktadır. P4 penceresinin eni 107 cm, boyu ise 125 cm'dir. Ahşap kasaya sahip olan bu pencerenin kanadı yoktur. P8 penceresi kilisenin bu cephesinde ortada yer almaktadır. Eni 170 cm, boyu 128 cm olan çift kanatlı özgün

olmayan ahşap bir penceredir. P9 ve P7 pencereleri cephenin iki ucunda bulunmaktadır. P9 penceresi, cephenin güneyinde iken; P7 penceresi cephenin kuzeyindedir. P9 ahşap penceresinin eni 73 cm, boyu 113 cm olup, özgündür. P7 özgün ahşap penceresinin eni 81 cm, boyu 114 cm'dir. Zeminden yükseklikleri sırasıyla 651 cm (P9), 511 cm (P7)'dir. Kot olarak aynı olan bu iki pencerenin zeminden yükseklikleri, zemindeki kot farkından kaynaklı olarak değişkenlik göstermektedir. P30 penceresi cephenin en üst noktasında ve ortasında yer almaktadır. Zeminden 777 cm yükseklikteki bu ahşap kasalı pencerenin eni 106 cm, boyu ise 153 cm'dir. Pencere açıklığının üst kısmı yay şeklinde kurgulanmıştır.

Ek üzerindeki mimari elemanlara detaylı incelendiğinde yalnızca P27 penceresi gözükmemektedir (Şekil 4.38). P27 penceresinin eni 198 cm, boyu 120 cm'dir. Pencere metaldir ve önünde yatayda dört, düşeyde on iki bölümlü metal parmaklık bulunmaktadır. Zeminden yüksekliği 77 cm'dir. Hela duvarına, havalandırmayı sağlayacak eni 62 cm, boyu 35 cm olan bir açıklık açılmıştır.

Ekin bu cephesinde beş basamaklı mermer bir merdiven gözükmemektedir. Bu merdivenin riht yüksekliği ortalama 19 cm'dir. Bu merdivenle ulaşılan helanın önündeki koridor seramik kaplı olup ve kuzey kısmı 25 cm genişliğinde 198 cm boyunda bir betonarme duvarla kapatılmıştır.

Ekin tuvalet kısmının önünde mermer bir çeşme bulunmaktadır. 95 cm yüksekliğindeki bu çeşmenin üzerinde 93 cm yarıçaplı bir yarım daire boyutunda mermer bir eleman bulunmaktadır.

Şekil 4.38. Doğu cephesi rölövesi

4.5. Malzeme, Yapım tekniği ve Strüktür Özellikleri

Başmelekler Kilisesi yığma moloz taş tekniğinde yapılmıştır ve dış duvarlar 95 cm kalınlığındadır. Moloz taşlar arasında tuğla kırıkları da görülmektedir. Bağlayıcı olarak horasan harcı kullanılmıştır. Dış duvarlarda yer yer ahşap hatıllar tespit edilmiş olup, hatılların birbirleriyle bağlantılı olmadıkları görülmüştür. İç mekanda ise duvarın iç yüzünde ahşap hatıllar devam etmekte ve duvara gömülmüş olan ahşap dikmeler görülmektedir. Bu ahşap dikmelerin yok olması sonucunda oluşan dikme yuvaları yaklaşık 26 cm'e 33 cm boyutlarında olup, duvarın yükseklikleri boyunca devam etmektedir.

Yapının güney ve batı cepheleri büyük ölçüde horasan sıva ile sıvanmıştır. Horasan sıva kireç, kum ve tuğla tozu karışımından oluşmaktadır. Tuğla tozu sebebiyle sıva pembe renklidir. Sıva cephe özelliklerinde de belirtildiği gibi; moloz taşlar görünecek şekilde açıkta bırakılarak sıvanmıştır. Doğu cephesinin bir bölümü briket yığma sistemle yapılmış ve cephe sonradan tamamen çimento esaslı sıva ile sıvanmış ve kireç ile badalanmıştır.

Özgün olan dış duvarların iç kısımlarda kireç katkılı sıva ile sıvanmış ve sıva üzerine kireç badana yapılmıştır. Zemin katta sonradan eklenen ya da sonradan yapılan onarımlarda yalnızca kırıktı sıva ya da kırıktı sıva üzeri kireç badana uygulaması görülmektedir. Hangi duvarların hangi malzeme ile yapıldığı detaylı olarak plan özellikleri bölümünde anlatılmıştır (Bkz. EK2-P4,P5).

İç mekanda ahşap bir konstrüksiyon kurgulanmıştır. Aks sistemi 280 cm, 560 cm ve 300 cm olacak şekilde kuzeyde sekiz adet ve güneyde sekiz adet olmak üzere iki sıra ahşap dikme yerleştirilmiştir. Dikmelerin boyutları ortalama 28-35x20-25 cm arasındadır. Bazıları dairesel kesitli, bazıları ise dikdörtgen kesitlidir. Tüm dikmeler çatı konstrüksiyonuna kadar devam etmektedir. Bu ahşap dikmeler yaklaşık olarak 670 cm yükseklikte 27x25 cm'lik ahşap kirişlerle tek yönde (doğudan batıya doğru) birbirlerine bağlanmaktadır. Kuzeyden güneye ise 25x33 cm boyutlarındaki ahşap çatı mertekleriyle birbirlerine ve duvar içine gömülü dikmelere bağlanmaktadır. İki sıra dikme arasında metal gergi elemanı görülmektedir.

Mekanları ayıran iç duvarlar sonradan yapılmıştır. Zemin katta bulunan ayırıcı iki duvar moloz taş yığma tekniğiyle yapılmıştır.

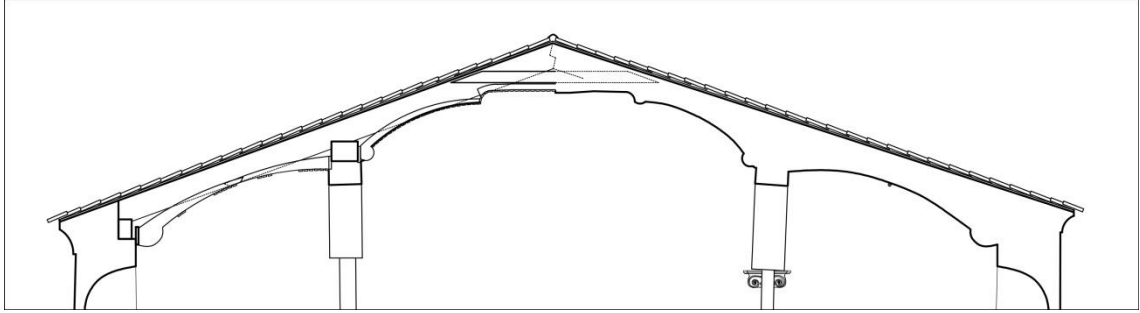
Galeri katının uzatılmasıyla oluşan ikinci katın döşemesi, ahşap dikmelere eklenen ahşap takozlar üzerine oturtulan ahşap kirişlerle taşınmaktadır. Yer yer döşemeyi desteklemek için daha küçük kesitli (ortalama 10x10 cm boyutlarında) ahşap dikmeler eklenmiştir. Yapının batı kısmında döşemeyi destekleyen ahşap payandalar bulunmaktadır. Duvara dik gelen kirişlerin bir kısmı, duvar içerisindeki ahşap hatılla taşınmış, bir kısmı duvar oyularak duvarın içine yerleştirilmiştir.

Kilisenin ikinci katının döşemesinde ahşap kirişlerin üzeri ahşap kaplanmıştır. İkinci katın doğu kısmında bulunan ahşabın üzerine sonradan şap dökülmüştür.

Mekanları ayıran bölücü duvarların malzemeleri değişiklik göstermektedir. Kiliseyi ikiye ayıran duvar sonradan briket yığma sistemle yapılmıştır. Üzeri kireç katkılı sıvayla sıvanmıştır. Bu duvarın doğusunda kalan bölümde kontrplak ve briket yığma sistemle yapılmış iki duvar bulunmaktadır. Bu duvarlar tavana kadar devam etmemektedir ve üzerleri ahşap çita ile oluşturulmuş konstrüksiyonun kontrplak ile kaplanmasıyla kapatılmıştır. Bazı duvarlar dal örgü ile oluşturulmuştur ve üzeri kırıtkı sıva ile kaplanmıştır. Briket duvarın batı kısmında ise bölücü duvarlar ahşap dikmeler arasına ahşap konstrüksiyon kurulup dal örgü ile kaplanmıştır. Dal örgü ile oluşturulan bu duvarlar kırıtkı sıva ile kaplanmıştır. Yer yer sıva üstünde kireç badana görülmektedir.

Kilisenin tavanını oluşturan taşıyıcı sistem özgün ahşap dikmelerin çatıya ulaşması ve çatı merteklerini taşımasıyla sağlanmıştır. Çatı merteklerinin duvarla birleştikleri noktada duvara gömülü 26x17 cm kesitindeki ahşap bir hatıla oturtulmuştur. Mertek boyutları ortalama 6,5x32 cm'dir. Bu merteklere orta kısmından sabitlenmiş ahşap yay formunda elemanlar bulunmaktadır. Bu yayın iki ucu, duvara sabitlenmiş 3x23 cm'lik ahşap elemanlara bağlanmıştır (Şekil 4.34). Bu merteklere bağlı eğrisel elemanlar 40-45 cm'de bir olmak üzere yerleştirilmiştir. Eğrisel elemanlar taşıyıcı sisteme destek olsalar da aslında tavandaki tonoz formunu oluşturmak için yapılmıştır. Üstleri ortalama boyutları 4-5 cm olan bağdadi çitalar ile kaplanmıştır. Daha sonra üzeri kireç katkılı

sıva ile kaplanmış ve kireç badana yapılmıştır (Şekil 4.34). Yan nefler ve orta nef de bu sistemle oluşturulmuştur.

Şekil 4.39. Kilisenin çatı ve tavan tasarımı çizimi

Tonozların oluşturulduğu sisteme benzer bir sistemle ahşap dikmeler arasında oluşturulan kemerler görülmektedir. Dikmeler doğu batı doğrultusunda yay formunda ahşap eğrisel elemanlarla birbirlerine bağlanmaktadır. Bu elemanlar taşıyıcı sisteme destek olsalar da asıl kullanım sebebi, dikmeler arasında kemer oluşturmaktır. Dikmelerin iki tarafında, birbirlerine paralel olarak yerleştirilen 5 cm kalınlığındaki eğrisel elemanların arası bağdadi çıta ile kapatılarak, kemerlerin alt kısmı oluşturulmuştur. Bu elemanlar düşey yönde de bağdadi çitalar ile kaplanarak, üzerlerine eliptik formda ikona panoları konmuştur. İkonalar günümüze kalmamış olup, bağdadi çitalar üzerinde izleri bulunmaktadır. Bağdadilerin üstü kireç esaslı sıva ile sıvanmış ve üzerlerine kireç badana yapılmıştır. Kemerlerin bitiminde iki yerde ahşap sembolize edilmiş keçiboynuzu figürlü sütun başlıkları görülmektedir (Bkz. EK2-P8,P9,P10;P12,P13). Yapının çatısı ahşap strüktürle oluşturulmuş beşik çatıdır. Ortalama 45 cm arayla yerleştirilen 6,5x32 cm boyutlarındaki mertekler duvar tarafında bulunan 26x17 cm boyutlarındaki ahşap hatıl sistemiyle taşınmaktayken, mahya kısmında aşık bulunmamaktadır. İki yöndeki mertek orta nefin üst kısmında ahşap göğüslemelerle birbirine bağlanmaktadır. Duvar ve dikmeler üstünden geçen ahşap giriş (aşık) üstüne oturan mertekler birbirleriyle geçme yöntemiyle bağlanmıştır. Merteklerin üzeri çatının büyük bir kısmında kiremit altı tahtası ile kaplıyken, çatının kuzeydoğu kısmında dal ile kapatıldığı da görülmektedir. Alaturka kiremit ile kaplanmış çatının bazı kısımlarında onarım amaçlı Marsilya tipi kiremit de görülmektedir. Çatının doğu ve batı uçlarında özgün kiremitten yapılmış yağmur olukları bulunmaktadır (Bkz. EK2-P11). Pencereleler incelendiğinde; açıklık oluşturmak için duvar içerisinde kesme taş kemerler oluşturulmuştur. Bu oluşturulan açıklık kaba yonu küfeki taşlarla çevrelenmiş

ve pencerelerin sövelerini oluşturmuştur. Sövelerin arası metal lokma parmaklıklar ile kapatılmıştır. İç mekanda da üstü kemerli, dış pencere boyutundan genişleyerek oluşan açıklıklar oluşturulmuştur. Açıklığın üst kısmı yarım kubbe şeklinde söve taşlarına kadar boşaltılmıştır. Bu açıklık içerisine yerleştirilmiş ahşap pencere kasası bulunmaktadır.

Kapılar incelendiğinde; özgün iki kapı bulunmaktadır. Bu kapıların çevreleri kaba yonu küfeki taştan yapılmış sövelerle çevrilidir. Günümüzde güney cephesinde bulunan ana giriş kapısı metal kapı ile değiştirilmiş, üst kata giriş yapan doğu cephesindeki kapı ise delikli tuğla ile doldurularak sonradan kapatılmıştır. Zemin kata giriş yapılan diğer bir kapı da kuzey cephesinde bulunan ve sonradan açılmış olan ahşap kapıdır. Üst kata düz ayak çıkan bir diğer giriş kapısı da kuzey cephesindedir ve özgün pencere açıklığı değiştirilerek kapıya dönüştürülmüştür. Kapı kasası ahşaptır.

Kilisenin doğusunda bulunan ek kilise duvarıyla bitişiktir. Muhtarlık ve hela bulunan kısmı betonarme sistemle yapılmıştır. Çatısı; betonarme teras çatıdır. Depo olarak kullanılan kısım ise ahşap karkas sistem arası briket ve delikli tuğla dolgulu sistemle yapılmıştır. Kilise tarafında ayrıca bir duvarı yoktur, kilisenin kendi duvarını kullanmaktadır. Çatısı ahşaptır ve üzeri Marsilya tipi kiremit ile kaplıdır. Muhtarlığa ait pencereler metaldir ve önünde metal parmaklık bulunmaktadır. Kapısı ahşaptır.

Kilisenin kuzey duvarına bitişik yapılmış müstemilat, briket yığma sistemle yapılmıştır. Batı cephesindeki duvarlar kireç harçlı sıva ile kaplanmıştır. Subasman seviyesine kadar yığma moloz taş tekniğiyle yapılan bu yapının kiliseyle bitişik ayrı bir duvarı vardır. Pencereleri ve kapıları ahşaptır. Çatısı ahşap taşıyıcı sistemle kurgulanmış ve çatının üstü galvanizli sac ile kapatılmıştır.

Temel hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kesin bilgi için sondaj önerilmektedir.

4.6. Yapıda Tespit Edilen Bozulmalar ve Nedenleri

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nde bulunan bozulmaların tespiti, yapılacak olan müdahaleler için önem taşımaktadır. Bozulmaların ve nedenlerinin doğru tespit edilmemesi, bu hasarların düzenli bir şekilde onarılmaması, sorunların daha da artmasına sebep olmuştur.

Başmelekler Kilisesi'nde en fazla hasarın insan kaynaklı olduğu tespit edilmektedir. Mübadele sonrasında farklı fonksiyonlarda kullanılması amacıyla yapmış olan niteliksiz onarım ve ekler kiliseye hasarlara sebep olmuştur. Kilisenin doğu kısmında bulunan apsis duvarının yıkılması ve boşalan kısma briket duvar örülmesi üzerinde bulunan moloz taş yığma duvarın taşınmasında sakıncalar oluşturmaktadır. Doğu duvarının tamamen çimento esaslı sıvayla kaplanmış olması, duvarın özgün moloz taş yığma duvarına ciddi hasar vermiştir. Doğu duvarını kullanan muhtarlık, hela ve depo ekleri kullanım esnasında bu duvara zarar vermektedir.

Kilisenin kuzey duvarına yapılmış olan müstemilat da aynı şekilde yapıya zarar vermektedir. Kilisenin kuzey duvarına bitişik ikinci bir briket duvar yapılmış olması ve briketlerin çimento esaslı sıva ile birleştirilmiş olması bitişikindeki kilisenin özgün moloz taş yığma duvarına malzeme farklılığından dolayı zarar vermektedir. Müstemilat duvarına denk gelen iki pencerenin harman tuğlayla kapatılmış olması duvara binen yükü arttırmıştır. Aynı zamanda müstemilatın çatısı yapılırken, kilisenin çatı kiremitlerinin de büyük hasar gördüğü gözlenmektedir.

Niteliksiz onarımdan kaynaklı hasarlar, iç mekanda çok daha fazla görülmektedir. Kilisenin konut ve işçi yatakhane olarak kullanılması için galeri katının uzatılarak ikinci kat oluşturulması kiliseye zarar vermiştir. Kilisenin galeri katı, taşıyıcı ahşap dikmeleri, duvarlarının taşıyıcı özelliği ve iç sıvaları bu katın oluşturulması ve kullanılması esnasında ciddi zarar görmüştür. Bu katın uzatılması taşıyıcı sistemde dengesizlik oluşturduğundan galeri katında sehim görülmektedir. Sonradan eklenen katı oluşturmak için döşemeyi taşıyacak kirişler özgün moloz taş duvarın içinden geçen hatıla taşınmıştır. Bu işlem yapılırken özgün duvarda malzeme kayıpları, sıva dökülmeleri ve boya dökülmeleri olmuştur. Bu döşemenin yer yer şapla kaplandığı görülmektedir. Şapın ağırlığı sebebiyle, ahşap dikmelerde düşeyden sapmalar olmuştur.

Fonksiyon değişikliği sonucunda gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda cephelerde açıklıklar açılmış ya da açıklıkların boyutları değiştirilmiştir. Kilisenin güney duvarında bulunan P1 poz numaralı pencere, bir nişin oyulmasıyla, P16 poz numaralı pencere de duvarın gelişigüzel oyulmasıyla oluşturulmuştur. Bu iki pencere açıklığı da büyük ölçüde malzeme kaybına ve taşıyıcı duvarda strüktürel özelliğinde azalmalara sebep olmuştur.

Aynı şekilde kilisenin kuzey duvarında bulunan K3 poz numaralı kapı yine bir niş boşluğu büyük ölçüde genişletilerek açılmıştır. Bu işlem taşıyıcı sistemi bozmuş ve sonrasında bu durumu düzeltmek adına bir başka sakıncalı müdahale olan çimento esaslı sıva ile onarımı yapılmıştır. Üst kata giriş açılması amacıyla kilisenin kuzey duvarında bulunan K7 kapısı, özgün bir pencerenin açıklığı değiştirilerek kapı haline getirilmiştir ve genişletilen açıklığa 3 basamaklı betonarme bir merdiven yapılmıştır. Bu kapıya ulaşmak için kilisenin kuzey bahçesi toprakla doldurulmuştur. Günümüzde bu toprak yeniden boşaltılmıştır. Kilisenin kuzey cephesinde bu toprak altında kalan ve toprağa maruz kalan bölümlerdeki sıva dökülmeleri ve malzeme kayıpları net bir şekilde tespit edilmektedir. Sonradan yüklenen fonksiyonun ısınma ihtiyacı sebebiyle tüm cephelerde bir ya da birden fazla baca deliği açılmıştır.

Fonksiyon değişikliği sonucunda mekanların farklı malzemelerle bölünmesi de kilisenin taşıyıcısına ciddi bir yük oluşturmuştur. Alt katta moloz taş yığma duvarlarla üç bölümlenen kilise üst katta briket yığma duvarla öncelikle iki, kontrplak ve dal örgü sistemlerle toplam 11 bölüme ayrılmaktadır. Bu nedenle üst kat döşemesi, döşemeyi taşıyan duvar ve ahşap dikmelere verilen yük sebebiyle kilisenin taşıyıcı sistemi zarar görmüştür. Aynı zamanda bölücü duvarlar, malzemelerinden ve özensiz bir şekilde yapılmalarından dolayı özellikle bağdadi üstü kireç esaslı sıvalı kemerlerde büyük oranda sıva dökülmesi ve bağdadi çıta kaybına neden olmuştur.

Niteliksiz onarımların taşıyıcı sistemde oluşturduğu hasarlar, çatı konstrüksiyonu ve tavan kaplamasına da zarar vermiştir. Üzerindeki yük sebebiyle düşeyden sapma yaşayan ahşap dikmelerin taşıdığı kemerlerde bu zarar en çok görülmektedir. Ahşap dikmeler arasında, kemerleri oluşturan eğrisel elemanların gerilmesi ya da dikmeyle olan bağlantılarının kopmasıyla üzerlerinde bulunan bağdadi çıtalarda kopmalar, eğilmeler ve malzeme kayıpları oluşmuştur. Bu durum bağdadi çıtalar üzerindeki kireç esaslı sıvanın dökülmesine ve kemer üzerinde bulunan ikonaların kayıplarına da sebebiyet vermiştir. Aynı durum tavan kaplaması için de geçerlidir. Bağlantılarında değişim yaşayan çatı ve çatı strüktürüne bağlı oluşturulmuş tavan kaplamasında yer yer sıva dökülmeleri, kopmalar, kırılmalar ve malzeme kayıpları görülmektedir. Tavandaki bu hasarlar, üzerinde bulunan kalemişlerinin bir kısmının ve göbekteki madalyonun kaybına sebep olmuştur.

Tüm bu taşıyıcı sistem hasarlarının yanı sıra özellikle kilisenin doğu bölümünde bulunan işçi yatakhane kısmında gözlemlenen kullanıcı hataları da dikkat çekmektedir. Özellikle bazı pencerelerin kapatılmaları ve dikkatsizce kullanımı pencerelerdeki metal lokma parmaklıklarda eğilme, kopma ve korozyona neden olmuştur. Kuzey duvarında bulunan P11, P13, P14 ve P15 poz numaralı pencerelerde bu hasar korozyon ve eğilme olarak kalmışsa da P10 poz numaralı pencerede kırılma ve kopmalara, P12 poz numaralı pencerede tamamen lokma parmaklıkların kaybına kadar ilerlemiştir. Güney duvarında bulunan P5, P6 ve P26 poz numaralı pencerelerde korozyon ve eğilme olarak gördüğümüz hasar seviyesi, P27 penceresinde metal lokma parmaklığın tamamıyla kaybıyla sonuçlanmıştır.

Bir diğer kullanıcı hatası da iç mekanda ısıtma ihtiyacıyla olduğu düşünülen kararmalardır. Yapılan sözlü görüşmelerde herhangi bir yangına maruz kalmadığı söylenen kilisenin doğu bölümünde bulunan işçi yatakhanelerinde soba kurulması ya da ateş yakılması nedeniyle kireç esaslı sıvalar üzerinde kararmalar oluşmuştur. Özellikle tavanda net bir biçimde algılanan bu hasar, üzerinde bulunan kalemişlerinde de solmalara ve büyük ölçüde kayıplara sebep olmuştur. Kararmaların tavanın büyük bir kısmında bağdadi çıtalarda da olması, bağdadi çıtaların kuruması da aynı sebepten kaynaklı olabileceğini düşündürmektedir. Bu ısı değişimi ve kuruma tavan ve üzerinde bulunan kireç esaslı sıvanın kuruması dökülmelerine sebep olmuştur. Bağdadi çıtalardaki kararmalar yalnızca tavanda değil, ahşap dikmeler arası oluşturulan kemerler üzerinde de görülmektedir.

Kilisenin çatı ve döşemelerinde çökmeler görülmektedir. Bunun temel sebebi düzenli bakım onarım yapılmamış çatının bir süre sonra yağmur ve kar yüküne dayanamamasıdır. Çatıdaki çökmelerin özellikle yapının kuzey kısmında görülmesi bu fikri desteklemektedir. Niteliksiz olarak yapılan müstemilat ekinin çatısı oturtulurken yapılan işçilik hataları da bu çökmelere sebep olmuştur. 106 numaralı işçi yatakhane ve 111 numaralı oda mahallinde görülen bu çatı çökmesi, aynı zamanda bu mahallerin döşemelerinde de çökmeye sebep olmuştur. En çok bağdadi çıta kaybının 106 numaralı işçi yatakhanesindeki özgün ahşap dikmeler arası kemerlerde görülmesi, çatı çökmesinin bu hasarın artmasına neden olduğunu düşündürmektedir.

106 numaralı oda mahallinin döşemesinin (özgün galeri katı) bir bölümünün çökmesiyle, düşme tehlikesini azaltmak için kilisenin batı duvarında bulunan, o bölüme giriş yapan K8 poz numaralı kapı delikli tuğla ile doldurulmuştur.

Kilisenin mevcut zemininde, özgün zemin kaplamasına ulaşılamamaktadır ve tüm zemin günümüzde topraktır. Zemin özellikle Z02 numaralı deponun doğu duvarı önünde toprak kazılmış ve büyük bir oyuk oluşmuştur. Bu oyuk dışında kilisenin birçok yerinde toprak zemin kazılmış ve kot farklılıkları oluşmuştur.

Kilisenin güney cephesinde bitkilenme bulunmaktadır. Bitkilenme özellikle cephenin batı köşesi ve doğu tarafında bulunan P10 ve P12 poz numaralı pencerelerin arasındadır. Bu bitkiler bulundukları alanlarda derz boşalmalarına neden olmuştur. Kuzey cephede P5 poz numaralı pencerenin etrafında yoğunlaşan bitkilenme aynı şekilde derz boşalmalarına neden olmuştur. Batı cephesinde ise bitkilenme görülmemekte fakat binaya çok yakın büyüyen iki adet nar ağacının köklerinin bina zarar verdiği düşünülmektedir.

Kilisenin batı cephesinde müstemilatla birleştiği kısımda çatıda Marsilya tipi kiremitle yapılan onarımla birlikte, çatı ile K8 poz numaralı özgün kapının üst sövesi arasında kalan kısım taş ve harman tuğla ile doldurulmuştur. O bölümün ne zaman ve ne sebeple yıkılıp onarıldığı hakkında kesin bilgi bulunamasa da çatı çökmesi ya da müstemilatın çatısının yapım aşamasında zarar görmüş olduğu düşünülmektedir. Hakim rüzgar lodosa karşı duran cephe olması sebebiyle büyük oranda bitkilenme, harç boşalması ve malzeme kaybı görülmektedir.

Bölüm Değerlendirmesi

Başmelekler Kilisesi moloz taş yığma tekniğiyle yapılmış, bazilikal planlı, beşik çatılı ve üç nefli bir 19. yüzyıl Rum Ortodoks kilisesidir. Kurşunlu köy meydanında bulunması, köyün sahil yoluna yakın bir konumda ve Gündoğdu Mahallesi'ne bağlayan yol üzerinde olması sebebiyle alanda nitelikli bir konumda yer almaktadır. Üç farklı parsel (1800-1801-1804) üzerine oturması ve mülkiyetinin farklı özel ve tüzel kişilere ait olması yapının mekânsal düzeninin değişmesine ve yapıda oluşan hasarın artmasına sebep olmuştur. Özellikle mübadele sonrasında Hristiyan Rum halkının göçmesi

sebebiyle çevrede yapıyı kilise olarak kullanacak bir grubun kalmaması ve işlev değişikliğine gitmesi bu değişimde büyük rol oynamaktadır. Özellikle kilisenin apsis bölümünün yıkılarak muhtarlık ve hela yapısı inşa edilmesi yapı için çok büyük bir kayıp olmuştur.

Kilisenin işçi yatakhane olarak kullanılması, iç mekanda ikinci bir kat ihtiyacını doğurmuştur. Bu kat döşemesi yapıya verilen yükü arttırmış, bunun sonucunda taşıyıcı dikme ve duvarlarda düşeyden sapma, malzeme kaybı gibi hasarlara neden olmuştur. Yapının özgün mekânsal kurgusunun değişmesiyle ışık ve ulaşım sorunları doğmuştur. Bu sebeple pencereler ve kapılar açılmıştır. Bu durum yapının özgün cephe düzenini bozmuştur.

Kilisenin mevcut durumunu etkileyen bir diğer önemli etken ise kullanıcı hatalarıdır. Yapılan çimento esaslı sıva kullanımı gibi niteliksiz onarımlar yapının özgün malzemeleriyle uyumsuz olduğundan, bu malzemelerin yıpranmalarına ve görevlerini yapamamalarına sebep olmuştur. Ayrıca yapı içerisinde ateş yakılması, soba kurulması gibi özensiz kullanımlardan kaynaklı kalemişlerinde solmalara ve kayıplara, sıvalarda kararmaya neden olmuştur. Yapının bakımsız bırakılması ve gerekli dönemlerde uygun onarımların yapılmaması sebebiyle, yapının çatı ve tavanının kuzey bölümünde çökmeler ve malzeme kayıpları meydana gelmiştir.

Yapı etrafına inşa edilmiş olan ek yapılar ise yapı ile bitişik yapıldığından hem cephe özellikleri olarak, hem de malzeme olarak sorunlara yol açmıştır.

5. RESTİTÜSYON / DEĞERLENDİRME

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi; çeşitli dönemlerde farklı işlevlerde kullanıldığı için yapının mekan kurgusu çok fazla değişmiş ve bölünmelere uğramıştır. Restitüsyon çalışmasının ilk bölümünde “restitüsyon sorunları” başlığı altında kilisenin vaziyet planı ölçeğindeki, mekânsal, yapı elemanı ölçeğindeki ve malzemelere ilişkin sorunları ele alınmıştır. Sorunlar tespit edildikten sonra “restitüsyona ışık tutan belgeler” başlığı altında eski haritalar, eski fotoğraflar incelenmiş ve köy halkı içerisinde değişime uğramadan önceki haliyle ilgili bilgileri olan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Kayıp olan bölümler için Bursa’da ve İstanbul’da bulunan günümüze kadar kalabilmiş, veri niteliği taşıyan 19. yy’da yapılmış kiliseler araştırılarak “karşılaştırmalı çalışma” başlığı altında karşılaştırmaları yapılmıştır. Kullanıcılar ile yapılan görüşmeler ve eski fotoğraflar ışığında “dönemleme ve tanılama” başlığı altında, yapı bölümlerindeki değişimler yapıldıkları tarihlere göre gruplandırılmış ve incelenmiştir. Tüm bu verilere dayanarak yapının ilk yapıldığı haline ulaşılmış ve çıkarılan sonuçlar “restitüsyon analizi” başlığı altında açıklanmıştır.

5.1. Restitüsyon Sorunları

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi’nin çevresinde ve yapı içerisinde bulunan, özgünlük durumunu engelleyecek tüm veriler bu başlık içerisinde incelenmiştir.

5.1.1 Vaziyet Planı Ölçeğindeki Sorunlar

Mübadeleden sonra Hıristiyan halkın bu bölgeyi terk etmesiyle Kurşunlu Başmelekler Kilisesi’nin kilise işlevi olarak kullanımı son bulmuştur. Bu bölgeye yerleştirilen halkın kiliseyi farklı fonksiyonlarda kullanması ve parselasyonun parçalı yapılması kilisenin özgün durumundan uzaklaşmasının en büyük sebeplerindendir.

Kilisenin işçi yatakhane, depo ve ahır olarak kullanılmasıyla kilise çevresine bazı ekler yapılmıştır. Kilisenin güney duvarına bitişik inşa edilmiş ve işçi yatakhane olarak kullanılan kısım kiliseye ait bahçenin bütünlüğünü bozmuştur.

Parselasyon sonrasında; kilise ve kilise bahçesi beş farklı (1800, 1801, 1802, 1803 ve 1804 numaralı parseller) parsel bölünmüştür (Bkz. EK2-P1). Tüm bu parsellerin mülkiyeti farklı kişi ve kurumlarda olduğu için birbiriyle bağlantı olmadan yapılaşmalar

oluşturmuştur. Farklı bir parselde olan (1800 nolu parsel) ve mülkiyette muhtarlık tüzel ait olan kilisenin apsis bölümü 1970’li yıllarda yıkılmıştır. Yıkılan apsisin yerine muhtarlık ve umumi hela yapılmıştır.

1803 ve 1802 numaralı parseller özel kişilere ait oldukları için bu parsellerde de yapılaşma görülmektedir. Bu yapıların kiliseye hem çok yakın bir şekilde inşa edilmiş olmaları, hem de kiliseye ait olan bahçenin izinsiz (kaçak) kullanılması kilisenin farklı işlevlerle kullanılmasına neden olmuştur.

Kilisenin mülkiyet farklılığı sebebiyle ikiye bölünmesi sonucunda, 1801 parsel içerisinde kalan kilise bölümünün üst katına giriş yapılamamaktadır. Bu nedenle 1970’li yıllarda yapının kuzeyinde bulunan 1801 numaralı parsel içerisinde kalan kilisenin bahçesi sonradan toprakla doldurulmuştur. Bu şekilde zemin kotu üst kat kotuna getirilerek giriş yapılabilmiştir. 2000’li yıllarda 1803 numaralı parselde bulunan konutun bahçe kullanımı için bu doldurulmuş toprak zemin yeniden boşaltılmıştır (Süzer, 2015). Toprak kotunun gelişigüzel değiştirilmesi sebebiyle yapının özgün toprak kotu ne yazık ki bilinmemektedir.

Kilisenin güneyinde bulunan Belediye Caddesi ve doğusunda bulunan köy meydanı kaldırım taşı ile döşenmiştir. Yol yapımları sırasında kilise etrafındaki yol kotunun yükseldiği düşünülmektedir.

Çevre halkından alınan bilgilere göre yapının batısında bulunan galeri katı girişi için kullanılan mermer merdiven 1970’li tarihlerde yıkılmıştır (Süzer 2016).

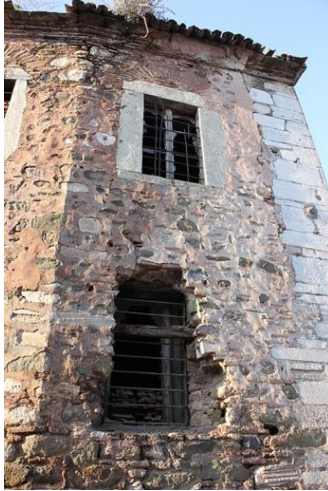
Yapının 1999 yılında tescillenmesinden önceki süreçte, yapılan bu değişim ve ekler kilisenin özgünlüğünü korumasında büyük bir sorun oluşturmuştur.

5.1.2 Mekansal Sorunlar

Kilisede karşılaşılan en büyük mekânsal sorun; vaziyet planı ölçeğindeki sorunların temelini oluşturan parselasyon ve çoklu mülkiyetlilikten kaynaklanan sorunlardır. Kilisenin yapı olarak 1800, 1801 ve 1804 numaralı üç farklı parselde oturması ve kullanıcıların parsel sınırlarından yapıyı mekânsal olarak üç bölme kilisenin iç mekanda bir bütün olarak algılanmasına engel olmaktadır.

Mülkiyeti muhtarlık tüzel kişisine ait olan apsis bölümünün yıkılması ve yerine muhtarlık ve umumi hela yapılması, kilisenin en büyük kaybıdır. Apsis kemerinin bulunduğu duvar briket yığma sistemle doldurulmuştur. Apsis yarım daire planlı ve kilisenin doğu cephesinde belli bir kota kadar yükselmektedir. Apsis bölümüyle ilgili bulgular detaylı olarak “Restitüsyon Analizi” başlığı altında açıklanacaktır.

Kilisenin naos bölümü yığma moloz taş duvarla üçe ayrılmıştır. Bölünmeler sonucu oluşan zemin kattaki mekanlara ulaşım için ana giriş kapısından farklı olarak, iki giriş kapısı daha açılmıştır. Bu mekanlara ışık almak amacıyla güney duvarında iki pencere oluşturulmuştur. Bu pencerelerden batıda bulunanı gelişigüzel bir şekilde duvar oyularak yapılmıştır. Doğuda bulunan pencerenin ise sonradan mevcut olan nişin açılmasıyla oluşturulduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Güney duvarı üzerinde sonradan mevcut nişin pencereye dönüştürülmesiyle (solda) ve gelişigüzel (sağda) açılmış pencereler

Yapının galeri katı sonradan genişletilerek kiliseye ikinci bir kat oluşturulmuştur. Yapıya sonradan eklenen üst kat; kontrplak, briket yığma, dal örgü gibi farklı birçok sistemle toplamda on bir bölüme ayrılmıştır.

Bu niteliksiz onarım galeri katının şekil ve boyutları hakkında bazı ipuçları bıraksa da galerinin özgün durumu ile ilgili net bilgilere ulaşımı güçleştirmiştir. Üst katın kuzeybatı bölümü çökmüştür ve bu kata ulaşılan herhangi bir merdiven bulunmamaktadır. “Restitüsyon analizi” başlığı altında merdiven ile ilgili önerilere değinilecektir.

Kilisenin mevcut zemini topraktır ve özgün döşeme kaplamasına rastlanmamıştır. Kilise zemininde yer yer kullanıcılar tarafından kazı yapılmıştır. Bu kazılar sonucunda çıkarılan topraklar belli bölgelere yığılmıştır. Bu sebeple mekanlar ne yazık ki özgün kotlarında değildir.

5.1.3 Yapı Elemanı Ölçeğindeki Sorunlar

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nin galeri ve ana girişlerinde özgün kapılara rastlanmamıştır. Kapıların ahşap ve iki kanatlı oldukları bilinmektedir (Süzer 2016). Galeri katı girişi delikli tuğla ile kapatılmıştır ve günümüzde kullanılmamaktadır. Ana giriş kapısı ise sonradan metal kapı ile değiştirilmiştir.

Kilisenin birçok penceresi kapatılmış ya da değiştirilmiştir. Kilisenin kuzey duvarında bulunan doğu yönündeki üçüncü pencere kapıya dönüştürülmüştür. Bu değişimin kilisenin kuzey bahçesinin toprakla doldurulduğu dönemde yapıldığı tespit edilmiştir. Pencerenin kemer sistemi ve iki küfeki taşından sövesi haricinde özgün bir kısmı kalmamıştır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Kapıya dönüştürülen pencerenin dışarıdan ve içeriden görünüşü

Kilisenin kuzey batısında bulunan iki pencere arkasında işçi yatakhane eki gelmesi sebebiyle harman tuğla ile kapatılmıştır. Kilisenin güney duvarında bulunan iki pencere

moloz taşlarla doldurularak kapatılmıştır. Bunlardan biri ana giriş kapısı üzerinde, diğeri ise doğu yönünde ikinci sırada bulunmaktadır.

Kilisenin pencerelerinin bir kısmında metal lokma parmaklıkların bağlantı izleri mevcutken, lokma parmaklıkların bulunmadıkları tespit edilmiştir. Güney duvarında doğu yönünde üçüncü sıradaki pencere ve kuzey duvarında doğu yönünde bulunan dördüncü pencerenin metal lokma parmakları günümüze gelememiştir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3. Güney cephe görünüşü

Kilisenin iç mekânında bakıldığında taşıyıcı ahşap dikmelerin kesitlerinin değiştirilmiş ve yüzeylerinin soyulmuş ve oyulmuş oldukları görülmektedir. Bu dikmeler üzerinde bulunan sütun başlıklarından yalnızca bir tanesine ulaşılabilmektedir.

Kilise içinde bulunması gereken ikonostasion, altar, ambon, despot koltuğu ve oturma birimlerinin hiç birine rastlanmamıştır. Bulunmaları gereken kısımlarda izleri dahi günümüze kalmamıştır.

5.1.4 Malzemelere İlişkin Sorunlar

Başmelekler Kilisesi'nin zemininde özgün döşeme malzemesi bulunmamaktadır; toprak malzeme kilise iç mekanı için uygun olmayan bir malzemedir. Kilisenin dış duvarlarında sonradan çimento esaslı sıva ve horasan sıva ile onarım yapıldığı görülmektedir. Kuzey ve batı duvarında kısmi olarak görülen çimento esaslı sıva ile onarım, doğu cephesinin tümünde görülmektedir.

Kilisenin batı duvarında bulunan galeri girişindeki küfeki taşı sövelerde ve batı duvarının kuzeyinde bulunan küfeki taşının köşe pahlarında plastik boya kullanıldığı tespit edilmiştir.

İç mekanda özgün sıvalarda kayıplar görülmektedir. İç mekanda bulunan duvarlarda kırıklı toprak harç ile yapılmış onarımlar bulunmaktadır.

Kilisenin iç mekanında, genel olarak kuzey yan nef doğrultusunda malzeme kayıplarının arttığı görülmektedir (Bkz. EK4-P4,P5,P6). Dikmeler üzerinde bulunan kemerlerin kuzey sırasında sıva ve bağdadi çıtalarda kayıplar mevcuttur. Tavanda da aynı şekilde kuzey yan nef ve orta nefin kuzey kısımlarında sıva kaybı ve bağdadi çıta kaybına rastlanmaktadır. Bu sıva kayıpları sebebiyle tavandaki kalem işlerinin tümü günümüze ulaşamamıştır. Orta nefin güneyinde bulunan silmelerdeki ve ortasında bulunan madalyondaki zeytindalı kalemişlerinde yer yer solma ve kayıplar görülmektedir. Aynı şekilde güney yan nef üzerinde bulunan kalemişi rozetlerde de solma ve kayıplar bulunmaktadır (Şekil 5.4).

Şekil 5.4. Silme ve rozetlerde solmaya uğramış kalemişleri

Kilisenin madalyonunda ve kemerlerinde bulunan ikonaların hiçbiri günümüze gelememiştir; fakat şekil ve boyutlarına referans verebilecek izler tespit edilmiştir.

Kilisenin doğu duvarı üzerinde bulunan nişlerin mermerlerinde yüzey kaybı ve kopmalar görülmektedir.

5.2. Restitüsyona Işık Tutan Belgeler

Tez araştırmaları sürecinde Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'ne ait eski fotoğraf ve çizimlere ulaşmaya çalışılmıştır. Bu süreçte mübadele ile Kurşunlu'dan, Yunanistan sınırlarındaki Neu-Mudanya'ya göç eden bir ailenin ferdi olan Yorgos (Giorgos)

Michailidis ile temasa geçilmiştir ve kiliseye ait en eski fotoğrafa ulaşılmıştır. 1950'lerin başında çekilmiş olan bu fotoğraf günümüzde yıkılmış olan apsis kısmı için çok büyük bir veri taşımaktadır (Şekil 5.5). Bu fotoğraftan apsis yarım dairesi üzerinde bir adet pencere olduğu görülmektedir. Günümüzde çimento esaslı sıva ile kaplı olan bu cephenin moloz taş yığma düzeni, küfeki taşından yapılmış köşe pahları ve pencerelerin küfeki taş sövelerinin biçim ve boyutları hakkında kesin bilgiler elde edilmiştir.

Şekil 5.5. Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nin 1950'lerin başında çekilmiş apsis bölümüne (doğu duvarı) ait eski fotoğraf (Yorgos Michailidis kişisel arşivi)

Yine Yorgos (Giorgos) Michailidis ile geçilen temas sonucunda alana ait en eski imar planı haritasına ulaşılmıştır. Çok eskiye dayanmayan 1995 yılına ait imar planına ulaşılmıştır (Bkz. Şekil 4.5.). Gemlik Belediyesi bünyesinde de en eski harita olarak bu harita bulunmaktadır. Bu imar planına bakıldığında kilisenin etrafında herhangi bir yapı olmadığı görülmektedir. Yalnızca günümüzde 1802 numaralı parsel üzerinde bulunan yapı işaretlenmiştir.

Yerinde alışmalar esnasında ulaşılamayan Başmelekler Kilisesi'ne ait kitabeye; Cyril Mango'nun 1986 tarihli "The Monastery of St. Abercius at Kuşunlu (Elegmi) Bithynia" adlı yayınından ulaşılmıştır (Bkz. şekil 4.3). "Başmelekler Kilisesi-Tarihçe" bölümünde detaylı olarak çevirisi bulunan kitabeden; 1803 yılında Başmelekler Kilisesi'nin temellerinden inşa edildiği bilgisi elde edilmiştir. Bu bilgi; yapının Tanzimat ve Islahat Fermanları ncesinde Osmanlı Devleti döneminde yapıldığını ve aynı dönem kiliseleriyle benzerlik gösterdiği anlamına gelmektedir. Dönemin belirlenmesi yapının restitüsyon aşamasında karşılaştırmalı analizde önemli bir kıstas noktası olmuştur.

Kilise ile ilgili literatürde çok kısıtlı bilginin bulunması sebebiyle, elde edilen verilen büyük bir çoğunluğu sözlü kaynaklara dayanmaktadır. Kilisenin mülk sahiplerinin varlıklı bir aile olması sebebiyle, yöre halkının büyük bir çoğunluğu belli bir dönem bu kilise içinde çalışmıştır. En erken 70 yıl öncesine dayanan bu röportaj bilgileri doğrultusunda eski durum ve yapılan değişiklikler tespit edilmiştir.

5.2.1 Karşılaştırmalı alışma

Kuşunlu Başmelekler Kilisesi'nin günümüzde var olmayan galeri katı ve apsis bölümünün özgün durumunun anlaşılması için aynı döneme ait, aynı tipolojideki, günümüzde varlıklarını sürdüren Bursa ve İstanbul'da bulunan Rum Ortodoks kiliseleri ile karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

19. yüzyılda yapılmış olan Bursa'da bulunan Rum Ortodoks kiliseleri Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler (1986) kitabında yer alan yapılar bulundukları yerde incelenerek yapılar hakkında bilgiler elde edilmiştir. Bunlar; Harmanlı H. Theodoros Kilisesi, Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi, Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi, Çamlıca Hagios Georgios Kilisesi, Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi ve Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi, Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi, Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi ve Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi olmak üzere toplam dokuz kilise detaylı incelenmiştir. atalağıl H. İoannes Theologos Kilisesi'nin ise mülk sahiplerinin izin vermemeleri sebebiyle ne yazık ki içine girilememiştir.

Bursa'da bulunan kiliselerin büyük bir çoğunluğunun yalnızca dış duvarları kalmış olmasından ve belgelerine ulaşılamaması sebebiyle, karşılaştırmalı analize ışık tutması

amacıyla İstanbul'da bulunan 19. yüzyıl Rum Ortodoks kiliseleri incelenmiştir. Kiliseler tespit edilirken Zafer Karaca'ya ait İstanbul'da Tanzimat Öncesi Rum Ortodoks Kiliseleri (2008) adlı kitapta bulunan kiliseler araştırılmıştır. Karşılaştırmalı analizde kullanılacak kiliseler tercih edilirken, narteksi bulunmayan ve galerisi naosun üzerinde tasarlanmış kiliseler tercih edilmiştir. Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi, Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi, Balatkapı Taksiarches Kilisesi, Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi ve İstinye Taksiarches Kilisesi olmak üzere beş adet kilise detaylı olarak incelenmiştir.

- **Mekansal Düzenler**

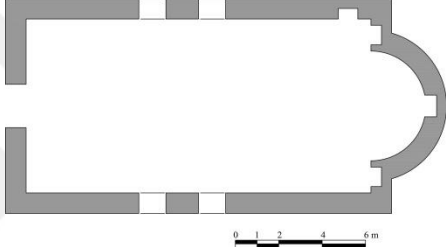
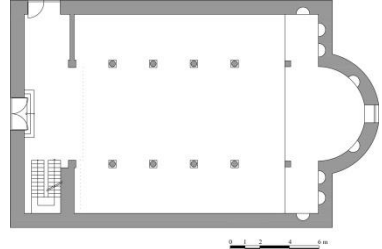
İncelenen tüm kiliseler doğu-batı yönünde uzanan bazilikal planlı kiliselerdir. Dikdörtgen planlı naosları iki sıra taşıyıcı dikme sıra sırası ile üç nefe ayrılmaktadır. Taşıyıcı dikmelerine ulaşamayan kiliselerde duvar kalıntılarının şeklinden üç nefli oldukları tespit edilebilmektedir.

Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi, Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi ve Demiştas Koimesis Tes Theotokos Kilisesi dışında diğer tüm kiliselerin narteksleri sonradan eklenmiştir. Geri kalan tüm kiliselerde narteks içeride konumlanmıştır, ya da narteks bulunmamaktadır. Narteksi günümüze gelebilen kiliselerden Tiriliye Hagieus Basileus Kilisesi'nin ve Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi'nin narteksi içeride konumlanmıştır. Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi'nin ve Demiştas Koimesis Tes Theotokos Kilisesi'nin özgün narteksleri naosun dışında ayrı bir kütle olarak inşa edilmiştir. Bebek Hagios Kharalampos, Yenimahalle İoannes Prodromos, Balatkapı Taksiarches, Büyükdere Hagia Paraskeve ve İstinye Taksiarches Kiliselerinin narteksleri yoktur (Çizelge 5.1).

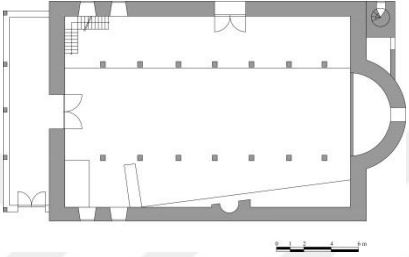
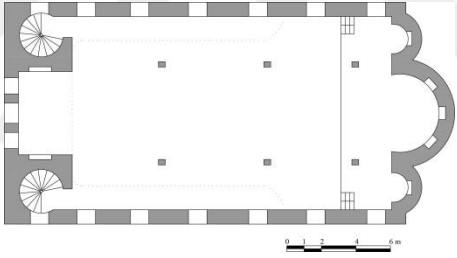
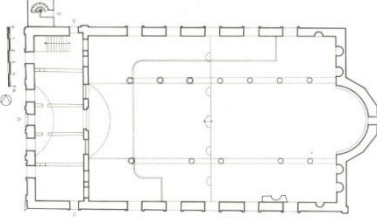
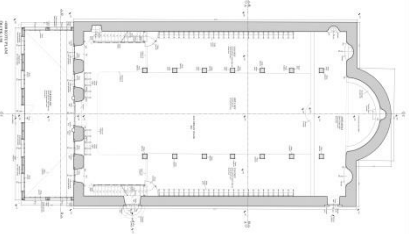
Kiliselerin bemaları günümüze gelebilen örnekleri incelendiğinde, iki farklı tip bema görülmektedir. Balatkapı Taksiarches Kilisesi'nin bemasına bakıldığında naosun doğusundaki ilk taşıyıcı sırası hizasında fakat taşıyıcıların doğusunda bulunmaktadır. Fakat diğer kiliselerden beması günümüze gelebilmiş olanlardan Tirilye Hagieus Basileus, Gölyazı Aziz Pantelemon, Kayabaşı Holy Apostles, Bebek Hagios Kharalampos, Yenimahalle İoannes Prodromos, Büyükdere Paraskeve ve İstinye Taksiarches kiliselerinde bemaları, naosun doğusunda bulunan ilk taşıyıcı sıranın batısında konumlandırılmıştır (Çizelge 5.1).

Tirilye Hagieus Basileus ve Yenimahalle İoannes Prodromos kiliselerinde bemaya tek basamakla ulaşılırken, Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesinde dört basamakla ulaşılmaktadır. Fakat Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi restorasyon geçirdiğinden özgün halinin bu şekilde olup olmadığı bilinmemektedir. Kayabaşı Holy Apostles, Bebek Hagios Kharalampos, Yenimahalle İoannes Prodromos, Balatkapı Taksiarches, Büyükdere Hagia Paraskeve ve İstinye Taksiarches kiliselerinde bemada iki basamak mevcuttur (Çizelge 5.1).

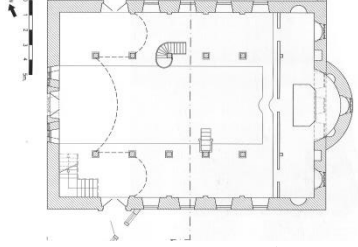
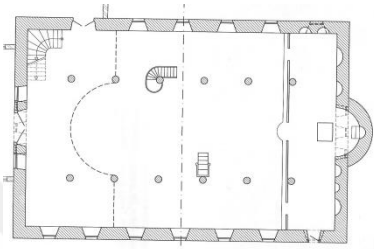
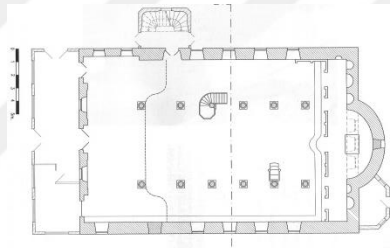
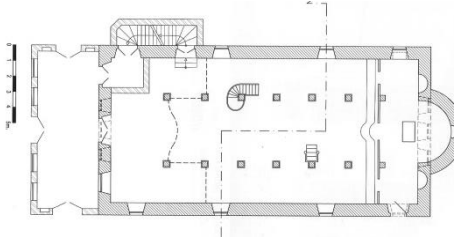
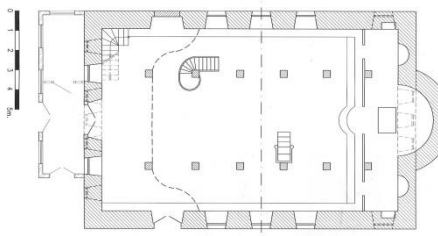
Çizelge 5.1. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin plan özellikleri tablosu

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Planı	Galeri Biçimi	Naos En Ölçüsü	Naos Boy Ölçüsü
Harmanlı H. Theodoros Kilisesi (Bursa) 1833		Yıkılmış	802 cm	1590 cm
Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi (Bursa) 19.YY		Yıkılmış	887 cm	1702 cm
Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi (Bursa) 1878		Dikdörtgen Planlı	1343 cm	1991 cm

Çizelge 5.1. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin plan özellikleri tablosu (devam)

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Planı	Galeri Biçimi	Naos En Ölçüsü	Naos Boy Ölçüsü
Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi (Bursa) 1847		Yıkılmış	1031 cm	1635 cm
Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi (Bursa) 1834		Dikdörtgen Planlı (Değişmiş)	1392 cm	2088 cm
Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi (Bursa) 19. YY		U Planlı	1120 cm	2244 cm
Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi (Bursa) 1846-1870		U Planlı	1359 cm	2014 cm
Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi (Bursa) 1847		U planlı	1515 cm	2407 cm

Çizelge 5.1. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin plan özellikleri tablosu (devam)

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Planı	Galeri Biçimi	Naos En Ölçüsü	Naos Boy Ölçüsü
Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi (İstanbul) 1830	 (Karaca 2008)	U planlı	1240 cm	1706 cm
Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi (İstanbul) 1833	 (Karaca 2008)	U planlı	1290 cm	2030 cm
Balatkapı Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1830-1834	 (Karaca 2008)	U Planlı	1114 cm	1633 cm
Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (İstanbul) 1831	 (Karaca 2008)	U Planlı	930 cm	1981 cm
İstinye Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1820	 (Karaca 2008)	U Planlı	924 cm	1504 cm

Yapıların galeri katları incelendiğinde, U planlı ya da dikdörtgen planlı oldukları tespit edilmiştir. Dikdörtgen planlı olan kiliseler; Tirilye Hagius Basileus Kilisesi ve Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi'dir. Tirilye Hagieus Basileus'un narteksi içeride olduğundan üzerinde galeri oluşturulmuştur. Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi camiye dönüştürüldüğünden günümüzde özgün galerisine sahip değildir. Gölyazı, Aydınpınar, Kayabaşı, Bebek, Yenimahalle, Balatkapı, Büyükdere ve İstinye kiliselerinde ise formları değişkenlik gösteren U planlı galeriler bulunmaktadır (Çizelge 5.1).

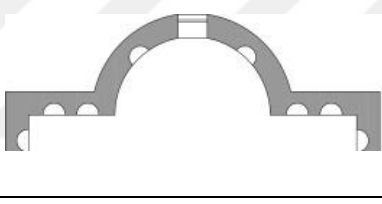
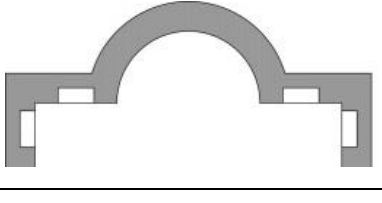
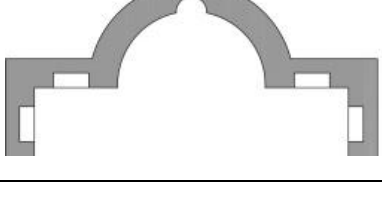
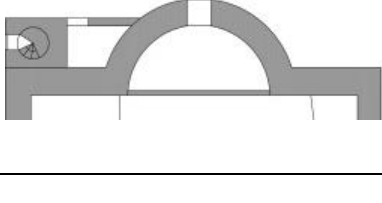
Galerilere ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır. Bu merdivenlerin yerleri ve formları değişmektedir. Ama genel olarak giriş kapısına mümkün olan en yakın yerde konumlandırılmıştır. Narteksi içeride olan Tiriliye Hagieus Basileus Kilisesi'nin ve Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi'nin galeri çıkan merdivenleri nartekte bulunmaktadır. Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi'nin merdivenleri narteksin kuzey ve güneyinde, dönel merdiven olarak inşa edilmiştir. Tiriliye Hagieus Basileus Kilisesi'nin merdiveni ise narteksin güneyinde çift kollu merdiven olarak yapılmıştır (Çizelge 5.1).

Narteksi olmayan kiliselerde ise merdivenlerin belli bir yeri olmadığı tespit edilmiştir. Örneğin; Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nde kuzey ve güney duvarının batısında, duvara bitişik tek kollu ahşap merdivenler mevcutken, Bebek Hagios Kharalompos Kilisesi'nin güneybatı köşesine bitişik L planlı ahşap merdiven bulunmaktadır. Yenimahalle İoannes Prodromos ve İstinye Taksiarhes kiliselerinin kuzeybatısı köşesinde duvarlara bitişik L planlı ahşap merdiven bulunmaktadır. Tüm bu kiliselerden farklı olarak Balatkapı Taksiarhes ve Büyükdere Hagia Paraskeve kiliselerinde naostan galeriye çıkış yoktur. Galerilere kiliselerin kuzeyinde bulunan dışarıdaki merdivenlerle ulaşılmaktadır (Çizelge 5.1).

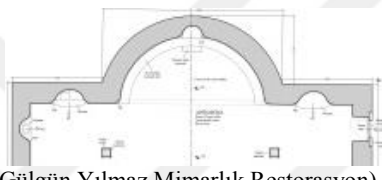
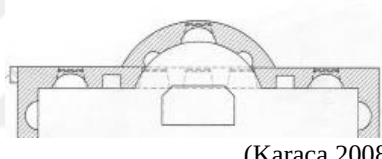
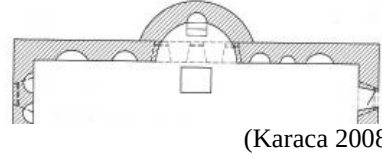
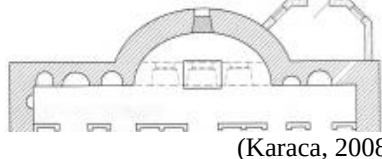
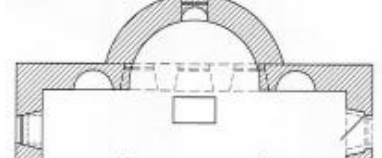
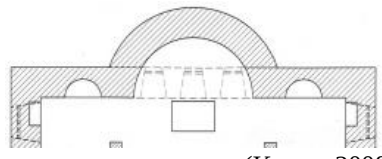
Kiliselerin apsislerinin iç mekan özellikleri incelendiğinde Harmanlı H. Theodoros, Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi, Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi, Gölyazı Aziz Pantelemon, Kayabaşı Holy Apostles, Yenimahalle İoannes Prodromos kiliselerinde yalnızca niş olduğu; Demirtaş Koimesis Tes Theotokos, Aydınpınar Hagios Apostoloi, Balatkapı Taksiarhes kiliselerinde ise yalnızca pencere olduğu tespit edilmiştir. Hem pencere, hem de niş bulunan kiliseler; Tirilye Hagieus Basieus, Bebek Hagios Khralampos ve Büyükdere Hagia Paraskeve'dir. Eski Karaağaç Mikhael

Archangelos, Çamlıca Hagios Georgios ve İstinye Taksiarches kiliselerinde apsis sağdır (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin apsis özellikleri tablosu

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Apsis Planı	Apsiste		Açıklık	Derinlik
		Pencere	Niş		
Harmanlı H. Theodoros Kilisesi (Bursa) 1833			•	351 cm	253 cm
Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi (Bursa) 19.YY				368 cm	201 cm
Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi (Bursa) 1878		•	•	637 cm	318 cm
Çamlıca Hagios Georgios Kilisesi (Bursa) 1837				496 cm	230 cm
Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi (Bursa) 1847			•	484 cm	251 cm
Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi (Bursa) 1834		•		606 cm	293 cm

Çizelge 5.2. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin apsis özellikleri tablosu (devam)

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Apsis Planı	Apsiste		Açıklık	Derinlik
		Pencere	Niş		
Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi (Bursa) 19. YY			•	443 cm	275 cm
Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi (Bursa) 1846-1870	 (Ötügen ve ark 1986)	•		568 cm	257 cm
Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi (Bursa) 1847	 (Gülgün Yılmaz Mimarlık Restorasyon)		•	677 cm	294 cm
Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi (İstanbul) 1830	 (Karaca 2008)	•	•	480 cm	180 cm
Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi (İstanbul) 1833	 (Karaca 2008)		•	320 cm	155 cm
Balatkapı Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1830-1834	 (Karaca, 2008)	•		529 cm	202 cm
Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (İstanbul) 1831	 (Karaca 2008)	•	•	400 cm	215 cm
İstinye Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1820	 (Karaca 2008)			360 cm	180 cm

- **Cephe özellikleri**

19. yüzyıl Ortodoks kiliselerinde cepheler sıvalı ya da sıvasız olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış cephesi sıvasız olan kiliseler; Harmanlı H. Theodoros, Eski Karaağaç Mikhael Archangelos, Tirilye Hagieus Basileus, ÇamlıcaHagios Georgios, Karakoca Zoodochos Pege, Demirtaş Koimesis Tes Theotokos, Gölyazı Aziz Pantelemon, Kayabaşı Holy Apostles, Bebek Hagios Kharalampos ve İstinye Taksiarches'dir. Aydınpınar Hagios Apostoloi, Balatkapı Taksiarches ve Büyükdere Hagia Paraskeve kiliselerinin dış cephelerinde sıva bulunmaktadır (Şekil 5.3).

Harmanlı H. Theodoros Kilisesi ve Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi dışındaki tüm kiliselerin pencerelerinde metal parmaklık görülmektedir. Bu iki kilisede de sövelerindeki parmaklık oyukları özgününde olduğunu fakat günümüze ulaşamadıklarını göstermektedir.

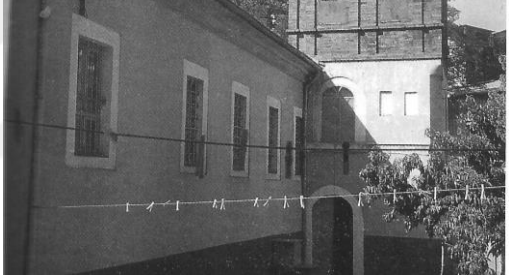
Çizelge 5.3.19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin cephe özellikleri tablosu

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Cephe Fotoğrafı	Sıva	Metal Pencere Parmaklığı
Harmanlı H. Theodoros Kilisesi (Bursa) 1833		YOK	YOK
Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi (Bursa) 19.YY		YOK	YOK
Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi (Bursa) 1878		YOK	VAR

Çizelge 5.3. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin cephe özellikleri tablosu (devam)

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Cephe Fotoğrafı	Sıva	Metal Pencere Parmaklığı
Çamlıca Hagios Georgios Kilisesi (Bursa) 1837		YOK	VAR
Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi (Bursa) 1847		YOK	VAR
Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi (Bursa) 1834		YOK	VAR
Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi (Bursa) 19. YY		YOK	VAR
Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi (Bursa) 1846-1870	 (BKVKBK arşivi)	VAR	VAR

Çizelge 5.3. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin cephe özellikleri tablosu (devam)

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Cephe Fotoğrafı	Sıva	Metal Pencere Parmaklığı
Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi (Bursa) 1847	 (Gülğün Yılmaz Mimarlık Restorasyon)	YOK	VAR
Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi (İstanbul) 1830	 (Karaca 2008)	YOK	VAR
Balatkapı Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1830-1834	 (Karaca 2008)	VAR	VAR
Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (İstanbul) 1831	 (Karaca 2008)	VAR	VAR
İstinye Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1820	 (Karaca 2008)	YOK	VAR

- **Malzeme ve yapım teknikleri**

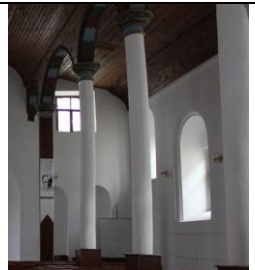
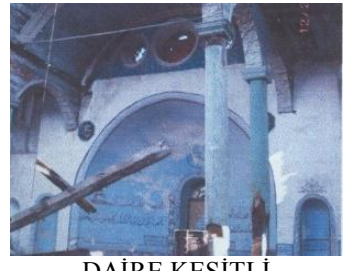
Kiliselerin galerilerinin korkulukları incelendiğinde; tüm kiliselerin korkuluklarının malzemesinin ahşap olduğu tespit edilmiştir. Korkulukların boşluklu ya da boşluksuz biçimde yapıldığı görülmektedir. Tirilye Hagieus Basileus ve Demirtaş Koimesis Tes Theotokos kiliselerinde korkuluklar boşlukludur ve aynı biçimdedirler. Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi'nin restorasyon geçirmesi; Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi'nin ise camiye dönüştürülürken galeri bölümünün yerinin değiştirilmiş olması korkulukların özgün olmadığını düşündürmektedir (Çizelge 5.4).

Diğer kiliselerde ise tamamıyla ahşap kaplanmış yaklaşık 90-100 cm yüksekliğinde korkuluklar görülmektedir. Bu korkuluklar üzerinde çerçeveler oluşturulmuştur. Litürjik geçmişe bakıldığında bu kısımlarda Tevrat ve İncil'den bölümler olabildiği bilinmektedir. Bunlara örnek olarak Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi, Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi, Yenimahalle İoannes Prodromos, Balatkapı Taksiarches ve Büyükdere Hagia Paraskeve kiliseleri verilebilir. Aralarında çerçeveli bölümlenme görülmeyen örnek yalnızca Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi'dir. Bu farklı tarzın sebebi olarak kilisenin yakın zamanda restorasyon geçirmiş olması gösterilebilir.

İncelenen zemin döşemesi günümüze gelebilmiş olan kiliselerin tümünün döşeme malzemesi mermerdir (Çizelge 5.4).

Kiliselerin ahşap dikmeleri incelendiğinde kare kesitli ve daire kesitli olmak üzere iki farklı biçim görülmektedir. Kare kesitli dikmelerin üzerinde sıva mevcut değilken, daire kesitli dikmelerin hepsi sıvalıdır. Daire kesitli olan dikmelere, alçı esaslı sıva ve üzerine yapılan boya ile mermer görünümü verilmek istenmiştir. Tirilye Hagieus Basileus, Demirtaş Koimesis Tes Theotokos, Aydınpınar Hagios Apostoloi, Kayabaşı Holy Apostles, Yenimahalle İoannes Prodromos, Balatkapı Taksiarches Kiliselerinde daire kesitli dikmeler; Gölyazı Aziz Pantelemon, Bebek Hagios Kharalampos ve Büyükdere Hagia Paraskeve kiliselerinde ise kare kesitli dikmeler bulunmaktadır (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin döşeme, galeri küpeşesi ve dikme özellikleri tablosu

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Zemin Kaplaması	Galeri Korkulukları	Ahşap Dikmeler
Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi (Bursa) 1878	MERMER		 DAİRE KESİTLİ
Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi (Bursa) 1834	MERMER		 DAİRE KESİTLİ
Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi (Bursa) 19. YY	MERMER		 KARE KESİTLİ
Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi (Bursa) 1846-1870	MERMER	MEVCUT DEĞİL	 DAİRE KESİTLİ
Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi (Bursa) 1847	MERMER	MEVCUT DEĞİL	 DAİRE KESİTLİ

Çizelge 5.4. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin döşeme, galeri küpeştesi ve dikme özellikleri tablosu (devam)

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Zemin Kaplaması	Galeri Korkulukları	Ahşap Dikmeler
Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi (İstanbul) 1830	MERMER		 KARE KESİTLİ
Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi (İstanbul) 1833	MERMER		 DAİRE KESİTLİ
Balatkapı Taksiarches Kilisesi (İstanbul) 1830-1834	MERMER		 DAİRE KESİTLİ
Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (İstanbul) 1831	MERMER		 KARE KESİTLİ

İncelenen kiliselerin bemalelerinde bulunan mimari elemanların, kuzey ve güney duvarlarda niş, pencere ve kapı olmak üzere farklı tasarımları mevcuttur. Kuzey ve güney duvarında yalnızca niş bulunan kiliseler; Eski Karaağaç Mikhael Archangelos, Tirilye Hagieus Basileus, Çamlıca Hagios Georgios, Kararkoca Zoodochos Pege, Aydınpınar Hagios Apostoloi, Bebek Hagios Kharalampos ve İstinye Taksiarches'dir. Kayabaşı Holy Apostles, Yenimahalle İoannes Prodromos ve Büyükdere Hagia Paraskeve

kiliselerinin güney duvarında kapı, kuzey duvarında ise niş bulunmaktadır. Her iki duvarında da pencere olan tek kilise Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi'dir. Yalnızca kuzey duvarında niş bulunan kilise Harmanlı H. Theodoros Kilisesi'dir. Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi camiye çevrilmiş olduğundan herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.5. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin bema özellikleri tablosu

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Güney duvar			Kuzey duvar		
	Niş	Pencere	Kapı	Niş	Pencere	Kapı
Harmanlı H. Theodoros Kilisesi (Bursa) / 1833				•		
Eski Karaağaç Mikhael Archangelos Kilisesi (Bursa) / 19.YY	•			•		
Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi (Bursa) / 1878	•			•		
Çamlıca Hagios Georgios Kilisesi (Bursa) / 1837	•			•		
Karakoca Zoodochos Pege Kilisesi (Bursa) / 1847	•			•		
Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi (Bursa)/1834						
Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi (Bursa) / 19. YY		•			•	
Aydınpınar Hagios Apostoloi Kilisesi (Bursa) / 1846-1870	•			•		
Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi (Bursa) / 1847			•	•		
Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi (İstanbul) / 1830	•			•		
Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi (İstanbul) / 1833			•	•		
Balatkapı Taksiarches Kilisesi (İstanbul) /1830-1834				•		
Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (İstanbul) / 1831			•	•		
İstinye Taksiarches Kilisesi (İstanbul) / 1820	•			•		

- **Litürjik öğeler**

Litürjik öğeler ahşap ve bağımsız elemanlar olduğundan ilk olarak kayıp yaşanan elemanlardır ve bu sebeple yalnızca aktif olarak kilise işlevinde kullanılan İstanbul'daki kiliselerde korunabilmiştir.

Ambonlar, yapının kuzey taşıyıcı dikme sıralarında, orta nefte bulunmaktadır. Fakat doğudan kaçınıcı dikme hizasında konumlandığı değişkenlik göstermektedir. İncelenen kiliselerden; Bebek Hagios Khralamos, Yenimahalle İoannes Prodromos ve Balatkapı Taksiarches kiliselerinde ambon taşıyıcı dikme sırasının doğudan dördüncü dikmesi hizasında konumlanmıştır. Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi ve İstinye Taksiarches Kilisesi'nin ambonu taşıyıcı dikme sırasının doğudan dördüncü dikmesi hizasında bulunmaktadır (Çizelge 5.6).

Despot koltuğu, kilisenin güney taşıyıcı dikme sırası hizasında orta nefte konumlanmaktadır. Bebek Hagios Khralamos, Yenimahalle İoannes Prodromos, Büyükdere Hagia Paraskeve ve İstinye Taksiarches kiliselerinde despot koltuğu taşıyıcı dikme sırasının doğudan üçüncü dikmesi hizasında bulunmaktadır. Yalnızca Balatkapı Taksiarches Kilisesi'nde koltuğu taşıyıcı dikme sırasının doğudan ikinci dikmesi hizasında yer alır. (Çizelge 5.6)

Çok önemli bir litürjik öge olan ikonostasion ise kilisenin taşıyıcı dikme sıralarının doğusundaki ilk taşıyıcı dikmelerin hizasında bulunmaktadır. Bebek Hagios Khralamos, Yenimahalle İoannes Prodromos, Büyükdere Hagia Paraskeve ve İstinye Taksiarches kiliselerinde bu taşıyıcı dikmelerin batısında dikmeye yaslı bir şekilde bulunmaktadır. Balatkapı Taksiarches Kilisesi'nde ise bu taşıyıcı dikmelerin doğusunda, bemada serbest olarak konumlanmıştır (Çizelge 5.6).

Altar ise tüm kiliselerde apside ve ortada bulunmaktadır.

Çizelge 5.6. 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin litürjik eleman özellikleri tablosu

Kilisenin Adı /Yapım Yılı	Ambon Yeri	Despot Koltuğu Yeri	İkonostasion		Fotoğraf
	Kuzey	Güney	Dikme önü	Dikme arkası	
Bebek Hagios Kharalamos Kilisesi (İstanbul) / 1830	Doğudan 4. Dikme hizası	Doğudan 3. Dikme hizası	•		 (Karaca, 2008)
Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi (İstanbul) / 1833	Doğudan 4. Dikme hizası	Doğudan 3. Dikme hizası	•		 (Karaca, 2008)
Balatkapı Taksiarches Kilisesi (İstanbul) /1830-1834	Doğudan 4. Dikme hizası	Doğudan 2. Dikme hizası		•	 (Karaca, 2008)
Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (İstanbul) / 1831	Doğudan 5. Dikme hizası	Doğudan 3. Dikme hizası	•		 (Karaca, 2008)
İstinye Taksiarches Kilisesi (İstanbul) / 1820	Doğudan 5. Dikme hizası	Doğudan 3. Dikme hizası	•		 (Karaca, 2008)

5.2.2 Dönemleme ve Tanılama

Yöre halkıyla yapılan görüşmelerde Başmelekler Kilisesi’nde yapılmış olan onarımlar ve eklerin hepsinin 1970’li yıllarda yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Tapu kayıtlarının

başladığı tarihe bakıldığında kayıtların 1970’li yıllarda olması bu bilgiyi destekler niteliktedir. “Restitüsyona Işık Tutan Belgeler” kapsamında açıklanan Yorgos (Giorgos) Michailidis’in kişisel arşivinden ulaşılan 1950’li yılların başında çekilmiş kilisenin eski fotoğrafı, bahsi geçen onarım ve değişikliklerin daha yakın bir dönemde yapıldığını kanıtlar niteliktedir (Bkz. Şekil 5.5). Bu verilere dayanarak kilisenin tek bir dönemi olduğu kanısına varılmıştır. Özgün dönem olarak kilisenin ilk yapıldığı tarih olan 1803 yılı belirlenmiştir. 1970’lerde yapılan tüm onarım ve eklerin muhdes olduğuna karar verilmiştir.

Kiliseyi vaziyet planı ölçeğinde incelediğimizde iki adet ek yapıldığı görülmektedir. Birisi kilisenin kuzey duvarının batı tarafına bitişik briket yığma sistemle yapılmış işçi yatakhanesidir (Şekil 5.6). Bir diğeri ise kilisenin doğusunda apsisin yıkılarak bulunduğu yere inşa edilmiş olan muhtarlık, hela ve depo ekleridir (Şekil 5.7). Bu iki ek de 1970’lerde yapılmıştır (Demir 2016). Kilisenin kuzey bahçesinde bulunan istinat duvarı da malzemedan kaynaklı olarak bu iki ek ile aynı dönemde yapıldığı düşünülmektedir.

Şekil 5.6. Sonradan yapılmış olan işçi yatakhanesi ve istinat duvarı

Şekil 5.7. Sonradan yapılmış olan işçi yatakhanesi, muhtarlık, hela ve depo

Başmelekler Kilisesi'ni mekânsal olarak incelediğimizde iç mekânda zemin katın moloz taş yığma duvarlarla üçe, üst katın ise, dal örgü, briket yığma sistem ve kontrplak ile on bire bölündüğü görülmektedir. Bu bölünmelerin 1970'li yıllarda yapıldığı bilinmektedir (Bkz. EK5-P2, P3) (Süzer 2015). Aynı şekilde özgün galeri katının uzatılarak ikinci bir kat elde edilmesi yine aynı dönemde yapılmış bir değişikliktir. (Süzer 2016) Galerî katı büyütülürken özgün taşıyıcı kiriş ve ana kirişler korunmuş, ahşap döşemesi değiştirilmiştir. Üst kat bölünürken, mekânların dört tanesine kontrplak ve ahşaptan tavanlar yapılmıştır. Bu tavanlar kilisenin özgün nef tavanlarından alçak kotta tasarlanmıştır (Bkz. EK2-P6, P7, P8).

Mimari elemanlar ölçeğinde kilise değerlendirildiğinde; ilk olarak yapının bölünmesi sebebiyle mekânlara yapının dışından sağlanacak giriş ihtiyacını karşılamak için sonradan açılan kapılar bulunmaktadır. Kilisenin kuzey duvarında pencerenin genişletilmesiyle ve güney duvarının orta kısımlarında gelişigüzel duvarın oyulmasıyla oluşturulmuş olan giriş kapıları kilisenin mekânlara bölündüğü dönemle aynı zamanda yapılmıştır (Şekil 5.8 ve Şekil 5.9). 1970'lere denk gelen bu müdahaleler mekânların bölünmesinin yanında kilisenin kuzeyinde bulunan bahçenin toprak ile doldurulmasıyla da ilişkilendirilebilir. 2000'li yıllarda yükseltilmiş toprak zemin tekrardan boşaltılarak özgün kilise kotuna getirilmiştir. Kilisenin kuzey duvarının doğusunda zemin kata ulaşılan, niş boşluğunun genişletilmesiyle oluşturulan kapı ise bu dönemde açılmıştır (Şekil 5.9). Bu dönemde yapılan tek değişiklik olmasından dolayı ayrı bir başlıkta incelenmemiştir.

Şekil 5.8. Kilisenin güney duvarına sonradan açılmış olan kapı

Şekil 5.9. Kilisenin kuzey duvarına sonradan açılmış olan kapı

Kilisenin özgününde var olan güneyde ve batı duvarında bulunan iki kapı da yine 1970’lerde müdahaleye uğramıştır. Batı duvarındaki galeriye açılan kapı boşluğu delikli tuğla örülerek kapatılmış, güney duvarındaki naosa açılan kapı ise metal kanatlı kapı ile değiştirilmiştir.

Kilisenin değişen ve sonradan açılan pencereleri incelendiğinde; yapının güney duvarındaki iki adet pencere belirlenmiştir. Duvarın doğusunda bulunan pencere bir nişin oyulmasıyla, batısında bulunan pencere ise sonradan duvarda açılmıştır. Bu müdahaleler çok sayıda bölümlenmiş kilisede doğal ışık probleminin çözülmesi ihtiyacıyla yapılmıştır. Bu sebeple yine kilisenin bölümlenmesi ile aynı zamanda yani 1970’lerde yapıldığı düşünülmektedir. Kilisenin kuzeybatısına yapılmış olan işçi yatakhane ekiyle kullanımdan çıkmış iki adet pencere bulunmaktadır. Bunların dışında güney cephesinin biri doğusunda, biri batısında bulunan iki pencerenin moloz taşlarla kapatıldığı görülmektedir. Bu müdahale de 1970’lere tarihlenmektedir (Süzer 2016).

Kilisenin galeri katının uzatılmasıyla oluşturulan ikinci kat döşemesinin taşınmasına destek olması amacıyla ahşap dikmeler eklenmiştir. Sonradan eklenen ahşap dikmeler arasında en çok dikkat çeken ve özgünlüğü konusunda soru işaretleri bırakan dikmeler; kilisenin özgün taşıyıcı dikme sıralarının devamı niteliğinde eklenmiş, kilisenin en batısında bulunan iki dikmedir. Bu dikmelerin kesitleri, diğer özgün ahşap dikmelerden daha küçük olup, iki kat boyunca uzanmaktadır. Bu iki dikmenin sonradan eklendiği yargısına ulaşma sebebi; galeri katı hizasını belli etmek amacıyla oluşturulan

düzeltilmiş kemerin tam ortasından denk gelmesidir. Bu döneme ait Rum Ortodoks kiliselerinde sıkça rastlanan bir üslup olan bu kemerin ortasına denk gelen dikmenin olduğu başka bir örnek bulunamadığından bu dikmelerin çatı strüktürüne destek amaçlı olarak sonradan eklendiği kanısına varılmıştır (Şekil 5.10).

Şekil 5.10. Sonradan eklendiği düşünülen dikme

Özgününde alaturka kiremit kaplı olan kilisenin çatısı, kuzey bölümünde Marsilya tipi kiremit ile onarılmıştır. Onarımın yalnızca kilisenin kuzeybatı bölümünde yapılmış olması, kilisenin kuzeyinde bulunan işçi yatakhane eki yapılırken çatı zarar görmüş olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu bilgilere dayanarak zarara uğrayan çatının, ekin yapıldığı dönemde (1970’lerde) onarıldığı anlaşılmaktadır (Süzer 2015).

Apsisin yıkılmasıyla kilisenin doğu duvarında oluşan kemerli boşluk briket yığma duvar ile kapatılmıştır. Bu bölüm kapatıldıktan sonra kilisenin doğu duvarı tamamen çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır. Batı ve kuzey cephelerinde de yer yer çimento esaslı sıva ile onarım yapıldığı görülmektedir. Bu müdahalelerin, apsisin yıkıldığı ve duvarın tamamlandığı dönemle aynı zamana denk geldiği düşünülmektedir.

5.3. Restitüsyon Analizi

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi’nin özgün kilise fonksiyonuna ait olması gerekli mimari elemanlar ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Naos, bema, apsis, narteks ve galeri için yapı üzerindeki izlere bakılmış, izlerin okunamadığı durumlarda karşılaştırmalı analiz yapılmıştır.

Öncelikle yapılmış olan dönem analizine göre, kilise girişleri belirlenmiştir. İki girişin bu kiliseye yapıldığı dönemde de hizmet ettiği, diğer tüm mimari elemanlarda bulunan küfeki taşı sövelerinin varlığıyla anlaşılmaktadır. Bu girişlerden bir tanesi güney cephede bulunan, naosa giriş yapan ana giriş kapısıdır. Diğer kapı ise kilisenin bulunduğu arazinin kot farkından yararlanılarak kilisenin batı duvarında yapılmış, galeriye açılan kapıdır. Bu kapıların ahşap ve çift kanatlı oldukları bilinmektedir. Kapı üzerindeki motifin olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kapılar hakkında bir yargıya varabilmek adına Bursa’da ve İstanbul’da bulunan 19. Yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinden özgün kapısı mevcut olan kiliseler karşılaştırılmış, ancak motifler hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır. O sebeple, üzerinde olabilecek motifler hakkında yorum yapmak faraziye olacağından Bursa’da bulunan Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi’nde bulunan kapı örnek alınarak kapı çizilmiştir (Bkz. EK6-P14).

Şekil 5.11. Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi’nde bulunan ahşap çift kanatlı kapı (Gülgün Yılmaz Mimarlık Restorasyon arşivine aittir. 2012)

Girişlerin belirlenmesi naosa ulaşım hakkında fikir vermektedir. Girişler mekândaki diğer galeri, narteks gibi kısımlar için verilecek yargılarda büyük önem taşımaktadır.

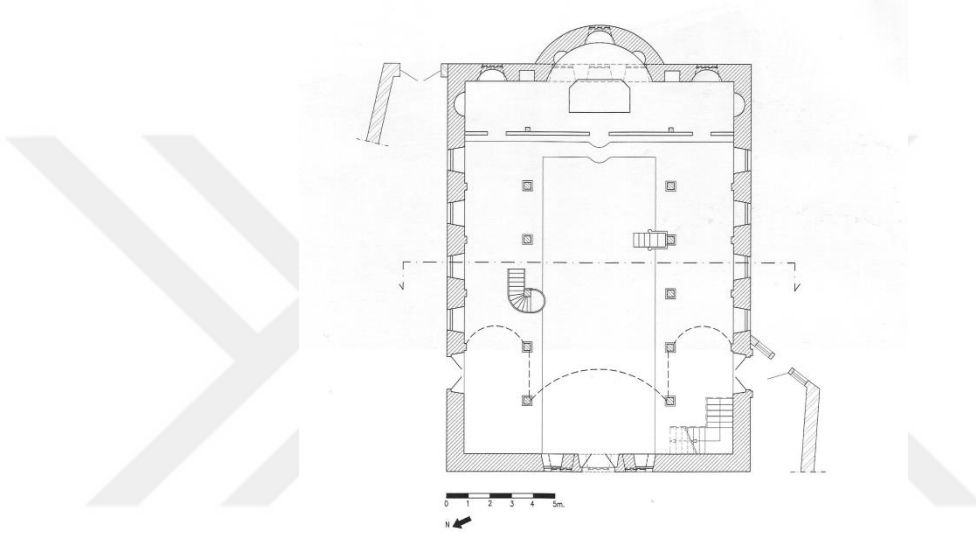
Yapı incelendiğinde özellikle narteks bölümünün olmadığı görülmektedir. Karşılaştırmalı analiz sonucunda İstanbul’da bulunan kiliselerde narteksin olamayabileceği, narteksi bulunanların da sonradan yapıldığı belirlenmiştir. Bursa’da bulunan narteksi günümüze kadar gelebilmiş olan Demirtaş Koimesis Tes Theotokos, Tirilye Hagieus Basileus , Gölyazı Aziz Pantelemon, Aydınpınar Hagios Apostoloi ve Kayabaşı Holy Apostles kiliseleri incelendiğinde; Tirilye Hagieus Basileus ve Gölyazı

Aziz Pantelemon Kiliseleri'nin narteksi içeride, Demirtaş Koimesis Tes Theotokos, Aydınınar Hagios Apostoloi ve Kayabaşı Holy Apostles kiliselerinde ise narteksin yapının dışında olduğu görülmüştür. Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nin batı duvarı dışında narteks izine rastlanmamıştır. İç mekanda ise batı bölümü gömülü olan kilisenin içeride narteks ile kapatılması durumunda, narteksin hiçbir şekilde ışık almayacağı fark edilmiştir ve herhangi bir bölücü duvar izinin de bulunmamasından dolayı narteksi olmadığı yargısına varılmıştır.

Kilisenin galeri bölümü bir diğer önemli sorunsaldır. Galeri katının kötü günümüzdeki ikinci katın kotuyla aynı olduğu ve galeriyi taşıyan ana giriş ve girişlerin bir kısmının günümüze geldiği gözlenmektedir. Galeri katı devam ettirilirken kullanılan malzemenin özgün malzemeye olan farkı gözle algılanabilmektedir. Bu özgün ana giriş ve girişlerden galerinin batıdan ilk ahşap giriş sırasına kadar gelip, yan nefler hizasından batıdan ikinci taşıyıcı dikmeler hizasına kadar gelerek U biçimini oluşturduğu anlaşılmaktadır (Şekil 5.12). Ayrıca orta nef hizasındaki özgün ahşap girişlerin dışbükey bir şekilde olduğu görülmektedir. Aynı zamanda ahşap taşıyıcıların üstündeki kemer sırasının kilisenin batı duvarı ile batısından ilk taşıyıcı dikme arasında kalan bölümde düzleşmesi bu kısımda bir galerinin varlığı anlaşılmaktadır. Yapılan aynı dönem kiliselerinde farklı şekillerde U biçimli galerilerin yapılmış olması galerilerin şekillerinin belli bir dili olmadığı bilgisini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda başta Bursa'da bulunan ve galerileri günümüze ulaşmış olan kiliseler incelendiğinde; Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi hariç, Gölyazı Aziz Pantelemon, Aydınınar Hagios Apostoloi ve Kayabaşı Holy Apostles Kiliseleri'nin hepsinin U biçimli galerinin olduğu gözlemlenmiştir. U biçimli galeriye sahip kiliselerden de yalnızca Aydınınar Hagios Apostoloi Kilisesi'nin yan nefler hizasında uzanan kollarının dikdörtgen formda bittiği, diğer iki kilisenin ise yan nefler hizasında devam eden eğrisel biçimlerde bittiği tespit edilmiştir. İstanbul'daki incelenmiş olan aynı dönem kiliseleri içinde ise yalnızca Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi'ne ait galerinin yan nefler doğrultusunda devam eden kollarının düz olarak bittiği görülmüştür. Tüm bu veriler doğrultusunda Başmelekler Kilisesi'ne ait galerinin yan nefler hizasındaki kollarının nasıl sonlandığına dair net bir yargı konamasa da orta nefi benzer özellik gösteren Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi örnek alınarak restitüsyonu yapılmıştır (Şekil 5.12) (Bkz. EK6-P2, P3, P5).

Şekil 5.12. Galeri katını taşıyan ana kiriş ve kirişlerin görünümü

Şekil 5.13. Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi planı (Karaca 2008)

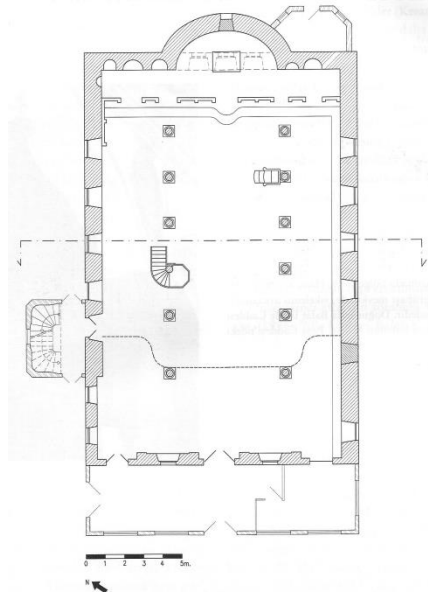
Galerinin korkulukları için tüm bu kiliseler incelendiğinde boşluksuz ve üzerinde Tevrat'tan ve İncil'den sahneleri barındıran ya da tamamıyla sade bir şekilde sıvanmış ahşap küpeşteler görülmektedir. Başmelekler Kilisesi'ne ait galerinin küpeşteleri de bu şekilde belirlenmiştir.

Başmelekler Kilisesi'nin naostan galeriye ulaşan bir merdivenin olmadığı kanaatine varılmıştır. Bunun en büyük nedenlerinden birisi, günümüze gelebilen galeri kirişlerinin güney bölümünde (ana giriş kapısının bulunduğu bölüm) böyle bir açıklık bulunmamasıdır. Galeri hizasında yapının kuzey duvarında bir adet merdiven izi bulunmaktadır (Şekil 5.14). Bu iz, galeriye ulaşan merdivenin o bölümde olabileceği düşüncesini doğursa da o dönemde kilise kullanıcılarındaki kadın-erkek ayrımı anlayışına çok zıt bir noktada kalması bu olasılığı yok denecek ölçüde azaltmıştır. O dönemde kadınların naosun içine girmesi istenmemiş ve galeriye en kısa şekilde ulaşmaları sağlanmış. Bu kilisede ise merdivenin kuzey duvarına bitişik olması demek,

güney ana girişinden giren bir kadının naosa büyük ölçüde girmesi demektir. Galeriye doğrudan açılan bir kapının bulunması, böylesi zorlama bir merdiven çözümüne ihtiyaç olmadığını göstergesidir. Bu sebeple kuzey duvarında bulunan ize ait merdivenin sonradan yapılmış olduğuna karar verilmiştir (Şekil 5.14). Aynı dönem kiliselerinden İstanbul Balatkapı Taksiarches Kilisesi'nde de naostan galeriye ulaşan bir merdivenin olmaması, galeriye dışarıdan ulaşımın olması düşünülen tezi destekler niteliktedir (Şekil 5.15).

Şekil 5.14. Kuzey duvarında bulunan merdiven izi

Şekil 5.15. Balatkapı Taksiarches Kilisesi planı (Karaca 2008)

Galeri döşemesinin alt ve üst kaplamaları hakkında yapıda herhangi bir iz ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Bursa Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi ve Kalamış Hagios

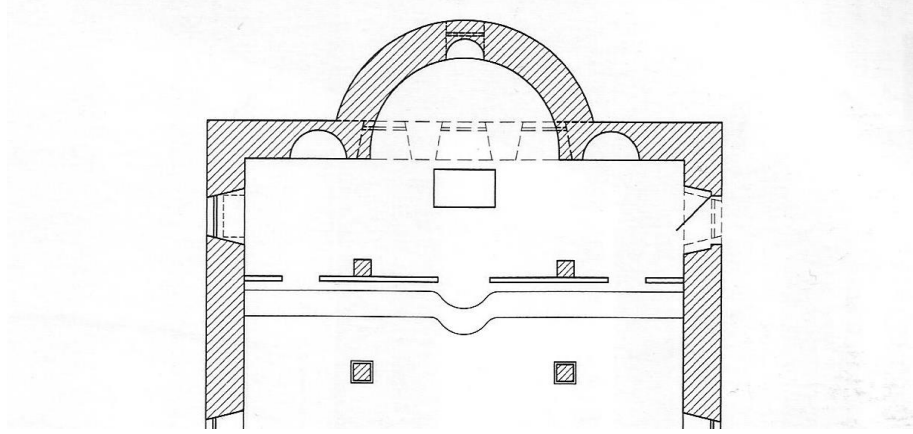
İoannes Khrysostomos Kilisesi'nde bulunan çıtalı ahşap kaplama örnek alınarak galeri döşemesinin kaplamalarının restitüsyonu çizilmiştir (Şekil 5.16).

Şekil 5.16. Kalamış Hagios İoannes Khrysostomos Kilisesi galeri altı kaplaması

Naosun zemin döşemesi günümüze ulaşmamıştır. Bu nedenle incelenen bütün kiliselerin naos bölümü mermer kaplama olduğundan, zemin kaplamaları restitüsyonda mermer döşeme olarak gösterilmiştir.

Kilisenin günümüzde mevcut olmayan bölümlerinden biri de bemadır. Bemada bulunan nişler dikkate alındığında bu bölümün, doğu duvarından başlayıp, doğudaki ilk sıra taşıyıcılarına kadar devam ettiği görülmektedir. Aynı dönem kiliseleri incelendiğinde hepsinde bemanın doğu duvarından doğudan ilk taşıyıcı dikme sırasına kadar devam ettiği edilmiştir. Bemayı, naostan ayıran basamakların şekli ve sayısı değişkenlik göstermektedir. Yaygın olarak görülen; bemaya çıkan basamakların ikonostasionun orta kapısı hizasında dairesel bir çıkıntı yapmasıdır. Başmelekler Kilisesi'nin özgün bema kotu ve şekli ile ilgili bir iz kalmamıştır. Karşılaştırmalı analiz çalışması sonucunda Balatkapı Taksiarches Kilisesi, Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi, Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi (Şekil 5.17), İstinye Taksiarches Kilisesi ikişer basamakla; Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi bir basamakla çıkılan ikonostasion hizasında daire oluşturan bemalar oldukları tespit edilmiştir. Bu sebeple yapının rölövesinde çıkan kotlara ve nişlerin yükseklikleri esas alınarak, Başmelekler Kilisesi'nin bemasının iki basamak yükseklikte ve ikonostasion bölümünde yarım daire çıkıntı oluşturacak şekilde restitüsyonu gerçekleştirilmiştir

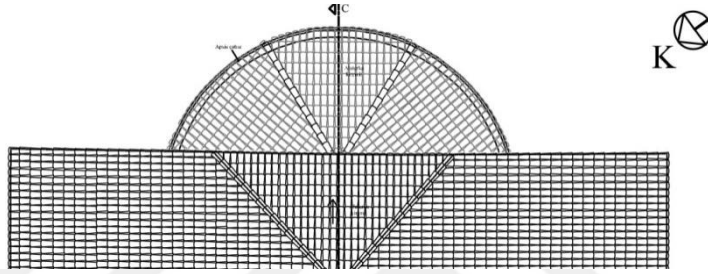
Şekil 5.17. Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi beması (Karaca 2008)

Apsis bölümünün 1970’lerde yıkılmış olması ve yerine muhtarlık ekinin yapılması, apsisin dair ve hatta apsisin bulunduğu doğu cephesine dair olan bütün izleri yok etmiştir. Yunanistan’la kurulan bağlantılar sonucu Giorgos (Yorgos) Milhailidis’in kişisel arşivine ait 1950’li yılların başında çekilmiş, apsisin tam karşısından çekilmiş fotoğraf ile kesin bir şekilde restitüsyonu yapılmıştır (Bkz. Şekil 5.5). Fotoğrafta apsisin bir adet pencere olduğu görülmektedir. Dış mekanda fotoğraf ile desteklenen apsisin iç mekanda boyutlarının belirlenebilmesi için yapı içindeki izlere bakılmıştır. Apsis bölümü yıkılırken, iç mekandaki kemerinin günümüze kalması, apsisin boyutları ile ilgili kesin bilgiye varmamızı sağlamıştır (Şekil 5.18).

Apsisin çatı düzeni bulunan eski fotoğraftan tam olarak algılanamamaktadır. Genişliği ve yüksekliği okunabilen çatının, kiremit sıralanış biçimi için karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Bursa’daki apsisin doğu cephesinin bir kısmına kadar uzayan kiliselerden yalnızca Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi’nde iki mahya kiremiti sırasıyla üçe bölünmüş bir şekilde karşılaşılmıştır (Şekil 5.19). Diğer İstanbul’daki ve Bursa’daki kiliselerin çatıları mahya kiremiti sırasız yarım konik biçimde sıralanmıştır (Şekil 5.20). Eski fotoğrafta saçak hizasında bölümleyici mahya sırası algılanmadığından ve karşılaştırmalı analizde de çoğunluğun çatısı mahyasız olduğundan; apsis çatısının restitüsyonu mahyasız yarım konik daire biçiminde yapılmıştır.

Şekil 5.18. Kilisenin doğu duvarında bulunan apsis kemerini

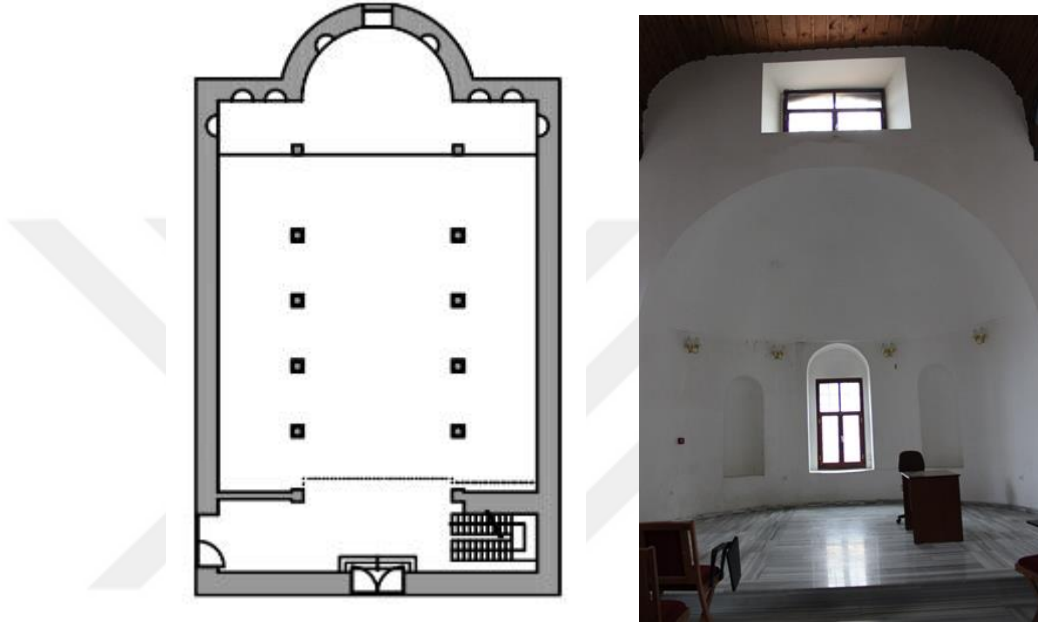
Şekil 5.19. Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nin mahyalı apsis çatısı

Şekil 5.20. Demirtaş Koimesis Tes Theotokos Kilisesi apsis mahyasız düzendeki çatısı

İç mekanda apsisin içi ile ilgili herhangi bir fotoğraf ve izin bulunmaması, restitütasyon aşamasında karşılaştırmalı analize ihtiyacı doğurmuştur. Bursa'da bulunan kiliseler incelendiğinde, apsisinde penceresi olan kiliselerden Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi ve Gölyazı Aziz Pantelemon Kilisesi apsisinde pencere yanında nişlerin bulunduğu; Aydınınar Hagios Apostoloi Kilisesi, Harmanlı H. Theodoros Kilisesi ve Demirtaş

Koimesis Tes Theotokos Kilisesi'nde ise niş bulunmadığı tespit edilmiştir. İstanbul'da incelenen kiliselerden; Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi, Boyacıköy Panagia Kilisesi, Topkapı Hagios Nikolaos Kilisesi penceresi yanında niş bulunan kiliselerken Balatkapı Taksiarches Kilisesi apsisinde niş bulunmamaktadır. Tüm bu verilere göre kesin bir yargıya varılamadığı için apsisin restitüsyon çizimi nişli olarak yapılmıştır (Şekil 5.21).

Şekil 5.21. Tirilye Hagieus Basileus Kilisesi plan ve apsis fotoğrafı

Başmelekler Kilisesi'nin taşıyıcı dikmelerinin ahşaplarının soyulmuş oldukları görülmektedir (Şekil 5.22). Tanzimat dönemine kadar Osmanlı Dönemi'nde ahşap dikmelerin üzeri sıva ile kaplanarak mermer görünümü verilmiş veya düzgün kare kesitli ahşaplar sıvasız olarak kullanılmıştır. Başmelekler Kilisesi'nin taşıyıcı dikmeleri incelendiğinde düzgün bir kare kesitinin olmaması, bu dikmelerin soyulmuş ahşap dikmeler olduğu fikrini vermektedir. Aynı dönem kiliseleri incelendiğinde özellikle benzer nitelikte olan bu dikmelerin dairesel ve dış yüzeyinin sıvalı olduğuna karar verilmiştir. Özellikle Bursa'da bulunan Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'ne ait sıvasının bir kısmı dökülmüş olan dikmelerine bakıldığında büyük benzerlik olduğu görülmüştür ve Başmelekler kilisesinin dikmelerinin özgününde sıvalı olduğu düşüncesi desteklenmiştir (Şekil 5.23). Dikmelerde bulunan kertiklerin tüm dikmelerde yaklaşık aynı kotta olması da bu dikmelerin oturduğu kaidelerin bu yükseklikte olduğunu gösterir niteliktedir. Yine Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nde bu kertiklerin net bir

şekilde kaide sınırını oluşturduğu görülmektedir. Bu bilgiler ışığında ahşap dikmelerin restitüsyonu çizilmiştir.

Şekil 5.22. Başmelekler Kilisesi'nin dış yüzeyi soyulmuş ahşap dikmesi

Şekil 5.23. Kayabaşı Holy Apostles Kilisesi'nin sıvasının bir bölümü dökülmüş ahşap dikmeleri (Gülgün Yılmaz Mimarlık Restorasyon arşivine aittir. 2012)

Restitüsyon aşamasında en net olmayan kısımlar kilisenin ahşaptan yapılmış olan ambon, ikonostasion, despot koltuğu gibi, tasarımı tamamıyla yapan ustaya kalmış olan, çok kolaylıkla yapıdan sökülüp götürülebilecek olan kısımlardır. Başmelekler Kilisesi'nde de bu bölümlere ulaşılamamıştır. Karşılaştırmalı analiz çalışmaları neticesinde; ambon, ikonostasion ve despot koltuğu ile ilgili literatür bilgilerinde görüldüğü üzere yerleri belirlenen bu elemanların restitüsyonda kesin bir çizimi yapılamamış, sadece var olduğunu gösteren sembolik biçimler olarak ifade edilmiştir.

Ambonun yerini tespit etmek için ambonu günümüze gelmiş olan İstanbul kiliseleri incelenmiştir. Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi, Yenimahalle İoannes Prodromos Kilisesi ve Balatkapı Taksiarches Kilisesi'nde ambonun kuzey ahşap taşıyıcı sıralarının doğudan dördüncü dikmesine yerleştirildiği görülmüştür (Şekil 5.24). Bu bilgilere dayanarak Başmelekler Kilisesi'nin ahşap ambonu sembolik olarak kuzey ahşap taşıyıcı sıralarının doğudan dördüncü dikmesine yerleştirilmiştir (Bkz. EK6-P4-P5).

Şekil 5.24. Balatkapı Taksiarches Kilisesi ambonu (Karaca 2008)

Bir diğer günümüze gelememiş mimari elemanı olan despot koltuğu da aynı ambon gibi sadece yerinin tespit edilebileceği fakat üstündeki bezemelerin tahmin edilemeyeceği elemanlardan biridir. Despot koltuğu günümüze kadar gelebilen İstanbul Kiliselerine bakıldığında; Bebek Hagios Kharalampos (Şekil 5.25), Yenimahalle İoannes Prodromos, Büyükdere Hagia Paraskeve ve İstinye Taksiarches kiliselerinde despot koltuğunun ahşap olduğu ve güney ahşap taşıyıcı sıralarının doğudan üçüncü dikmesi hizasında bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bilgi ışığında Başmelekler Kilisesi'nin restitüsyonunda despot koltuğu ahşap olarak belirlenmiş ve güney ahşap taşıyıcı sıralarının doğudan üçüncü dikmesi hizasında, sembolik olarak çizilmiştir (Bkz. EK6-P2).

Şekil 5.25. Bebek Hagios Kharalampos Kilisesi'nin despot koltuğu (Karaca 2008)

Başmelekler kilisesinde izine ya da parçasına rastlanmamış önemli mimari elemanlardan biri olan ikonostasion için bu elemanını günümüze kadar gelebilmiş olan kiliseler incelemiştir. Bebek Hagios Kharalampos, Yenimahalle İoannes Prodromos, Balatkapı Taksiarches, Büyükdere Hagia Paraskeve (Şekil 5.26) ve İstinye Taksiarches kiliselerinin ikonostasionları bemanın bitiminde yerleştirilen, ahşap bir pano olarak yapılmıştır. Dikkate alınacak özelliklerinden birisi, orta nef hizasında hepsinin üçgen alınlık ya da eğrisel bir şekilde yükseltilmiş olmasıdır. Bu yükseltinin olması gerekli olduğundan Başmelekler Kilisesi'nin restitüsyon çizimde de sembolik olarak üçgen alan yükseltilmiş ve ahşap pano olarak çizilmiştir. Aynı şekilde incelenen tüm kiliselerde görülen bir özellik olan üç girişi olan ikonostasionun, orta nef hizasında bulunan girişi, diğer girişlerden daha yüksek ve geniş olmasıdır. Bu özelliği de restitüsyonda sembolik olarak gösterilmiştir (Bkz. EK6-P9).

Şekil 5.26. Büyükdere Hagia Paraskeve Kilisesi'nin ikonostasionu (Karaca 2008)

Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nde ayin esnasında kullanılması için duvar kenarına yerleştirilmiş oturma birimleri günümüze gelememiştir. Bu sebeple, oturma birimleri hala varlığını sürdüren kiliselerle karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Bursa'daki kiliselerin hiçbirinde günümüzde oturma birimi kalmamıştır. İstanbul'da karşılaştırmalı analiz için tercih edilen kiliselerden hepsinde oturma birimi bulunmaktadır ve malzemesi ahşaptır. Bezemesi ve biçimi, yapan ustanın isteğine kalmış olan bu oturma birimlerinin restitüsyonu yapılırken özgününün nasıl olduğuna dair net bir kanıya varılamamış, karşılaştırmalı analiz çerçevesinde incelenen İstinye Taksiarches Kilisesi'nde bulunan oturma birimleri örnek alınarak sembolik olarak gösterilmiştir (Şekil 5.27).

Şekil 5.27. İstinye Taksiarches Kilisesi'nde bulunan oturma birimleri (Karaca 2008)

Bölüm Değerlendirmesi

Beşmelekler Kilisesi'nin mülkiyeti, Mübadele sonrasında Rumlar'ın Kurşunlu'yu terk etmesi sonrasında üç farklı kişi ve kuruluşa verilmiştir. Bu durum yapıda bölünmelere, onarım ve yıkımlar neden olmuştur. İlk yapıldığı dönemde ne şekilde tasarlandığı bilgisine ulaşmak için yapıdaki izlere, eski tarihli belgelere ve çevre sakinlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Bu bilgiler ışığında yapının en çok değişim gördüğü dönemin 1970’li yıllar olduğu tespit edilmiştir. Bu değişimlerden en önemli olanı apsis bölümünün yıkılmasıdır. Bir diğeri ise galeri katının uzatılarak, bu katın biçimini ve boyutlarını kaybetmesidir.

Giorgios Michailidis’in kişisel arşivine ait yapının 1950’li yıllarda çekilmiş doğu cephesi fotoğrafı ve apsisin bema ile ayrımını sağlayan kemeri sayesinde ile apsisin genişliğı, apsisin yüksekliğı, ekseninde bir pencere bulunduğu ve yarım kubbenin derinliğı tespit edilmiştir.

Galeri bölümünün özgün haline ulaşabilmek için İstanbul’daki 19. yüzyıl Rum Ortodoks kiliseleriyle karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Yapıda bulunan özgün ana giriş ve girişlere bakılarak yapıya uygun galeri biçimi belirlenmiştir ve galeriye ulaşan bir merdivenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşamamış olan bema için karşılaştırmalı çalışma yapılmış ve iki basamaklı, mermer yükselti olarak saptanmıştır.

Kilisenin iç sıva çeşidi, kalemişleri, ahşap sütun başlıkları için örneklerin bulunması yapının iç mekan tasarımı hakkında bilgi vermektedir. Günümüze ulaşamayan litürjik öğeler olan; ikonostasion, ambon, despot koltuğu ve oturma birimleri karşılaştırmalı çalışma sonucunda sembolik olarak belirtilmiştir. Tüm bu veriler ışığında yapının ilk inşa edildiğı zamanki tasarımı belirlenmiştir.

6. KORUMA / ONARIM PROJESİ

6.1. Restorasyon ve Yeni Kullanım Önerisi

Başmelekler Kilisesi'ni etkileyen statik, mekânsal ve malzeme olarak etkileyen en büyük sorunun yapıya yüklenmiş olduğu depo, ahır ve işçi yatakhane işlevlerinin verilmesi olduğu diğer başlıklarda da sıklıkla belirtilmiştir. Yapının korunabilmesi ve yaşatılabilmesi için doğru işlevi tercih etmek büyük önem arz etmektedir. Mübadele sonrasında, Kurşunlu'da Hristiyan bir toplumun kalmaması ve yapıyı kilise olarak kullanabilecek bir çoğunluğun bulunmaması sebebiyle yapının yaşatılabilmesi için kilise dışında bir işlev önerilmesi zaruri bir durum olmuştur. Yerinde incelemeler esnasında yerel halkın görüşlerine göre yapı büyük önem taşımaktadır. Yerel halkın neredeyse büyük bir çoğunluğunun, yapının aktif depo kullanımı esnasında burada çalıştığı ve çok fazla anıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Özel mülkiyet olması sebebiyle günümüzde kimsenin bu yapıyı kullanamaması bu kişiler için de üzücü bir durum olmuştur. Yerel halkın dışında, mübadele ile Kurşunlu'yu terk etmiş ailelerin bireyleri de aynı derecede bu Başmelekler Kilisesi'ne ilgi göstermektedir. Bu kişilerin sık sık turistik gezi kapsamında bu kiliseyi ziyaret ettiği bilinmektedir.

Tüm bu sebeplerin dışında, yapının Bursa'daki 19. yüzyıl Rum Ortodoks Kiliseleri arasında günümüze büyük oranda korunarak gelebilmiş nadir örneklerinden biri olması da bu yapının önemini arttırmaktadır. Yapım sistemi, iç mekan ve malzeme özelliklerinin tüm herkese aktarılması adına yapının kamusal bir sebep yüklenerek, herkese açık olması verilen ilk karardır.

Yapının üç farklı (1800,1801 ve 1804) parsel üzerinde oturuyor olması ve bu parsellerin farklı kişilere ait olması sebebiyle ilk olarak bu parsellerin tek kişi altında toplanılması ya da kamulaştırılması önerilmiştir.

Kurşunlu'nun çok eskilere dayanan bir tarihi vardır ve alanda bu dönemlere ait kalıntılar bulunmuştur. Bu verilerden desteklenerek kilisenin zemin katındaki naos bölümü "Kent Müzesi" olarak işlevlendirilmiştir. Müze içinde Bytinya, Roma, Bizans, Osmanlı, Kurtuluş Savaşı dönemleri ve Mübadele / Elegmi-Neu-Mudanya ele alınmıştır. Bu bölümler yan nef hizasında ahşap kaideli cam sergi mobilyalarıyla kronolojik olarak oluşturulmuştur. Mübadele / Elegmi-Neu-Mudanya bölümünde burada yaşamış Türk ve

Rum tüm ailelerin eski fotoğraflarının arşivlenip sunulması önerilmiştir. Orta nefte ise oturma alanları ve ekran tasarlanarak yerel halkın da toplu olarak kullanabileceği çok amaçlı bir salon tasarlanmıştır (Bkz. EK7-P2). Tüm bölümlerde o dönemde Kurşunlu'nun durumunu anlatacak bilgiler, bulunan arkeolojik bulgular ve kültürel değerlerin mekan algısını bozmadan sergilenmesi amaçlanmıştır. Kilisenin ana girişi ve galeri katının girişinin ayrı olması sebebiyle, galeri katında farklı bir işlev olan “Kitaplık” önerilmiştir (Bkz. EK7-P3). Bu kitaplıkta Kurşunlu, Neu-Mudanya ve mübadele ile ilgili tüm basılı ve elektronik kaynakların bulunması ve kamunun bunlara ulaşması hedeflenmiştir. Tüm bu arşiv ve veriler oluşurken Neu-Mudanya ile ortak bir çalışma yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Yapılan görüşmelere göre; mübadele ile giden Rumlarla birlikte kültürel bazı yemek ve tatlıların da (Elegmi tatlısı vb.) gitmiştir. Kurşunlu için büyük bir kayıp olan bu durum için, yapının kuzeyinde bir kafe / pastane oluşturularak, burada Kurşunlu'nun yerel tatlı ve yemeklerinin de halka ulaşması amaçlanmıştır. Kafenin de bulunduğu, kilisenin kuzey bahçesinde rekreasyon düzenlemeleri yapılarak, günümüzde özelleşmeye başlamış ve kötü kullanıma maruz kalmış kuzey cephenin de kamusal bir alan olarak yaşatılması hedeflenmiştir.

Rekreasyon alanı, yapının oturduğu arazinin eğimli olması sebebiyle düşük rıhtlı, geniş basamaklı merdivenler ile sağlanmıştır (Bkz. EK7-P1). Merdivenin batı bölümünde kalan kafe müze ve kitaplığın girişine yakın olması ve ulaşımın kolaylaşması adına bu alanda +2.23 m kotuna oturtulmuştur. Kendine ait, üstü ahşap pergolalar ile kapatılmış yarı açık oturmanı da aynı kotta bulunmaktadır. Bu alan; yapılacak olan kokteyl, buluşma vb. gibi organizasyonlara da hizmet edeceği düşünülerek tasarlanmıştır. Merdivenlerin doğu bölümünde oluşturulmuş teraslarda, üstü ahşap pergolalar ile kapatılmış, yarı açık oturma alanları kurgulanmış ve tamamıyla kamuya ait olup, bir park olarak işlev görmesi düşünülmüştür. Bu bölümün köy meydanına bakması, oturma birimlerinin burada tercih edilme sebebidir. Böylece köy meydanı ile ilişkiye geçerek, günümüzde kullanımı azalmış bu meydanın da kullanımının arttırılması hedeflenmiştir.

6.2. Yapıda Gerçekleşecek Olan Müdahaleler

Başmelekler Kilisesi'nde doğal etkenler az olmak üzere, çoğunlukla kullanıcıların kötü müdahaleleri sonucunda oluşan, strüktürel ve malzeme düzeyinde bozulmalar tespit edilmiştir. Bu tespit edilen yapıyı kötü etkileyecek olan unsurlara çözüm olması adına onarım çalışmaları yapılmalıdır. Onarımların nasıl yapılacağına dair en önemli olan ölçüt; yapının özgün karakterini, mümkün olduğunda özgün malzemelerini ve mimari değerlerini korumaktır.

Kilisede tespit edilen hasarlar ve değişikliklere karşı yapılacak olan müdahale önerileri ve onarım yöntemleri belirlenmiştir. Önerilen müdahaleler; sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, temizleme, çağdaş donanımlarla destekleme olarak sıralanmıştır. Başmelekler Kilisesi'nde yapılacak olan onarım ve restorasyon işlemleri uzman kişilerin kontrolünde ve deneyimli kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir.

6.2.1 Sağlamlaştırma

Sağlamlaştırma, anıtın malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin güçlendirilmesidir (Ahunbay 2011). Kurşunlu Başmelekler Kilisesi'nde strüktürel sistemde sağlamlaştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapıda derin yapısal çatlaklara rastlanmamıştır. Sadece üç bölgede tespit edilen sıva çatlakları vardır. Biri, yapının kuzey duvarında, P12 poz numaralı pencere açıklığının batısında bulunmaktadır. Bir diğeri, yapının kuzey duvarında bulunan P24 poz numaralı pencerenin doğusunda bulunmaktadır. Sonuncusu ise tavanda bulunmaktadır.

Sıva çatlaklarının derinliğinin tespit edilmesi en önemli unsurdur. Sıvanın derinliğinin tespit edildikten sonra derinlik az ise enjeksiyon yöntemiyle sıva çatlağı doldurulacaktır. Eğer enjeksiyonla çözülemeyecek derinlikte ise, sıva raspası yapılarak, sıva yeniden yapılacaktır. Tavanda bulunan sıva çatlağı, üzerinde kalemişi bulunan bir sıva üzerindedir. Bu sebeple özgün kalemişini kaybetmemek adına mümkün olduğunda sıvayı kaybetmeden, enjeksiyon yöntemiyle sıva çatlağını çözmek gerekmektedir. Sıva çatlakları için dikkat edilmesi gereken şey sıva altında moloz taş yığma duvar ya da tavanda yapısal bir çatlağın olup olmadığıdır. Deri bir yapısal çatlağın olması durumunda çatlakların ilerleyip ilerlemediği gözlenerek, aktif çatlak olup olmadığına

bakılmalıdır. Aktif olmaması durumunda yeniden derzleme, enjeksiyon, dikiş, tamamlama gibi müdahalelere ya da daha büyük sorunlarda daha kapsamlı müdahalelere başvurulacaktır.

Başmelekler Kilisesi'nde orta nefin kemerlerle bağlantı bölgelerindeki ve eksen yanlarında bulunan silmelerde sehim görülmektedir. Silmeleri oluşturan ahşaplar biçimsel olarak düzeltilemeyeceğinden, özgün ahşapların boyut ve biçimlerine uygun, özgün ahşap cinsiyle aynı emprenye edilmiş yeni ahşaplarla değiştirilmelidir.

Kilise'nin galeri katını oluşturan özgün ahşap kirişlerde kuruma, çürüme gibi statik sorunlar oluşturacak bozulmalar görülmektedir. Tüm kirişler incelenerek, statik olarak kullanılabilir olanlar enjeksiyonla güçlendirilecek, taşıyıcı özelliğini yitirmiş kirişler özgün boyutlarda emprenye edilmiş özgün ahşaba uygun ahşap kirişlerle değiştirilecektir.

Nefleri oluşturan, iki sıra ahşap dikmelerde düşeyden sapma görülmektedir. Dikmelerin soyulmuş olmaları ve kesitlerinin küçültülmesi, bu durumun en büyük sebeplerinden biri olarak düşünülmektedir. Fakat statik başka sebepleri olması durumuna karşılık, işinde uzman inşaat mühendisleri tarafından incelenmeli ve önerecekleri müdahaleler uygulanacaktır.

Yapının zemini ile ilgili gerekli bilgilere zemin etütleri yapıldıktan sonra ulaşılmalıdır. Konusunda uzman jeoloji mühendisleri ve inşaat mühendislerin bu etütler sonucunda vardıkları sonuca göre müdahale ihtiyacı durumunda gerekli onarımlar yapılmalıdır.

6.2.2 Bütünleme

Yapının ya da öğelerinin bir bölümünün hasar görmesi ya da yok olması durumunda, bu alan ve öğeleri özgün tasarımıındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel, ya da çağdaş malzeme kullanılarak tamamlama işlemine bütünleme denilmektedir (Ahunbay 2011).

Başmelekler Kilisesi'nin orta nefinde bulunan stampa baskı kalem işlerinin bir kısmında ve yan neflerde bulunan kalemişi rozetlerde solma ve kayıp görülmektedir. Bu kayıp ve solmalar konservatörlerin incelemeleri doğrultusunda özgün biçimleri, malzemeleri ve yapılış yöntemleri dikkate alınarak, solan ve kayıp olan kısımlar tamamlanacaktır.

Kilisenin bemasındaki nişlerde bulunan mermerlerde parça kayıpları görülmektedir. Bu parça kayıpları plastik onarım yapılarak tamamlanacaktır.

Yapının pencere ve kapı söveleri küfeki taşından yapılmıştır ve bazılarında kırılma ve yüzey aşınması bulunmaktadır. Yapının kuzey cephesinde bulunan P6 poz numaralı pencereye ait alt sövede, güney cephesinde bulunan P12 poz numaralı pencerenin alt sövesinde ve kapının üstündeki ışıklığın üst sövesinde, batı cephesindeki P19 ve P29 poz numaralı pencerelerin alt sövesinde, P18 poz numaralı pencerenin güney sövesinde kırılma görülmektedir. Bu kırılmalarda parçalar yerinde bulunduğu için söve ve kırık parça arasına çatlak dikişi uygulanacaktır.

Yapının kuzey, güney ve batı cephesinde yer yer moloz taşlarda kayıp görülmektedir. Özgün horasan harç içeriği laboratuvarda analiz edildikten sonra, bu harcın içeriğiyle aynı içeriğe sahip harç karışımı yapılacaktır. Bu alanlar moloz taş ve yapılan horasan harcıyla doldurulacaktır.

Kuzey ve güney cephelerinin toprağa yakın kısımlarında, batı cephesinin ise orta kısımlarında derz boşalmaları bulunmaktadır. Bu derz boşlukları öncelikle derz kalınlığına göre fırça, mala, levye gibi malzemelerle temizlenecektir. Temizlenen harç ve taş yüzeyler, yeni sıvanın tutunması için suyla ıslatılacaktır. Cephede kullanılan özgün horasan harcıyla aynı özelliklere sahip harç ile doldurulacaktır. Uygun horasan harcı için mevcut harca laboratuvar analizi yapılacak ve içeriği belirlenecektir. Bu bilgiler doğrultusunda ulaşılan karışım ile derzleri doldurmak gerekmektedir.

Yapının iç duvarlarında yer yer kireç esaslı sıvada ve kireç badanada dökülmeler ve kararmalar mevcuttur. Bu alanlara sıva ve boya raspası yapıldıktan sonra raspa sonucunda ortaya çıkan taş duvarda ihtiyaç varsa tamamlama ve temizleme gibi onarımlar yapılacaktır. Sıva ve boya analizleri sonucunda elde edilen sonuçlar doğrultusunda, tüm duvarlar uygun kireç esaslı karışımlar ile sıvanacaktır ve badanalanacaktır.

Kilisenin tavanını ve dikmeler arası kemerlerini oluşturan bağdadi çitalarda kuruma, kararma, çürüme ve kayıplar görülmektedir. Özellikle kilisenin orta nefin eksen kısmından kuzeyine gidildikçe kayıp ve bozulmaların arttığı dikkat çekmektedir. Bu

durum çatının kuzey tarafında çökme ve yağmur suyu alma gibi sorunlarının olmasından kaynaklanmaktadır. Kararmaya uğramış olan bağdadi çitalara ise orta nef ve güney yan nefte daha çok rastlanmaktadır. Bunun sebebi ise bu alandaki işçi yatakhanelerinde ateş ya da soba yakımı olduğu düşünülmektedir. Bağdadi çitalardan kararmaya uğramış olanlar daha detaylı incelenecektir. Eğer sadece yüzeysel is ve kirlenme varsa raspa yapılarak temizliği sağlanacaktır. Eğer çitalarda kuruma ve çürüme varsa özgün bağdadi çitaların malzemesi ve boyutlarına uygun yenileriyle değiştirilecektir. Yeni konulan bağdadi çitaların emprenye edilmiş olması, daha uzun ömürlü olmalarını sağlayacaktır. Tüm tavan ve kemerlerin bağdadi çitaları tamamlandıktan sonra özgün kireç esaslı sıva ve kireç boya ile badanalanarak tavan tamamlanacaktır. Bağdadi çitaları taşıyan çatı ve taşıyıcılarına ne şekilde müdahale edileceği “yenileme ve yeniden yapma” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

6.2.3 Yenileme /Yeniden Yapım

Başmelekler Kilisesi’nde küçük ve büyük ölçekte birçok yenilemenin yapılması gerekmektedir. Yeniden inşa edilmesi gereken bölümler apsis kısmıdır.

Kilisenin apsis bölümü günümüze ulaşamamıştır. Apsisin açıklığının bulunduğu alan briket yığma sistemle doldurularak duvar oluşturulmuştur. Tezin “Resitüsyon Analizi” bölümünde açıklandığı üzere çeşitli belge ve izlerle özgün apsis bölümü oluşturulmuştur. Bu restitüsyon verilerine sadık kalınarak bu bölüm yığma moloz taş sistemle, içeride yarım kubbeli olarak yeniden yapılacaktır. Apsis bölümünün çatısı ısı ve su yalıtımı yapıldıktan sonra mahyasız bir şekilde özgün alaturka kiremitlere uygun bir biçimde alaturka kiremit ile kaplanacaktır.

Yeni işlevde galeriye açılan kapı kullanılacağından önünde bulunması gereken mermer merdiven yeniden yapılacaktır. Bu merdivenin boyutları, restitüsyon çizimlerine uygun bir biçimde yapılacak ve korkuluklarına engelliler için merdiven asansörü yapılacaktır.

Başmelekler Kilisesi’nde oluşan birçok bozulmanın temel sebebi çatının işlevini tam olarak yerine getirememesi gösterilebilir. Bu sebeple ilk olarak yenilenmesi gereken bölüm çatı olmalıdır.

Çatının kuzey bölümünde iki adet çökme görülmektedir. Aynı zamanda kilisenin içinden de ahşap mertekler ve tonozu oluşturan ahşap eğrisel elemanlar görülebildiğinden, bu elemanların bir kısmının kırılmış ya da çürümüş olduğu tespit edilebilmektedir. Öncelikle çatı üzerindeki özgün alaturka kiremitler numaralanarak ve belgelenerek dikkatlice kaldırılacaktır. Sonrasında ahşap merteklerin ve eğrisel elemanların kullanılamayacak durumda olanları belirlenecektir. Kullanılamayacak durumda olan elemanlar, özgün duvar ve hatıllara zarar vermeden özgün ahşaba uygun, emprenye edilmiş, aynı boyutlardaki ahşaplarla değiştirilecektir. Büyük oranda sağlam kalmış olan mertekler ve tonozu oluşturan eğrisel elemanlar enjeksiyon yöntemleriyle güçlendirilecektir. Taşıyıcı sistem oluşturulduktan sonra ısı yalıtımı ve su yalıtımı yapılacaktır. Ardından numaralandırılmış olan sağlam özgün alaturka kiremitler yerlerine yerleştirilecek ve tekrar kullanılamayacak olan kiremitler yerine özgün kiremitlere uygun yeni alaturka kiremitlerle yenilenecektir.

Günümüzde kilisenin özgün zemin kaplamasına ulaşamamıştır. Yapılan karşılaştırmalı analizler sonucunda yapının özgün kaplamasının mermer olduğuna karar verilmiş ve restitüsyon çizimlerinde belirtilmiştir. Yapının günümüzdeki zemini toprak olduğundan çok farklı kotlara sahiptir. Bu kotlar düzeltilerek tek bir yükseklikte olması sağlanacak ve toprak sıkıştırılacaktır. Bu sıkıştırılmış toprak üzerine yapılan çizimler doğrultusunda mermer döşenecektir.

Özgün galeri katının kuzey bölümünde çökme görülmektedir. Bu çökmeden dolayı kaybolan ahşap kirişler, özgüne uygun malzeme, boyut ve şekillerde ahşaplarla yenilenecektir.

Başmelekler Kilisesi'ne ait pencerelerde bulunan metal lokma parmaklıkların birçoğunda aralarının doldurulması ve kötü kullanım sebebiyle, bükülme ve kırılmalar olmuştur. Kırılan ve bükülen kısımlar özgününe uygun metal parmaklıklarla yenilenecektir. Sağlam ve kullanılabilir durumda olan parmaklıkların pasları sökülecek ve tüm parmaklıklara antipas koruyucu üzeri boya uygulanacaktır.

Kilisenin kuzey cephesinde bulunan P27 poz numaralı pencerede, güney cephesinde P15 poz numaralı pencerede ahşap pencere kasası bulunmamaktadır. Batı cephesindeki P16 ve P18 poz numaralı pencerelerde bulunan ahşap pencere kasaları ise kırılmış ve

kullanılamaz durumdadır. Bu pencerelere özgün ahşap pencere kasalarına uygun kasa ve kanatlar takılacaktır. Günümüze gelebilen ahşap pencere kasalarından kullanılabilecek durumda olanlar ise enjeksiyon ile sağlamlaştırılacak ve yalıtımları yapılacaktır.

Ahşap ana giriş kapısı ve galeri giriş kapısı günümüze ulaşamamıştır. Bu kapılar restitüsyon çizimlerine uygun bir biçimde yeniden yapılacaktır.

Kilisenin tavanında ve kemerlerinin üzerinde bulunan ikonaların günümüze yalnızca izleri gelebilmiştir. İkonaların tam olarak ne şekilde resmedildiği bilinmediğinden izlerin şekilleri doğrultusunda ahşap çerçevelerle varlıkları ifade edilecektir.

Kilisenin ahşap dikmeleri soyulmuş durumdadır. Bu dikmelerin ahşaplarında gözle görülür bir hasar bulunmamaktadır. Strüktürel bir hasar olup olmadığı konusunda uzman inşaat mühendisleri tarafından tespit edilmeli ve sonuca göre önerilen uygun onarımlar gerçekleştirilmelidir. Ahşap dikmelerin sağlamlığından emin olduğunda, dikmelerin soyulmuş ve parçalanmış bölgeleri alçı esaslı sıva ile tamamlanacaktır. Dikmelerin kaide bölümü ve daire kesitli formu alçı esaslı sıva ile oluşturulduktan üzeri boyanacaktır.

Dikmeler üzerinde olması gereken sütun başlıklarından yalnızca biri günümüze gelebilmiştir. Bu ahşap sütun başlığı örnek alınarak konusunda uzman ustalara yaptırılmış olan ahşap sütun başlıkları diğer dikmelerin üzerine özenle yerleştirilecektir.

6.2.4 Temizleme

Temizleme; anıtların genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değeri bulunmayan eklerden arındırılmasıdır (Ahunbay 2011). Kurşunlu Başmelekler Kilisesi için yapılan temizleme işlemleri, mimari belge değeri olmayan muhdes eklerin kaldırılması, mimari belge değeri olmayan muhdes elemanların kaldırılması ve cephelerin temizliği olarak sıralanmıştır.

- **Mimari Belge Değeri Olmayan Muhdes Eklerin Kaldırılması**

Başmelekler Kilisesi'nin kuzey cephesinde bulunan işçi yatakhane, kilisenin cephesine bitişik olarak yapılmıştır. Yapılan ek briket yığma sistemle yapıldığından

temas ettiği yüzeydeki özgün malzemelere zarar vermektedir. Bu ek mimari bir belge niteliği taşımadığından, kiliseye zarar vermeden kaldırılacaktır.

Aynı zamanda kilisenin doğu bölümünde, apsisin olması gerektiği yerde depo, muhtarlık ve hela olarak kullanılmak için yapılmış ekler bulunmaktadır. Bu ekler apsis bölümü yıkılarak yapılmıştır. Mimari belge değeri olmayan bu ekler hem kiliseye bitişik olduğundan yapıya zarar vermektedir hem de kilise için kutsal olan apsis bölümünün olduğu yerde yapıldığından yapının mimari kimliğine zarar vermektedir. Bu sebeple bu ekler kiliseye zarar vermeden kaldırılarak apsis bölümünün yeniden yapılacaktır.

Kilisenin kuzey bahçesinde bulunan altı moloz taş yığma, üstü briket yığma sistemle oluşturulmuş bir istinat duvarı mevcuttur. Kilisenin kuzey bahçesi bu istinat duvarı ile iki farklı kota bölünmüştür. Bu istinat duvarı özgününde bulunmayan niteliksiz bir muhdes ektir ve kaldırılması gerekmektedir. İstinat duvarı kiliseye zarar vermeden kaldırılacak ve bahçe özgün doğal kotuna getirilecektir.

- **Mimari Belge Değeri Olmayan Muhdes Elemanların Kaldırılması**

Yapıya en çok zarar veren öğelerden biri de mimari belge değeri olmayan muhdes elemanlardır. Kullanıcı hatalarından kaynaklanan bu muhdes elemanlar yapının gerçek işlevinden farklı bir işlevde ve bilinçsizce kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Başmelekler Kilisesi'nin galeri katı uzatılarak oluşturulmuş ikinci kat döşemesi özgün moloz taş duvarların dikkatsizce oyularak kirişlerinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu döşemede yer yer şap kullanılması, bu döşemedeki ağırlığı arttırmış ve özgün moloz taş duvara zarar vermiştir. Aynı zamanda mekânsal olarak da kilisenin mimari kimliğine uymayan bu niteliksiz eleman, kilisenin ahşap dikmelerine ve duvarına zarar vermeden kaldırılacaktır. Döşemenin kaldırılması durumunda duvarda oluşacak kiriş boşlukları moloz taşla tamamlanacaktır. Moloz taşların birleştirilmesi, kilisenin özgün horasan harcıyla yapılan analiz sonuçlarına uygun şekilde oluşturulmuş karışımla gerçekleştirilecektir. Döşemeyi taşımak için ek olarak konulmuş, niteliksiz dikmeler de döşeme ile birlikte kaldırılacaktır.

Z02 depo mahallinin doğusunda ve batısında yapılmış olan moloz taş yığma duvarlar mekânsal bütünlüğü bozduğundan kaldırılacaktır. Bu duvarlar kaldırılırken özgün

moloz taş duvara ve büyük bir kısmı duvar içinde kalan ahşap dikmelere zarar verilmemelidir. Aynı mahal içerisinde bulunan betonarme yalaklar ve briket yığma parapet duvarı da aynı şekilde kaldırılacaktır.

Kilisenin ikinci katında kiliseyi mekânlara bölen briket yığma, dal örgü ve kontrplak duvarlar bulunmaktadır. Özellikle dal örgü ile yapılmış duvarlar özgün ahşap dikmeler arasına yapılmıştır ve çoğu dikmeler arasında bulunan kemerlere kadar uzanmaktadır. Bu duvarların mekân bütünlüğü, taşıyıcı sisteme verdiği yük ve özgün malzemelere temas noktalarında malzemelere verdikleri hasarlar sebebiyle, özgün elemanlara zarar vermeden kaldırılması uygun görülmüştür.

Yapının doğusunda apsis kısmının yıkılmasıyla oluşan kemer içi boşluk, briket yığma sistemle doldurulmuştur. Briketler arasında bağlayıcı olarak kullanılan çimento harç kullanılmıştır. Bu duvar özgün kilise duvarına zarar vermeden kaldırılacaktır.

Kilisedeki K2, K3 ve K7 poz numaralı kapılar ve P1, P16 poz numaralı pencereler sonradan açılmıştır. K2 ve P1 poz numaralı mimari elemanlar niş açıklıkları büyütülerek, K7 poz numaralı kapı pencere açıklığı genişletilerek oluşturulmuştur. Kapılar ve pencereler kaldırılacak ve yeri özgününe uygun moloz taş yığma olarak doldurulacaktır. Özgün horasan harcı içindeki bileşenler belirlenip, ona uygun şekilde oluşturulan horasan harcı ile birleştirilecektir. K2, K7 ve P1 poz numaralı mimari elemanların yerine yapılacak olan nişlerin ve pencerenin şekil ve boyutları restitüsyona uygun şekilde yapılacaktır.

İşçi yatakhane olarak kullanılan ek inşa edilirken, çatının kuzey bölümünde hasar oluşmuş ve zarar gören özgün alaturka kiremitlerin yerine Marsilya tipi kiremitler ile onarımlar yapılmıştır. Bu özgün olmayan ve niteliksiz kiremitler, özgün alaturka kiremitler ile değiştirilecektir.

Kilisenin güney cephesinde bulunan K1 poz numaralı ana giriş kapısı metal kapı ile değiştirilmiştir. Bu özgün olmayan ve niteliksiz kapı, özgününe uygun restitüsyon çalışmasında belirtildiği boyutlarda ahşap çift kanatlı kapı ile değiştirilecektir.

Yapının batı cephesinde bulunan K8 poz numaralı galeriye giriş kapısı günümüze ulaşamamıştır. Kapı boşluğu çimento harç kullanılarak delikli tuğla ile doldurulmuştur.

Bu dolgu malzemesi, kapının özgün küfeki taşı sövelerine zarar vermeden kaldırılacaktır. Yerine restitüsyon çizimlerine uygun ahşap çift kanatlı kapı takılacaktır.

Doğu cephesinde bulunan P7 ve P9 poz numaralı pencerelerin ahşap pencere kasaları sonradan takılmıştır ve niteliksizdir. Bu pencereler özgün olanlar örnek alınarak yapılmış ahşap pencere kasa ve kantlarıyla değiştirilecektir.

- **Cephelerin Temizliği**

Başmelekler Kilisesi'nin özgün hali sıvasızdır. Günümüzde ise kuzey, güney ve batı cephelerinde horasan sıva ile sıvandığı görülmektedir. Restorasyon projesinde cephenin özgün haline ulaşmak için bu horasan sıvanın kaldırılması gerekmektedir. Bu cephelerde yer yer çimento esaslı sıva ile yapılmış onarımlar mevcuttur. Aynı şekilde yapının doğu cephesi ise çimento esaslı sıva ile kaplanmıştır. Çimento esaslı sıvalar su geçirir farkı sebebiyle geleneksel malzemelerle çalışamadığından özgün malzemeye zarar vermektedir. Sonradan yapılmış olan bu horasan ve çimento esaslı sıvalar kaldırılırken, uygun sertlikte bir tel fırça ve dişli el tarağı yardımıyla mekanik temizleme yapılacaktır. Bu işlem yapılırken, özgün moloz taş yığma duvara zarar verilmediğine dikkat edilmelidir.

Yapının kuzey, güney ve batı cephelerinde, özellikle çatıya yakın bölgelerde bitkilenme mevcuttur. Yapıda görülen tüm bitkiler mekanik yöntemlerle temizlenecektir. Btkiler öncelikle özel kimyasal ilaçlarla soldurulacaktır. Derz aralarındaki bitki kökleri sivri uçlu metal elemanlarla sökülüp, derz araları su ile yıkanarak, bitki kök ve tohumlarının derz aralarından tamamen temizlenmesine dikkat edilecektir. Derz araları özgün horasan harca uygun şekilde oluşturulmuş harç karışımı ile doldurulacaktır.

6.2.5 Çağdaş Donanımlarla Destekleme

Yapının yeni işlevi sebebiyle tüm halka açık olacaktır. Bu sebeple engelli vatandaşlar da düşünülerek yapıya ulaşım ve sirkülasyon bölümlerinde çözümler üretilmiştir. Ana giriş bölümünde bulunan tek basamaklık kot farkı taşınabilir rampa ile gerekli durumlarda çözülecektir. Galeri katına ulaşan dış merdivende ise merdiven küpeştesine yerleştirilmiş, engelli sistemi önerilmiştir.

Kilisenin kuzey bahçesinde geniş basamaklı ve alçak rıhtlı merdivenlerle kotlamalar ve peyzaj önerilmiştir. Yapıyı kuzeyde ve doğuda çevreleyen 1 m. genişliğindeki çakıl taşı havuzu yapıya direkt teması engellemek ve doğal eğimle olan bütünlüğünün devamını sağlamak için tasarlanmıştır.

Yapıya kilise işlevinden farklı bir işlev verildiğinden, bu işlevi destekleyecek yan mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapının kuzey bahçesinde tasarlanan teraslardan batı ucunda kalan bölüme konumlandırılmış, müzeye de hizmet verecek kafe / pastane e kiliseyi kapatmayacak şekilde, ağdaş sistemlerle tasarlanmıştır. Bu alana merdivenle ve rampayla ulaşım mümkün kılınmıştır.

Bölüm Değerlendirmesi

Başmelekler Kilisesi'nin kamuya açılması ve mekan olarak da deneyimlemesi önemli bir noktadır. Bu sebeple alanın da getirileriyle yapıya kent müzesi ve kitaplığı işlevi verilmiştir. Yapının korunabilmesi için sürekli yaşaması ve kullanılması önemli bir unsurdur. Bu sebeple yapı içinde oluşturulan çok amaçlı salonun yöre halkının da çeşitli eğitimler ve gösterimler için kullanabilmesi amaçlanmıştır. Yapı çevresinde tasarlanmış olan pastane/kafenin hem müze ve kitaplığa, hem de yöre halkına hizmet etmesi hedeflenmiştir.

Yapının özgünlüğünü kaybetmeden varlığını sürdürmesi temel amaçtır. Bu temelde meknsal bütünlüğü de korumak adına yapılmış yeniden yapım çalışmaları kesin bilgilere dayandırılarak yapılmıştır. Apsis bölümünün yeniden inşası bu amaca hizmet etmektedir.

Yapıya uygulanması önerilen sağlamlaştırma işlemleri için özgün malzemeye zarar vermeyecek teknikler tercih edilmiştir. Mimari belge değeri olmayan muhdes eleman ve eklerin kaldırılması kilisenin özgün tasarımına ulaşmak ve strüktürüne verdiği zararları engellemek için önerilmiştir.

7. SONUÇ

Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir liman olan Bursa’da birçok kültürün bir arada yaşaması ve bu kültürlerin bıraktığı eserler, buranın kültürel mirasının biçimlenmesinde büyük katkı sağlamıştır. Bursa merkez ve çevre ilçelerinde birarada yaşayan Yahudiler, Müslümanlar, Rumlar ve Ermeniler kendi kültürleri ve inançları doğrultusunda yapılar inşa etmişlerdir. Bu yapılara Bursa’nın kuzeyinde, Marmara Denizi kıyısında yer alan Gemlik’te ve mahallesi olan Kurşunlu’da da sıkça rastlanmaktadır. Türk-Yunan Mübadelesi’ne kadar olan süreçte, büyük bir çoğunluğunu Rum halkının oluşturduğu Kurşunlu’nun günümüze ulaşabilen kültürel miraslarının büyük bir çoğunluğunu Rumların yapmış oldukları kiliseler olduğu görülmektedir. Bu kiliselerden 19. yüzyıl Rum Ortodoks yapısı olan Başmelekler (H.Taxiarchoi) Kilisesi, bu tezin çalışma konusunu oluşturmaktadır.

Kurşunlu’da köy meydanının batısında bulunan kilise, inşa edildiğinden bu yana farklı işlevlerle kullanılmıştır. Özellikle Türk-Yunan Mübadelesi sonrasında Rum halkının burayı terk etmesiyle ve kilisenin özel mülkiyete geçmesiyle; depo ve işçi yatakhane olarak kullanılmıştır. Ne yazık ki bu işlevlerin getirdiği gereklilikler sonucu yapıya birçok nitelsiz ek ve eleman takviyesi yapılmıştır. Aynı zamanda kilise farklı özel ve tüzel kişilere ait parçalı bir parselizasyona oturduğundan; bu bölünme ve kullanım ayrılığı yapı içinde de bölünmelere zemin hazırlamıştır. Bu durum yapının mimari kompozisyonunda, mimari elemanlarında ve malzemelerinde birçok hasara sebep olmuştur.

Tez kapsamındaki yapının rölövesi alınarak, tüm alanların birçok açıdan fotoğrafları çekilerek arşiv oluşturulmuştur. Yapıda oluşan malzeme ve bozulma analizleri yapılarak, yapının mevcut durumu detaylı olarak incelenmiş, çizim ve rapor olarak belgelenmiştir. Kilisenin yerinde yapılan çalışmaların dışında; yapının ve yakın çevresini tarihsel gelişim süreçleri araştırılmış, bu konudaki kaynak ve belgeler detaylı olarak irdelenmiş ve restitüsyona ışık tutacak belgeler elde edilmiştir. Kilise ile ilgili çok fazla geçmişe yönelik veri olmaması sebebiyle yapıdaki izler gözetilerek dönemleme çalışmaları yapılmış, ulaşılan eski fotoğraf ve haritalar incelenmiştir. Günümüzde mevcut olmayan ve ilgili herhangi bir belge ya da fotoğraf olmayan

kısımlar için Bursa ve İstanbul'daki aynı dönem, benzer Rum Ortodoks kiliseleri arasında karşılaştırmalı analiz yapılarak restitüsyon önerileri geliştirilmiştir.

Restorasyon çalışmalarında ise günümüzde yazlık mesken alanı haline dönüşen Kurşunlu'nun artık kullanılmayan kilisenin halka açılması ve köy meydanının canlandırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle kiliseye kamusal bir işlev olan kent müzesi ve kitaplığı işlevi önerilmiştir. Kiliseye ve kamuya hizmet etmesi adına yapının kuzey bahçesinde kafe /pastane işlevinde bir çağdaş ek ve kuzey bahçeyi köy meydanına bağlayan bir peyzaj tasarlanmıştır. Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi ve kiliseyi olumsuz etkileyen tüm unsurlara çözüm bulunması amacıyla yapılması gereken onarım ve müdahaleler belirlenmiştir. Başmelekler Kilisesi'nin özgün işlevi dışında, yapıya en az verecek ve bilgi-belge niteliği taşıyan yapının tüm kamuya açık olabileceği bir işlev verilmesiyle yaşaması hedeflenmiştir

Yapının restorasyonu ile ilgili verilmiş tüm kararlar, Bursa'da günümüze en korunarak gelebilmiş 19. yüzyıl Rum Ortodoks kiliselerinin başında olan Başmelekler Kilisesi'nin özgün mimari değerleriyle korunmasını amaçlamaktadır. Gerçekleştirilecek tüm çalışmalar, kilisenin gelecek nesillere güvenle ulaşmasını sağlayacaktır.

Başmelekler Kilisesi'nin restorasyon kararları alınırken, koruma ilkelerine uygun kararlar alınmasına özen gösterilmiştir. Kilise ve yakın çevresi hakkında yapılan tarihsel araştırmalar, mevcut durum belgeleme çalışmaları ve elde edilen veriler ışığında alınan restorasyon kararlarının benzer tarihi anıtlar için hazırlanacak olan koruma projelerinde örnek olacağı düşünülmektedir.

Mülkiyeti özel ve tüzel üç farklı kişiye ait olan Başmelekler Kilisesi'nin mülkiyeti tek bir ele altında toplanması ya da kamulaştırılması yapılması gereken en temel adım olmalıdır. Sonrasında kilisenin bakım ve onarımı için mümkün olan en kısa sürede yeterli bütçe ayrılmalıdır. Bu süreçte Neu-Mudanya'da yaşayan mübadil Rumlarla iletişime geçilerek Avrupa Birliği Projesi kapsamında bütçe desteği alınarak ortak bir proje yürütülmesi önerilebilir. Kilisenin özgün durumunu olumsuz etkileyecek tüm etkenler durdurulmaya çalışılmalıdır. Restorasyon uygulamalarında görev alacak tüm kişiler, konularında uzman ve bu konuda tecrübeli olmalıdır. Restorasyon uygulama ve

proje sürecinde; Venedik Tüzüğü ve koruma ilkeleri ışığında etkili ve sürekli koruma kararları alınmalıdır.

Ülkemizin Osmanlı ve Selçuklu dönemi eserlerine sahip çıktığı gibi, bu topraklarda yaşamış diğer toplumların bıraktığı kültürel değerlere de gereken özeni göstermesi gerekmektedir. Gerekli ekonomik kaynakları oluşturarak yok olup gitmelerine müsaade edilmemelidir. Eğitim kurumları kültür varlıklarını koruma konusunda üzerlerine düşen görevleri yerine getirerek, koruma kültürünü bireylere küçük yaşlardan başlayarak aşılamalıdır. Çevre sakinleri ve yöneticiler, tarihi çevre ve koruma konusunda eğitilmelidir. Tüm bireylere farklı kültürlerin eserlerine de gereken saygıyı göstermelerinin, sanatsal değer ve tarihi kimlik kavramlarının önemi aktarılmalıdır. Ülkemizdeki eserlerle ilgili araştırmaların akademik ve bilimsel ortamda uzmanlıkla yapılması, kültürel miraslarımızın gelecek nesillere doğru aktarılması, farklı toplumlarca tanınması ve korumaya yönelik doğru kararların verilmesine yönelik en doğru yöntem olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, M. 1997.** Kilise: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2, Editörler: Rona, Z., Beykan M., YEM Yayın, İstanbul, s. 1010-1014
- Ahunbay, Z. 2011.** Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. YEM Yayın. İstanbul, 194 s.
- Akkılıç, Y. 2002.** Bursa Ansiklopedisi Cilt: II. BURDEF Yayınları, Bursa, 522 s.
- Akkılıç, Y. 2002.** Bursa Ansiklopedisi Cilt: III. BURDEF Yayınları, Bursa, 869 s.
- Anonim, 2017.** Kurşunlu Hava Fotoğrafı. <https://yandex.com.tr/harita> (10/ 02/ 2017).
- Anonim, 2017.** Bursa Siyasi Haritası. <https://bursadakultur.org> (21/ 04/ 2017).
- Aycock, A. 1997.** Ayazma: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1, Editörler: Rona, Z., Beykan M., YEM Yayın, İstanbul, s. 173
- Aykut, Ş. 2001.** Büyük Bursa Tarih Antolojisi. Hat Matbaası, Bursa, 457 s.
- Demir, B., 2016. Sözlü görüşme.** (30 Ağustos 2016)
- Hasol, D. 2014.** Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. YEM yayınları, İstanbul, 519 s.
- Kaplıanoğlu, R. 1994.** Bursa Anıtlar Ansiklopedisi. Bursa Hakimiyet Gazetesi Matbaası, Bursa, 137 s.
- Kaplıanoğlu, R. 2001.** Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları). Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, Bursa, 304 s.
- Kaplıanoğlu, R. 2010.** Bursa Kiliseleri. *Bursa Araştırmaları Dergisi* (30): 10-25.
- Kaplıanoğlu, R., Oğuzoğlu, Y. 2011.** Asri Gemlik. Gemlik Belediyesi Yayınları, Bursa, 360 s.
- Karaca, Z. 2008.** İstanbul'da Tanzimat Öncesi Rum Ortodoks Kiliseleri. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 679 s.
- Lowry, H. 2004.** Seyyahların Gözüyle Bursa (1326-1923). Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul, 189 s.
- Mango, C. 1968.** The Monastery of St. Abercius at Kurşunlu (Elegmi) in Bithynia. *Dumbarton Oaks Papers*(Vol.22): 169-176.
- Michailidis, G. (2013).** Mudanya'dan Nea Mudanya'ya. *Bursa'da Yaşam* (Haziran 2013): 100-102.
- Orkun, V. 1947.** *Gemlik Tarih ve Coğrafyası*. Aysan Basımevi, Bursa, 125 s.
- Ötügen, Y., Durukan, A., Acun, H., Pekak, S. 1986.** Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler IV. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 768 s.
- Rona, Z., Beykan M. 1997.** Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi I. YEM Yayın, İstanbul, 672 s.
- Rona, Z., Beykan M. 1997.** Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi II. YEM Yayın, İstanbul, 1358 s.
- Rona, Z., Beykan M. 1997.** Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi III. YEM Yayın, İstanbul, 2043 s.
- Sözen, M., & Tanyeli, U. 1994.** Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü. Remzi Kitabevi, İstanbul, 291 s.
- Süzer, H., 2016. Sözlü görüşme.** (15 Ağustos 2016)
- Süzer, B., 2015. Sözlü görüşme.** (11 Temmuz 2015)
- Yalman, B. 2012.** Gemlik "Dün, Bugün, Yarın ve Daima". Gemlik Kaymakamlığı Kültür Yayını, Bursa, 192 s.
- Zorluoğlu, F., 2017. Sözlü görüşme.** (26 Şubat 2017).

Tez içerisinde kaynak belirtilmeyen çizim ve fotoğraflar Bengisu Özkılavuz'a aittir.

EKLER

EK 1	Fotoğraf Albümü
EK 2	Rölöve Çizimleri
EK 3	Malzeme Analizi
EK 4	Hasar Analizi
EK 5	Dönem Analizi
EK 6	Restitüsyon Çizimleri
EK 7	Müdahale Çizimleri
EK 8	Restorasyon Çizimleri

T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

501412016
BENGİSU ÖZKILAVUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM KÖPRÜLÜ
BAĞBANCİ

GEMLİK KURŞUNLU
BAŞMELEKLER
(H. TAXIARCHO) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ
2017

FOTOĞRAF ALBÜMÜ

EK-1

1) Z01 DEPO – GÜNEY DUVARINDA K1 POZ
NUMARALI GİRİŞ KAPISI

2) Z01 DEPO – AHŞAP SÜTUNLAR VE KUZAY
DUVARI

3) Z01 DEPO – BATI DUVARI

4) Z01 DEPO'NUN GÜNEY DUVARI VE ÖZGÜN
AHŞAP SÜTUN VE KİRİŞLER

5) Z01 DEPO İLE Z02 ARASINDAKİ DOĞU DUVARI

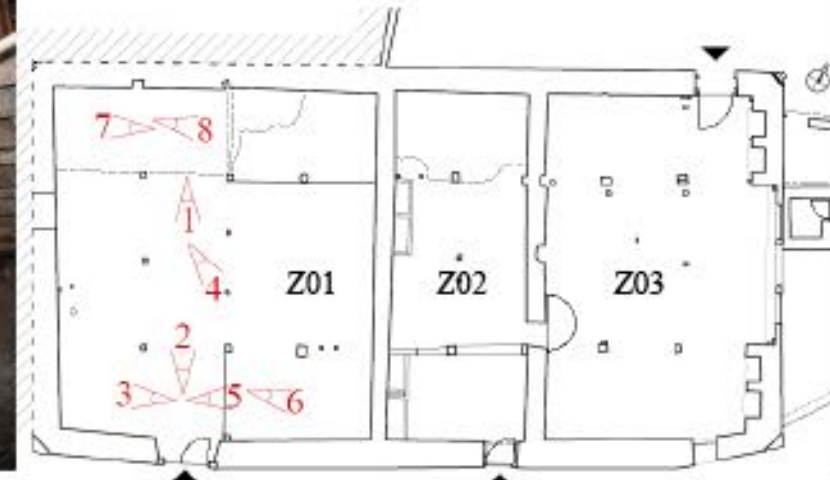
6) GÜNEY DUVAR ÖRGÜSÜ

7) Z01 DEPO'UN KISMEN YIKILMIŞ DÖŞEMESİ

8) KİLİSENİN ÖZGÜN SÜTUNLARI VE AHŞAP
KİRİŞLİ DÖŞEME

KİLİSE

ZEMİN KAT PLANI

1) Z01 DEPO NUN DUVARI VE K2 POZ NUMARALI
GİRİŞ KAPISI

2) Z02 DEPO 'NUN DOĞUSUNDAKİ MOLOZ TAŞ
DUVAR VE K4 POZLU AHŞAP KAPI

3) Z02 DEPO'NUN KISMEN YIKILMIŞ TAVANI VE
KİLİSENİN ÖZGÜN AHŞAP SÜTUNU

4) BETON YALAKLAR

5) Z02 DEPO'DA BULUNAN BRİKET PARAPET
DUVAR

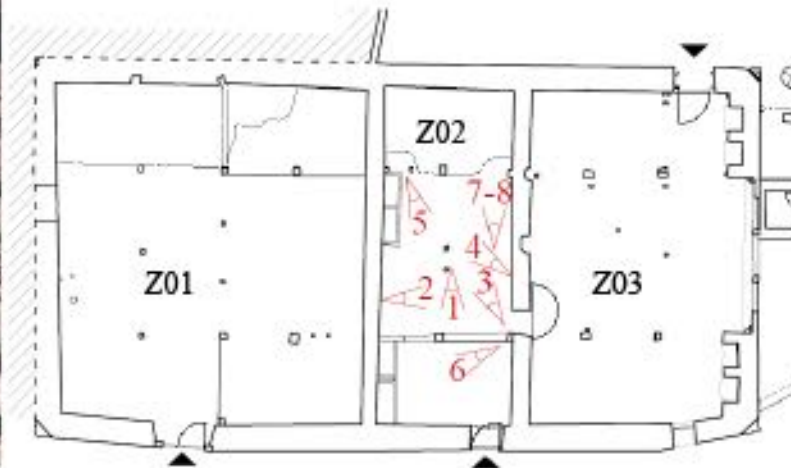
6) Z02 DEPO'NUN GÜNEY VE DOĞU DUVARI

7) AHŞAP KİRİŞ ÜZERİNE DAL ÖRGÜ TEKNİĞİNDE
YAPILAN DÖŞEME KONSTRÜKSİYONU

8) DAL ÖRGÜ ÜZERİNE ŞAP DOLGU DETAYI

KİLİSE

1. KAT PLANI

1) Z03 DEPO'NUN KUZEY DUVARI VE K3 POZ
NUMARALI BAHÇEDEN MEKANA GİRİŞ KAPISI

2) Z03 DEPO'NUN BATI DUVARI VE K4 POZ
NUMARALI Z02 DEPO'YA GEÇİŞ KAPISI

3) Z03 DEPO'NUN GÜNEY DUVARINA SONRADAN
AÇILAN PENCERE VE KİLİSENİN ÖZGÜN AHŞAP
SÜTUNLARI

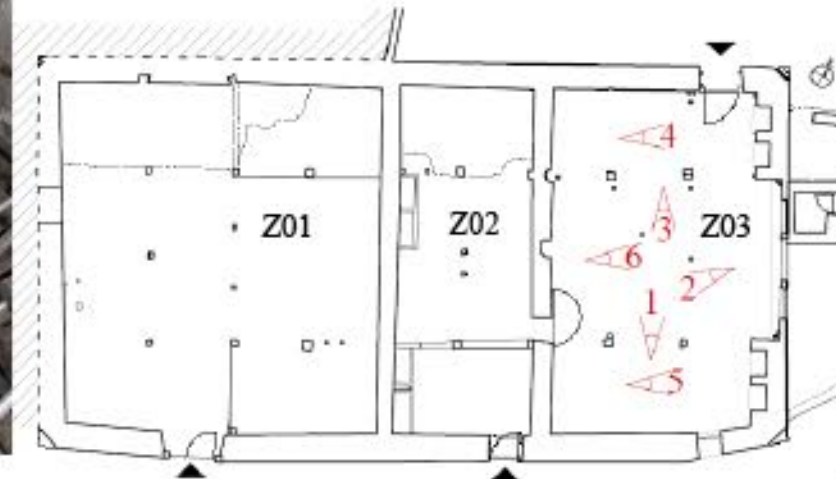
4) DOĞU DUVARINDA YIKILAN APSİS
BÖLÜMÜNÜN KUZEYİNDE BULUNAN NİŞLER

5) DOĞU DUVARINDA YIKILAN APSİS
BÖLÜMÜNÜN GÜNEYİNDE BULUNAN NİŞLER

6) KUZEYDOĞU DUVARINDA YIKILAN APSİS
YERİNE ÖRÜLEN BRİKET DUVAR VE GENİŞ
AÇIKLIKLI PENCERELER

KİLİSE

ZEMİN KAT PLANI

1) 101 KORİDOR – KUZEY DUVARINDA K7 POZ
NNNUMARALI, PENCERE BOŞLUĞU
BÜYÜTÜLEREK AÇILAN GİRİŞ KAPISI

2) 101 KORİDOR – ORTA NEFİN GÜNEYİNDEKİ
AHŞAP SÜTUNLAR VE KEMERLER

3) 101 KORİDOR – GÜNEY DUVARINDA PENCERE
VE BATISINDAKİ BİRKET DUVARLAR

4) 101 KORİDOR - GÜNEY DUVARINA SONRADA
EKKLENEN BETON TEZGAH VE 104 ODA'NIN AHŞAP
BÖLME DUVARI

5) 101 KORİDOR'UN BATISINDAKİ 105 VE 106 ODALARIN
BİRKET DUVARINA BAKIŞ

KİLİSE

1. KAT PLANI

1) 102 ODA'NIN AHŞAP DAL ÖRGÜ ÜZERİNE
KERPİÇ SIVALI DUVARI

2) 102 ODA'NIN KUZEY DUVARINDA YER ALAN
PENCERELELER

3) 102 ODA'NIN TAVANINDAKİ KADEME VE 103
ODA'YA AÇILAN AHŞAP BÖLME

4) 102 ODA'NIN KUZEY DUVARINDA YER TUĞLA
KEMERLİ PENCERE

5) PENCERE KEMERİ YANINDA , DUVAR ÖRGÜSÜ
İÇİNDE YER ALAN SERAMİK KÜP

6) 102 ODA'NIN İKİ KADEMELİ AHŞAP DÖŞEMESİ

KİLİSE

1. KAT PLANI

1) 103 ODA'NIN DOĞU DUVARI – YIKILAN APSİS
YERİNE ÖRÜLEN BRİKET DUVAR VE GENİŞ
PENCERE

2) DOĞU DUVARI – YIKILAN APSİSİN ÖZGÜN
KEMER AÇIKLIĞI

3) DOĞU DUVARI – YIKILAN APSİSİN ÖZGÜN
KEMERİNİN TUĞLA ÖRGÜSÜ

4) 103 ODA'DAN 102 ODA'YA AÇILAN AHŞAP
BÖLME VE ODA NIN KONTRPLAK TAVANI

5) 103 ODA NIN, ÖZGÜN AHŞAP SÜTUNLAR ARASI
DAL ÖRGÜ DUVAR TEKNİĞİNDE İNŞA EDİLEN
GÜNEY DUVARI

6) 103 ODA İLE 101 KORİDOR ARASINDAKİ AHŞAP
BÖLME DUVAR

KİLİSE

1. KAT PLANI

1) 101 KORİDOR İLE 104 ODA'YI AYIRAN AHŞAP BÖLME DUVAR VE KİLİSENİN YAN NEFİNİN EĞRİSEL TAVANI

2) 104 ODA – P10 POZ NUMARALI, KEMERLİ PENCERE BOŞLUĞU İÇİNDE DİKDÖRTGEN PENCERE

3) ÜST KOTTA YER ALAN PENCERE VE BAĞDADI ÇITA ÜZERİNE KERPIÇ SIVALI EĞRİSEL TAVAN

4) 105 İŞÇİ YATAKHANESİ GÜNAY DUVARI VE P13,P14 POZ NUMARALI PENCERELER

5) 106 ODA'DA KİLİSENİN ÖZGÜN AHŞAP SÜTUNU VE ODA NIN KİSMEN YIKILMIŞ DÖŞEMESİ

5) 106 ODA VE KİSMEN ÇÖKMÜŞ TAVANI

KİLİSE

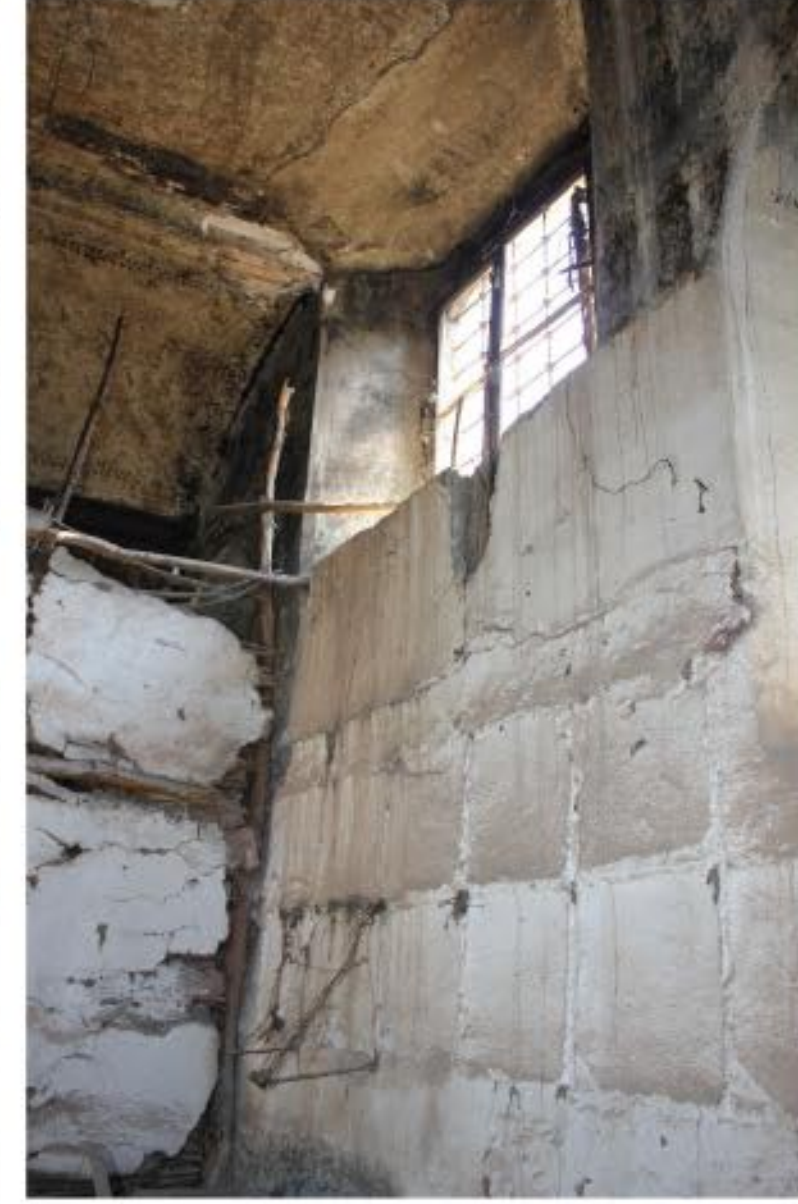
1. KAT PLANI

1) 107 SOFA – DOĞUSUNDAKİ SONRADAN
EKLENEN BRİKET DUVAR

2) 107 SOFA – BATI DUVARI VE 110 ODA'NIN
DOĞUDUVARININ BİR BÖLÜMÜ

5) 107 SOFA'NIN BATI DUVARI

3) 107 SOFA'DAN 111 ODA'NIN DUVARINA BAKIŞ -
AHŞAP SÜTUN ARALARINDA DAL ÖRGÜ

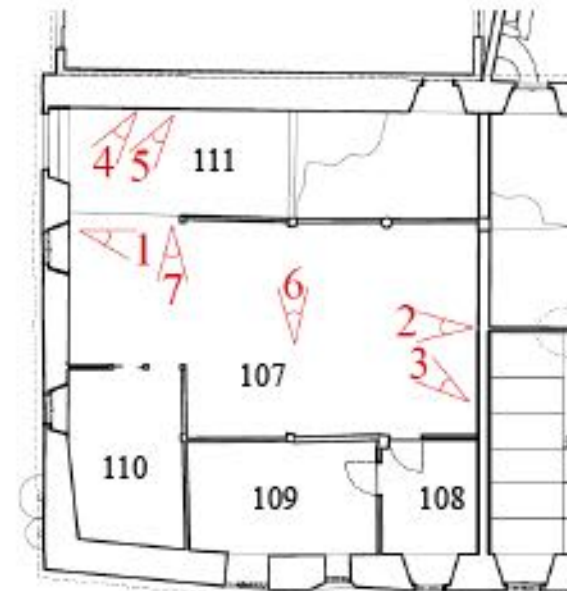
4) KUZEYBATI DUVARINDA ÜST KOTTA YER
ALAN PENCERELELER

6) 107 SOFA TAVANININ BAĞDADI ÇITA ÜZERİNE
KİREÇ ESASLI SIVA İLE SIVANMIŞ TONUZ
ÖRTÜSÜ

7) 107 SOFA TAVANININ KİREÇ ESASLI SIVA İLE
SIVANMIŞ TONUZ ÖRTÜSÜ

KİLİSE

1. KAT PLANI

1) K18 POZ NUMARALI, 107 SOFA'DAN ODA 108'E
GİRİŞ KAPISI VE ODANIN DAL ÖRGÜ DUVARI

2) K20 POZ NUMARALI, 107 SOFA'DAN ODA 110'A
GİRİŞ KAPISI VE ODANIN DAL ÖRGÜ DUVARI

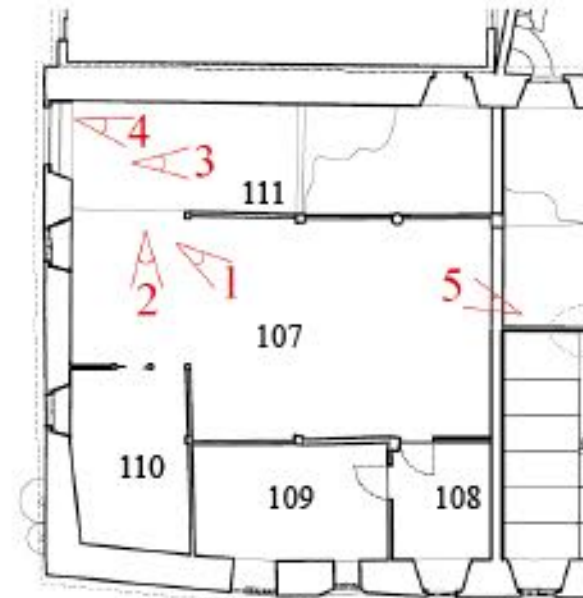
3) Z01 AHIRDAN 111 ODA'YA BAKIŞ

4) 111 ODA – ODANIN KISMEN YIKILMIŞ
DÖŞEMESİ

5) 101 KORİDORDAN 111 ODA'NIN AHŞAP SÜTUN VE
KEMER ARASI DAL ÖRGÜ DUVARLARINA BAKIŞ

KİLİSE

1. KAT PLANI

BELEDİYE CADDESİ'NDEN KİLİSEYE BAKIŞ

GÜL SOKAK'TAN KİLİSEYE BAKIŞ

GÜNEY CEPHESİ

T.C.ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

501412016
BENGİSÜ ÖZKILAVUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM KÖPRÜLÜ
BAĞBANCİ

GEMİİK KURŞUNLU
BAŞMELEKLER
(H. TAXIARCHO) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ
2017

GÜNEYBATI KÖŞE PAHI

GÜNEYDOĞU KÖŞE
DETAYI

TAŞ SÖVELİ KİGİRİŞ
KAPISI

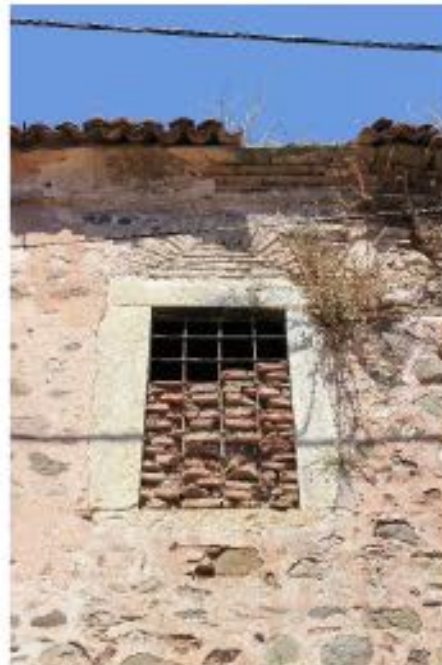
TAŞ SÖVELİ PENCERE

K2 AHIR GİRİŞ KAPISI

TAŞ SÖVELİ, LOKMA
PARMAKLIKLI PENCERE

TAŞ SÖVELİ, LOKMA
TUĞLA KEMERLİ PENCERE

TAŞ SÖVELİ, TUĞLA KEMERLİ
PENCERE

GÜNEYDOĞU KÖŞE DUVAR
ÖRGÜSÜ

GÜNEYDOĞU KÖŞE
DETAYI

KİLİSE
GÜNEY CEPHESİ

FOTOĞRAF ALBÜMÜ P11

DOĞU CEPHESİ – ÖZGÜN HALİNDE APSİSİN BULUNDUĞU CEPHE

DOĞU CEPHESİ

KİLİSE

DOĞU CEPHESİ

KUZEYDOĞU CEPHESİNDE YIKILAN APSİSİN
YERİNE YAPILAN MUHTARLIK VE UMUMİ HELA
EKLERİ

MUHTARLIK GİRİŞ CEPHESİ

HELANIN BATISINDA BULUNAN DEPONUN GİRİŞİ

KUZEY CEPHESİ VE Z03 AHIR GİRİŞİ

KUZEY CEPHESİ PENCERELERİ VE 1.KATA
ULAŞMAK İÇİN SONRADAN BÜYÜTÜLEREK KAPI
GİRİŞİ HALİNE GETİRİLEN ORTA PENCERE

KUZEY CEPHESİNE EKLENEN İŞÇİ
YATAKHANESİNİN DOĞU CEPHESİ VE İSTİNAT
DUVARI

KUZEY CEPHESİ VE K3 POZ NUMARALI, Z03 AHIR
GİRİŞİ

P27 POZ NUMARALI TAŞ SÖVELİ, TUĞLA
KEMERLİ PENCERE

P26 POZ NUMARALI, TAŞ SÖVELİ, TUĞLA
KEMERLİ, LOKMA PARMAKLIKLİ PENCERE

KİLİSE

KUZEY CEPHESİ

BATI CEPHESİ

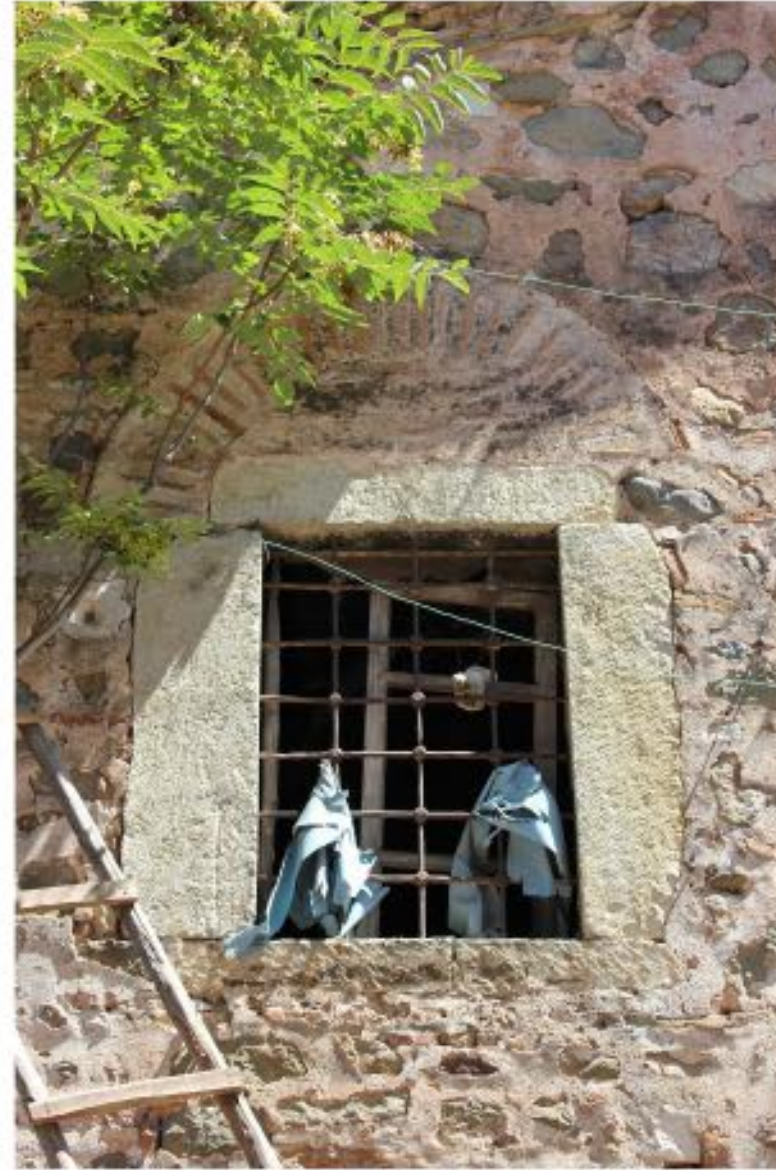
BATI CEPHESİ VE İŞÇİ YATAKHANESİ

BATI CEPHESİ PENCERELERİ

DELİKLİ TUĞLA İLE DOLDURULMUŞ, K8 POZ
NUMARALI ÖZGÜN GALERİ GİRİŞ KAPISI

P19 POZ NUMARALI, TAŞ SÖVELİ, TUĞLA
KEMERLİ, LOKMA PARMAKLIKLİ AHŞAP
PENCERE

P29 POZ NUMARALI, TAŞ SÖVELİ, TUĞLA
KEMERLİ, LOKMA PARMAKLIKLİ AHŞAP
PENCERE

KİLİSE

BATI CEPHESİ

ALATURKA KİREMİT ÖRTÜLÜ BEŞİK ÇATI

KİLİSENİN KUZEYBATISINA EKLENEN İŞÇİ
YATAKHANESİNİN SAC ÖRTÜ ÇATISI

ÇATIDA KISMİ ÇÖKME

ALATURKA KİREMİTLERDE KARARMA, KIRILMA
VE BİTKİLENME

TUĞLA SAÇAK ÖRGÜSÜ ÜZERİNDE TAŞ
KAPLAMA VE ALATURKA KİREMİT

TUĞLA SAÇAK ÜZERİNE HORASAN SIVALI
SAÇAK PROFİLİ

TUĞLA SAÇAK ÜZERİNE HORASAN SIVALI SAÇAK PROFİLİ

TUĞLA SAÇAK ÖRGÜSÜ ÜZERİNDE TAŞ KAPLAMA
VE ALATURKA KİREMİT DETAYI

KİLİSE

ÇATI VE ALINLIK

1) AHŞAP BAĞDADI ÜZERİNE KİREÇ SIVALI ORTA NEF TONOZU

2) KEMER ARALARINDA ELİPS FORMLU İKONALARIN İZLERİ

3) AHŞAP SÜTÜN VE BAĞDADI KEMER ÜZERİNE KİREÇ SIVA

4) AHŞAP SİLMELİ ORTA NEF VE GÜNEYDEKİ KEMER SIRASI

5) AHŞAP BAĞDADI ÜZERİNE KİREÇ SIVALI ORTA NEF TONOZU – ELİPS ŞEKLİNDE MADALYON İZİ

6) BAĞDADI KEMER ÜZERİNE KİREÇ SIVA DETAYI

7) AHŞAP BEŞİK ÇATI ALTINDA KİLİSE YAN NEFLERİNİN EĞRİSEL BAĞDADI TAVAN KONSTRÜKSİYONU DETAYI

8) ÖZGÜN AHŞAP SÜTÜN BAŞLIĞI DETAYI

KİLİSE

TAVAN DETAYLARI

1) DOĞU CEPHESİNDE YIKILAN APSİS YERİNE YAPILAN EKLER

2) MUHTARLIĞIN GÜNEY CEPHESİNDEKİ K21POZ NUMARALI GİRİŞİ

3) Z04 MUHTARLIK İÇ MEKAN

4) Z04 MUHTARLIK İÇ MEKAN

5) Z06 DEPO GİRİŞİ

6) Z06 DEPO İÇ MEKAN

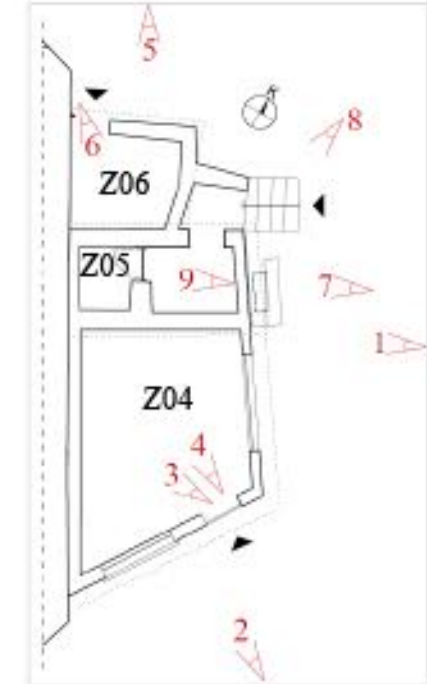
7) MERMER ÇEŞME

8) Z05 HELA GİRİŞİ

9) Z05 HELA

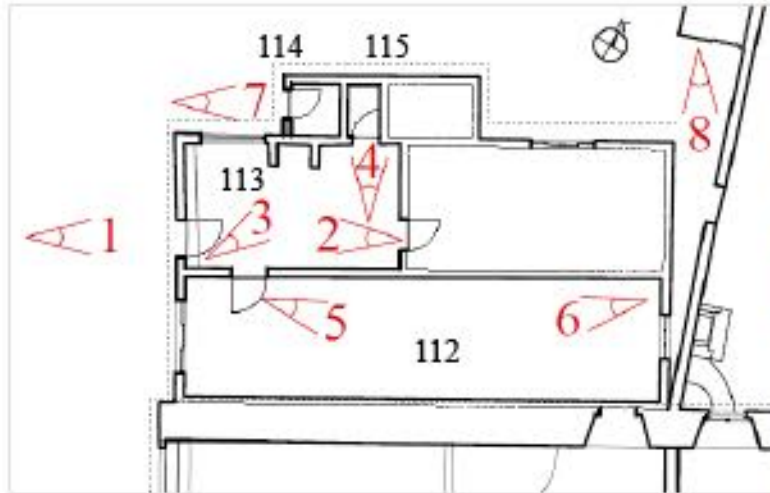
KİLİSE
MUHTARLIK VE HELA

1) İŞÇİ YATAKHANESİ BATI CEPHESİ

2) 113 İŞÇİ YATAKHANESİ – GİRİŞ VE OCAK

3) 113 İŞÇİ YATAKHANESİ'NDE OCAK VE 115 HELA GİRİŞİ

4) 115 HELA

5) 112 İŞÇİ YATAKHANESİ

6) 112 İŞÇİ YATAKHANESİ

7) 114 HELA

8) YAPI İLE İSTİNAT DUVARI ARASINDAKİ BOŞLUK

RÖLÖVE ÇİZİMLERİ

EK-2

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA ADI:
VAZİYET PLANI

KADASTRAL PAFTA

P.01

Meydan

Belediye Caddesi

Gül Sokak

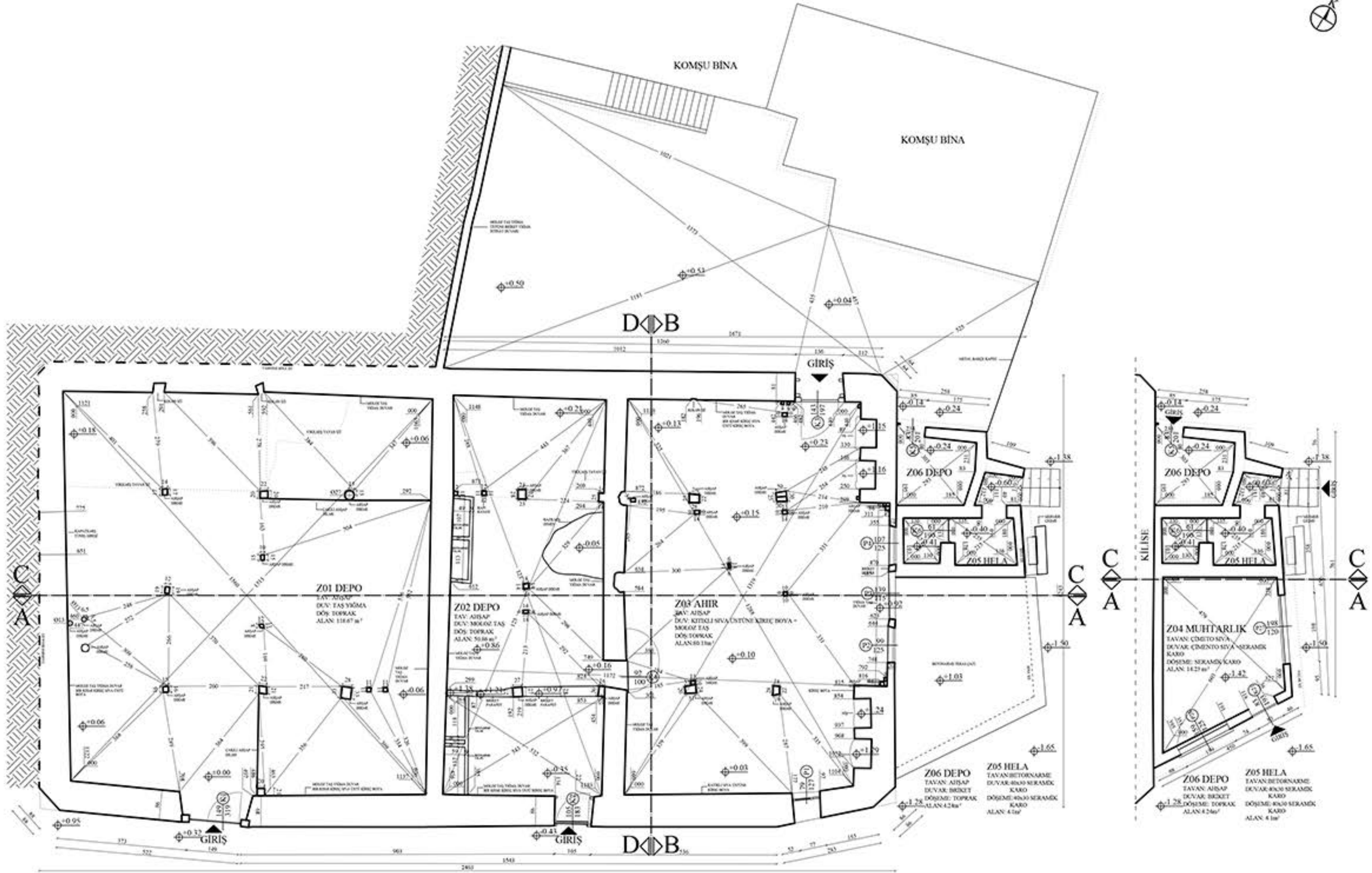

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA ADI:
VAZİYET PLANI

VAZİYET PLANI

ZEMİN KAT PLANI (+1.15 KOTU PLANI)

MUHTARLIK VE HELA PLANI (-0.20 KOTU PLANI)

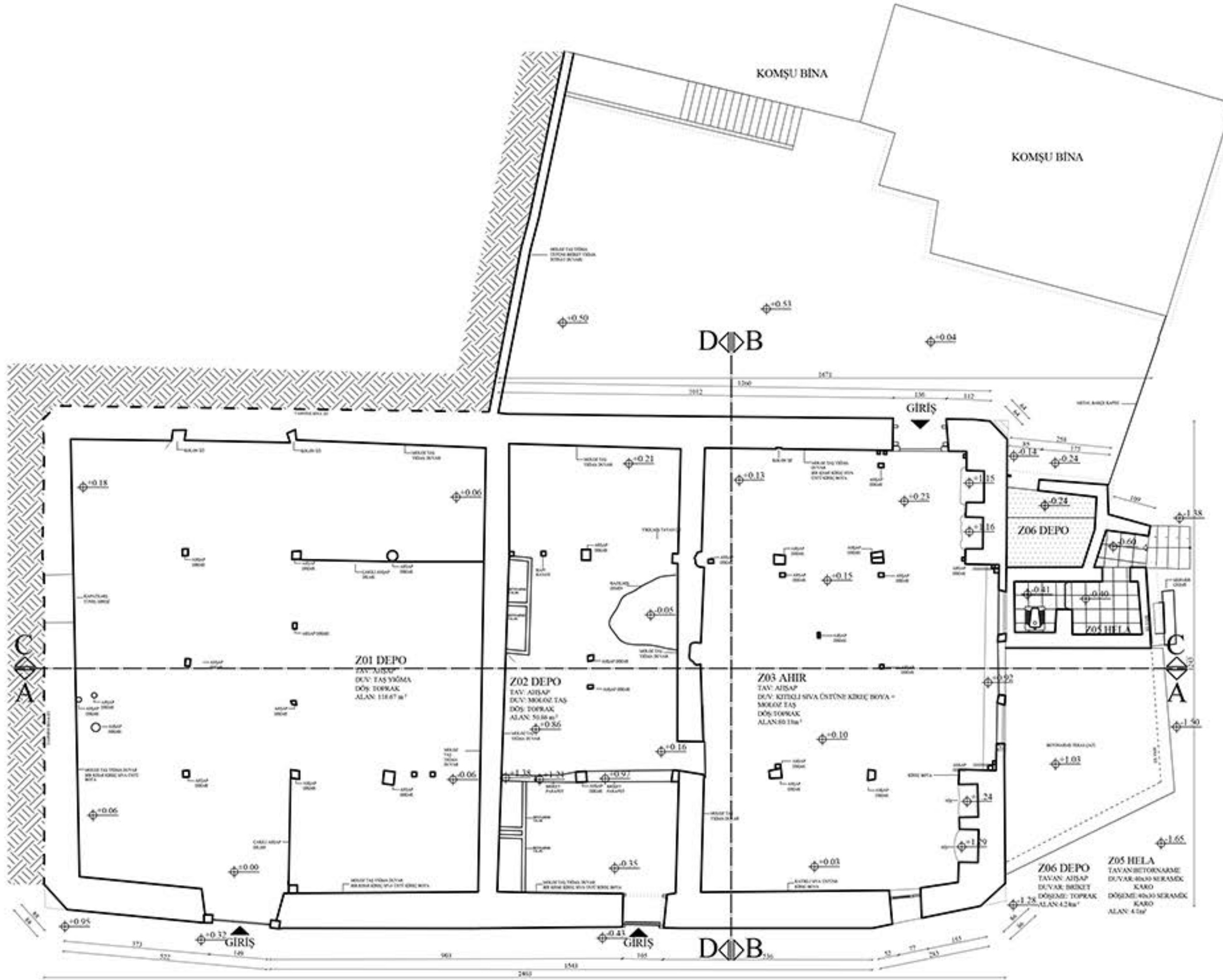
- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
PLANI

ZEMİN KAT DÖŞEME PLANI
(+1.15 KOTU PLANI)

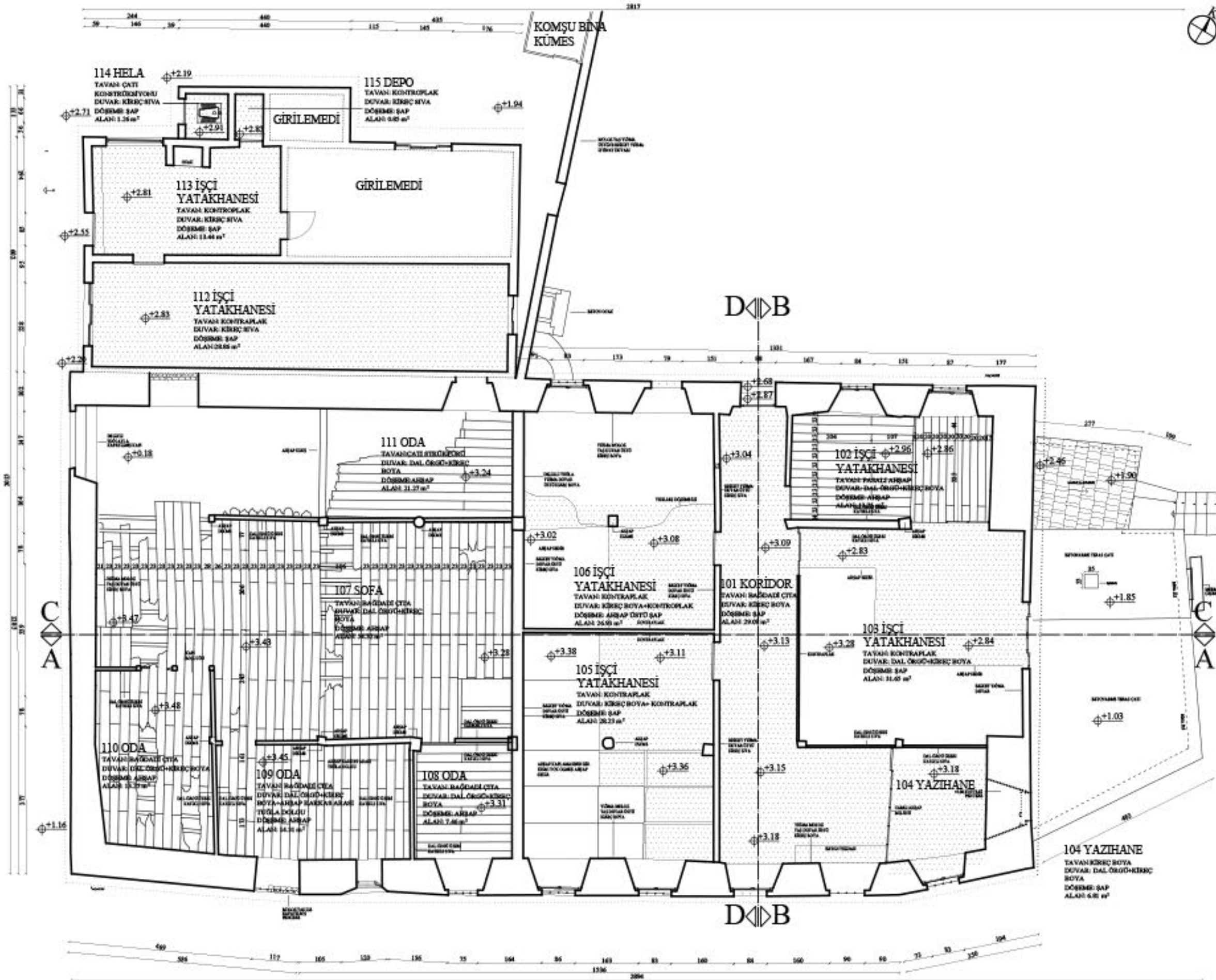
MUHTARLIK VE HELA DÖŞEME PLANI
(-0.20 KOTU PLANI)

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
DÖŞEME PLANI

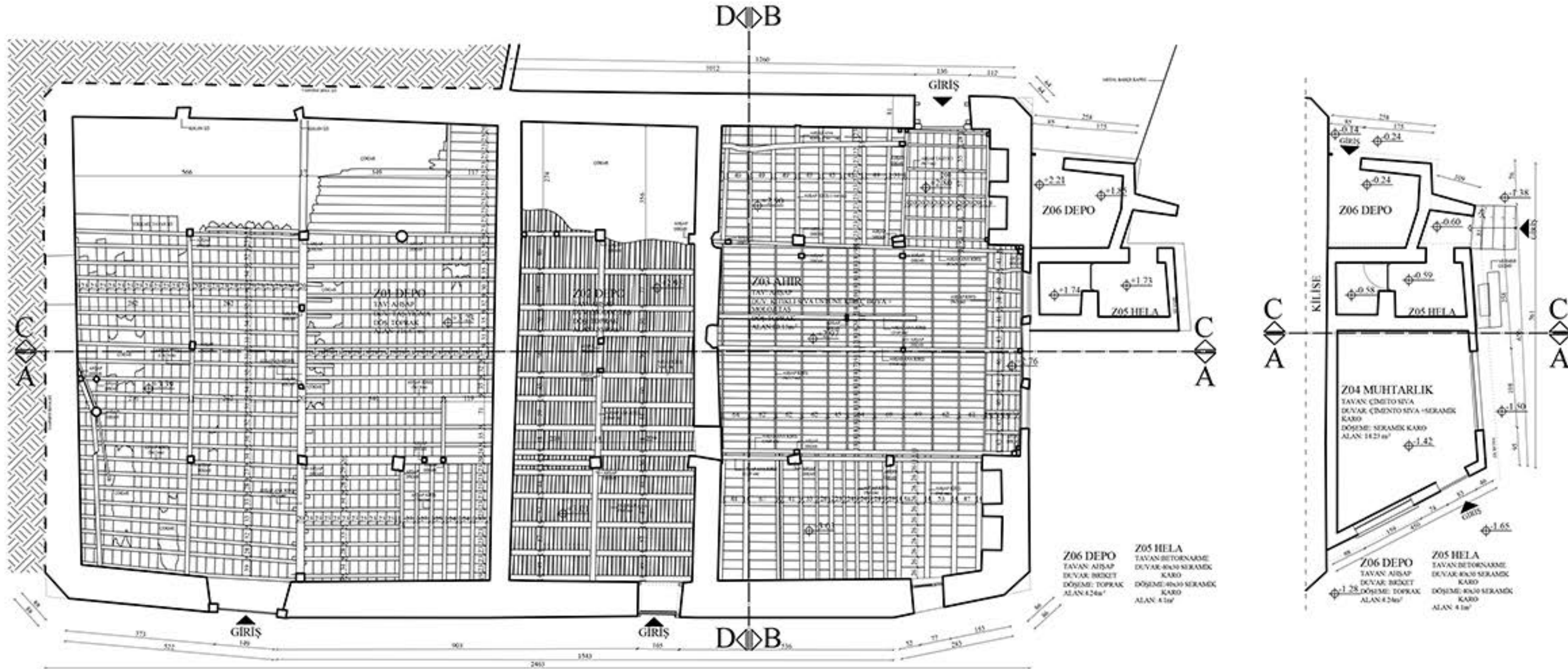
■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1. KAT DÖŞEME PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.07

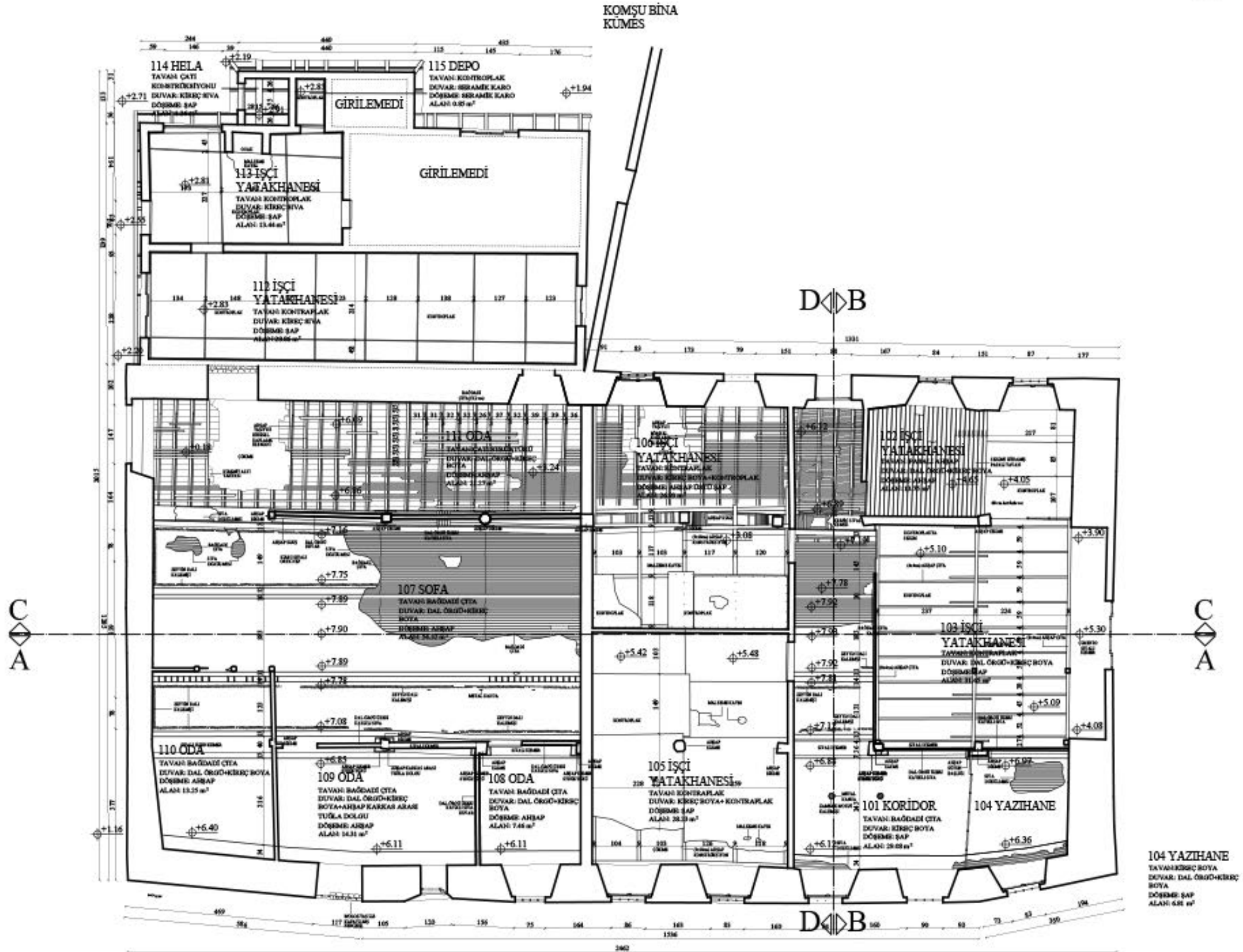

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
TAVAN PLANI

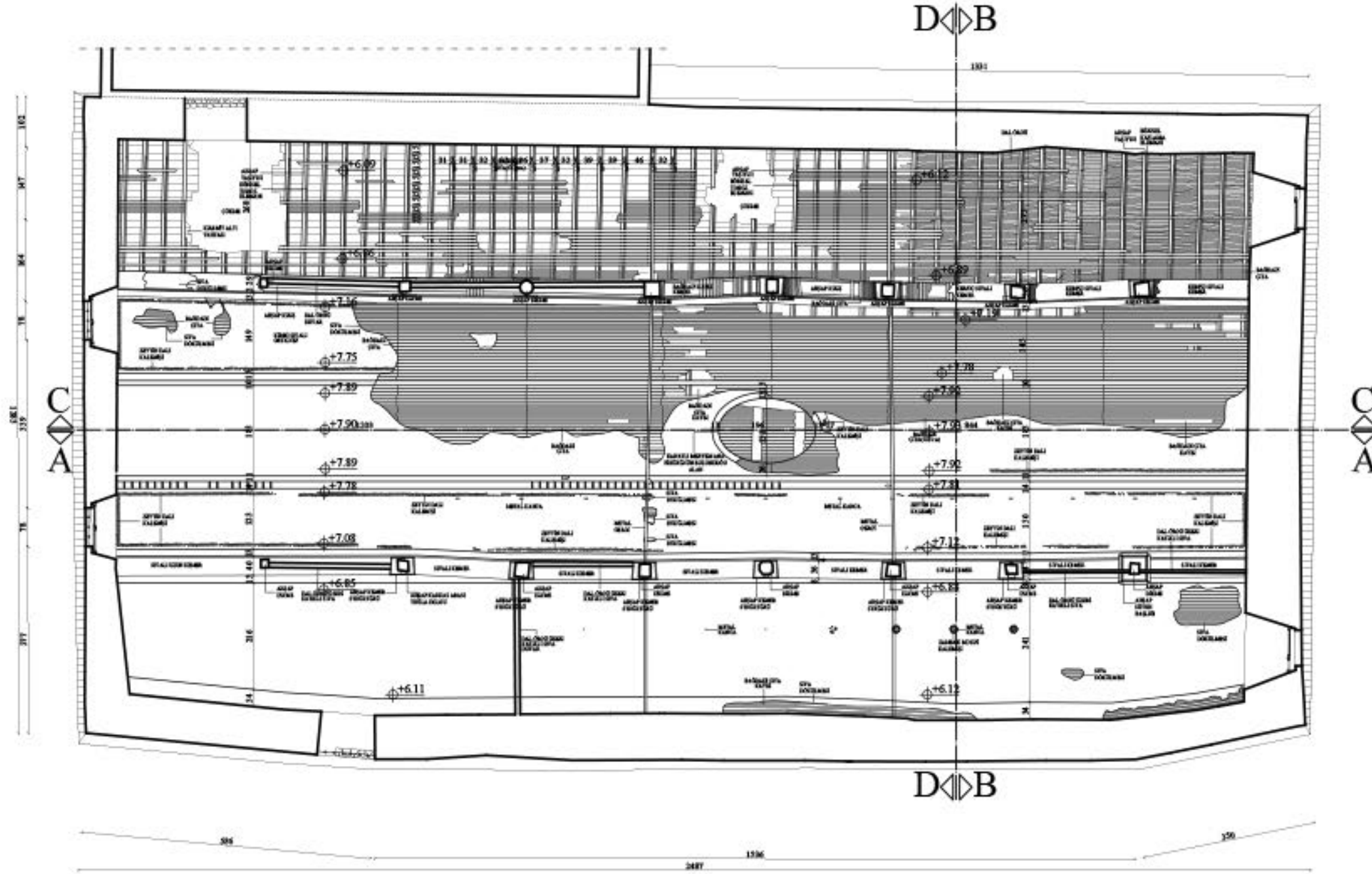
■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1. KAT TAVAN PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.09

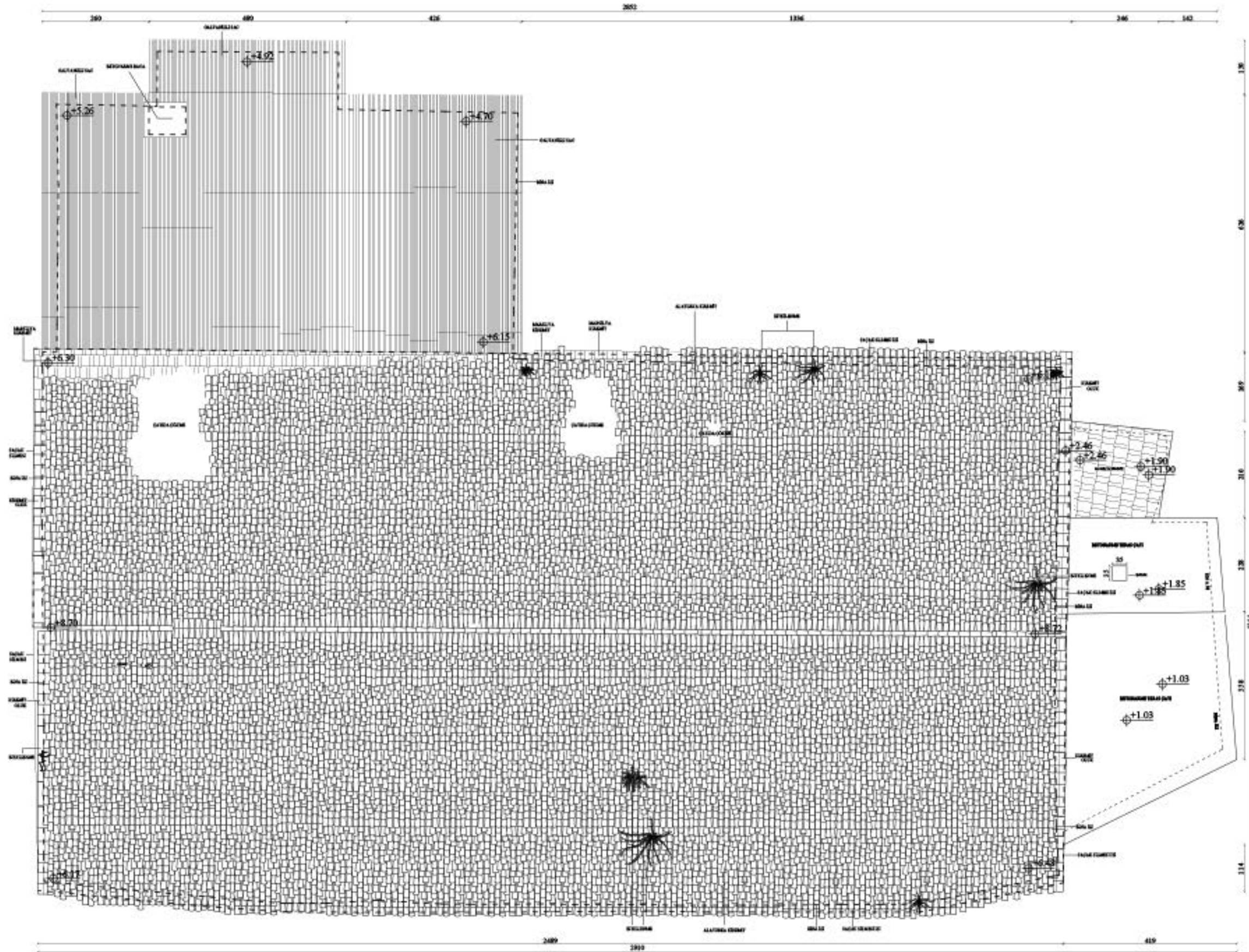

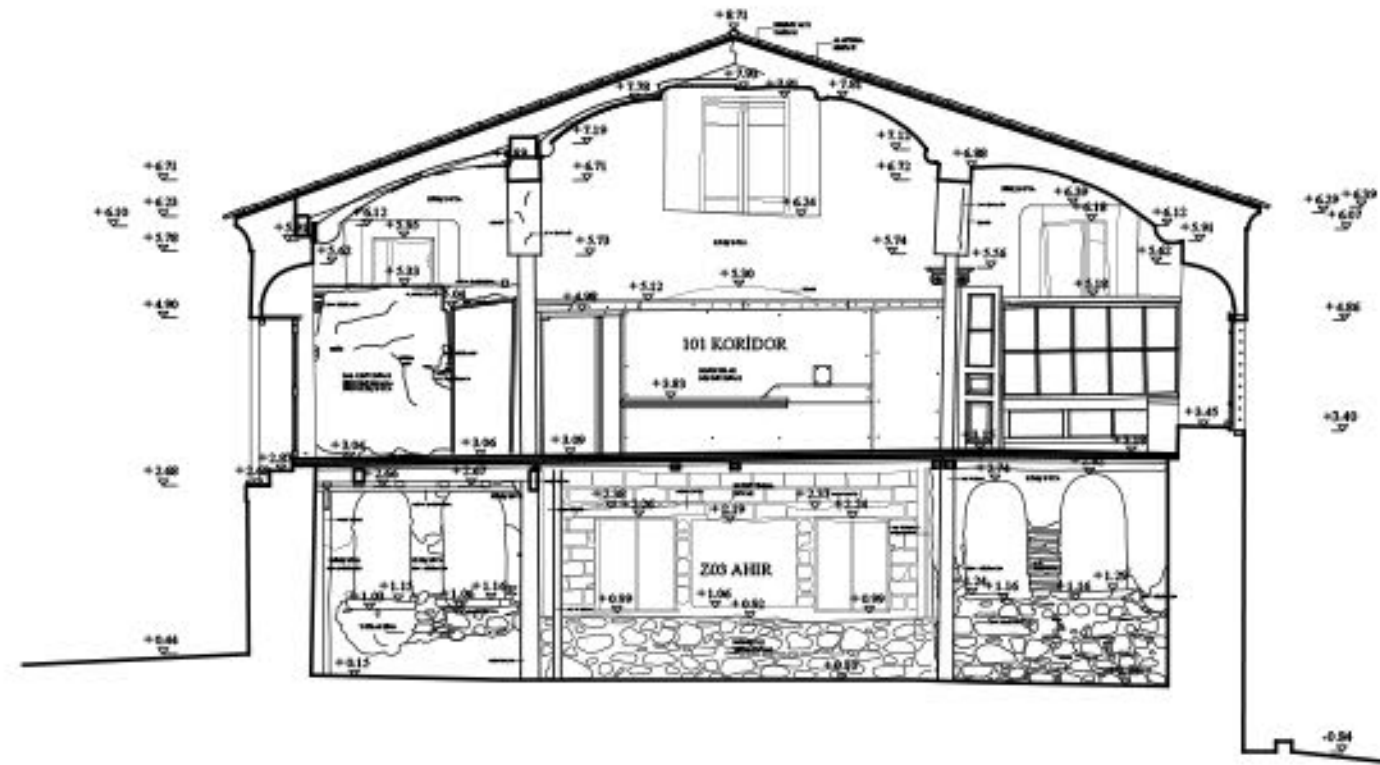
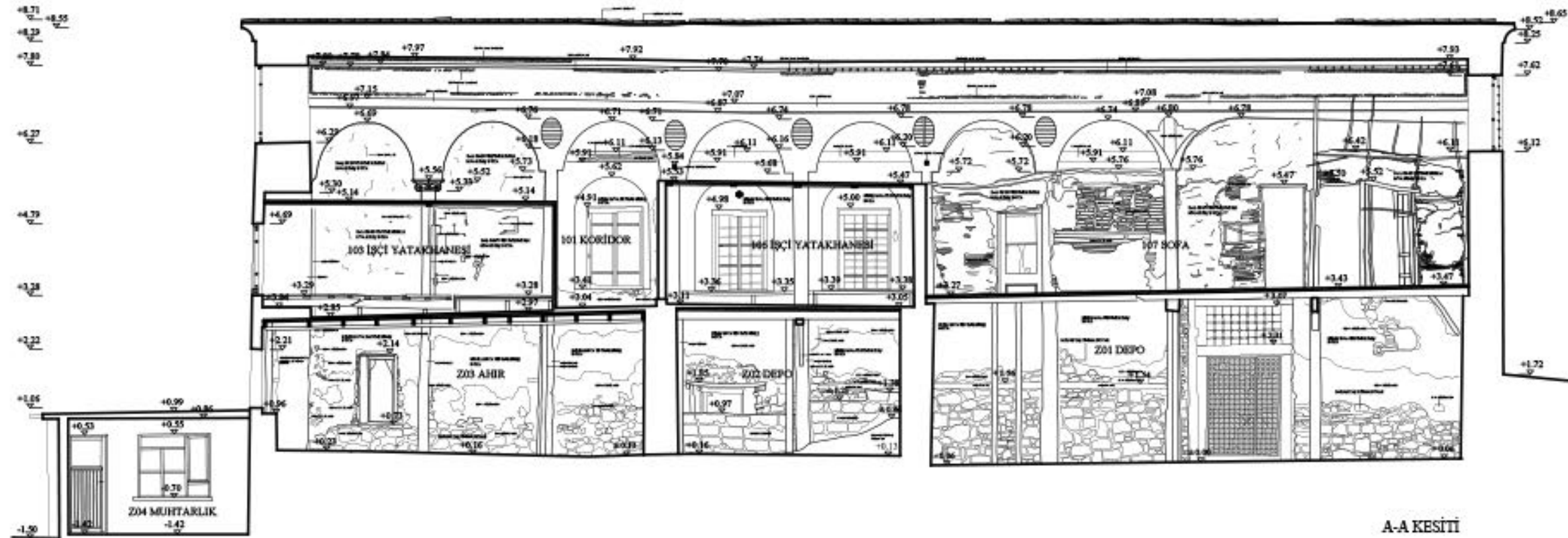
- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

NEFLER TAVAN PLANI
(+5.60 KOTU PLANI)

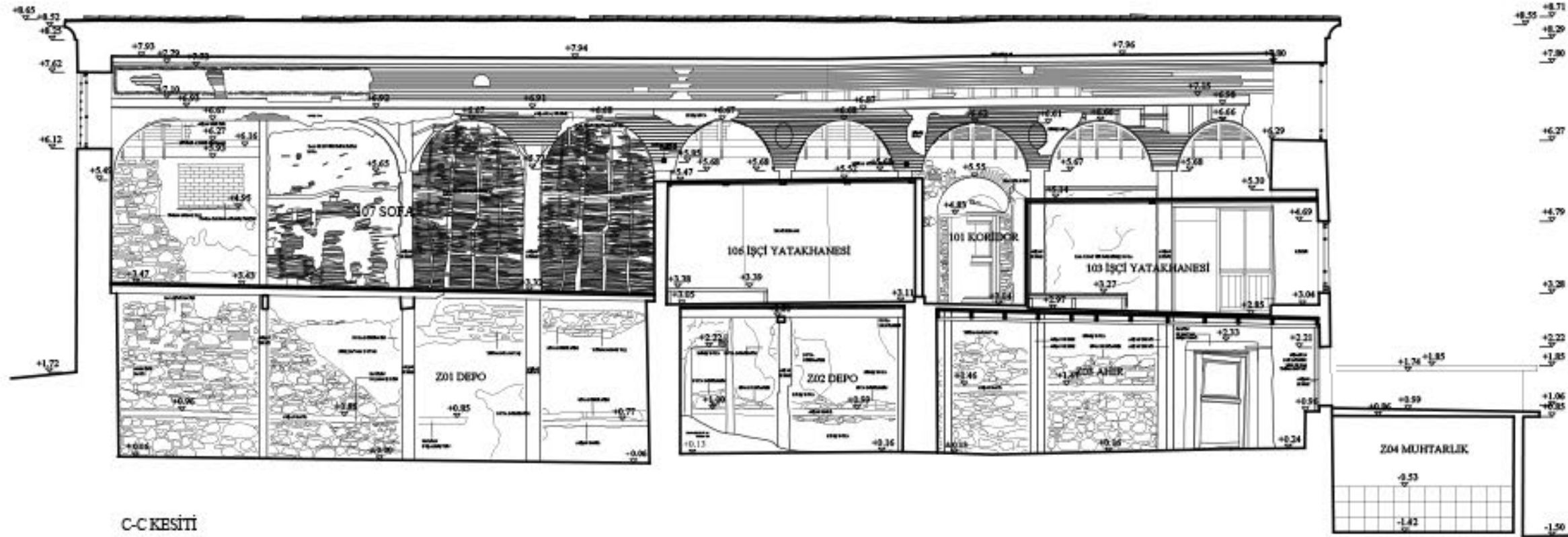

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

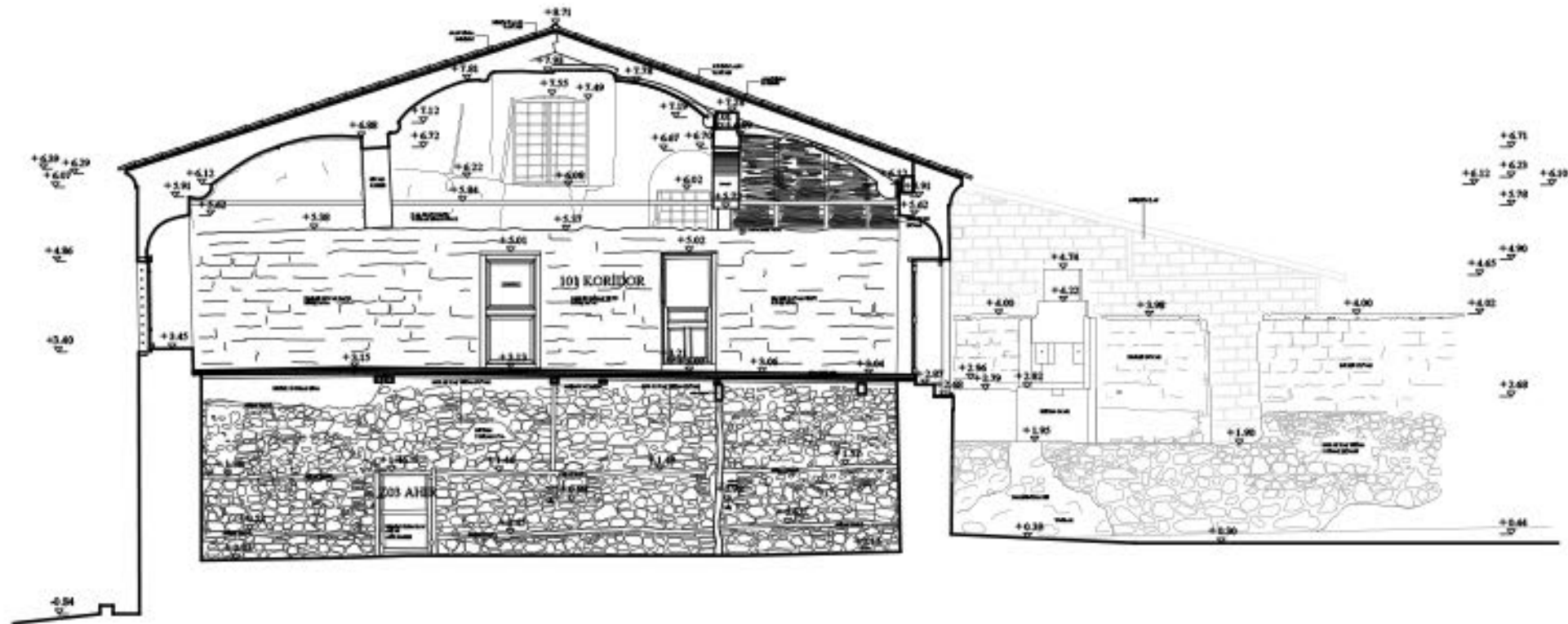
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
KESİTLER

A-A VE B-B KESİTLERİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

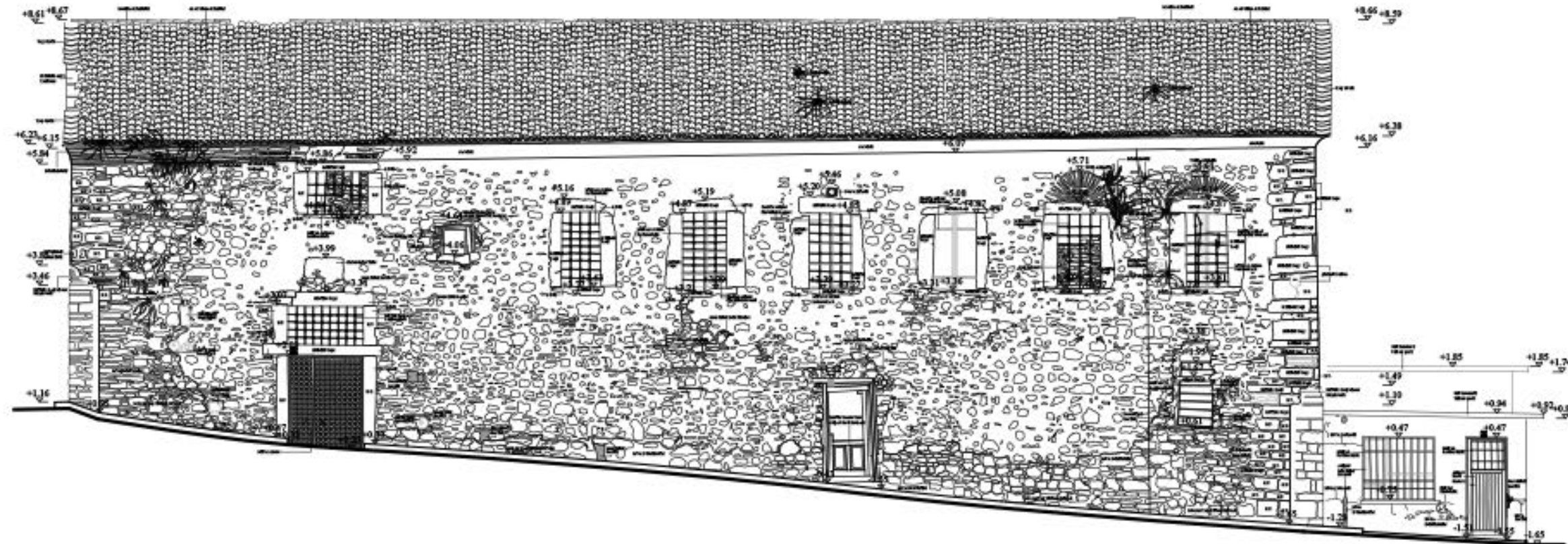
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
KESİTLER

C-C VE D-D KESİTLERİ

KUZEY CEPHESİ

GÜNEY CEPHESİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

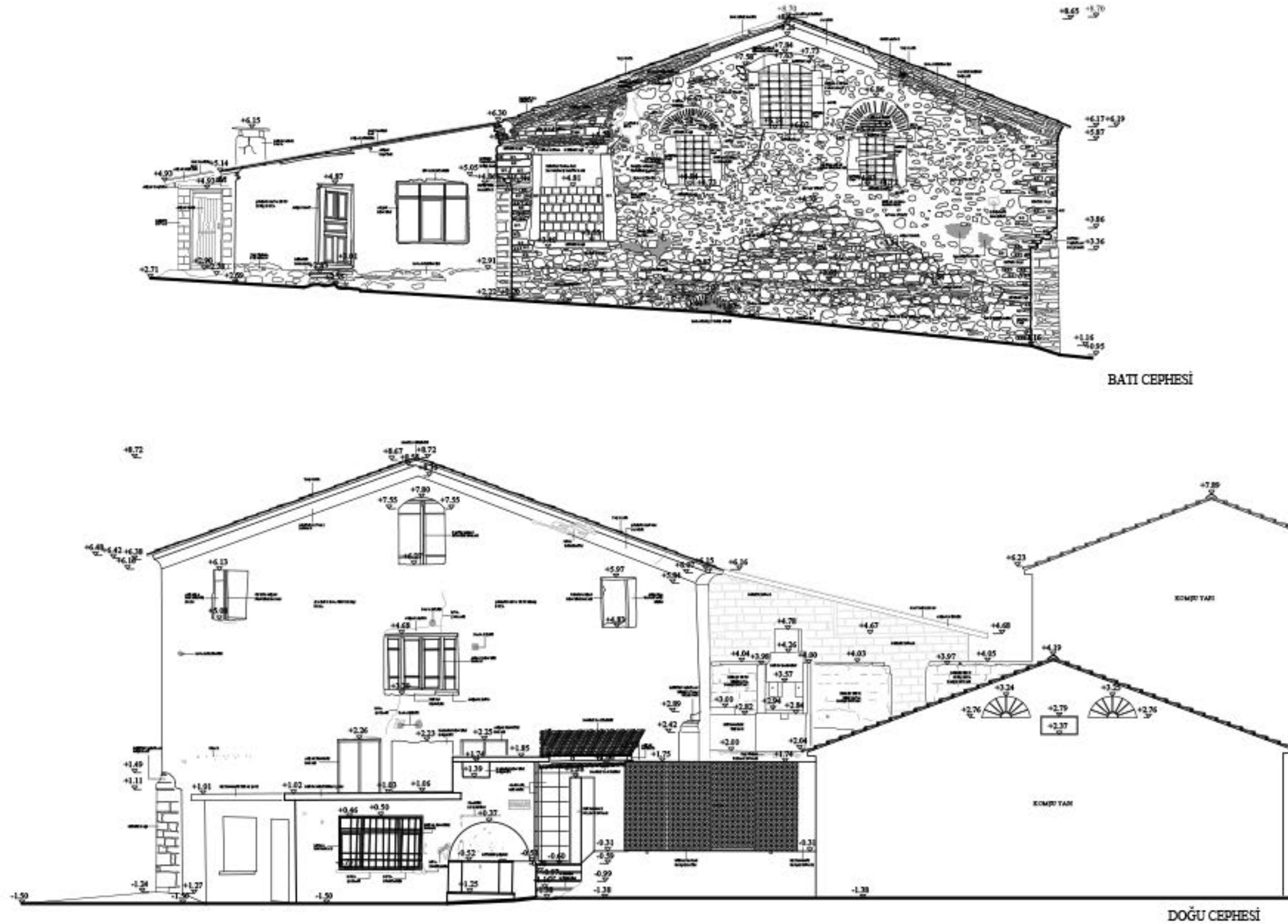

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
CEPHELER

KUZEY VE GÜNEY
CEPHELERİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

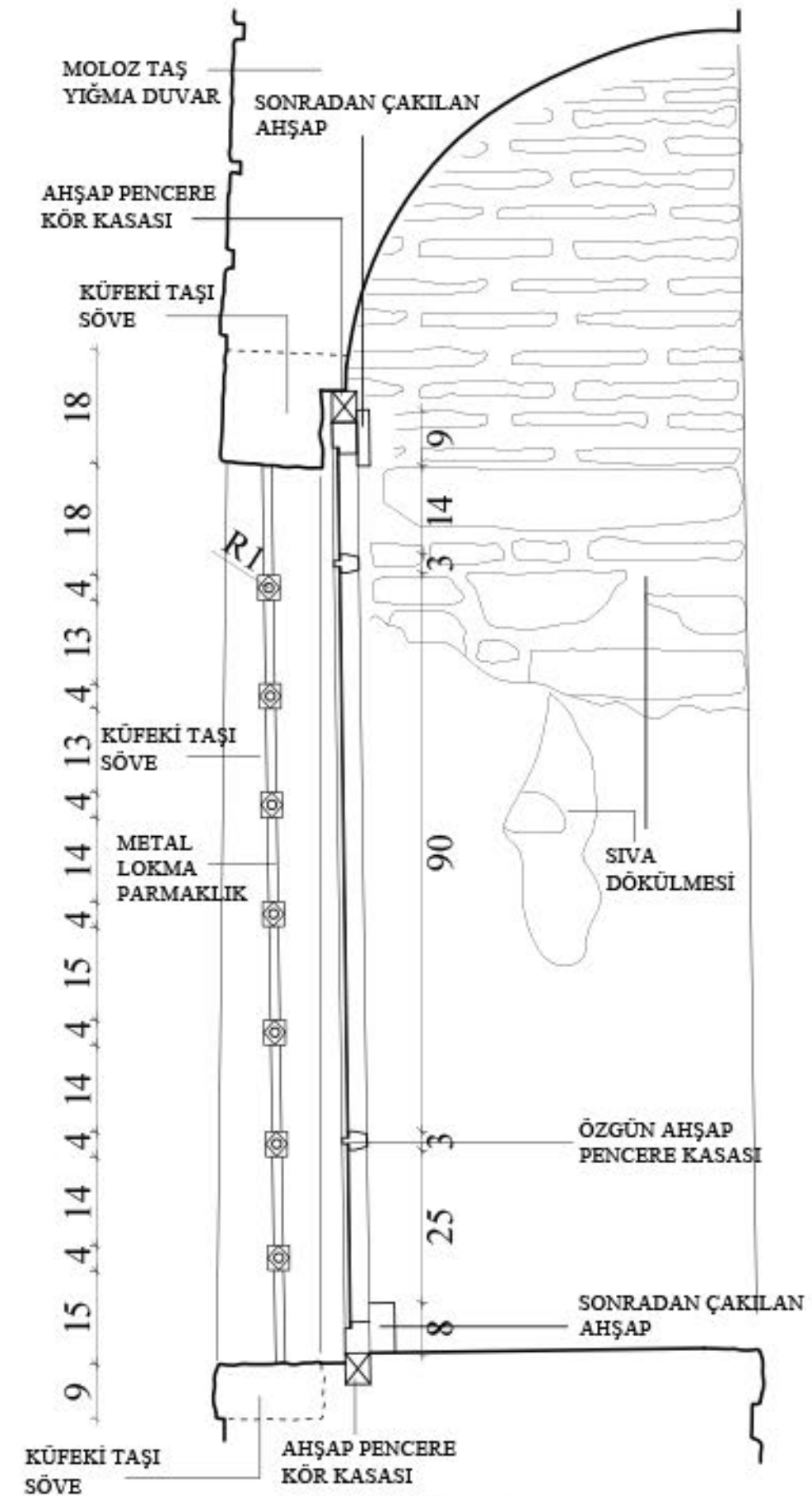
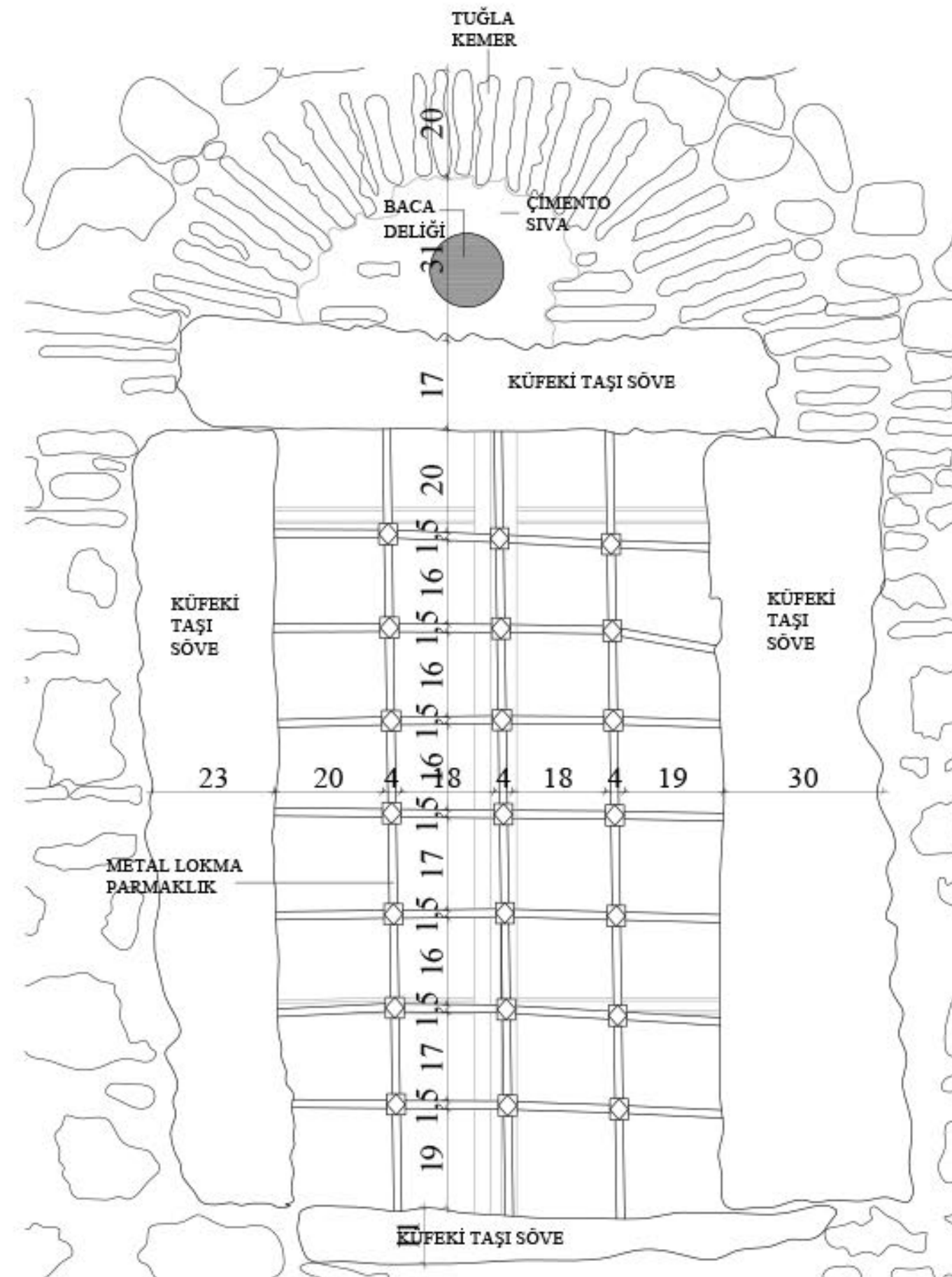

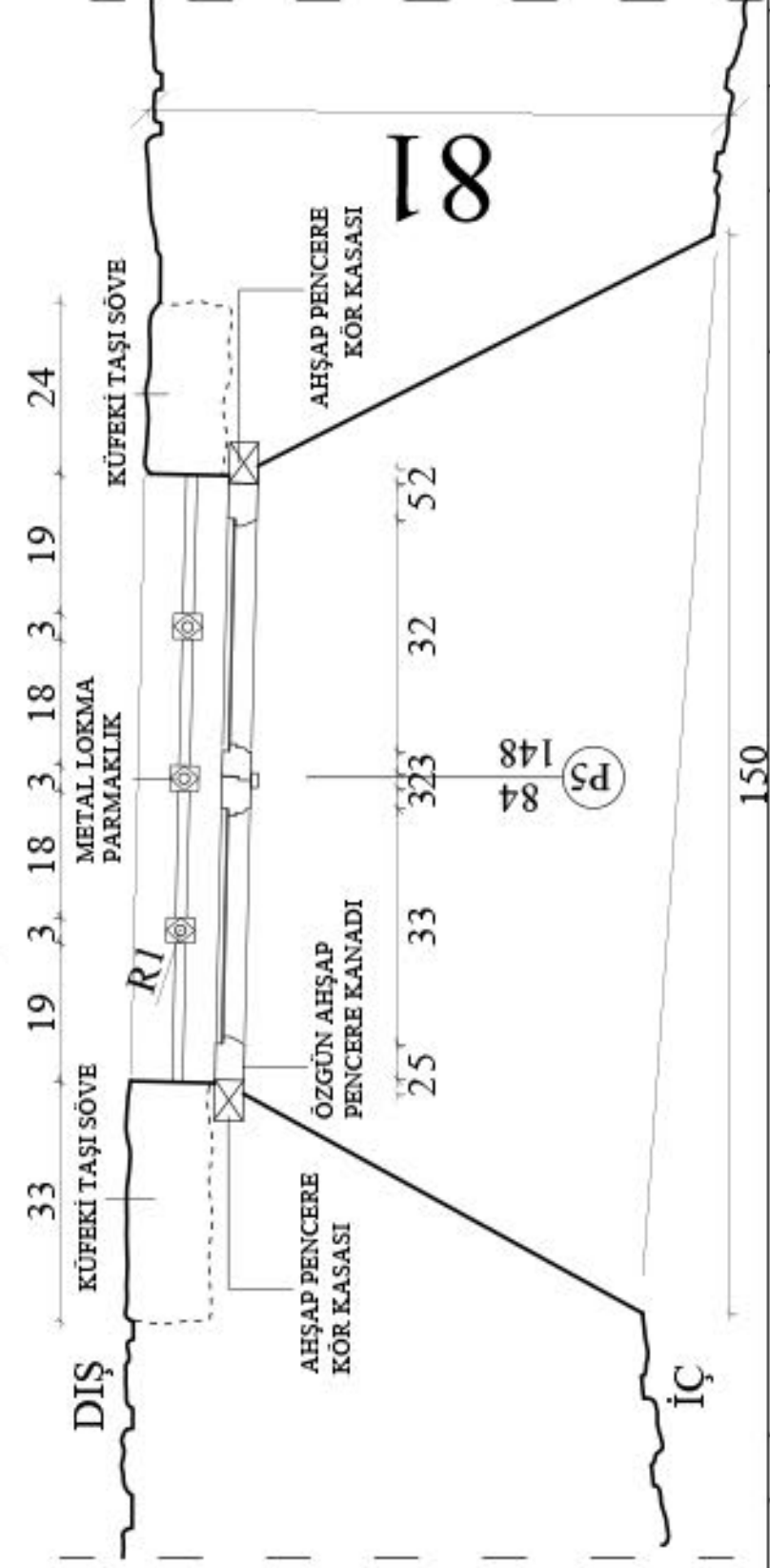
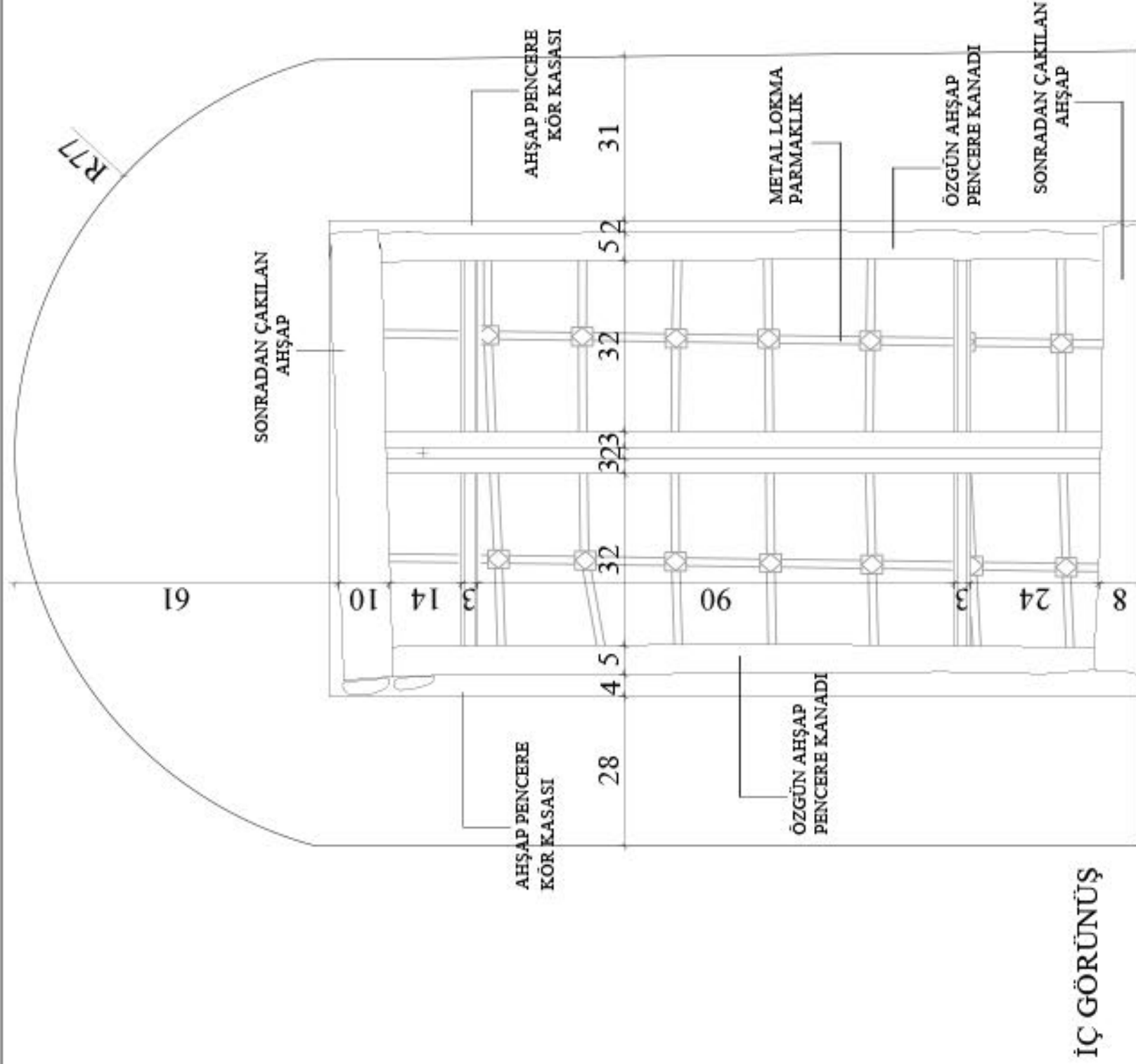
- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

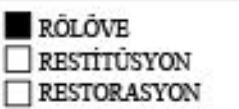
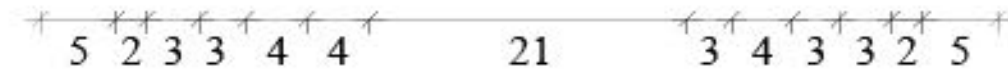
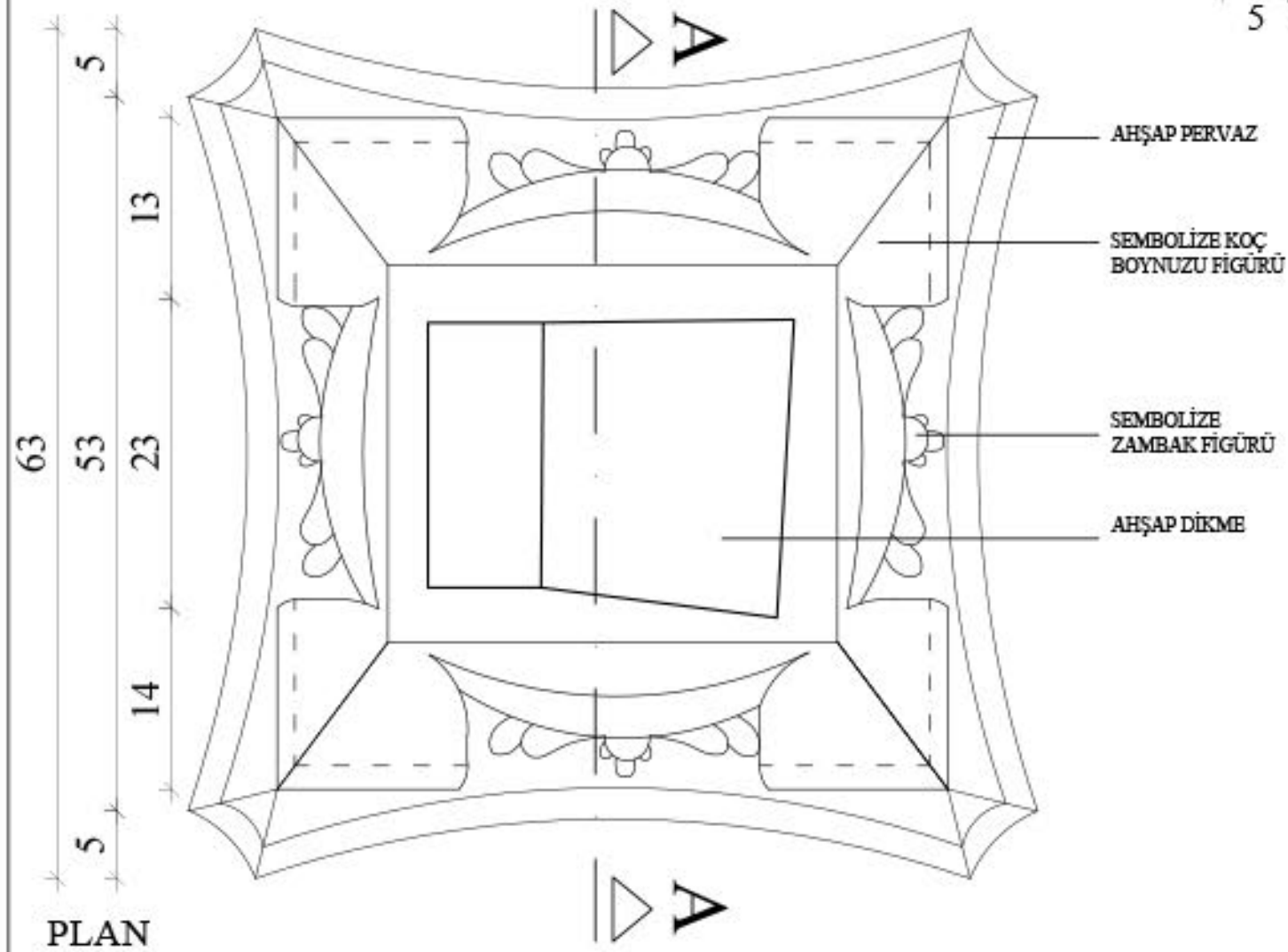
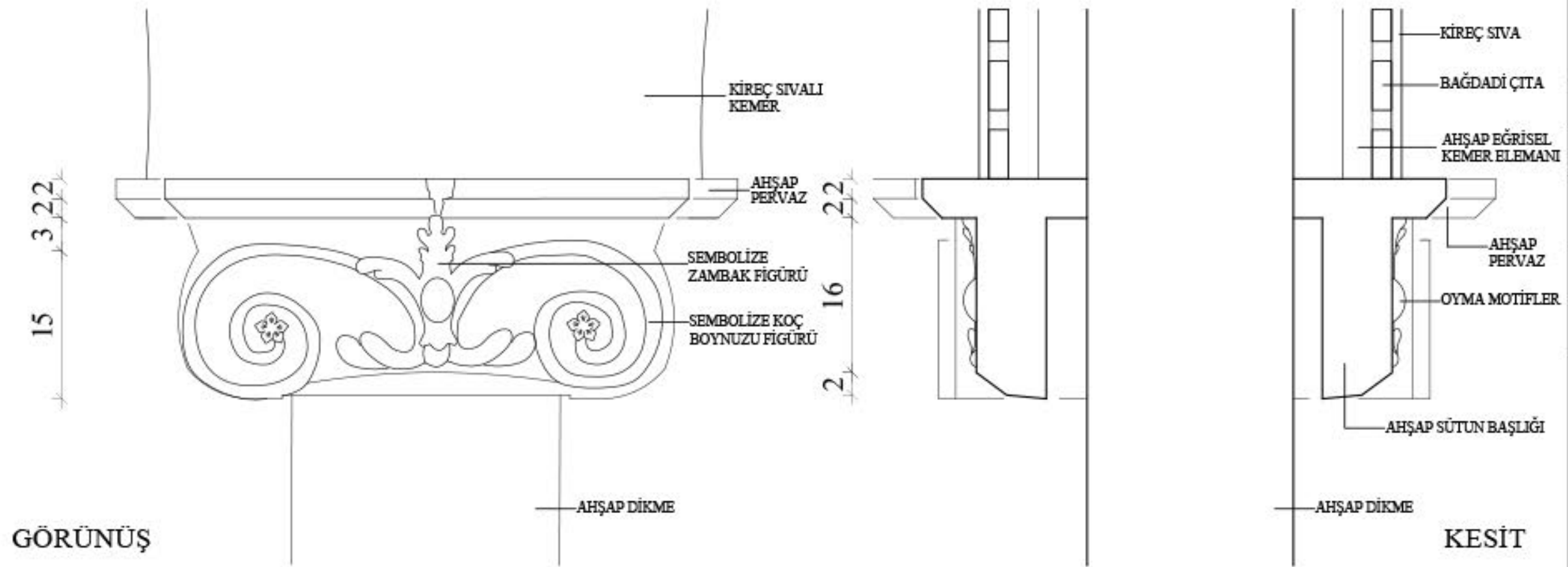
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
CEPHELER

BATI VE DOĞU CEPHESİ

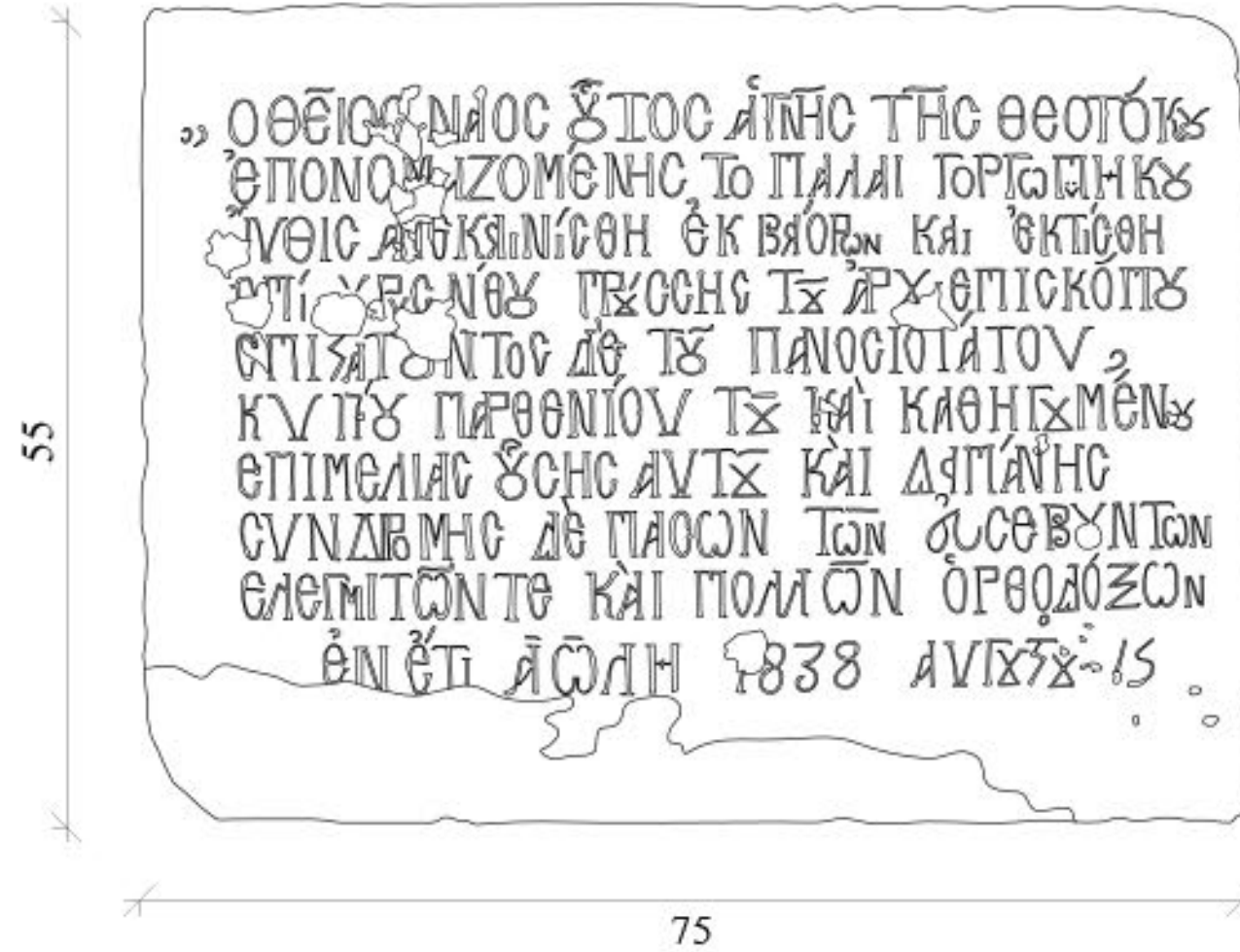

ÖLÇEK:1/5

PAFTA ADI:
PLANLAR

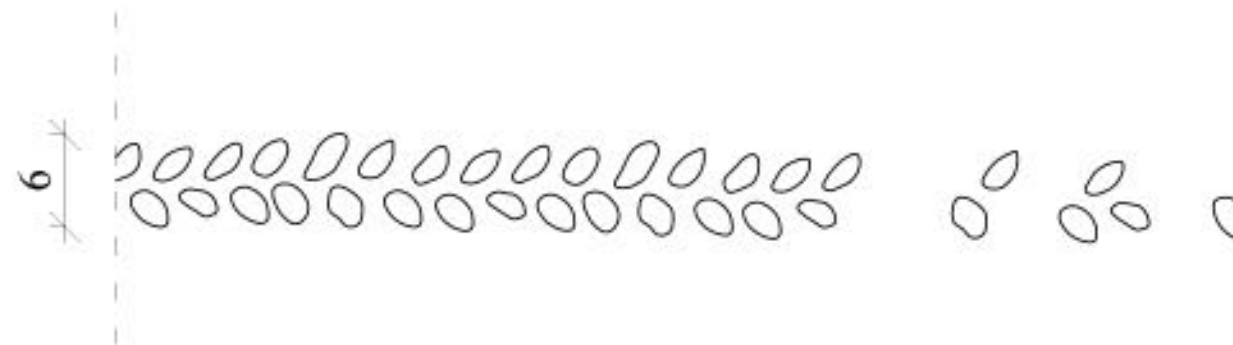
SÜTUN BAŞLIĞI DETAYI	
----------------------	--

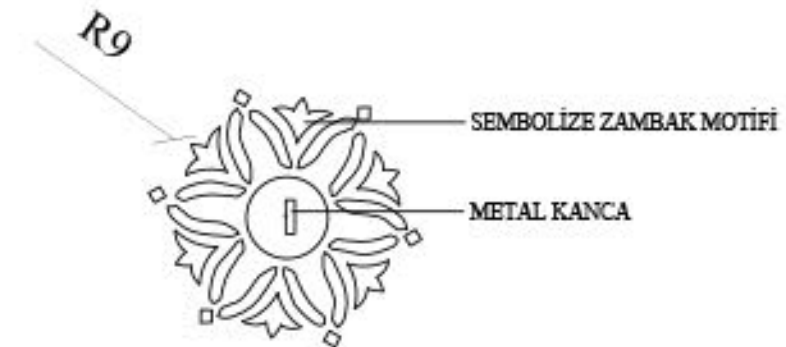
KİTABE DETAYI

GREK HARFLERİ VE LATİN HARFLERİYLE OKUNUŞU

- (1) Ο ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΩΣ ΑΓΝΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ [O THIOS NAOS UTOS AGNIS THEOTOKU]
- (2) ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΤΟ ΠΑΛΑΙ ΓΟΡΓΩΠΕΙΚΟΥ [EPONOMAZOMENIS TO PALE GORGOPAIKOU]
- (3) ΑΥΘΙΣ ΑΝΑΚΑΙΝΗΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΤΙΣΘΗ [AFTHIS ANAKENISTHI EK VATHRON KE EKTISTHI]
- (4) ΕΠΙ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΠΡΟΥΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ [EPI HRISANTHU PRUSIS TU ARHIEPISKOPU]
- (5) ΕΠΙΣΤΑΤΟΥΝΤΟΣ ΔΕ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΟ(ΛΟΓΙΩ)ΤΑΤΟΥ [EPISTATUNTOS TU PANOSIOLOGIOTATU]
- (6) ΚΥΡΙΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ [KIRIU PATHENIU KE KATHIGUMENU]
- (7) ΕΠΙΜΕΛΙΑΣ ΟΥΣΗΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ [EPIMELIAS USIS AFTU KE DAPANIS]
- (8) ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΔΕ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΟΥΝΤΩΝ [SINDROMIS DE PASON TON EVSEVUNTON]
- (9) ΕΛΕΓΜΕΙΤΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΟΛΛΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ [ELEGMITON TE KE POLON OTHODOXON]
- (10) ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΩΛΗ 1838 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 15 [EN ETI 1838 AVGUSTU 15].

STAMPA ZEYTİNDALİ KALEMİŞİ DETAYI

STAMPA ZAMBAK MOTİFİ
ROZET DETAYI

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/5

PAFTA ADI:
PLANLAR

KİTABE VE KALEMİŞİ
DETAYLARI 1/5

T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

501412016
BENGİSU ÖZKILAVUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM KÖPRÜLÜ
BAĞBANCİ

GEMİLİK KURŞUNLU
BAŞMELEKLER
(H. TAXIARCHO) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ
2017

MALZEME ANALİZİ

EK-3

- ALATURKA KİREMİT
- MARSİLYA KİREMİT
- BETONARME
- TOPRAK
- GALVANİZLİ SAC
- MERMER
- KİLİT TAŞI
- SERAMİK KARO

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

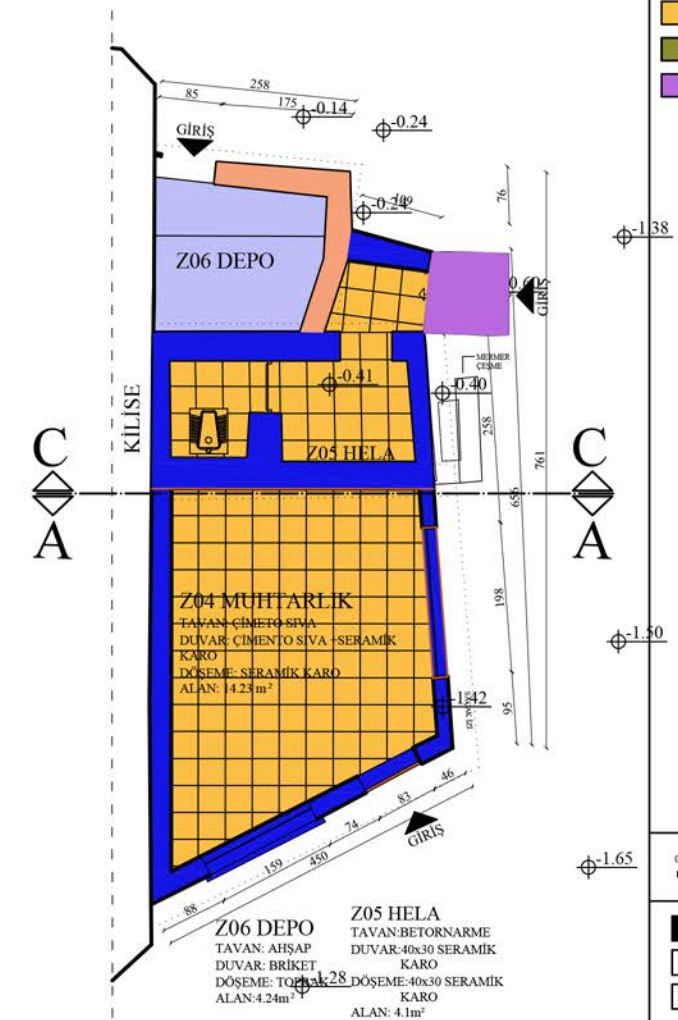
VAZİYET PLANI

P.01

ZEMİN KAT DÖŞEME PLANI
(+1.15 KOTU PLANI)

MUHTARLIK VE HELA DÖŞEME PLANI
 (-0.20 KOTU PLANI)

- MARSİLYA KİREMİT
- MOLOZ TAŞ YIĞMA DUVAR
- KÜFEKİ TAŞI
- KİREÇ BOYA
- DAL ÖRGÜ
- BRİKET YIĞMA DUVAR
- KONTRPLAK
- AHŞAP
- METAL
- BETONARME
- ŞAP
- SERAMİK KARO
- MERMER
- DELİKLİ TUĞLA

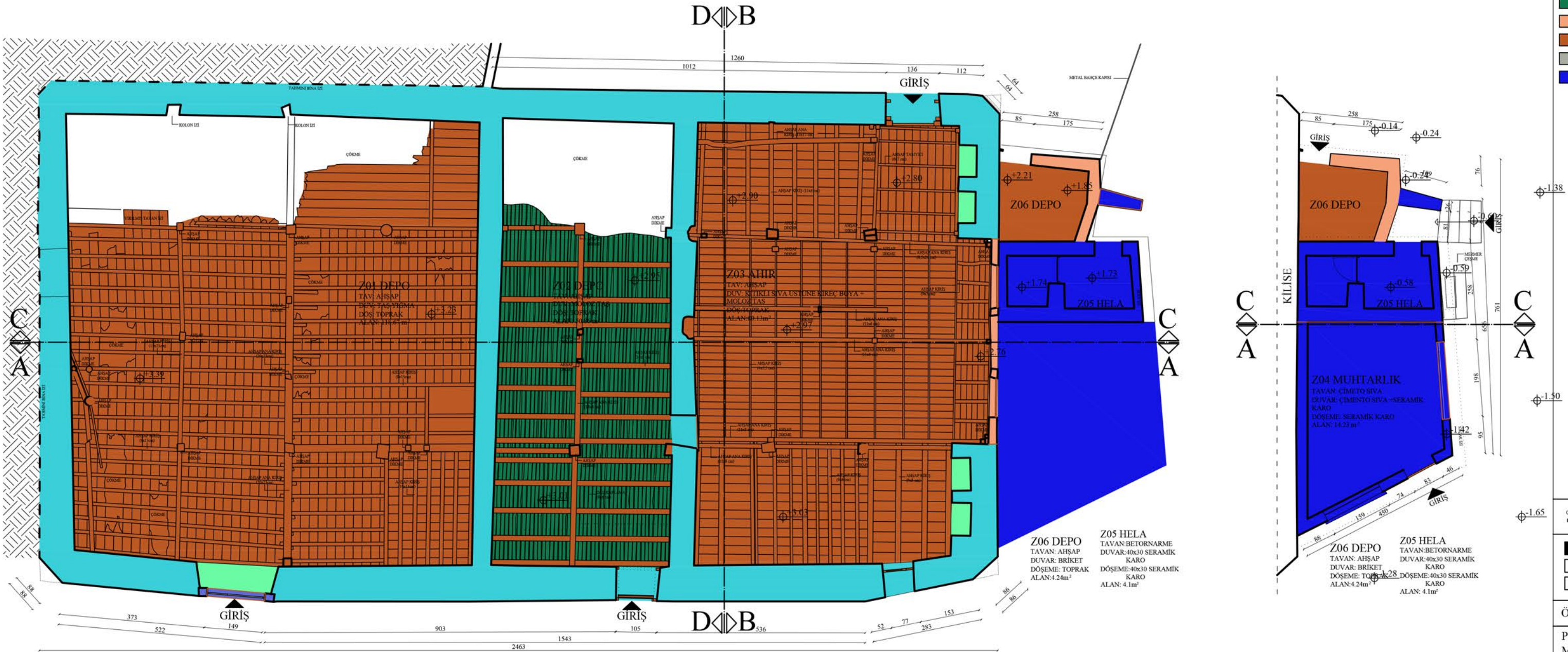
- ☒ RÖLÖVE
☐ RESTITÜSYON
☐ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI: MALZEME ANALİZİ

1. KAT PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

- MOLOZ TAŞ YIĞMA DUVAR
- KÜFEKİ TAŞI
- KİREÇ BOYA
- DAL ÖRGÜ
- BRİKET YIĞMA DUVAR
- AHŞAP
- METAL
- BETONARME

- RÖLÖVE
- RESTITÜSYON
- RESTORASYON

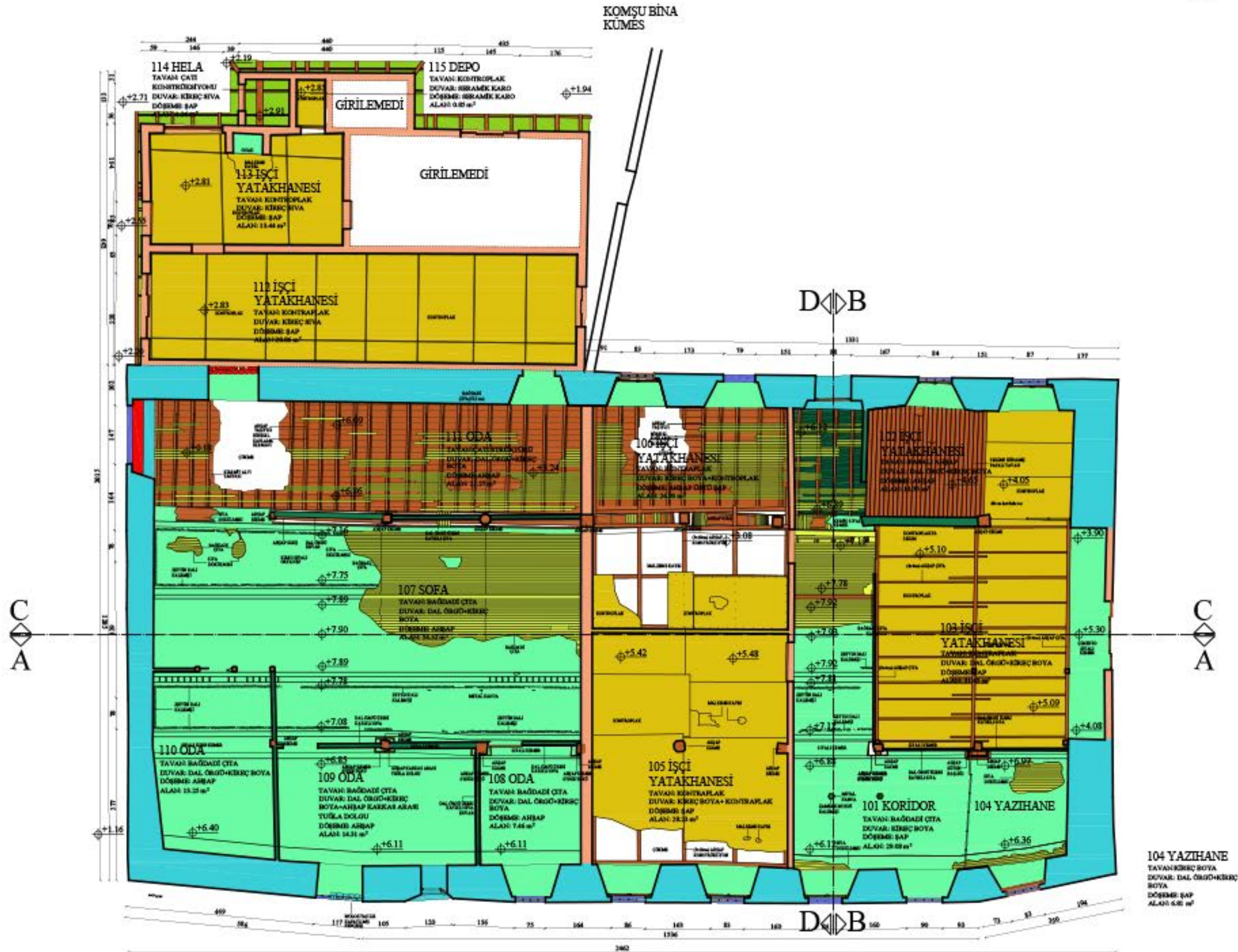
ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
TAVAN PLANI

P.04

- MOLOZ TAŞ YIĞMA DUVAR
- KÜFEKİ TAŞI
- KİREÇ BOYA
- BAĞDADI ÇİTA
- DAL ÖRGÜ
- BRIKET YIĞMA DUVAR
- KONTROLPLAK
- AHŞAP
- METAL
- GALVANİZLİ SAC
- DELİKLİ TUĞLA

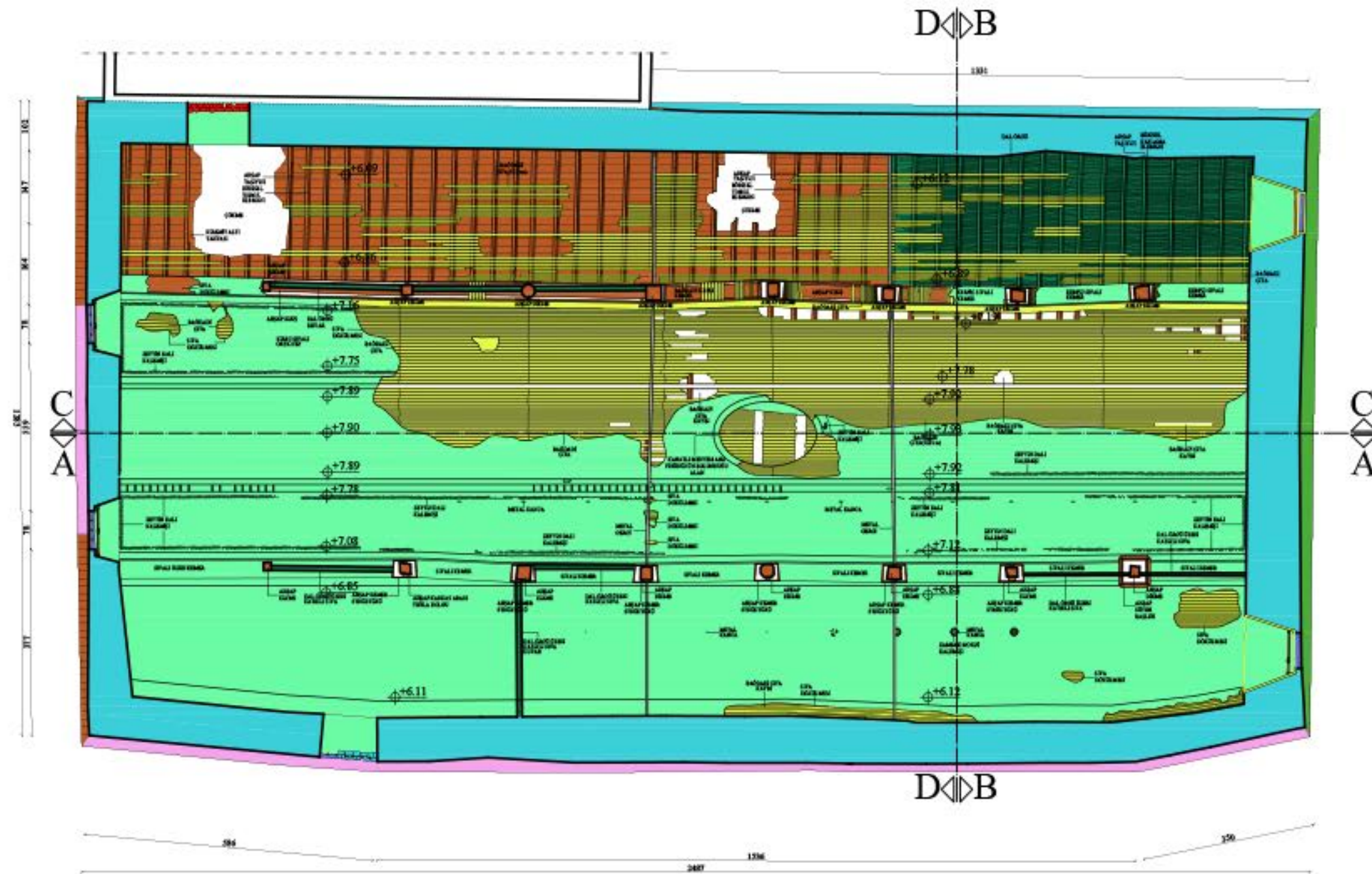
104 YAZIHANE
TAVAN: KİREÇ BOYA
DUVAR: DAL ÖRGÜ-KİREÇ BOYA
DÖŞEME: SAK
ALAN: 6.32 m²

- ROLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

1. KAT TAVAN PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

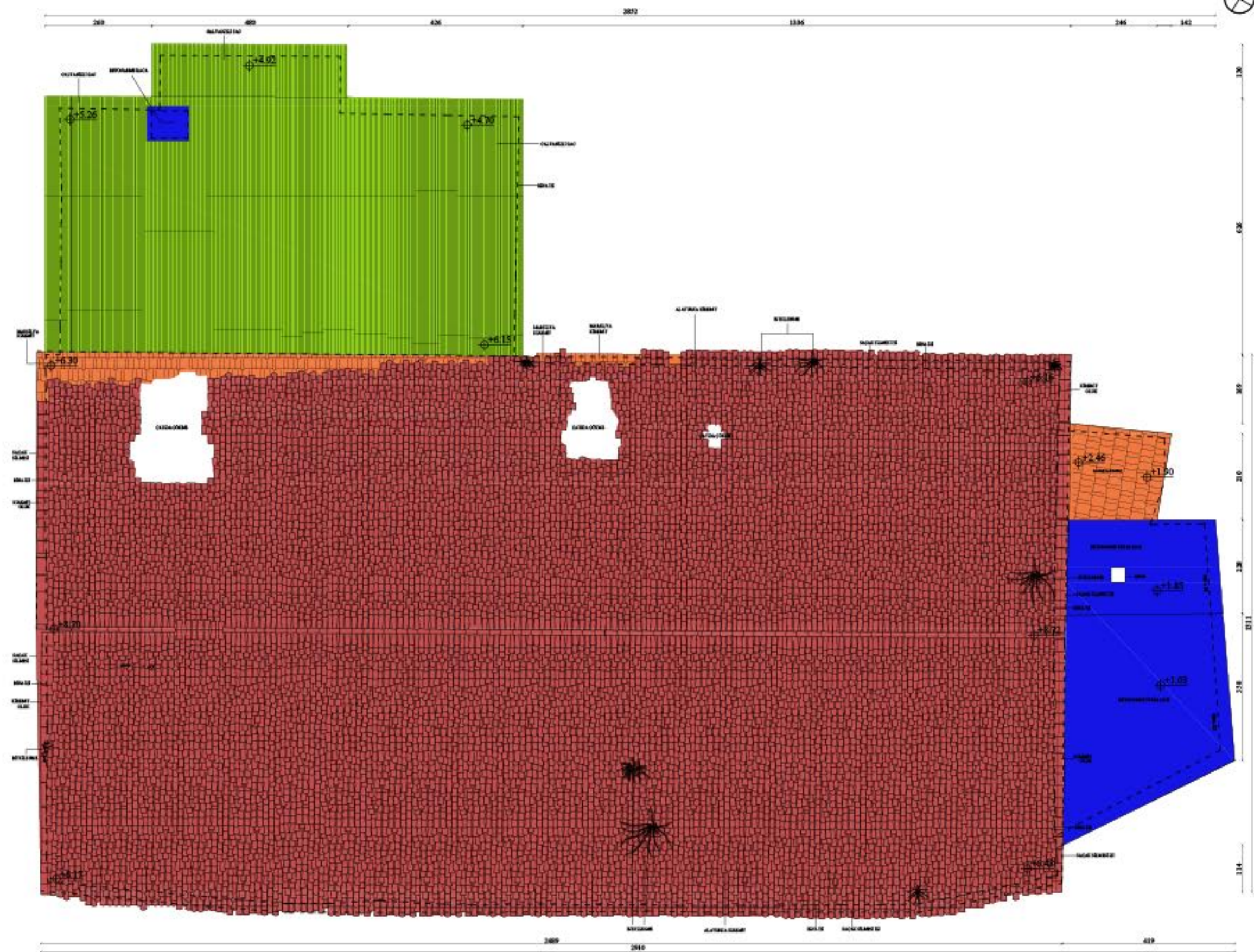

☒ RÖLÖVE
☐ RESTITÜSYON
☐ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

NEFLER TAVAN PLANI
(+5.60 KOTU PLANI)

- ALATURKA KİREMİT
- MARSİLYA KİREMİT
- BETONARME
- GALVANİZLİ SAC

☒ RÖLÖVE
☐ RESTİTÜSYON
☐ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

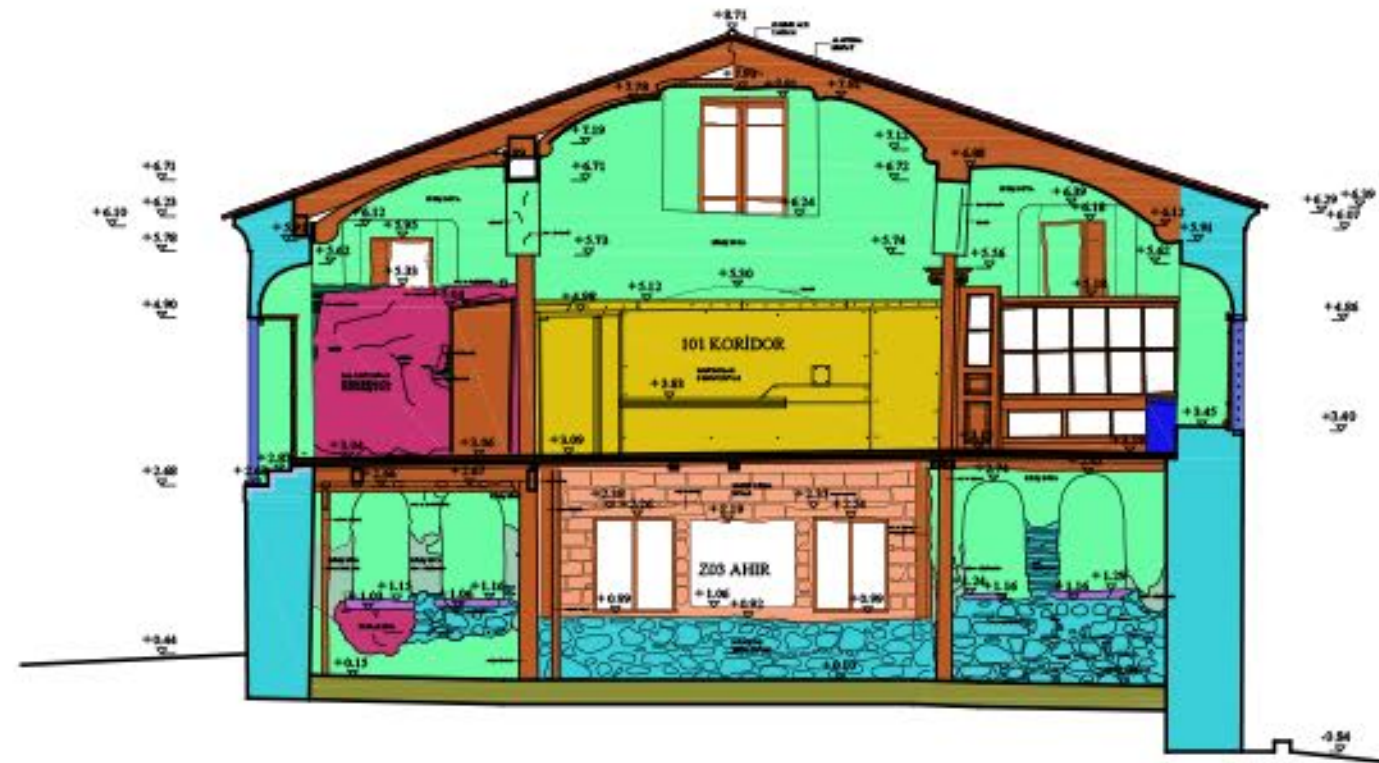
PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

ÇATI PLANI

- ALATURKA KİREMİT
- MOLOZ TAŞ YIĞMA DUVAR
- KÜFEKİ TAŞI
- KİREÇ BOYA
- BAĞDADI ÇİTA
- KITIKLI TOPRAK SIVA
- DAL ÖRGÜ
- BRIKET YIĞMA DUVAR
- KONTRPLAK
- AHŞAP
- METAL
- BETONARME
- ŞAP
- TOPRAK
- ÇİMENTO SIVA
- HARMAN TUĞLA
- MERMER
- KİREÇ SIVA

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

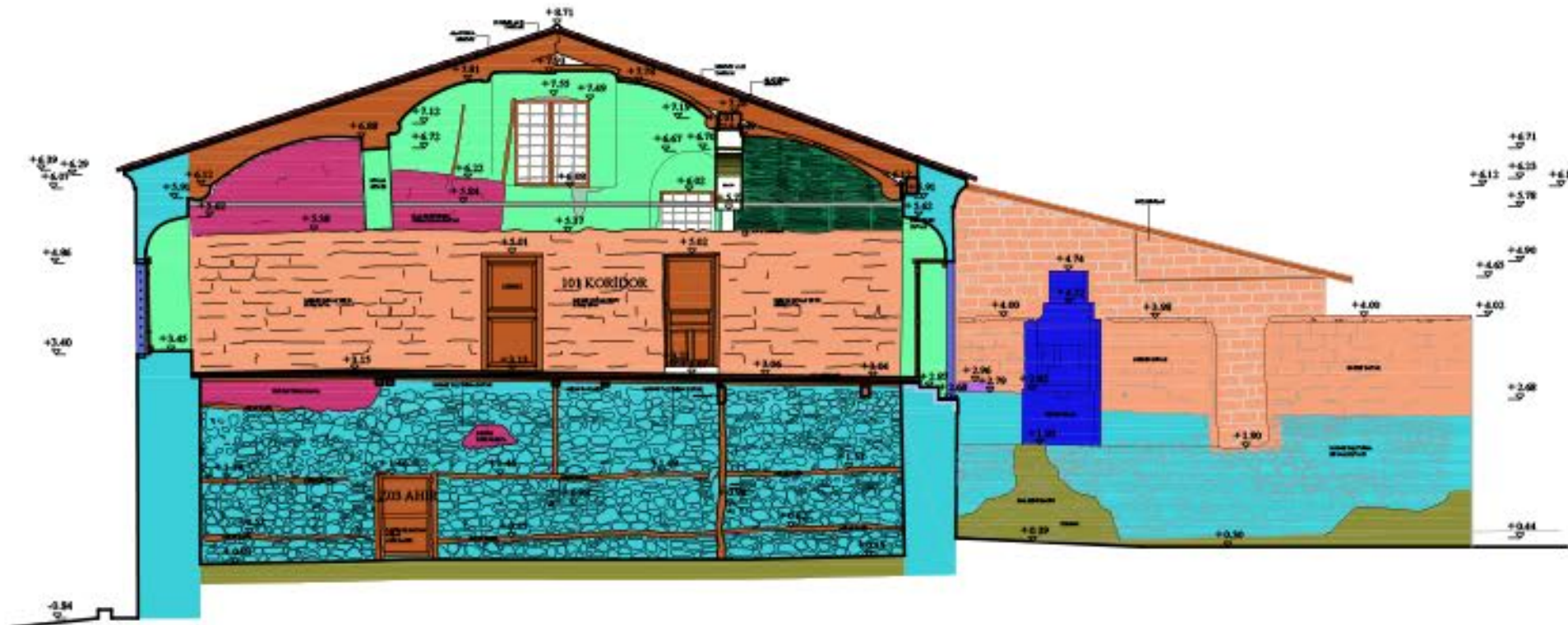
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

A-A VE B-B KESİTLERİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

C-C VE D-D KESİTLERİ

- ALATURKA KİREMİT
- MARSİLYA KİREMİT
- MOLOZ TAŞ YIĞMA DUVAR
- HORASAN SIVA
- KÜFEKİ TAŞI
- BRIKET YIĞMA DUVAR
- AHŞAP
- METAL
- BETONARME
- TOPRAK
- GALVANİZLİ SAC
- ÇİMENTO SIVA
- HARMAN TUĞLA
- DELİKLİ TUĞLA

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MALZEME ANALİZİ

KUZEY VE GÜNEY
CEPHESİ

T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

501412016
BENGİSU ÖZKILAVUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM KÖPRÜLÜ
BAĞBANCİ

GEMLİK KURŞUNLU
BAŞMELEKLER
(H. TAXIARCHO) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ
2017

HASAR ANALİZİ

EK-4

- BİTKİLENME
- ÇÖKME
- KİREMİTTE KARARMA
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM

- RÖLÖVE
- RESTITÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

VAZİYET PLANI

- MALZEME KAYBI
- TAŞTA KIRILMA
- METALDE EĞİLME
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM

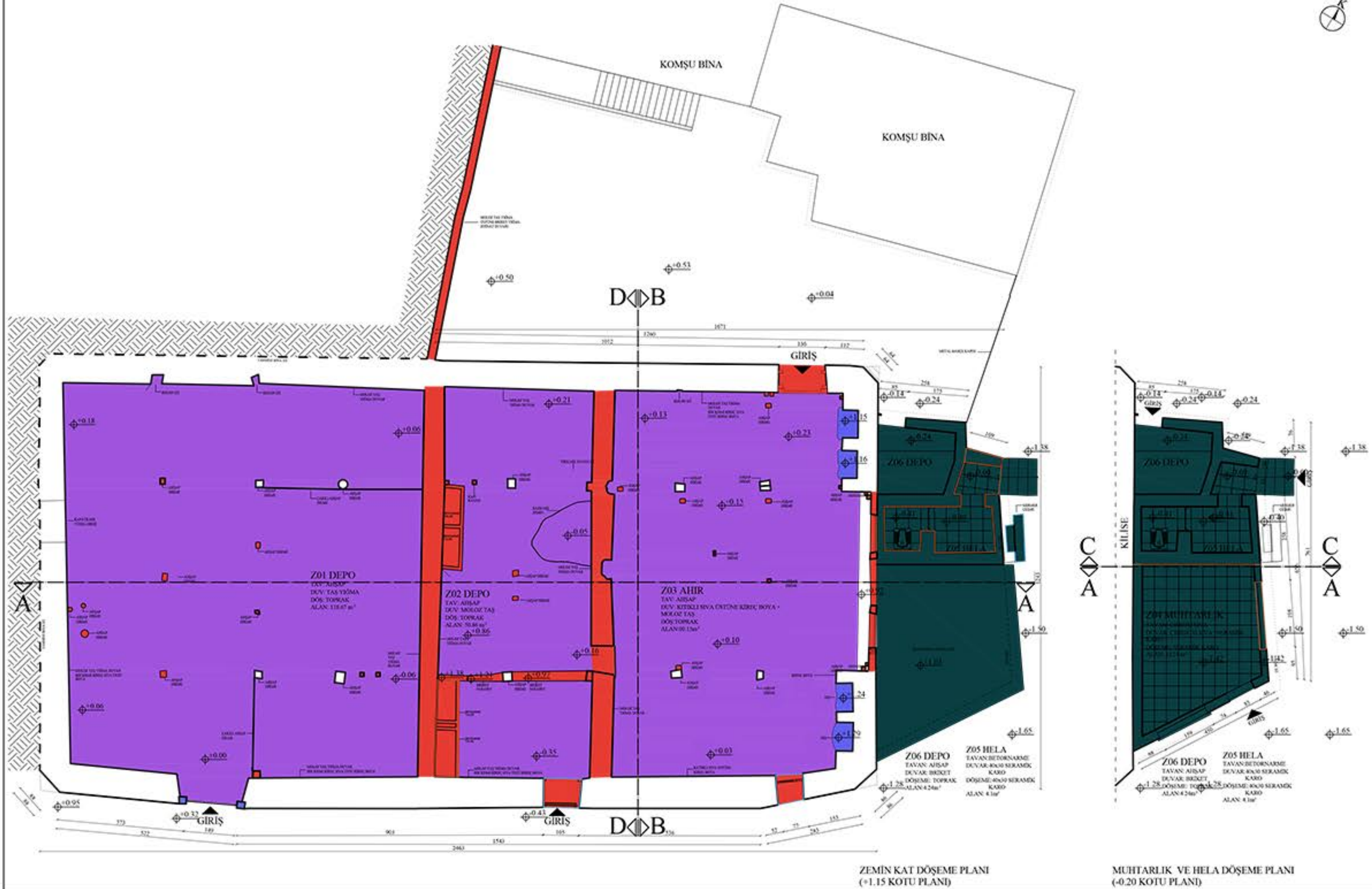
- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
PLANI

P.02

- ÇÖKME
- MALZEME KAYBI
- METALDE EĞİLME
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM

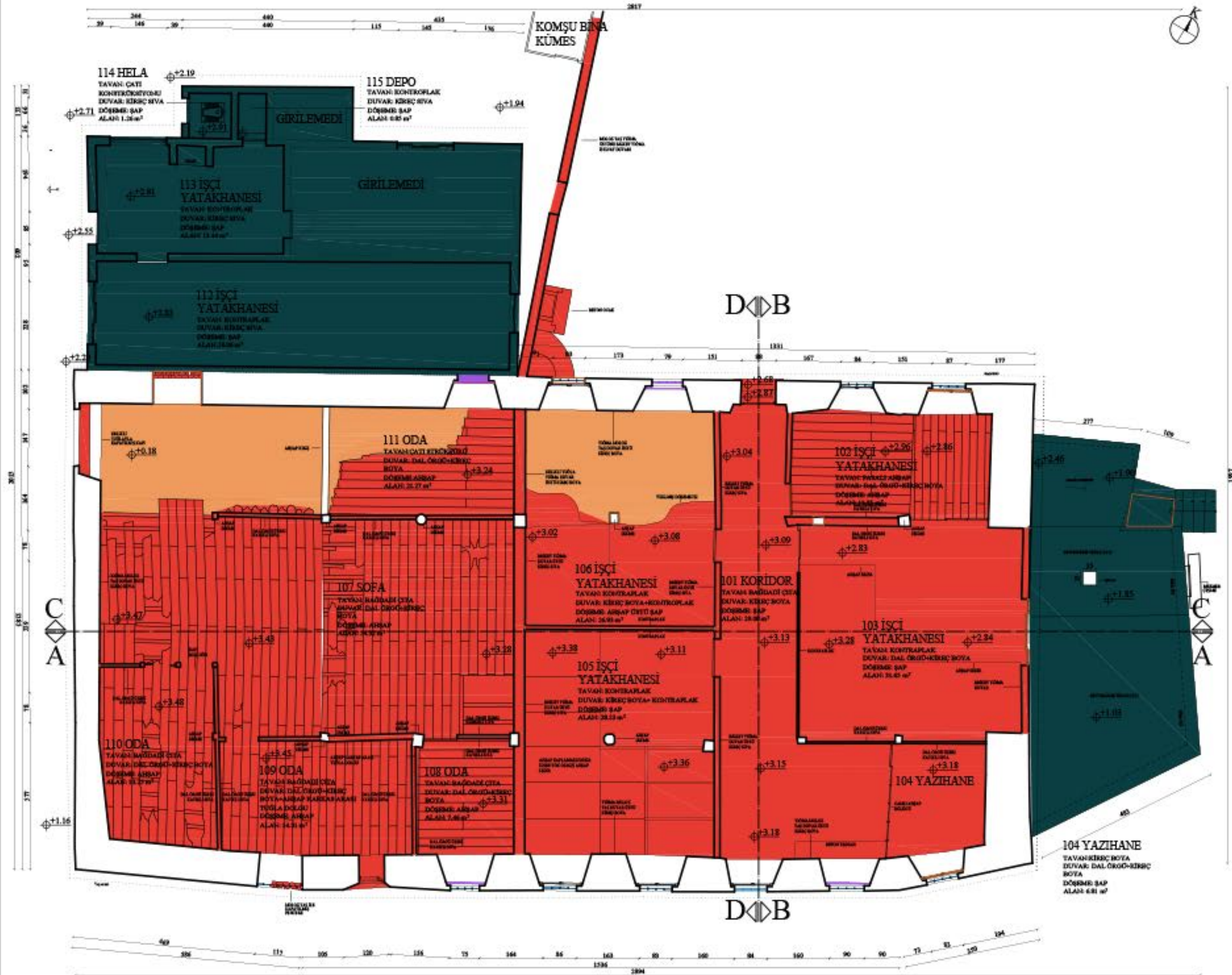
- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

1. KAT PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.03

- ÇÖKME
TAŞTA KIRILMA
NİTELİKSİZ EK
NİTELİKSİZ ONARIM
SEHİM

- RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

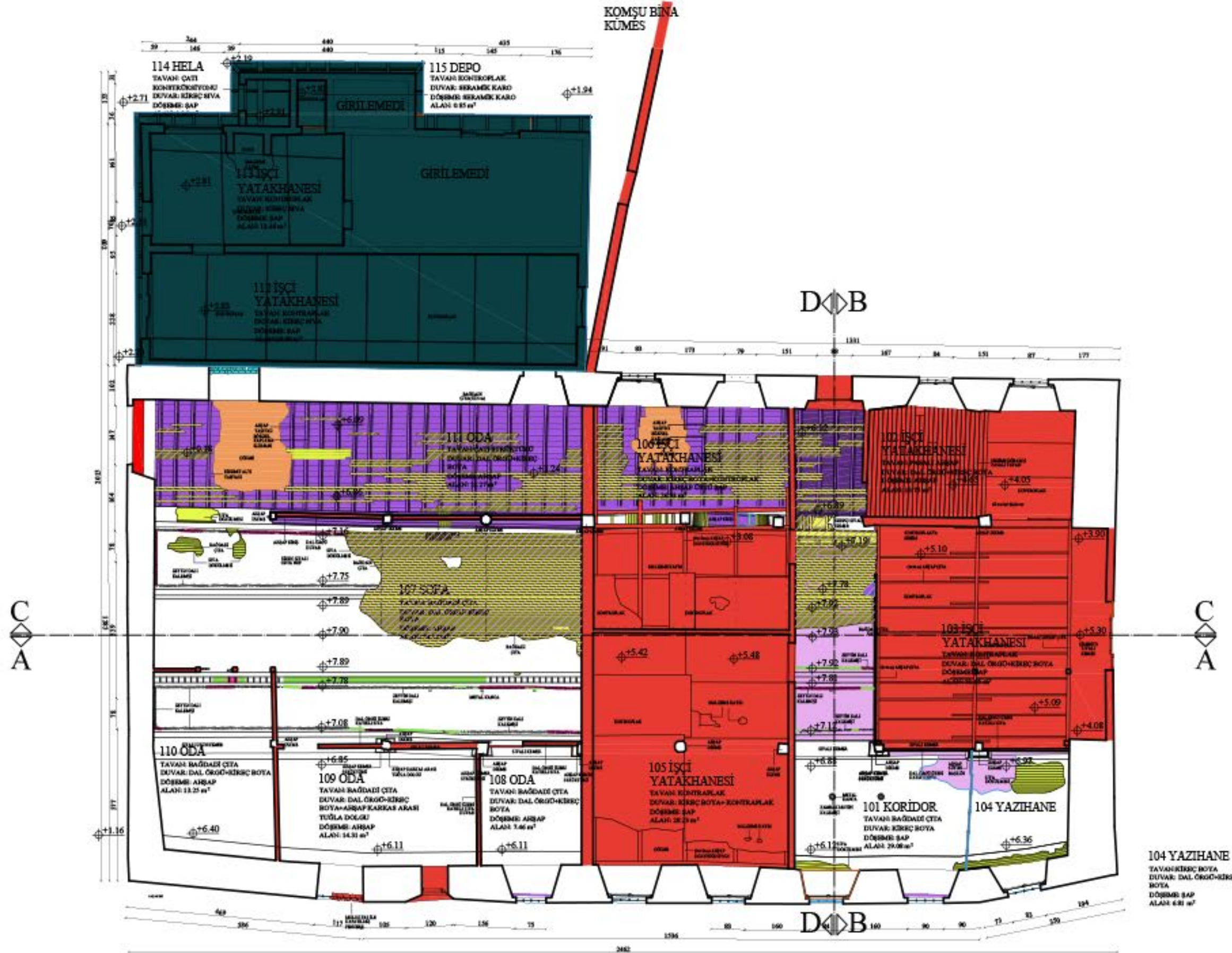
PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
TAVAN PLANI

P.04

- KALEMİŞİ KAYBI
- KALEMİŞİNDE SOLMA
- ÇÖKME
- KİRİÇ SIVADA KARARMA
- AHŞAPTA KARARMA
- MALZEME KAYBI
- METALDE EĞİLME
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM
- SIVA DÖKÜLMESİ

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

1. KAT TAVAN PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

- KALEMİŞİ KAYBI
- KALEMİŞİNDE SOLMA
- ÇÖKME
- KIREÇ SIVADA KARARMA
- AHŞAPTA KARARMA
- MALZEME KAYBI
- METALDE EĞİLME
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM
- SIVA ÇATLAĞI
- SIVA DÖKÜLMESİ
- İKONA KAYBI

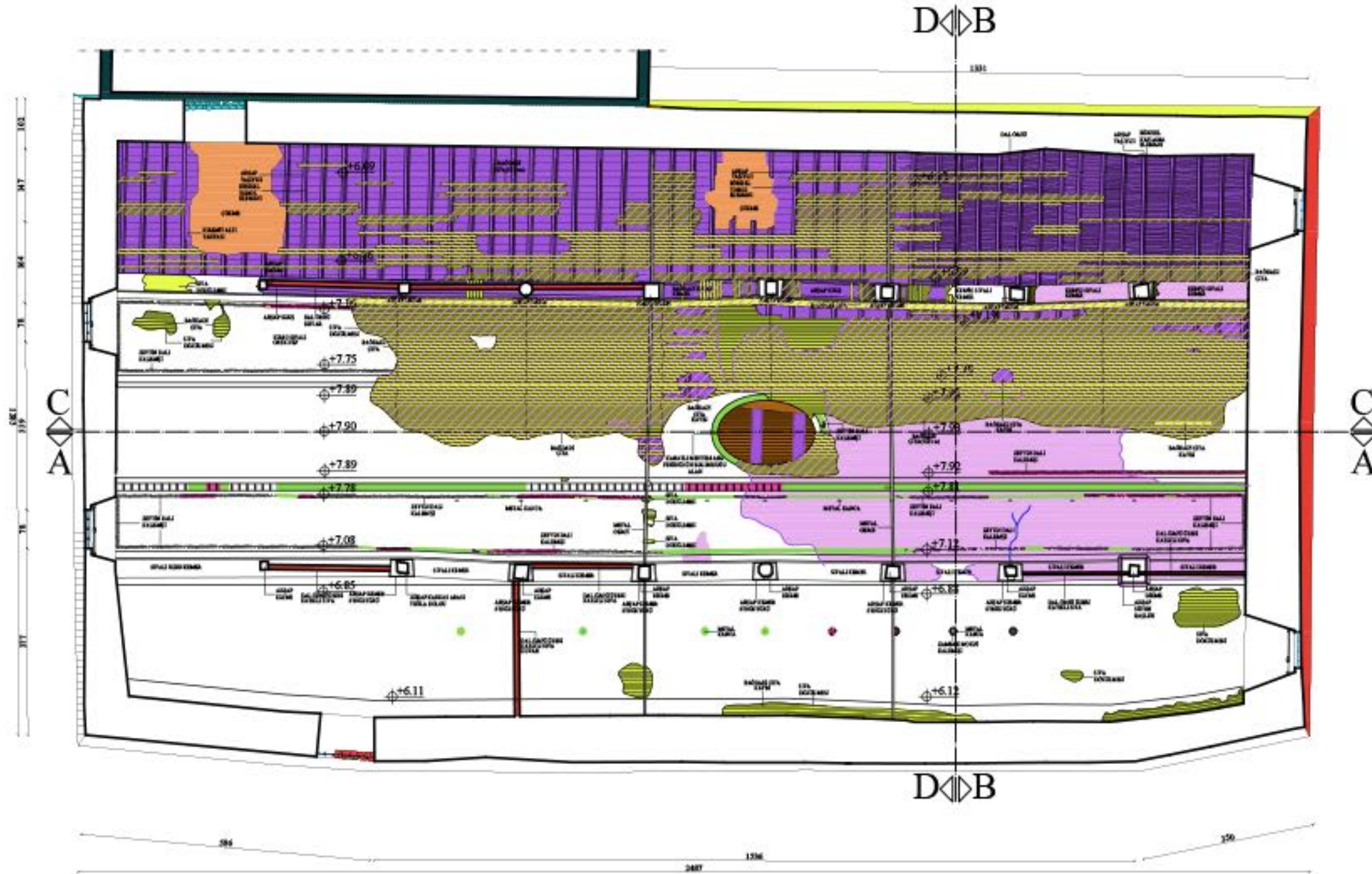
- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

NEFLER TAVAN PLANI
(+5.60 KOTU PLANI)

P.06

- BİTKİLENME
- ÇÖKME
- KİREMİTTE KARARMA
- KİREMİTTE KIRILMA
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM

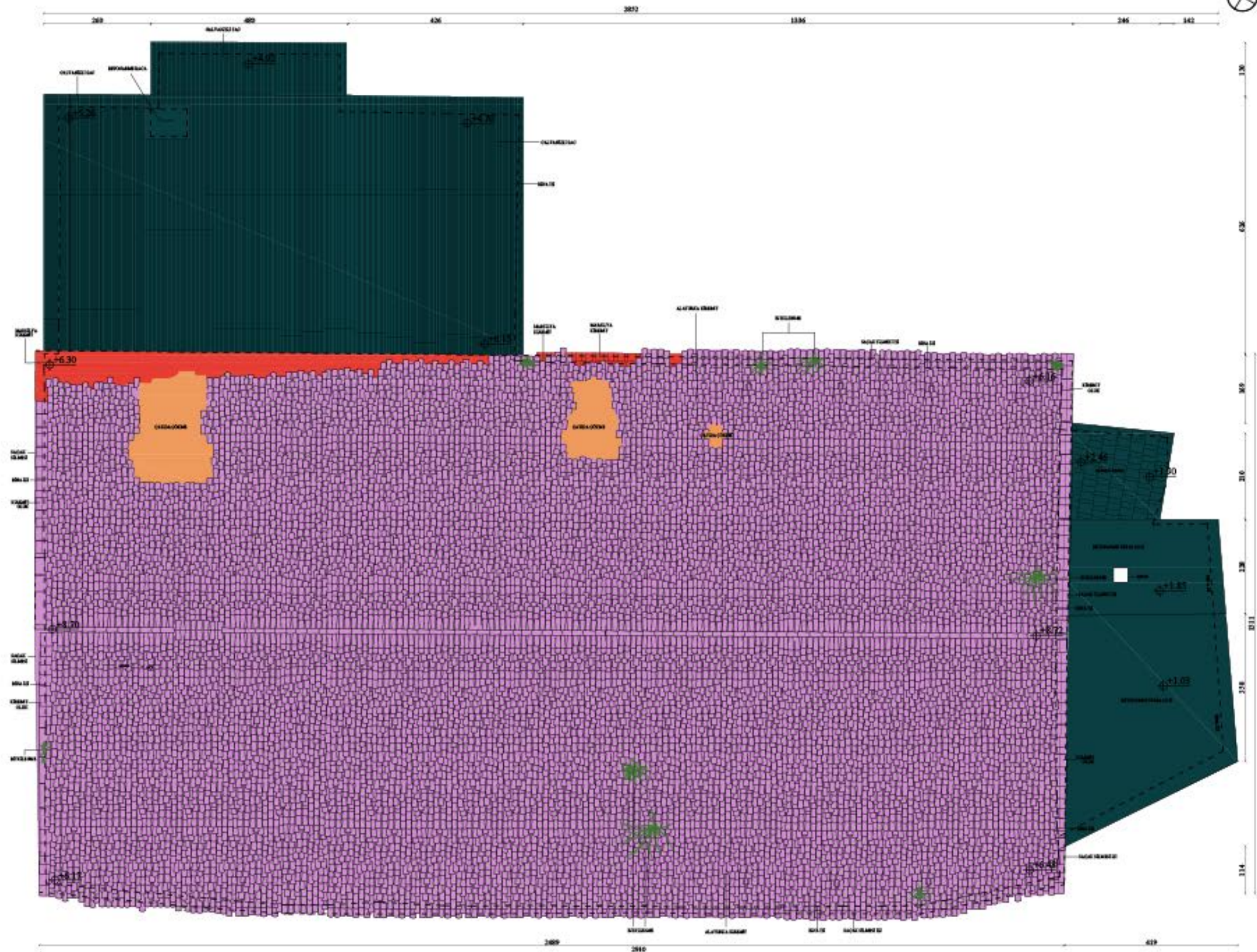

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

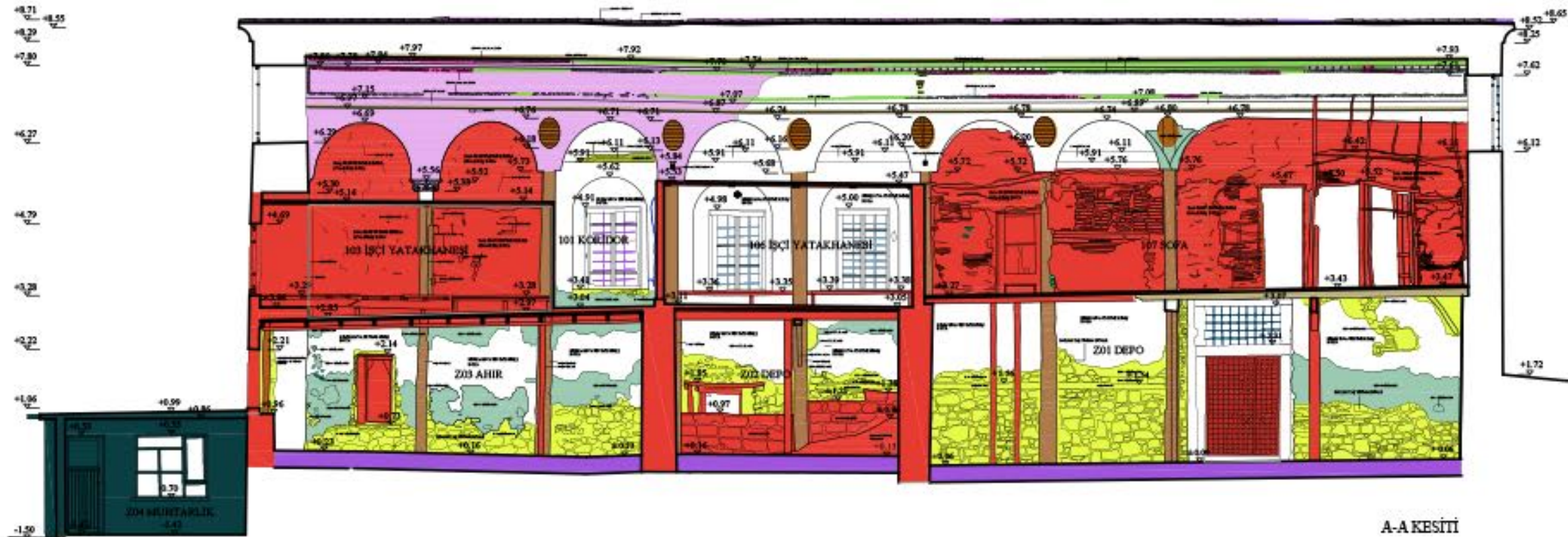
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

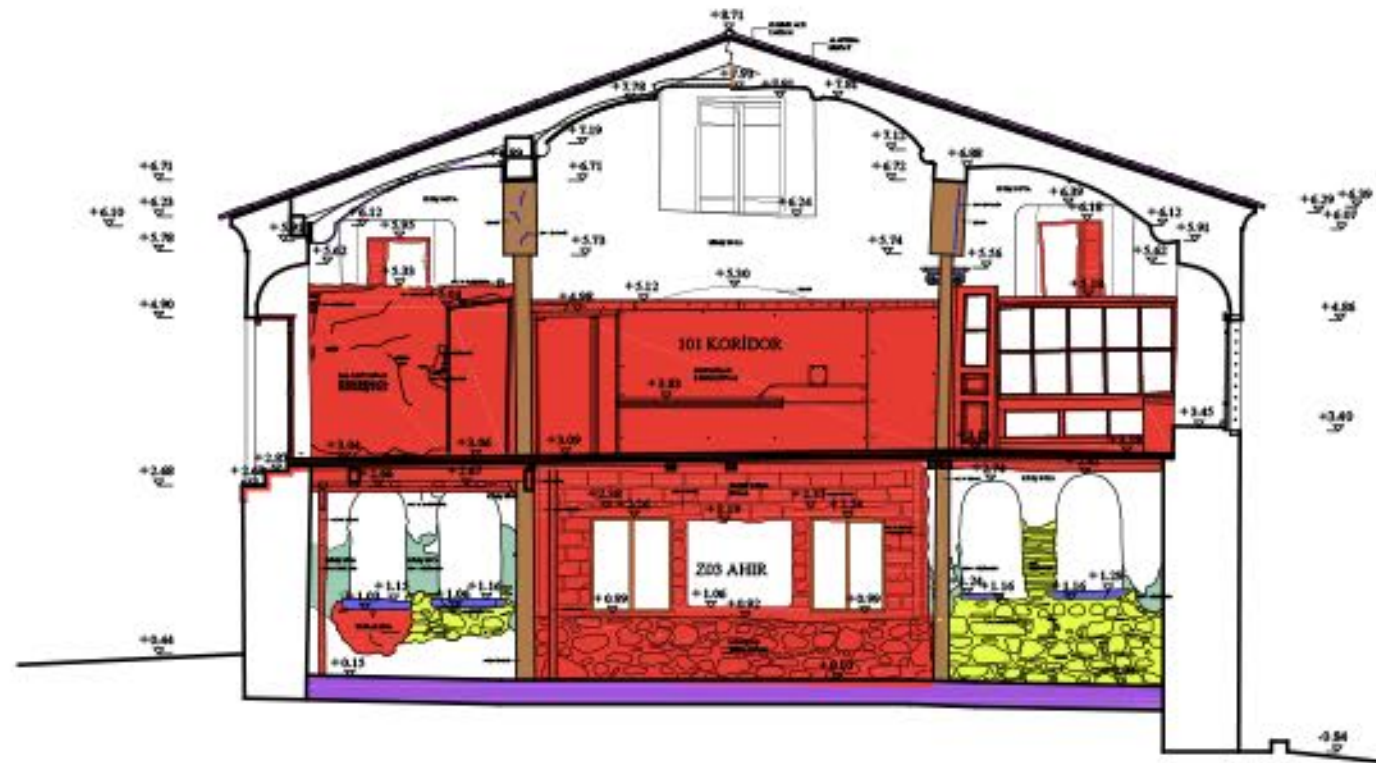
ÇATI PLANI

- KİREMİTTE KARARMA
- BOYA DÖKÜLMESİ
- KALEMİŞİ KAYBI
- KALEMİŞİNDE SOLMA
- KIREÇ SIVADA KARARMA
- AHŞAPTA KARARMA
- MALZEME KAYBI
- TAŞTA KIRILMA
- METALDE EĞİLME
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM
- SEHİM
- SIVA ÇATLAĞI
- SIVA DÖKÜLMESİ
- İKONA KAYBI
- DÜŞEYDEN SAPMA

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

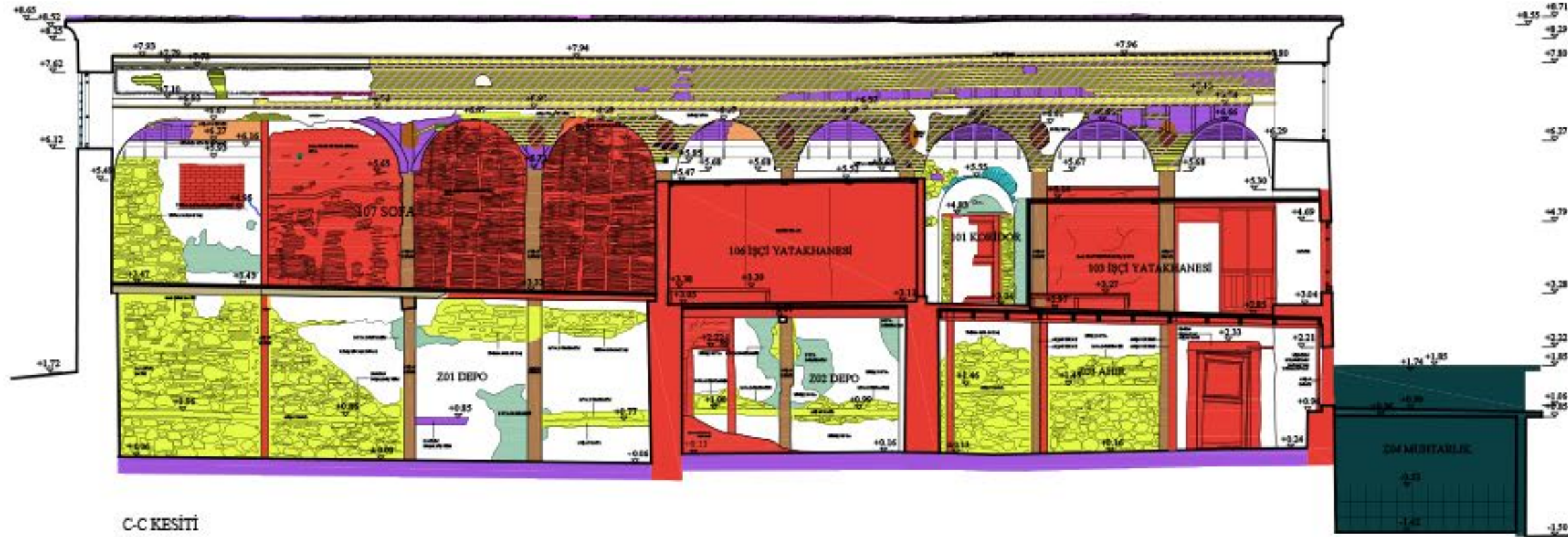

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

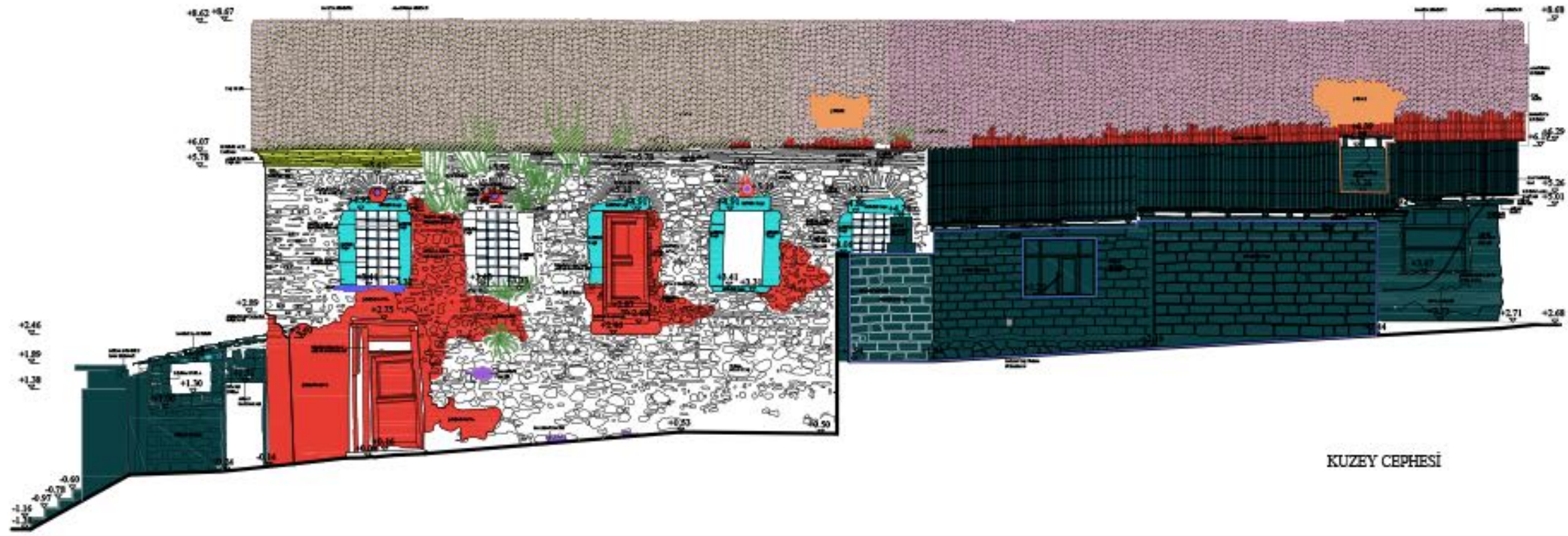
A-A VE B-B KESİTLERİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

KUZEY CEPHESİ

GÜNEY CEPHESİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
HASAR ANALİZİ

KUZEY VE GÜNEY
CEPHESİ

- HAÇ KAYBI
- KİREMİTTE KARARMA
- MALZEME KAYBI
- TAŞTA KIRILMA
- METALDE EĞİLME
- NİTELİKSİZ EK
- NİTELİKSİZ ONARIM
- SIVA DÖKÜLMESİ
- TAŞTA YÜZEY AŞINMASI

DÖNEM ANALİZİ

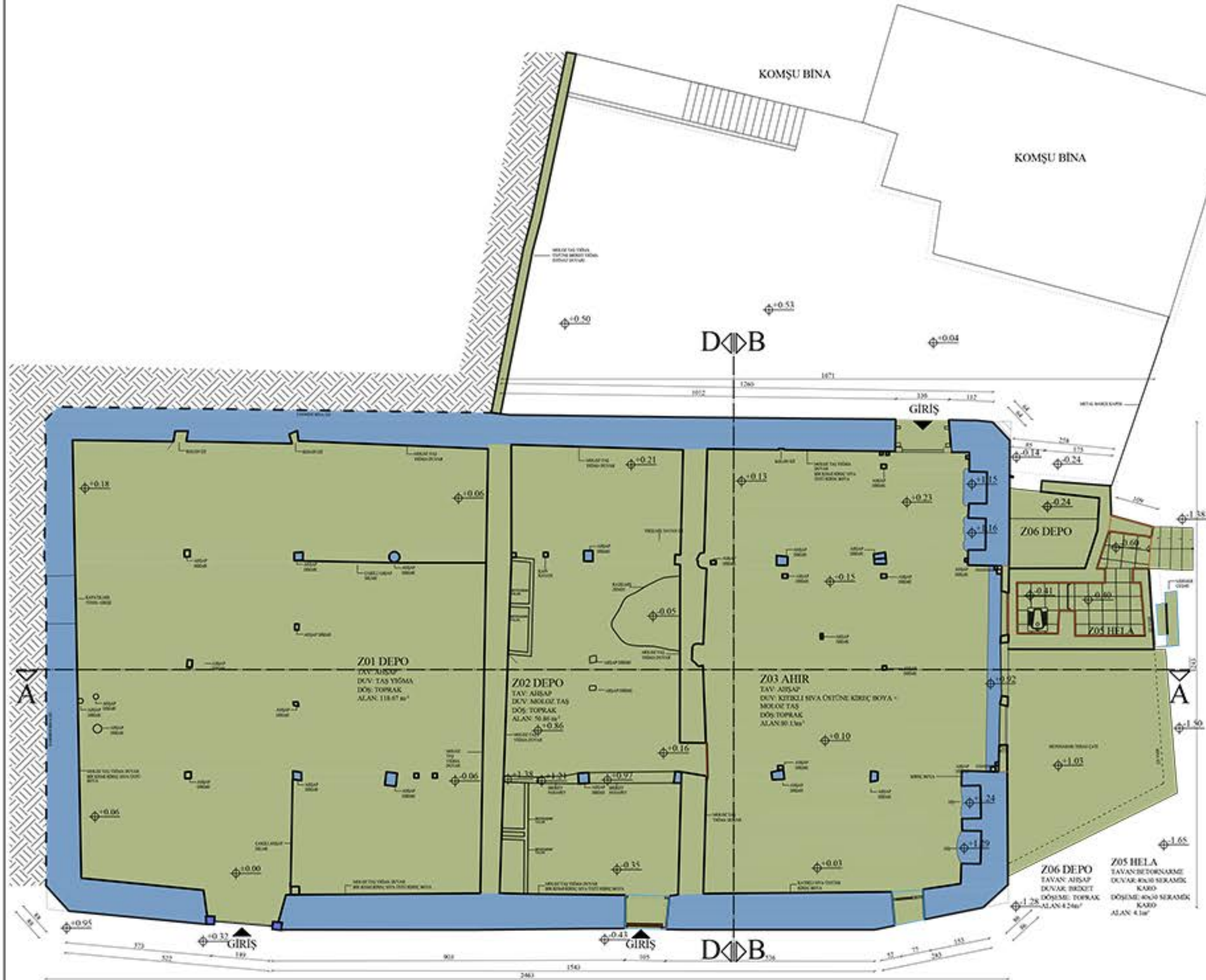
EK-5

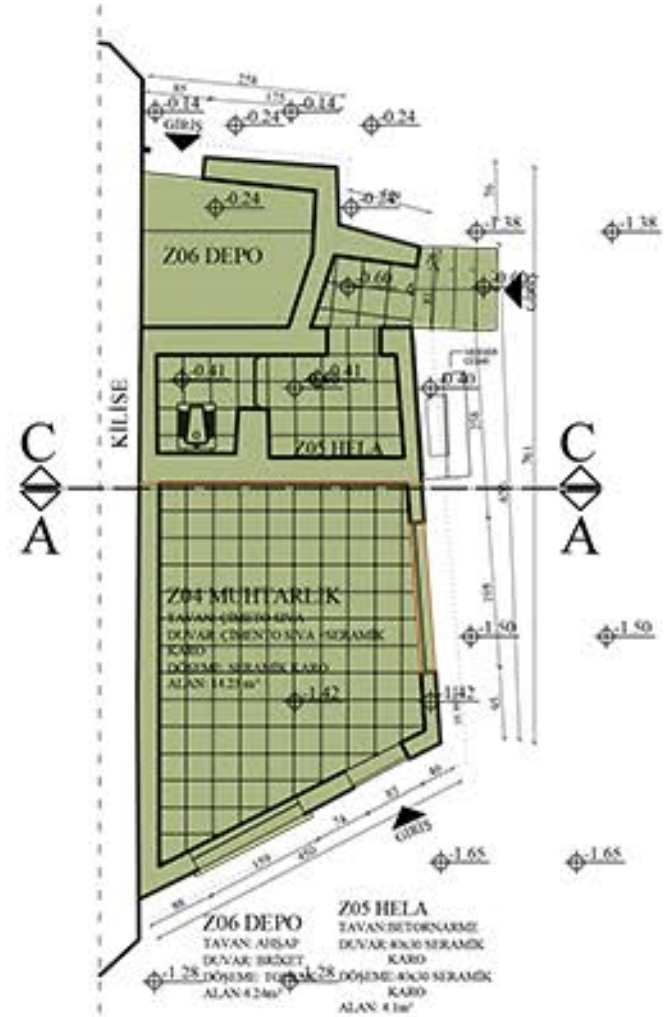
Meydan

Belediye Caddesi

Gül Sokak

ZEMİN KAT DÖŞEME PLANI
(+1.15 KOTU PLANI)

MUHTARLIK VE HEİA DÖŞEME PLANI
(-0.20 KOTU PLANI)

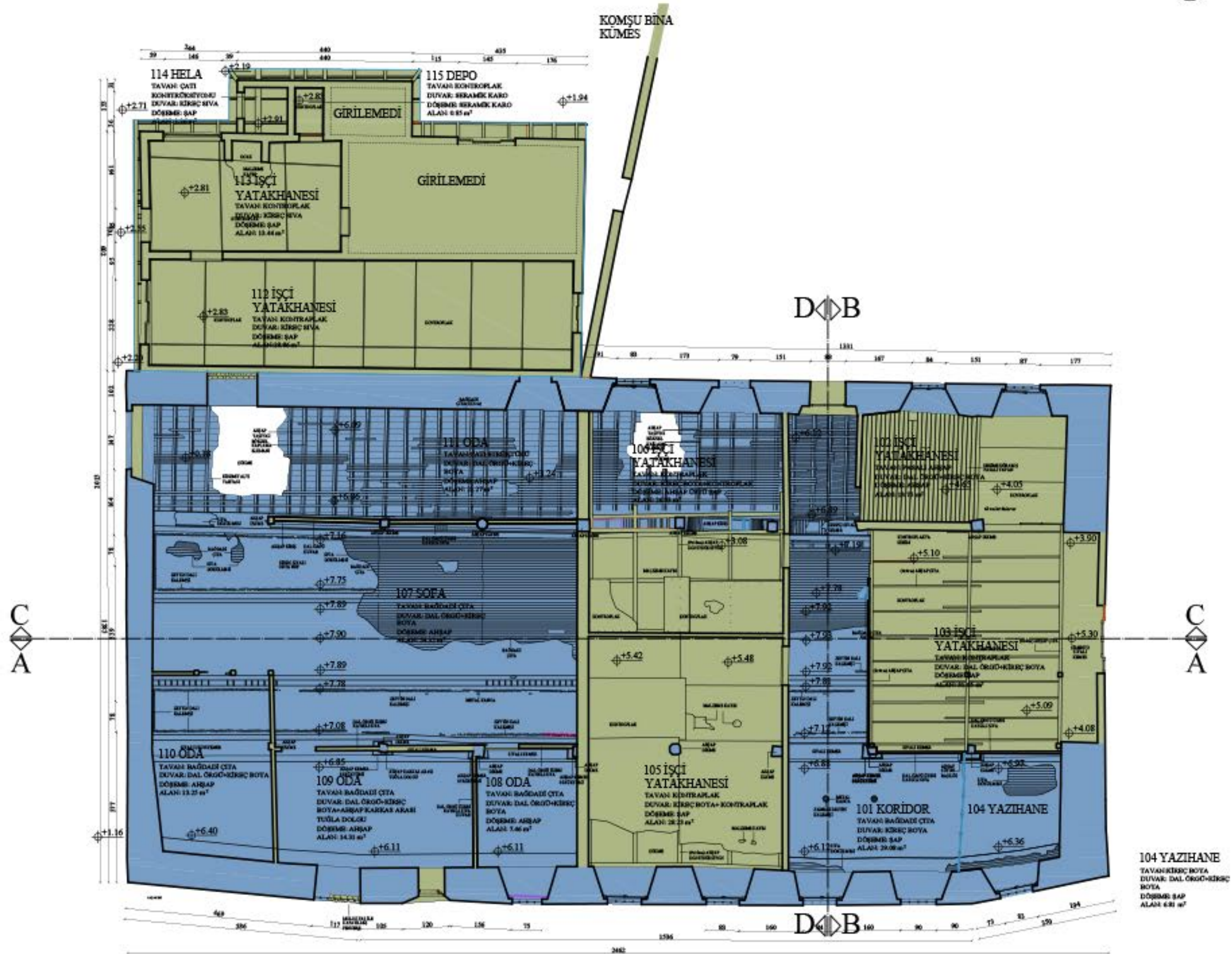
0 1 2 3 4 m

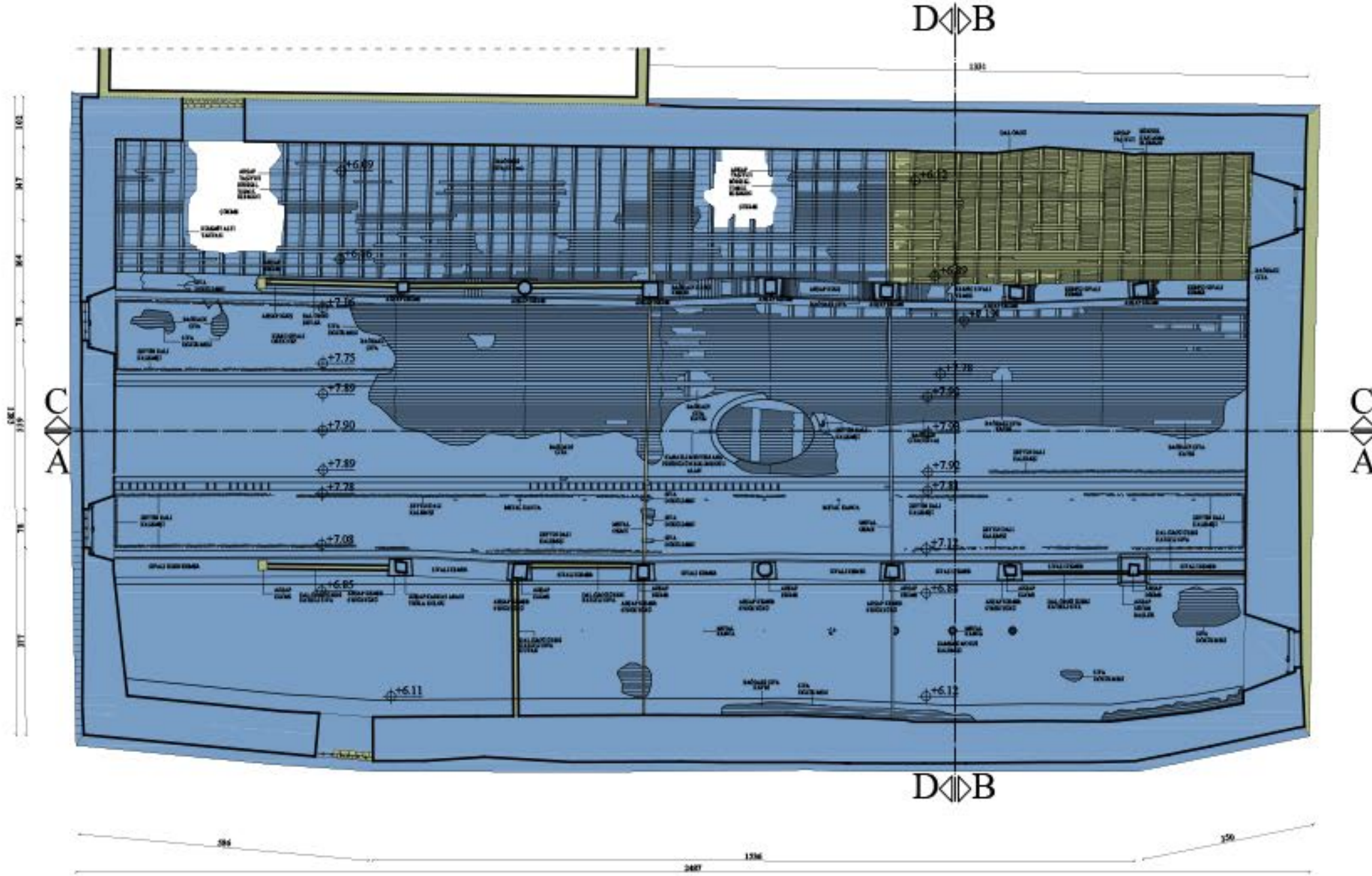
■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI:
DÖNEM ANALİZİ

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
TAVAN PLANI

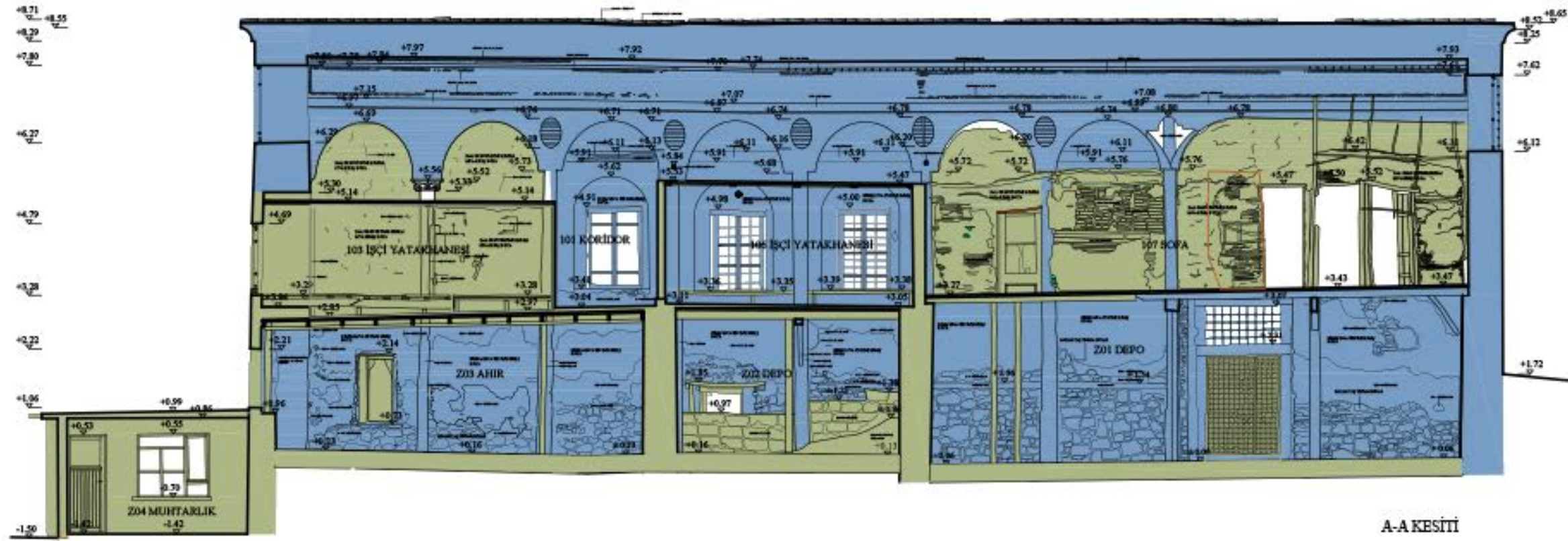

- RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

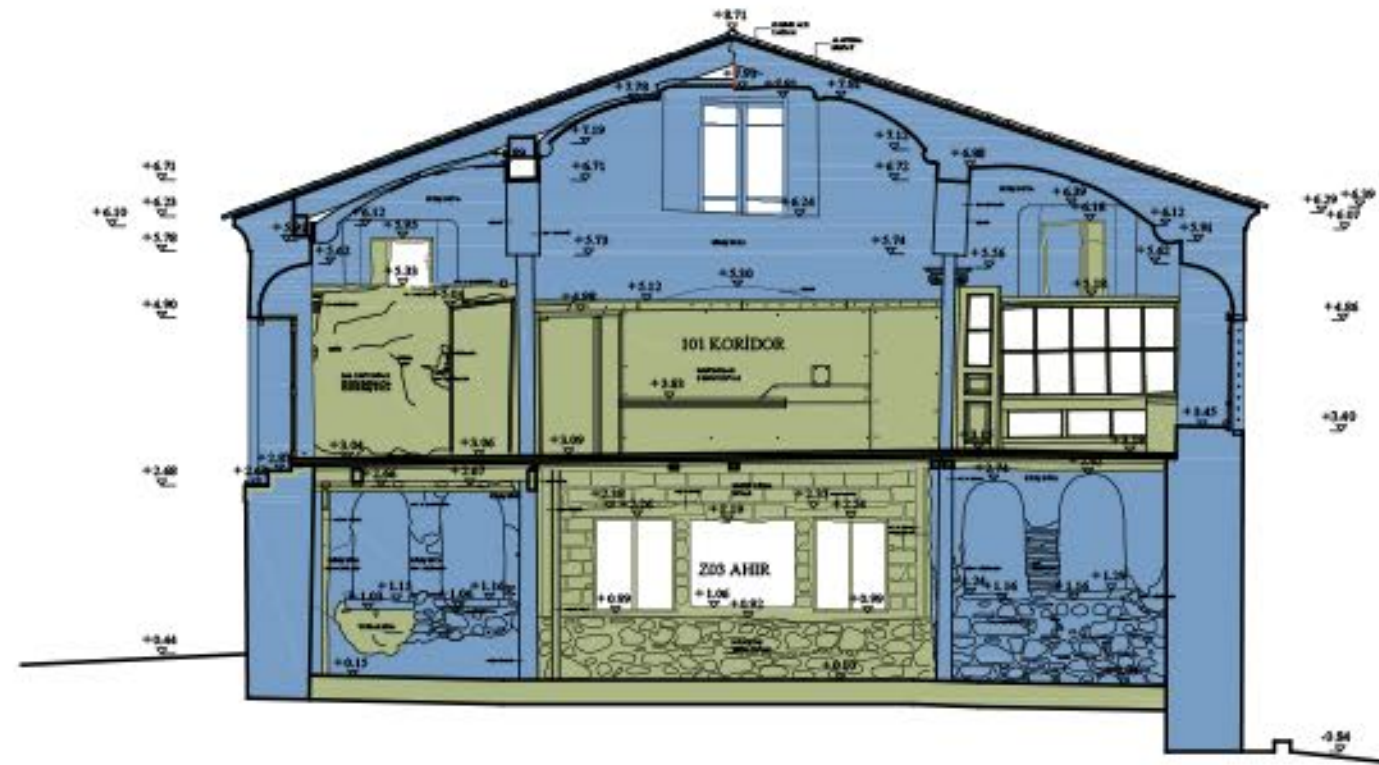
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
DÖNEM ANALİZİ

NEFLER TAVAN PLANI
(+5.60 KOTU PLANI)

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

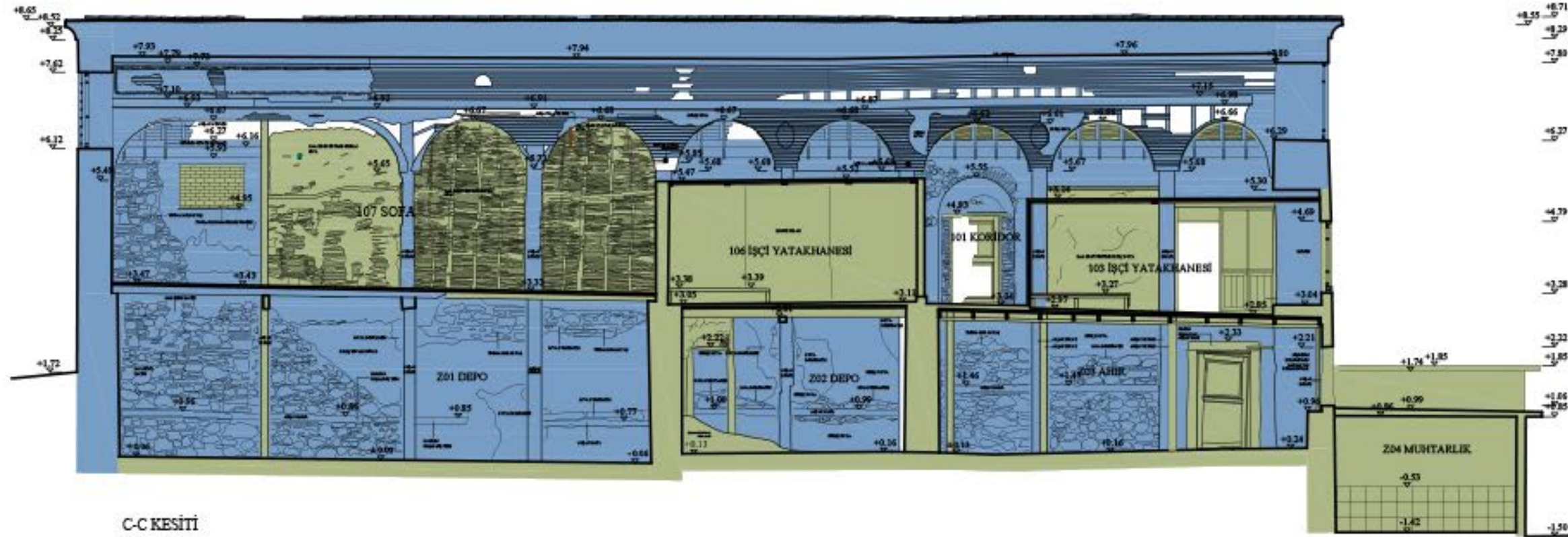

- RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

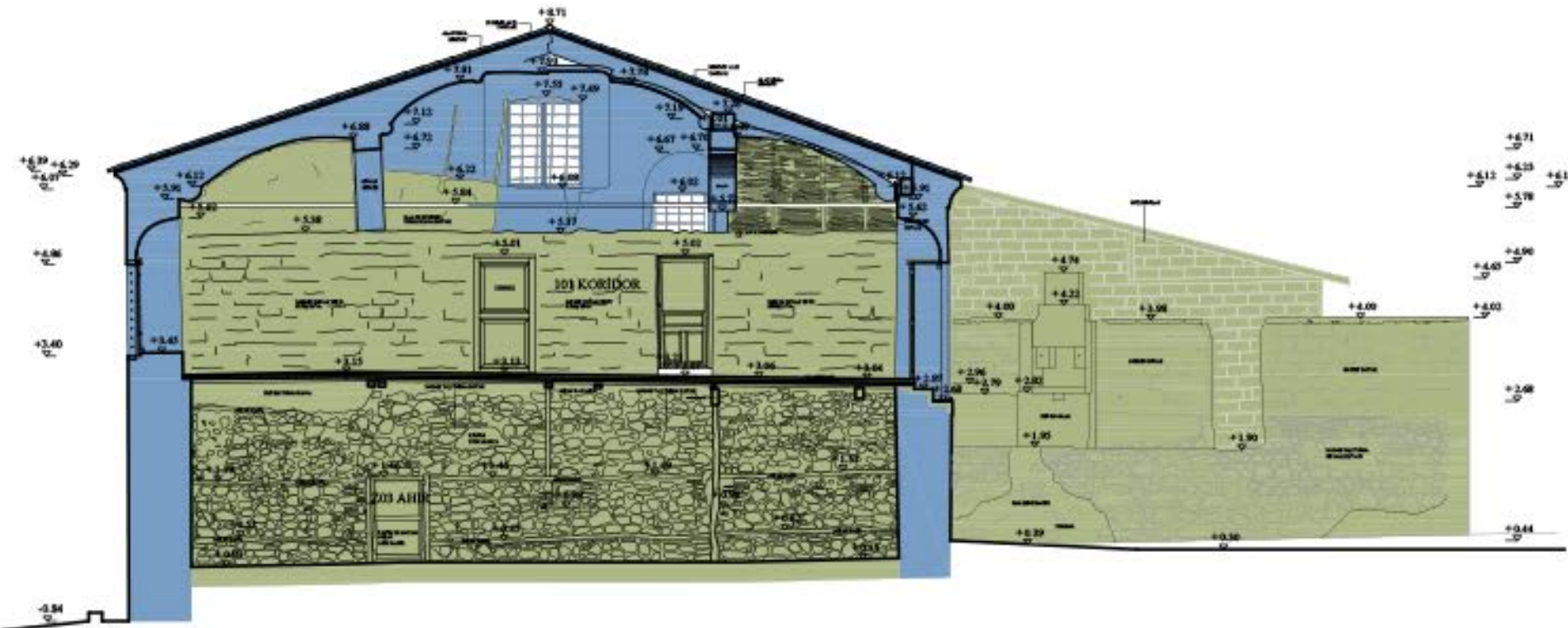
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
DÖNEM ANALİZİ

A-A VE B-B KESİTLERİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

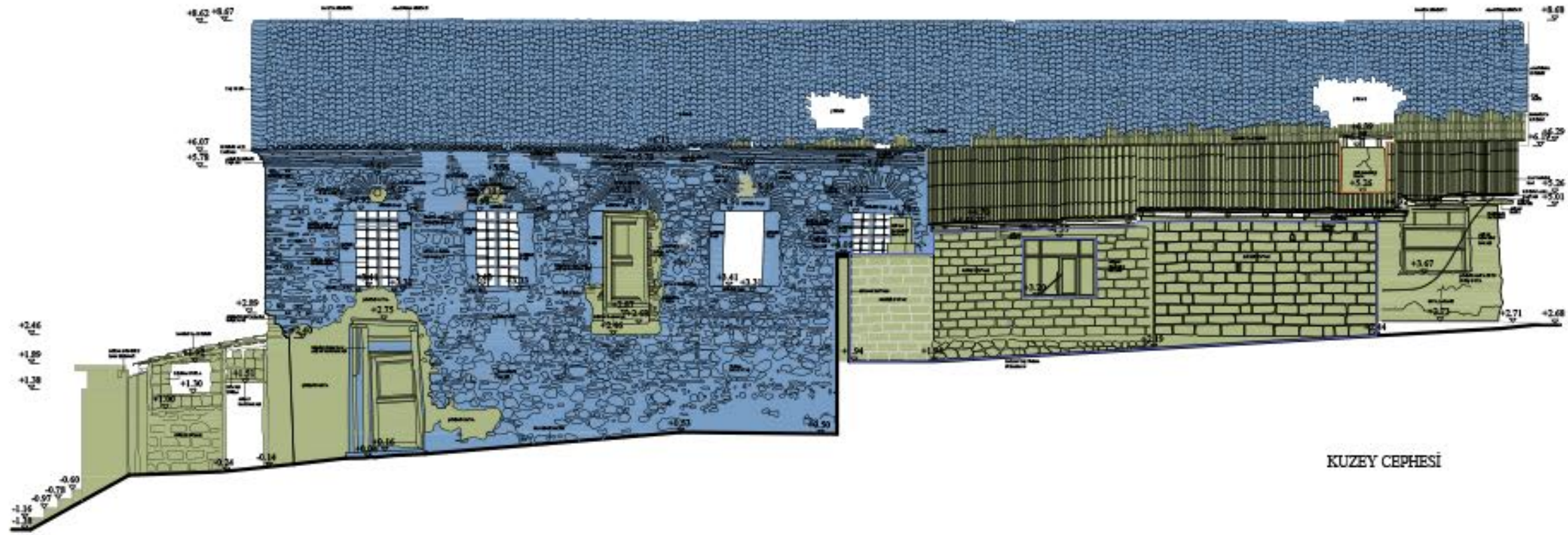

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

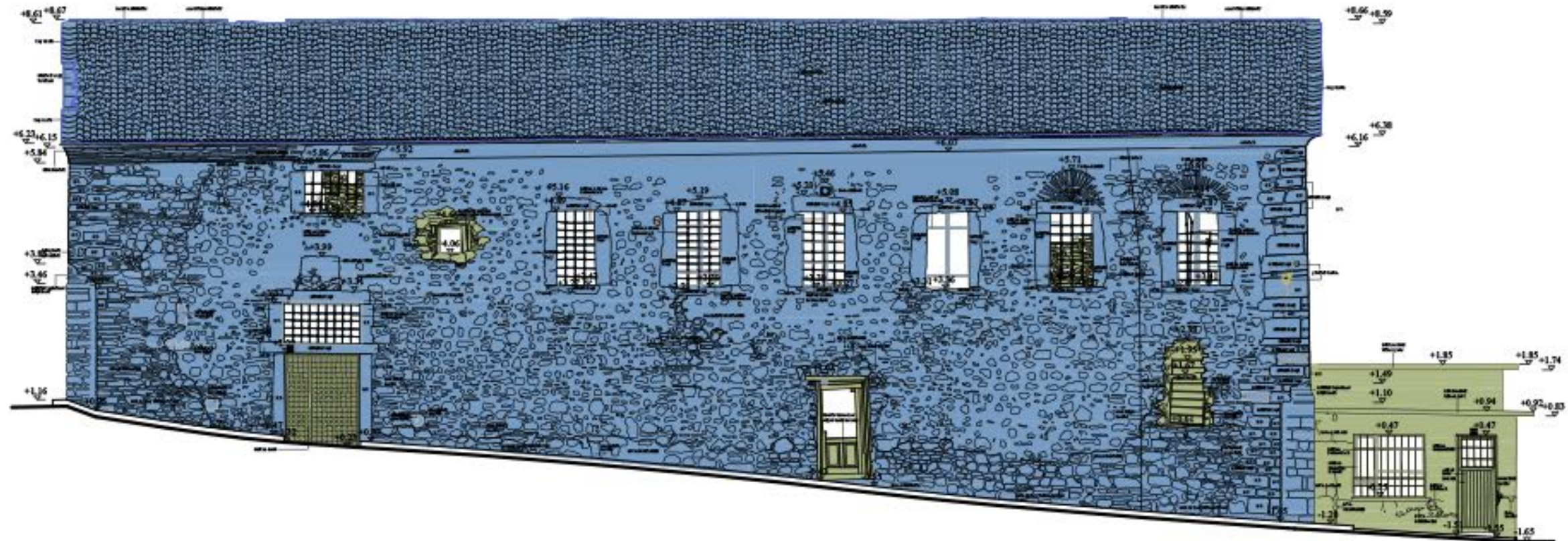
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
DÖNEM ANALİZİ

C-C VE D-D KESİTLERİ

KUZEY CEPHESİ

GÜNEY CEPHESİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
DÖNEM ANALİZİ

KUZEY VE GÜNEY
CEPHESİ

T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

501412016
BENGİSU ÖZKILAVUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM KÖPRÜLÜ
BAĞBANCİ

GEMLİK KURŞUNLU
BAŞMELEKLER
(H. TAXIARCHO) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ
2017

RESTİTÜSYON ÇİZİMLERİ

EK-6

Meydan

MAZMAN TOPRAK

MAZMAN TOPRAK

Belediye Caddesi

Gül Sokak

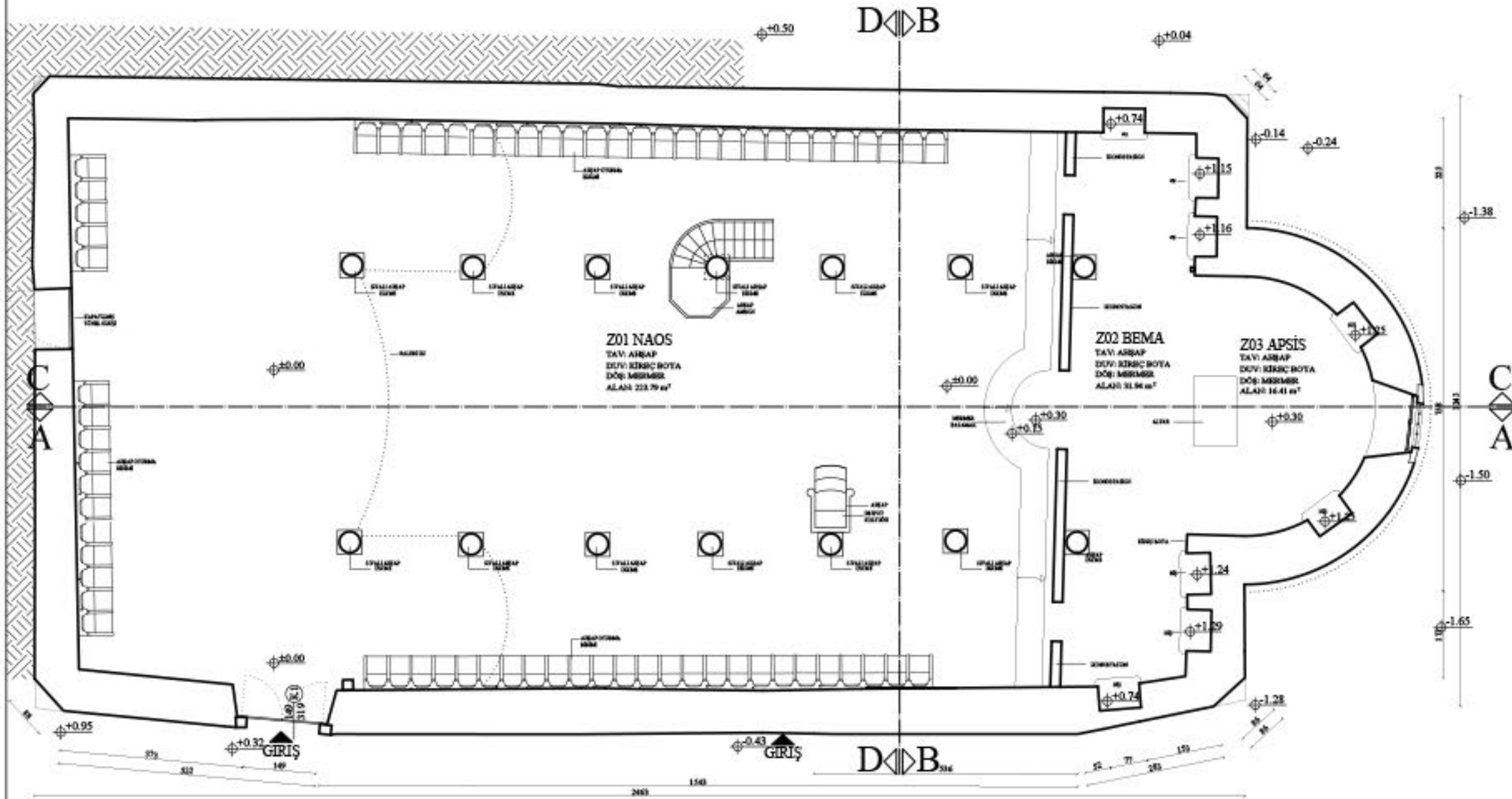

- ☐ RÖLÖVE
☒ RESTİTÜSYON
☐ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA ADI:
VAZİYET PLANI

VAZİYET PLANI

ZEMİN KAT PLANI (+1.15 KOTU PLANI)

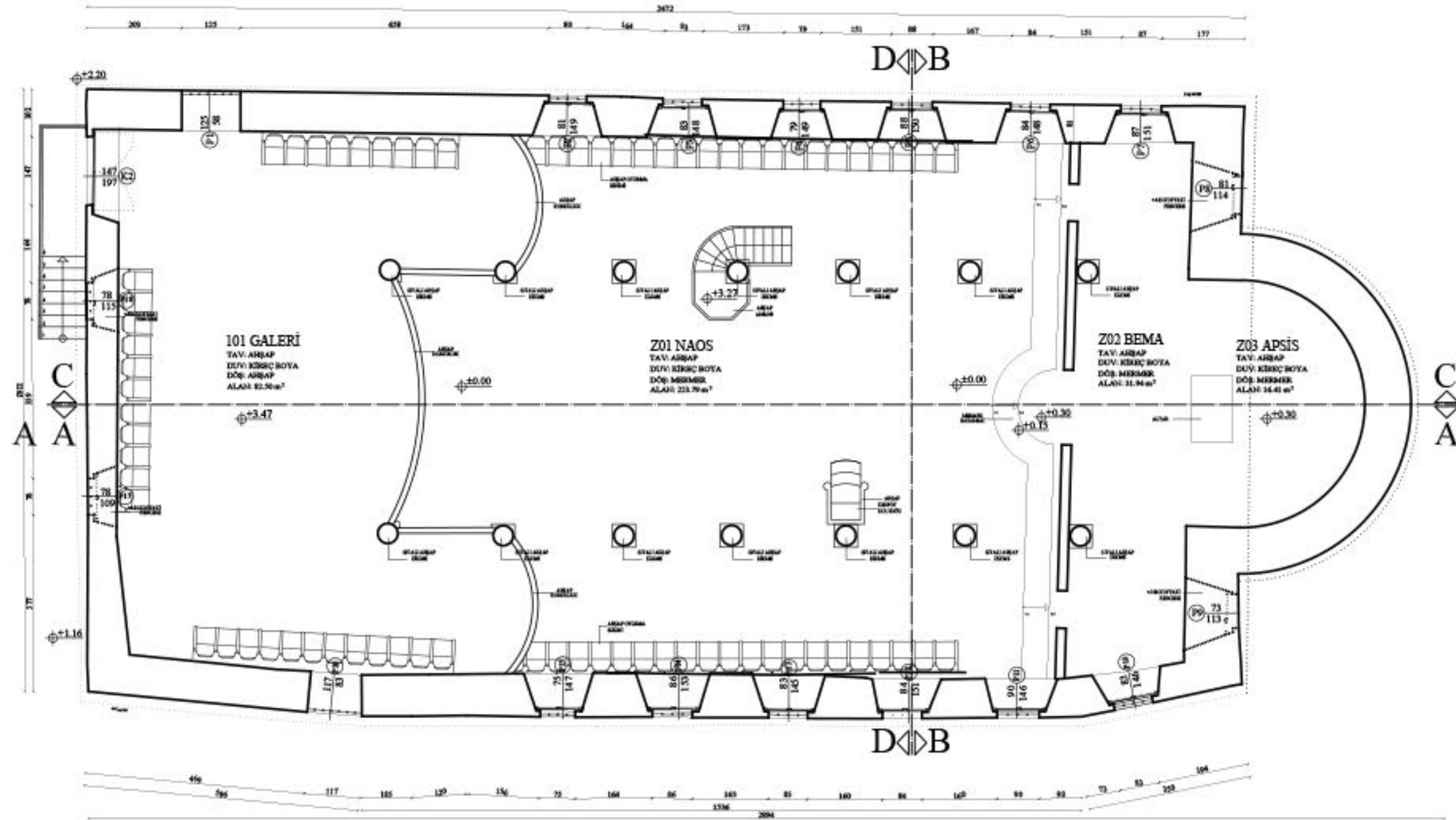

- ☐ RÖLÖVE
- ☒ RESTİTÜSYON
- ☐ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU KOTU
PLANI

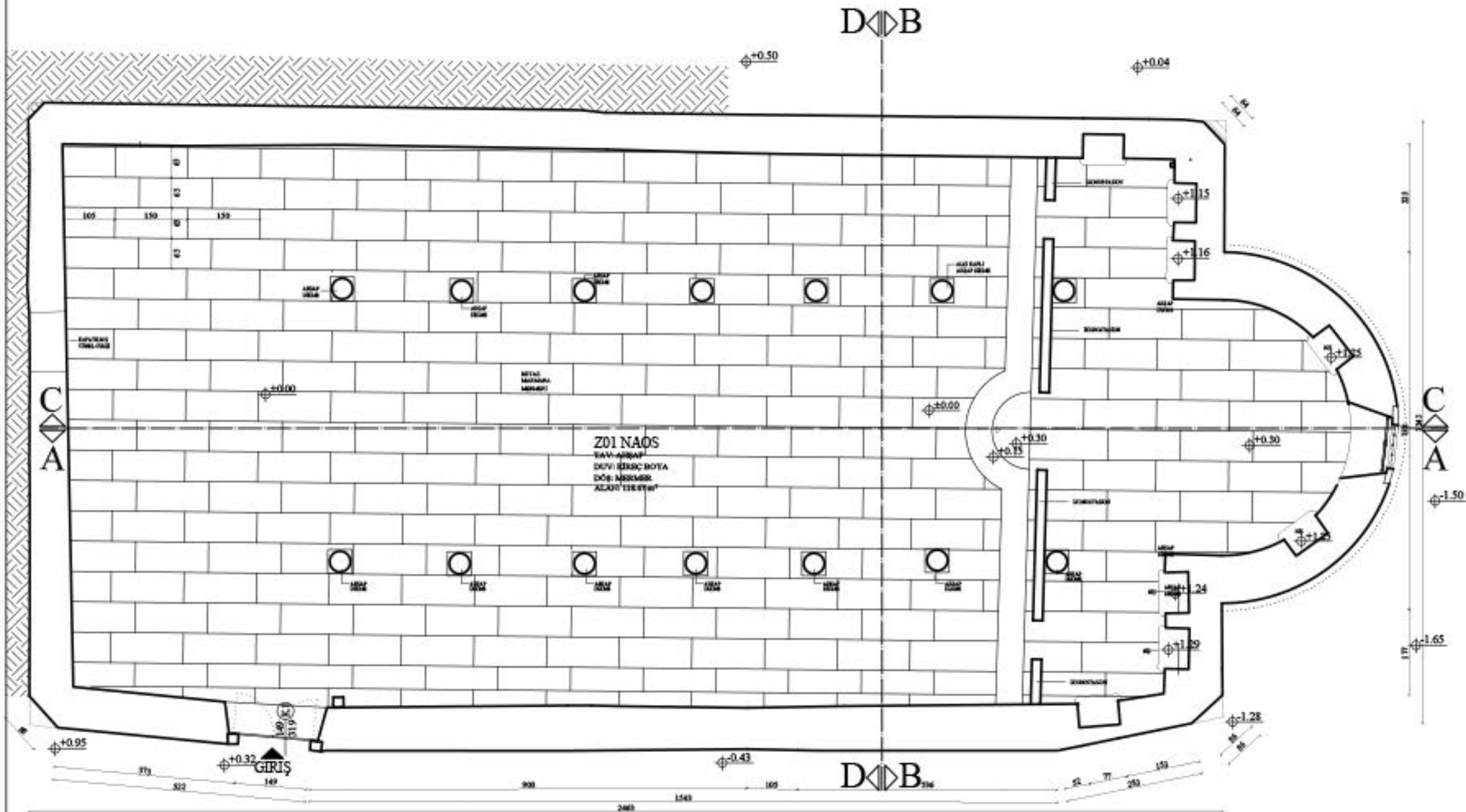
□ RÖLÖVE
■ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

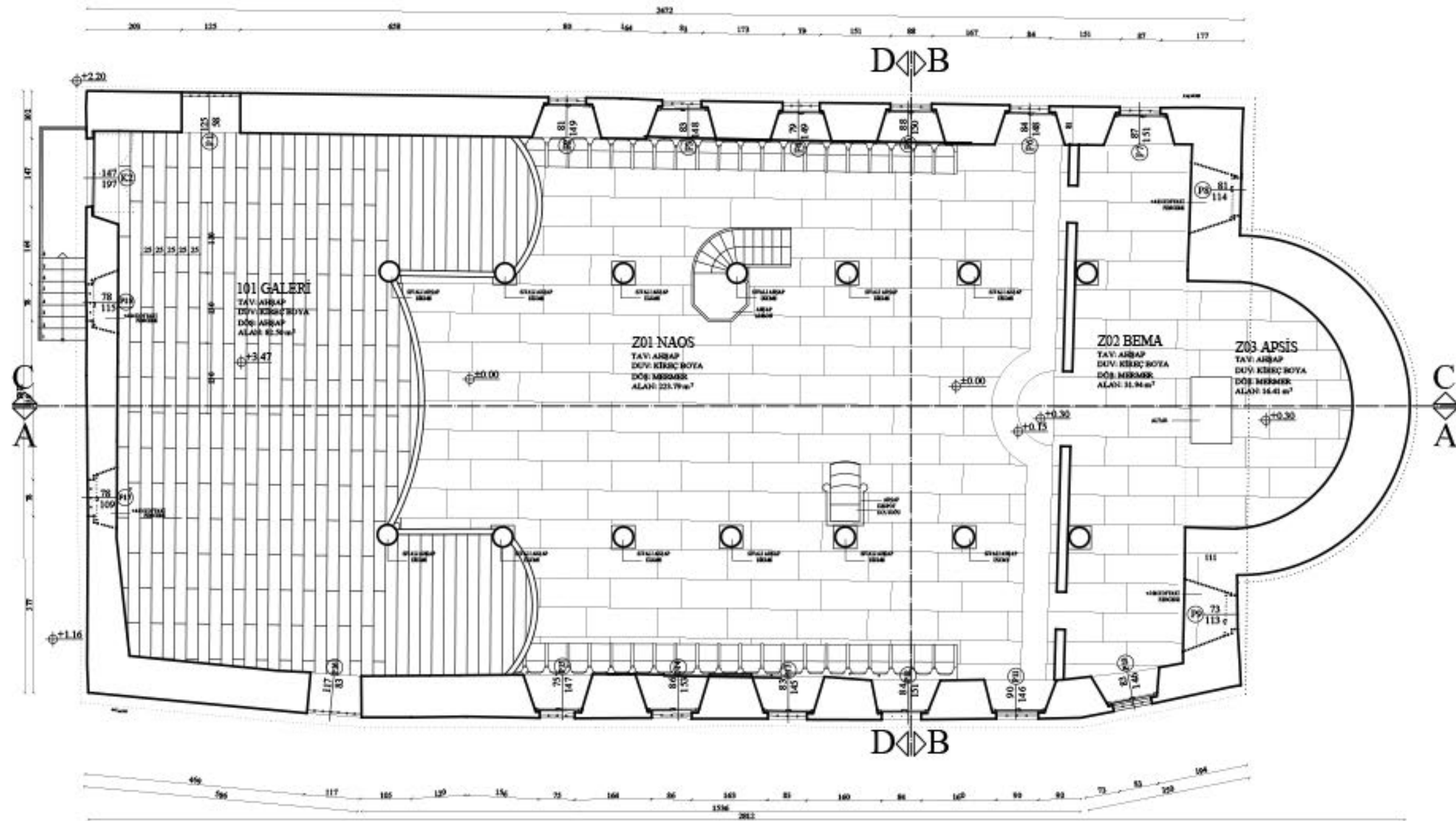
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1. KAT PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.03

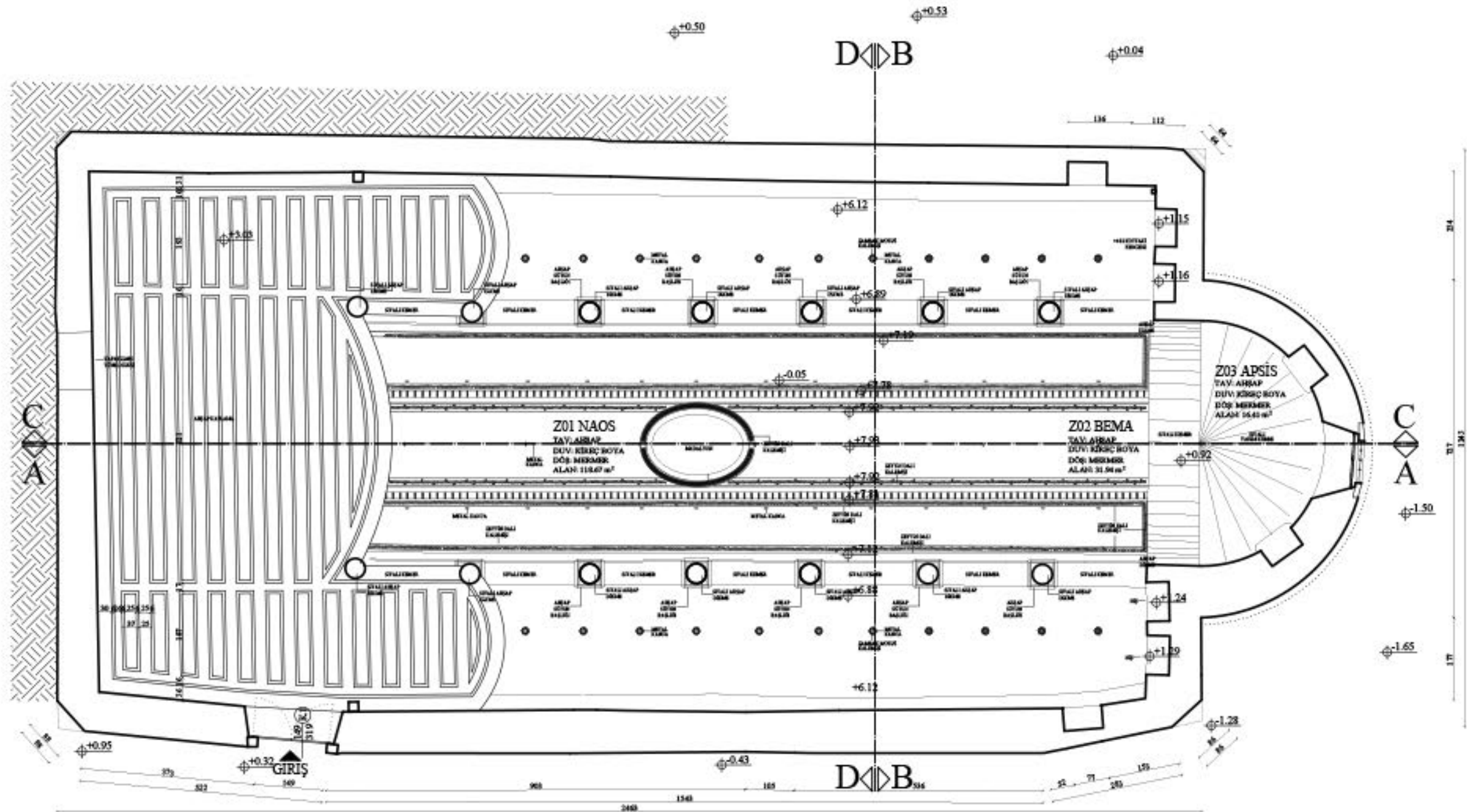
□ RÖLÖVE
■ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1. KAT DÖŞEME PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.05

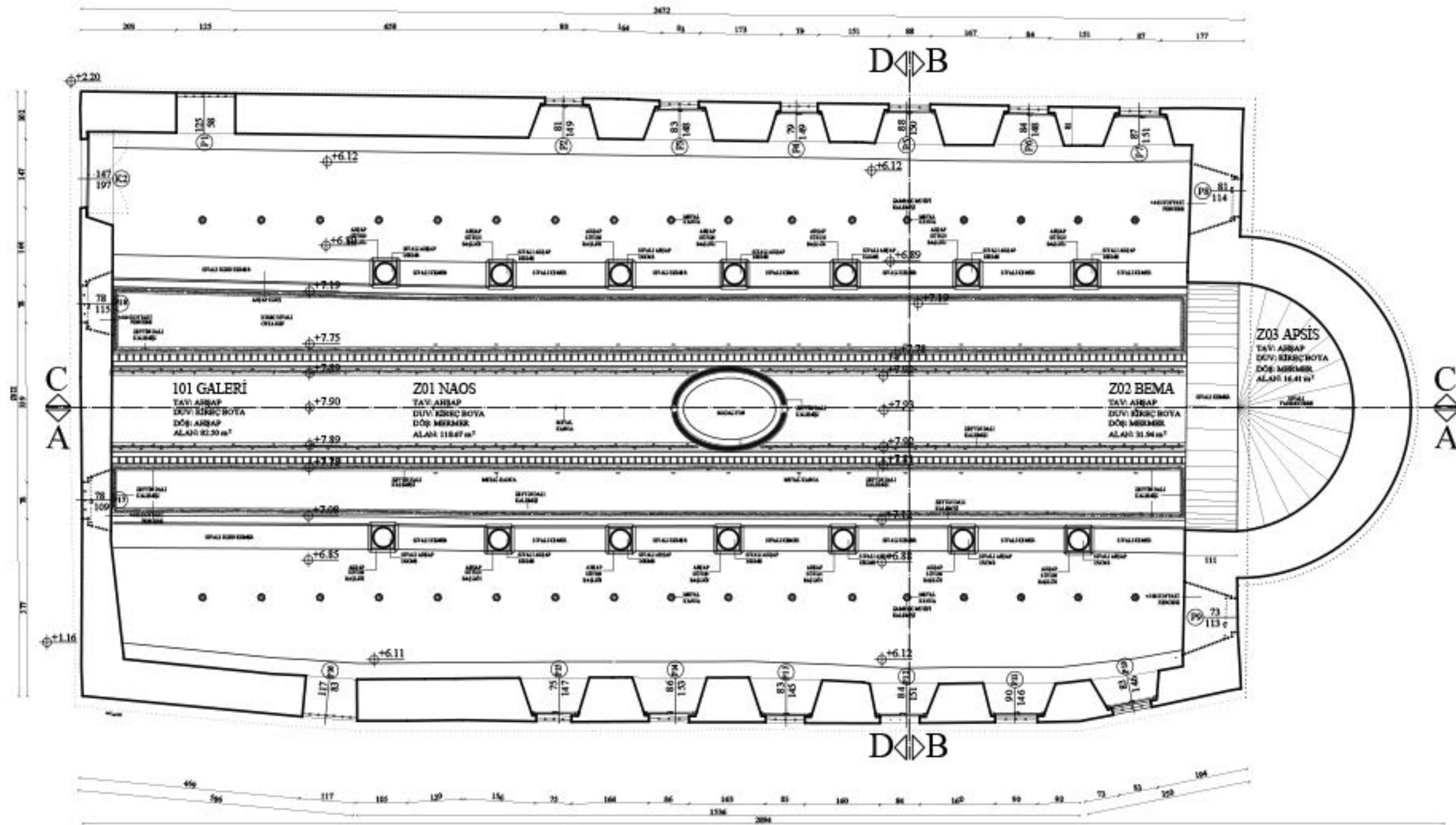

□ RÖLÖVE
■ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1.15 KOTU TAVAN PLANI

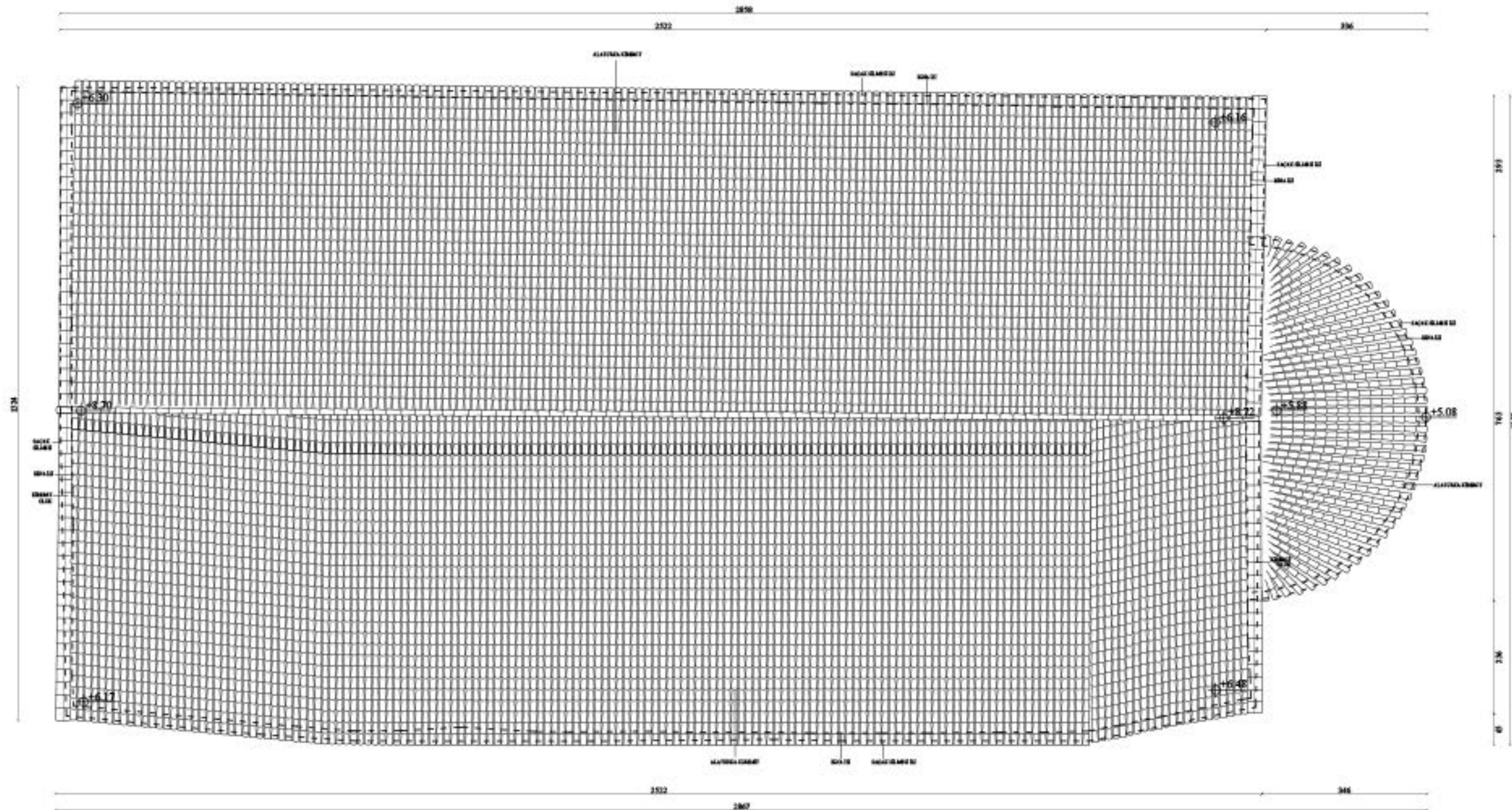

□ RÖLÖVE
■ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

GALERİ KATI TAVAN
PLANI (+4.40 KOTU PLANI) P.07

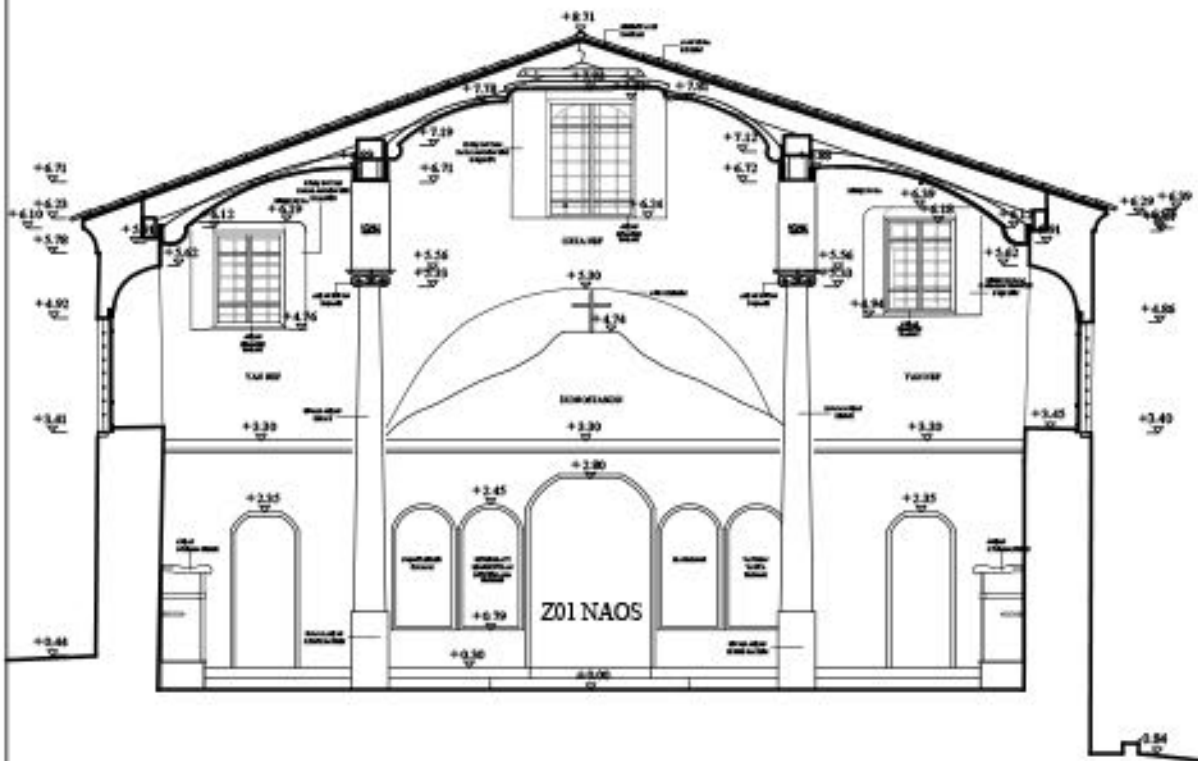
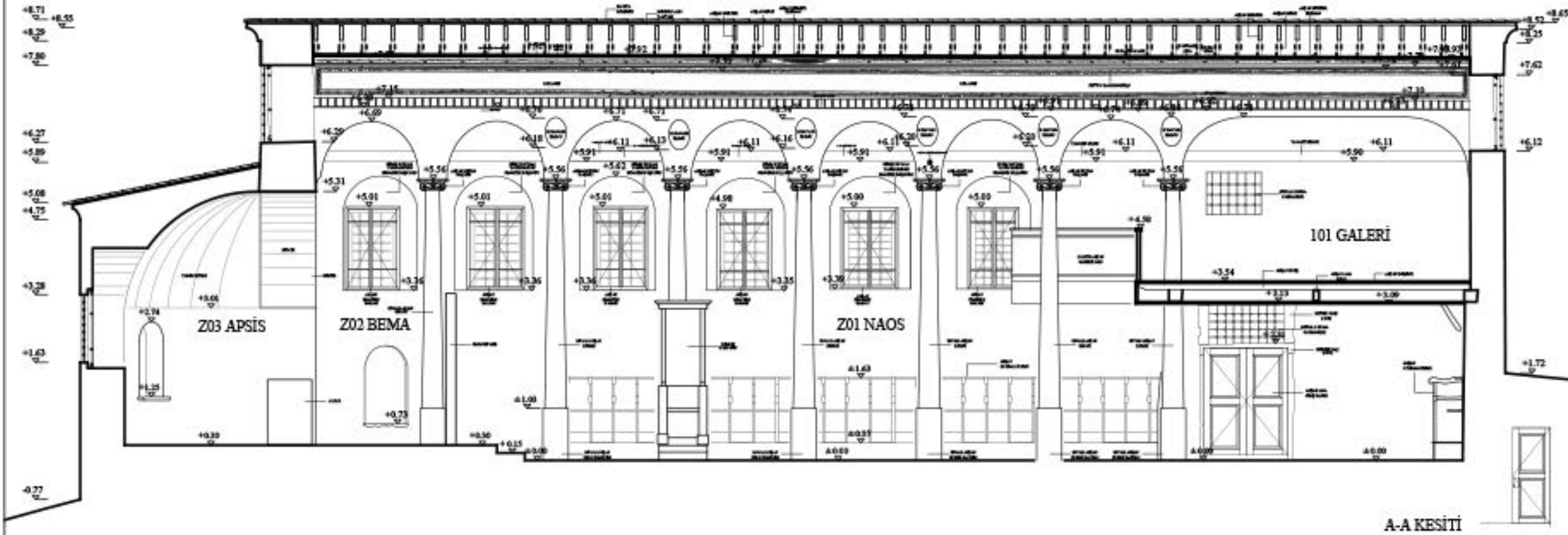
0 1 2 3 4 m

- ☐ RÖLÖVE
- ☒ RESTİTÜSYON
- ☐ RESTORASYON

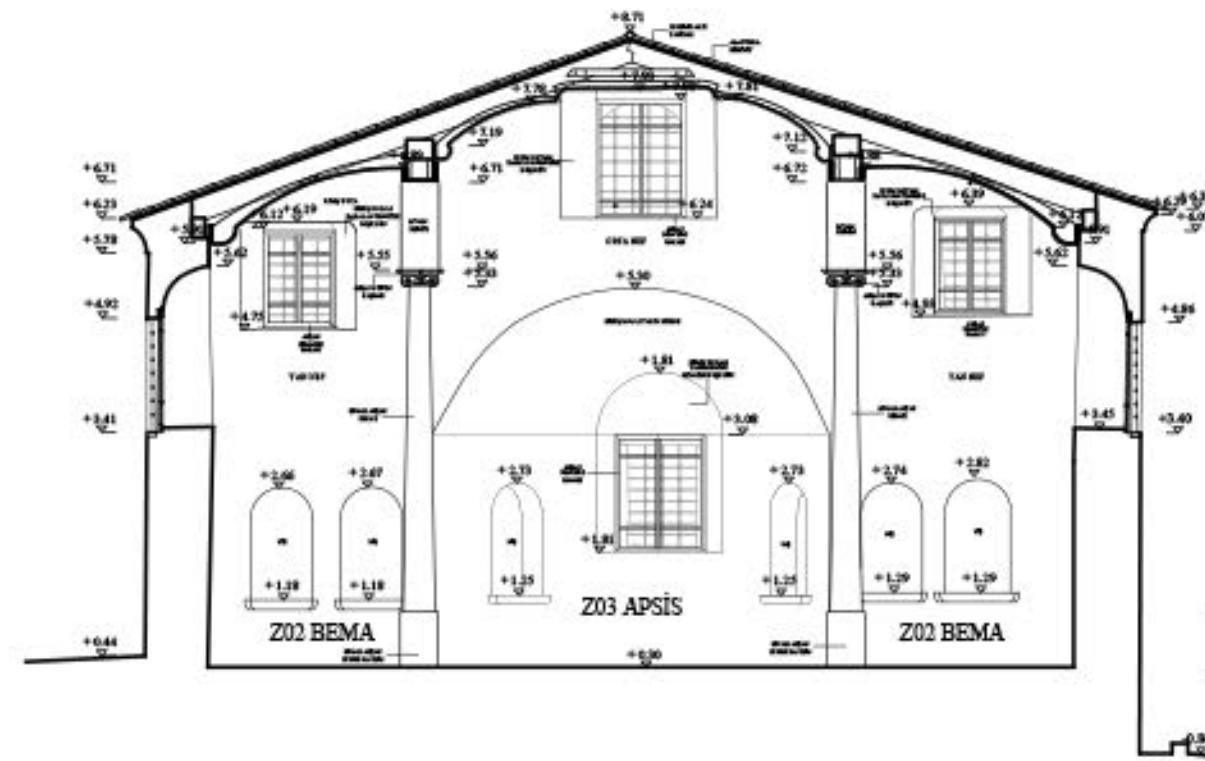
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

ÇATI PLANI

B-B KESİTİ

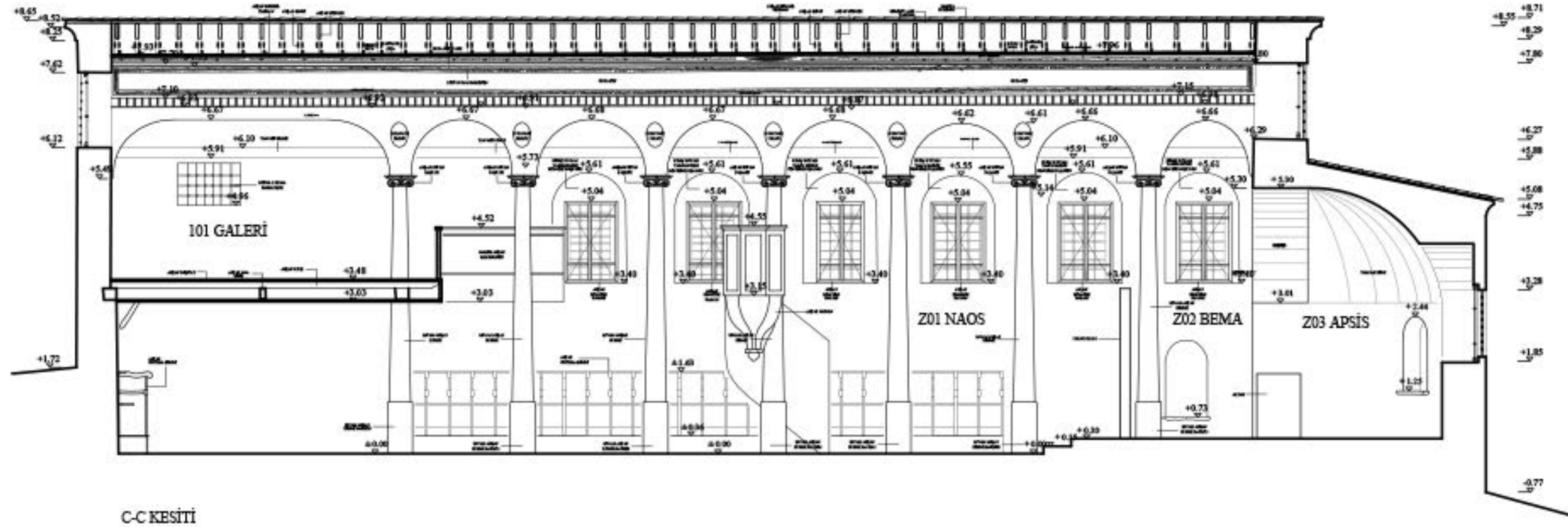
E-E KESİTİ

- RÖLÖVE
■ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

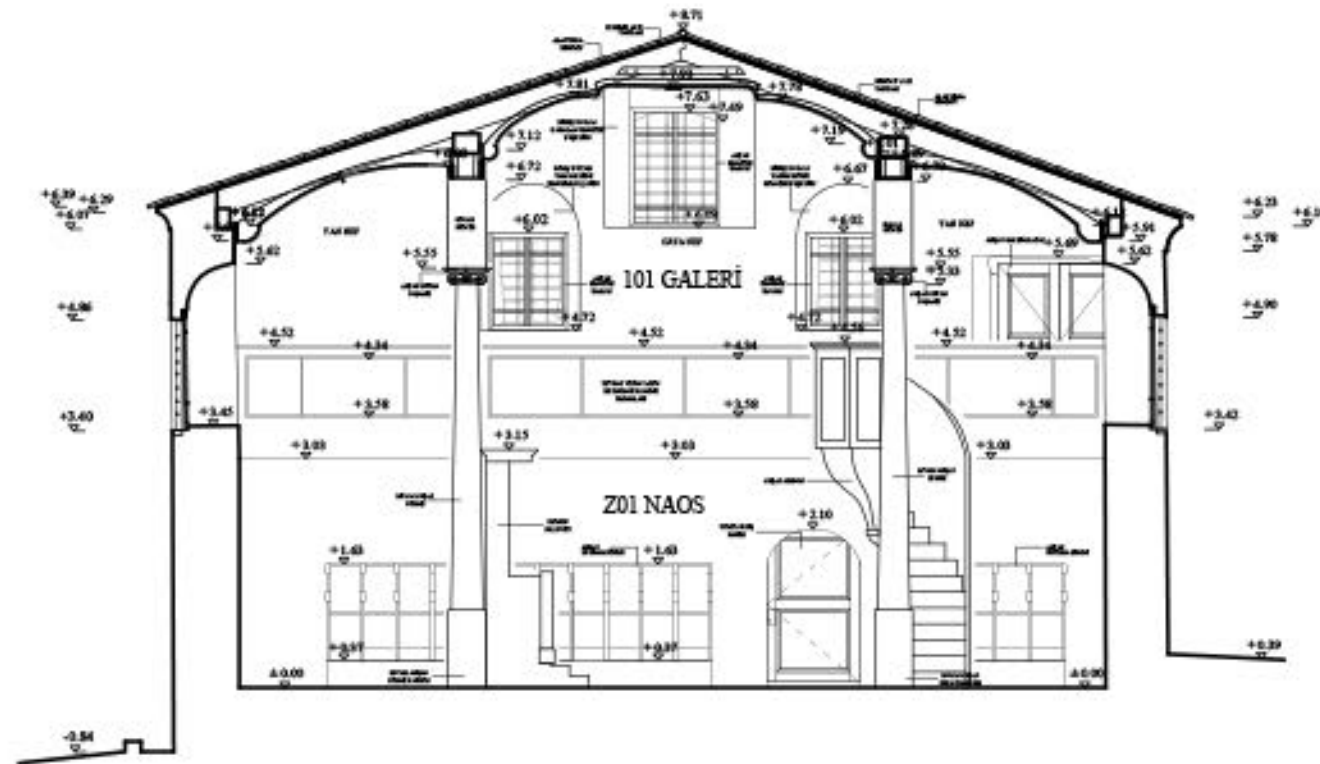
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
KESİTLER

A-A, B-B VE E-E
KESİTLERİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

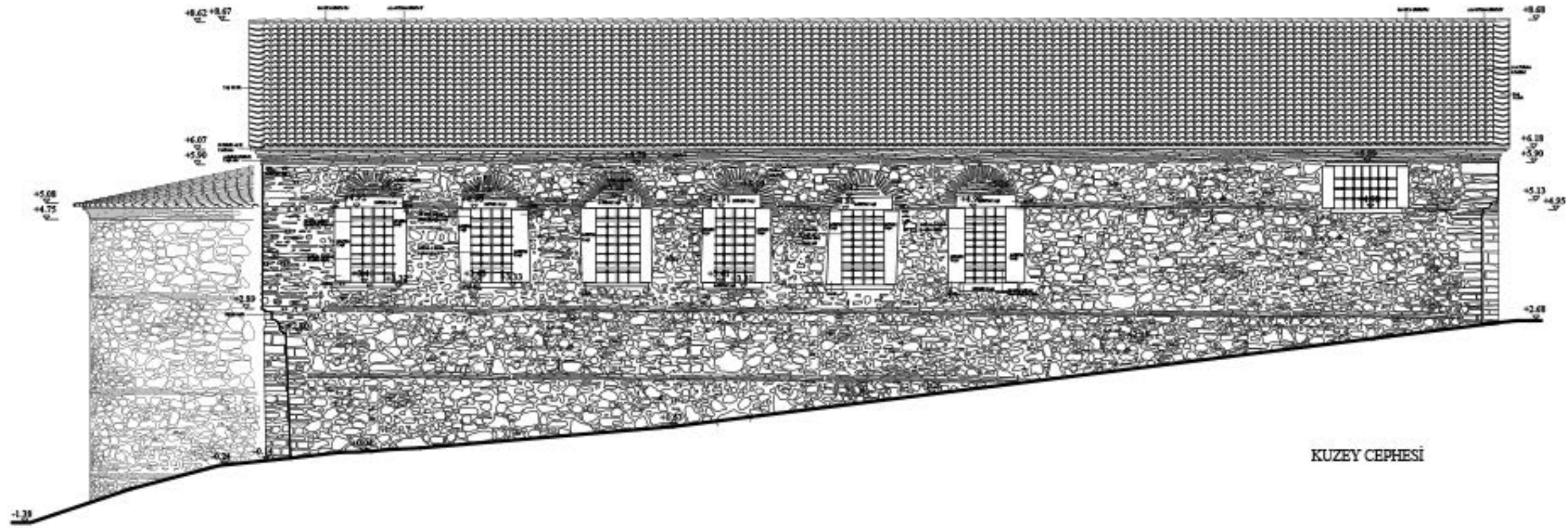

- ☐ RÖLÖVE
- ☒ RESTİTÜSYON
- ☐ RESTORASYON

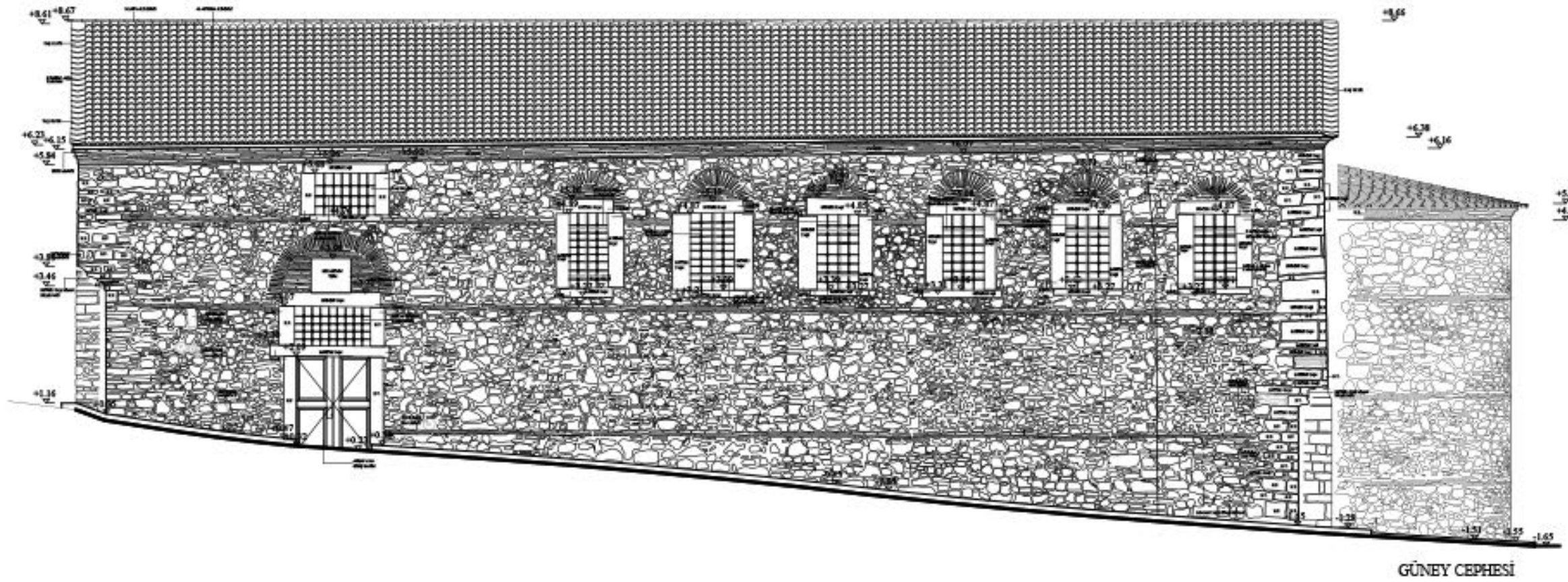
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
KESİTLER

C-C VE D-D KESİTLERİ

KUZEY CEPHESİ

GÜNEY CEPHESİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

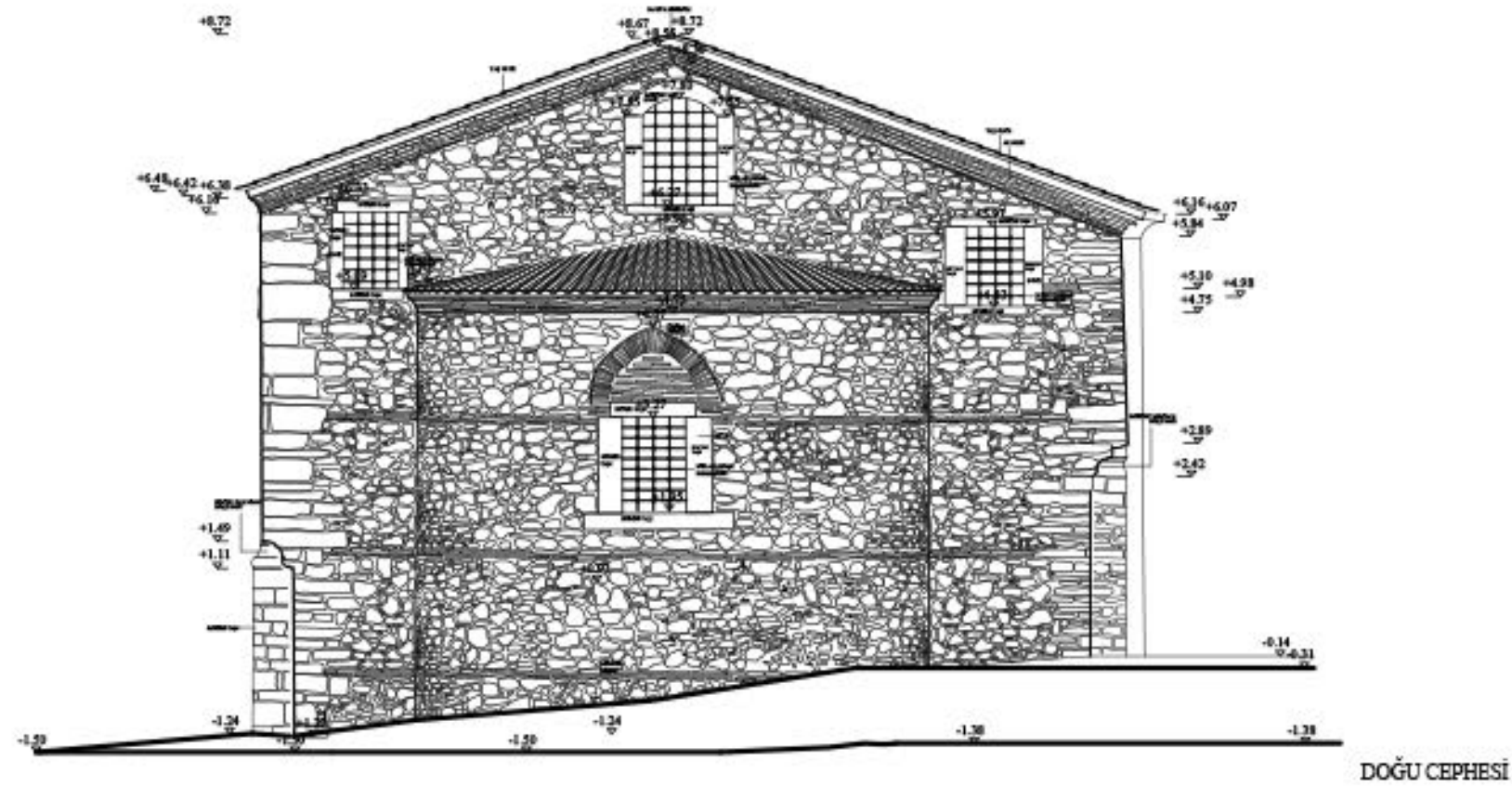
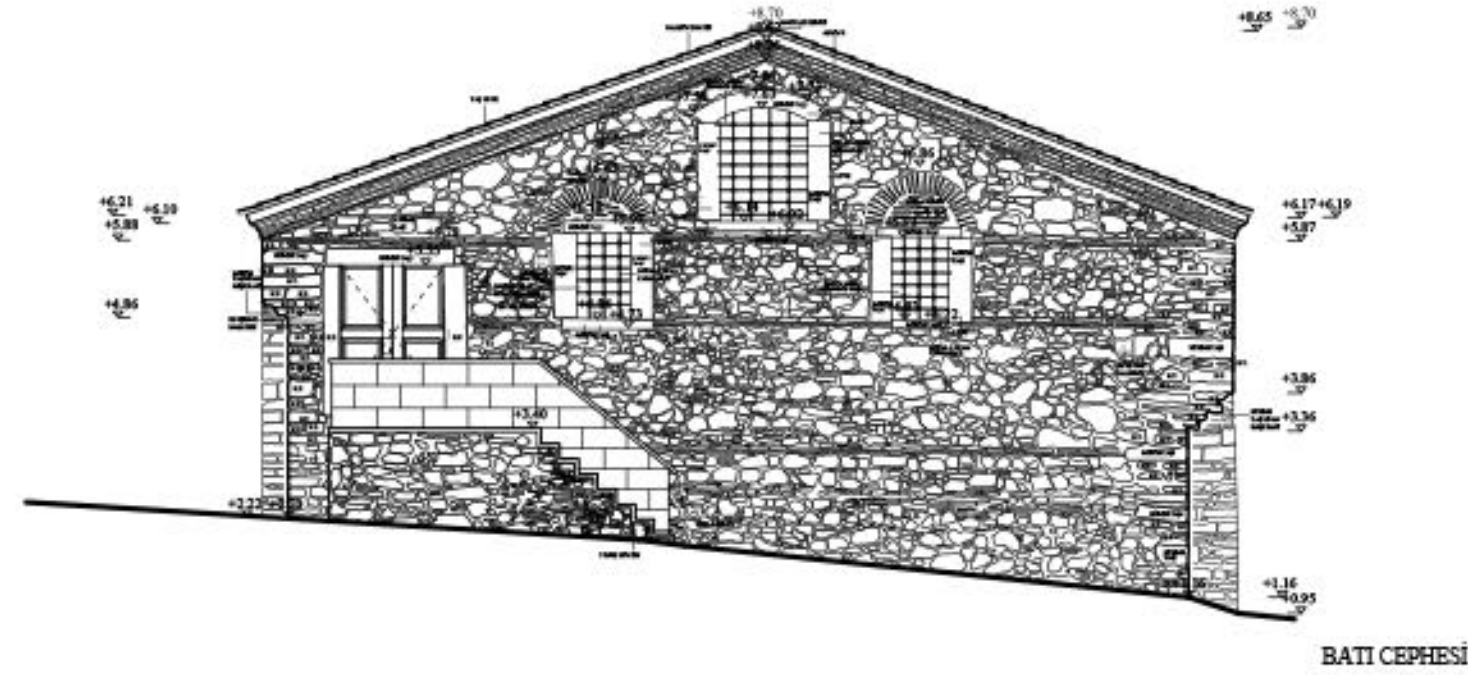

- ☐ RÖLÖVE
- ☒ RESTİTÜSYON
- ☐ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
CEPHELER

KUZEY VE GÜNEY
CEPHELERİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

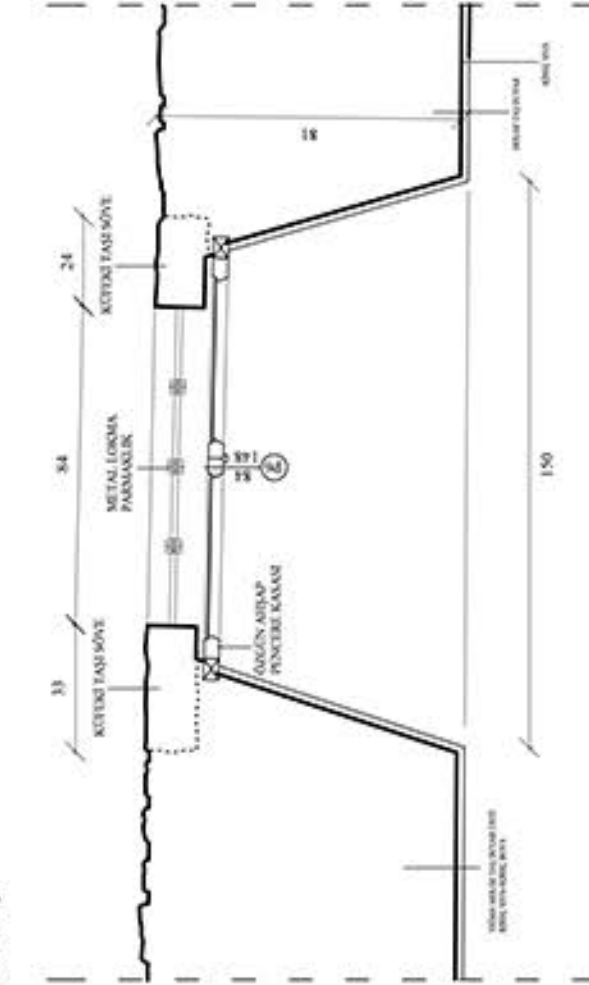

- ☐ RÖLÖVE
- ☒ RESTİTÜSYON
- ☐ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

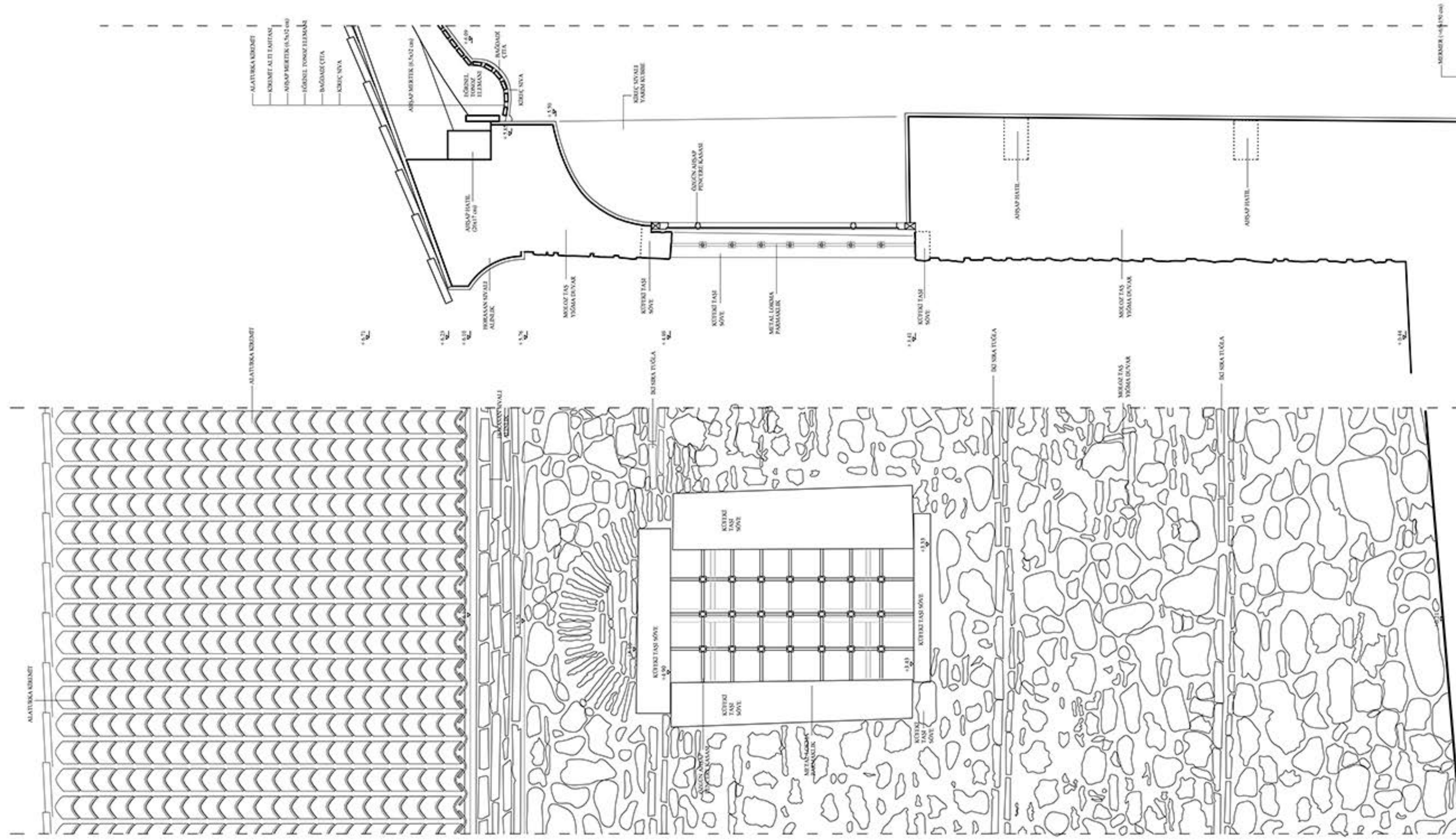
PAFTA ADI:
CEPHELER

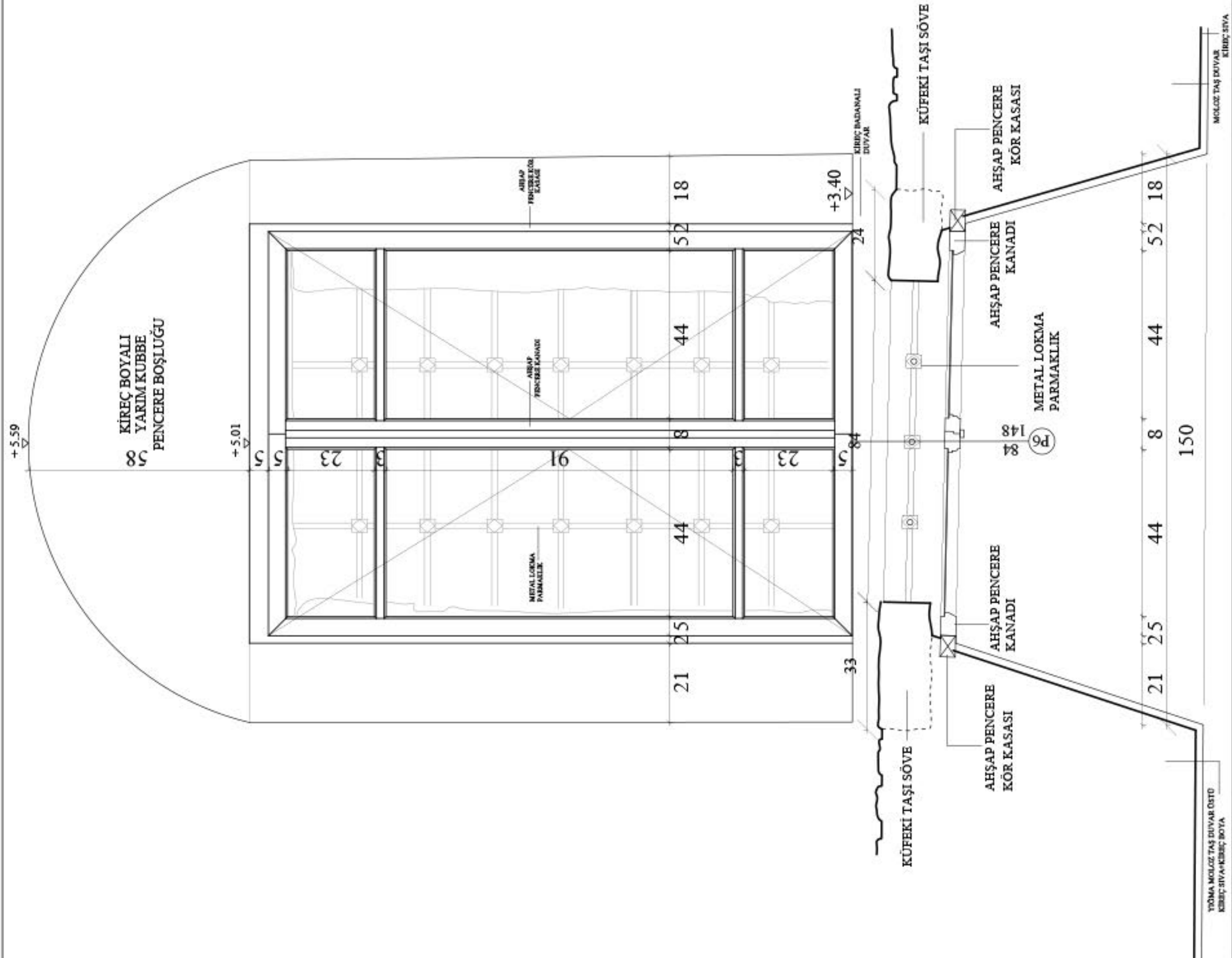
BATI VE DOĞU CEPHESİ

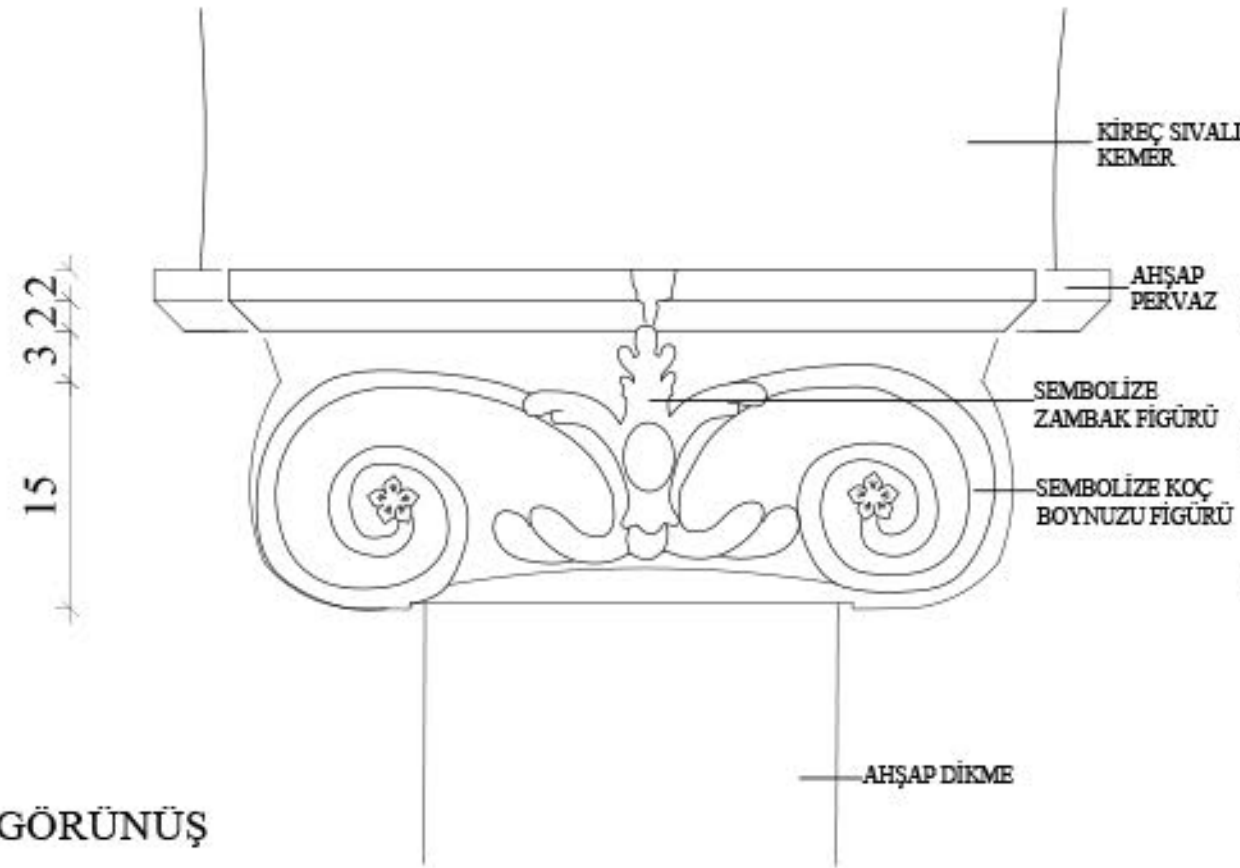
GÖRÜNÜŞ

KESİT

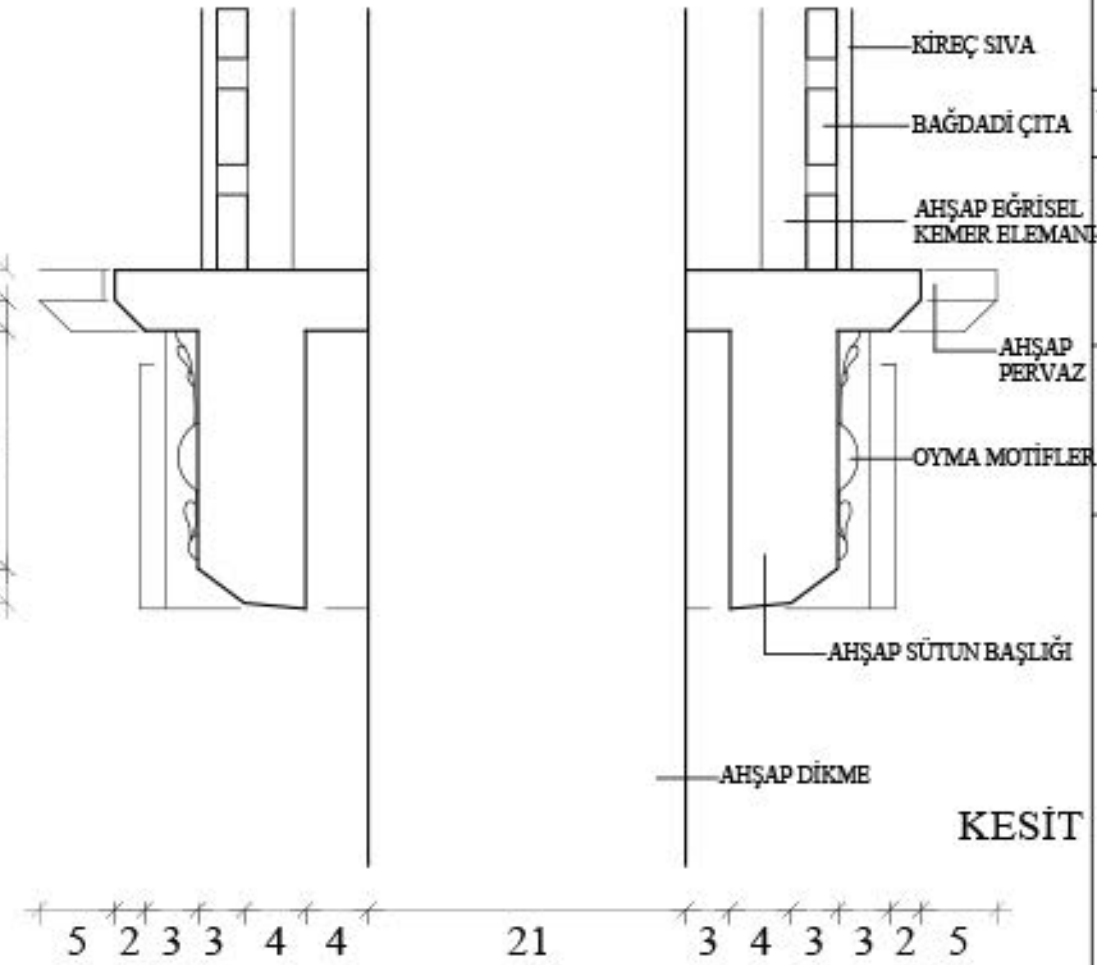

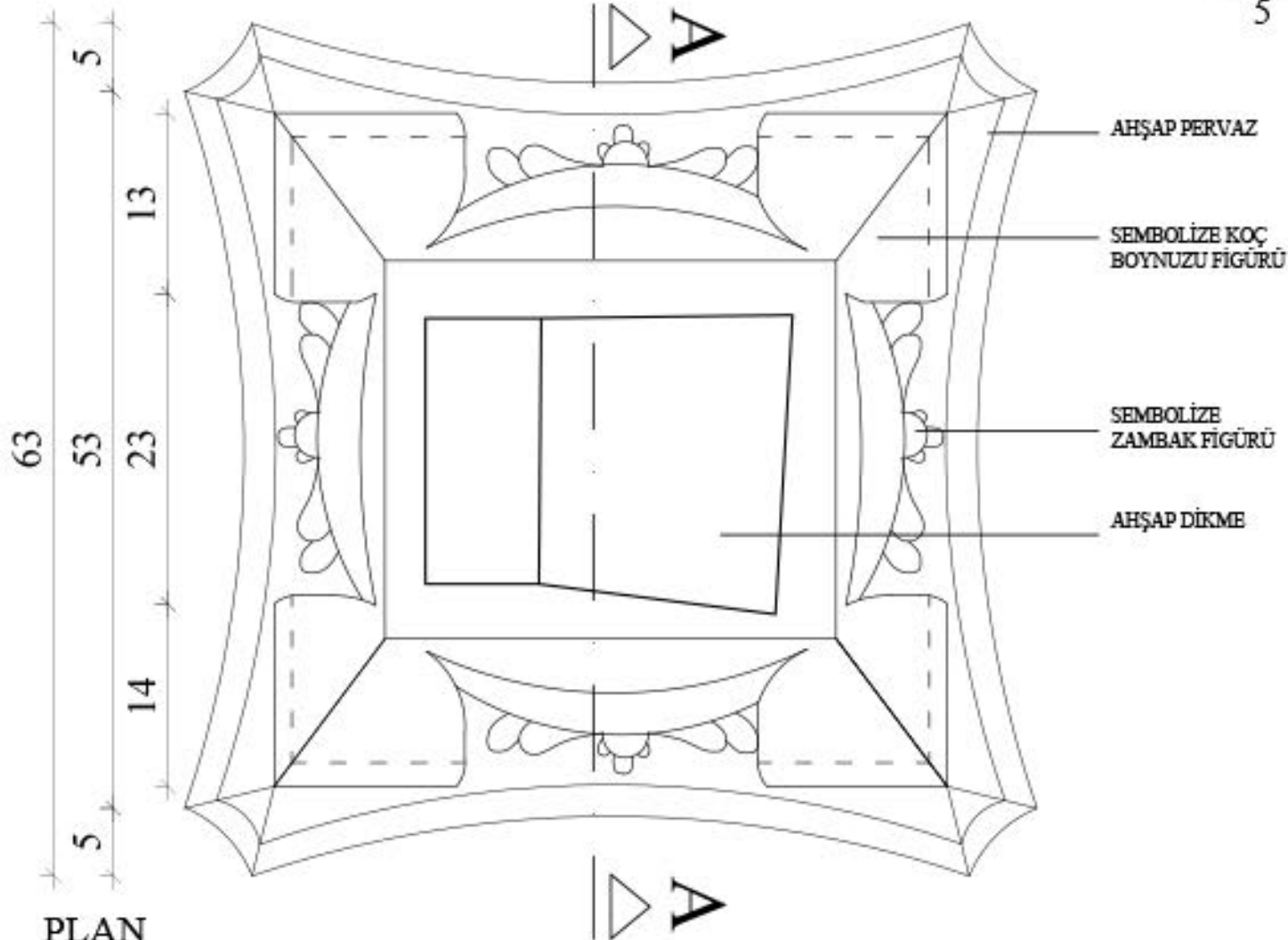
GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

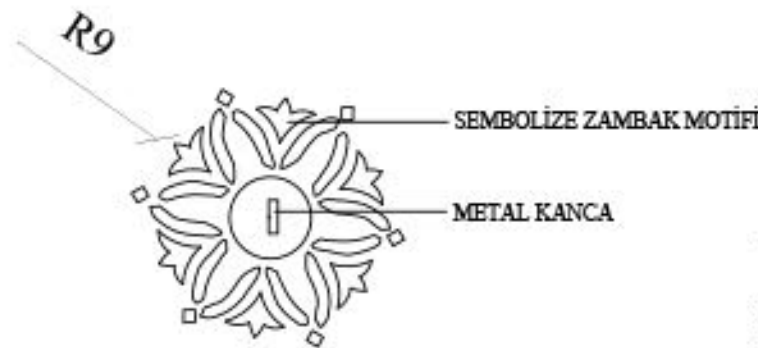
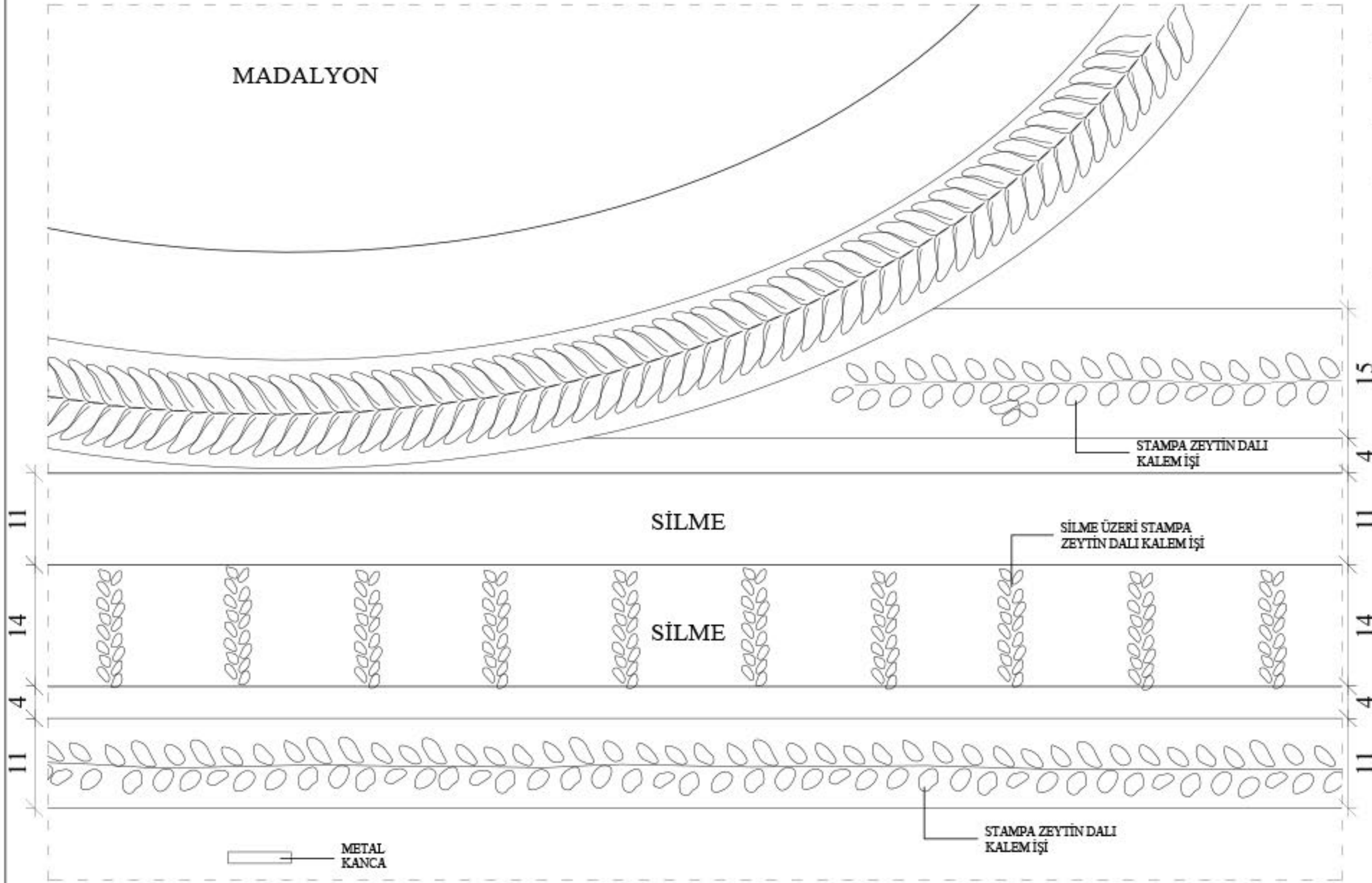

- ☐ RÖLÖVE
- ☒ RESTİTÜSYON
- ☐ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/5

PAFTA ADI:
PLANLAR

SÜTUN BAŞLIĞI DETAYI

- ☐ RÖLÖVE
☒ RESTİTÜSYON
☐ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/5

PAFTA ADI:
PLANLAR

KALEMİŞİ DETAYLARI 1/5

T.C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

501412016
BENGİSU ÖZKILAVUZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM KÖPRÜLÜ
BAĞBANCİ

GEMLİK KURŞUNLU
BAŞMELEKLER
(H. TAXIARCHO) KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİSİ
2017

MÜDAHALE ÇİZİMLERİ

EK-7

BÜTÜNLEME:

TASTA YÜZEY AŞINMASI VE PARÇA
KAYBI

Neyse: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

YENİLEME / YENİDEN YAPMA

ÖZGÜN ELEMANLARIN YENİDEN
YAPILMASI

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

TEMİZLEME

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN
KALDIRILACAK MÜHÜR ELEMANLAR

Neyse: / K2 ve K3 per. numaralı kapılar ve P1 per. numaralı pencere
Mühürleme: K2 ve P1 per. numaralı kapılar ve P1 per. numaralı pencere

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

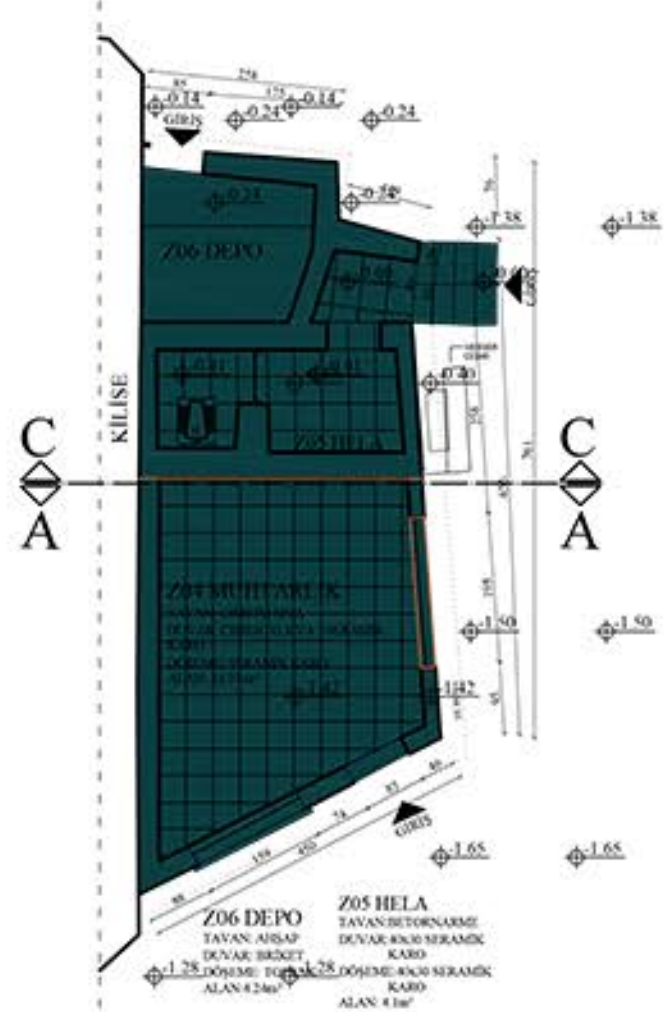
Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

Neyse: / Çatı ve duvarlar yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde
Mühürleme: Yüksek ve düşük yüzeylerde kum ve toprak girişlerinde

ZEMİN KAT DÖŞEME PLANI
(+1.15 KOTU PLANI)

MUHTARLIK VE HELA DÖŞEME PLANI
(-0.20 KOTU PLANI)

- RÖLÖVE
- RESTİTÜSYON
- RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

+1.15 KOTU VE -0.20 KOTU
PLANİ

BÜTÜNLEME

 TAŞTA YÜZEY AŞINMASI VE PARÇA KAYBI

Tujuan: Menjelaskan menurut fisiologi transkripsi berdasar mekanisme transkripsi. Mendeskripsikan tentang Mekanisme transkripsi pada prokaryot dan eukaryot serta mekanisme regulasi transkripsi.

MALZEME KAYDI

Notas: Primer, nivel básico para el uso de los datos estadísticos generados en el estudio. Los usuarios deben leer primero el manual de usuario de los datos estadísticos generados en el estudio.

YENİLEME / YENİDEN YAPMA
 ÇEĞÜN İLEMLERİN YENİDEN YAPILMASI

Figure 3: The number of patients with mental illness and personality disorders who were discharged to psychiatric hospitals or to the police psychiatric hospitals.

Form 2: Gəlmiş girsə yapon ödəy deyil: gəlirlər-ödəmələr
Məlumatlı Məlul Ediləyən: gəlirlər üçün bir pulu ödəy deyil deyil deyil

TEMZİLEME

 MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN
KALDIRILACAK MÜHÜR ELEMANLARI

[illegible]

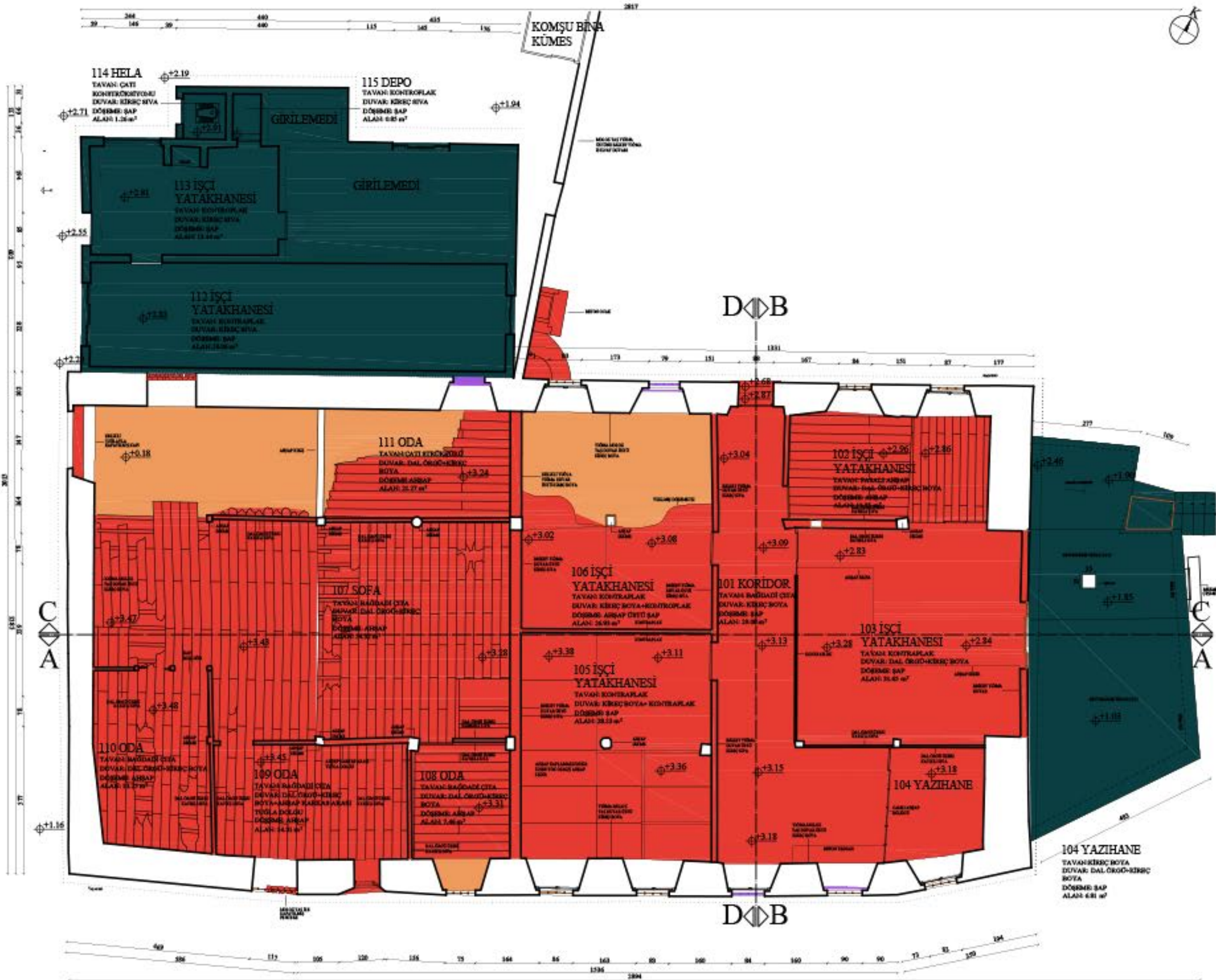
Mikrobiyal bütünlük: Fauna bütünlüğüne göre gördü kazılar için homojen veya mikrobiyal dehidromentiler.

Forma 3 is müddətə gələcək uşaqların bu qruplaşmış qrupları ilə qruplaşdırma və fəaliyyət uşaqların bütün bələdiyyə qrupları, bu qrup, müddət qrupları və bələdiyyə qrupları qruplaşdırma qrupları

Mikrobiyal hijiyet: Bu değışik ölçümler ve mikrobiyal durumlar, değışik durumlara ilişkin uygun önlemleri tanımlamak için kullanılır.

[illegible]

**MİMAR VE İNŞAAT MÜHÜRÜ OLMAYAN
KALDIRILACAK MÜHÜRİLER**

☒ RÖLÖVE
☐ RESTİTÜSYON
☐ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

1. KAT PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

SAĞLAMLAŞTIRMA

SİVA ÇATILAĞI

Sema: Kibrisin batısında çok az miktarda siva ve çatı kalıntıları görülmüştür.
Mithatçık Kilisesi: Siva çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

BÜTÜNLEME

KALANLARIN SIKIŞTIRILMASI VE KAYIP

Sema: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

MAZEME KAYBI

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

BAĞDADI ÇİTA KAYBI

Sema: Tavan çatıların ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

SİVA VE BOYA DÖKÜLMESİ

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

YENİLEME / YENİDEN YAPMA

ÇATILARIN YENİDEN YAPILMASI

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

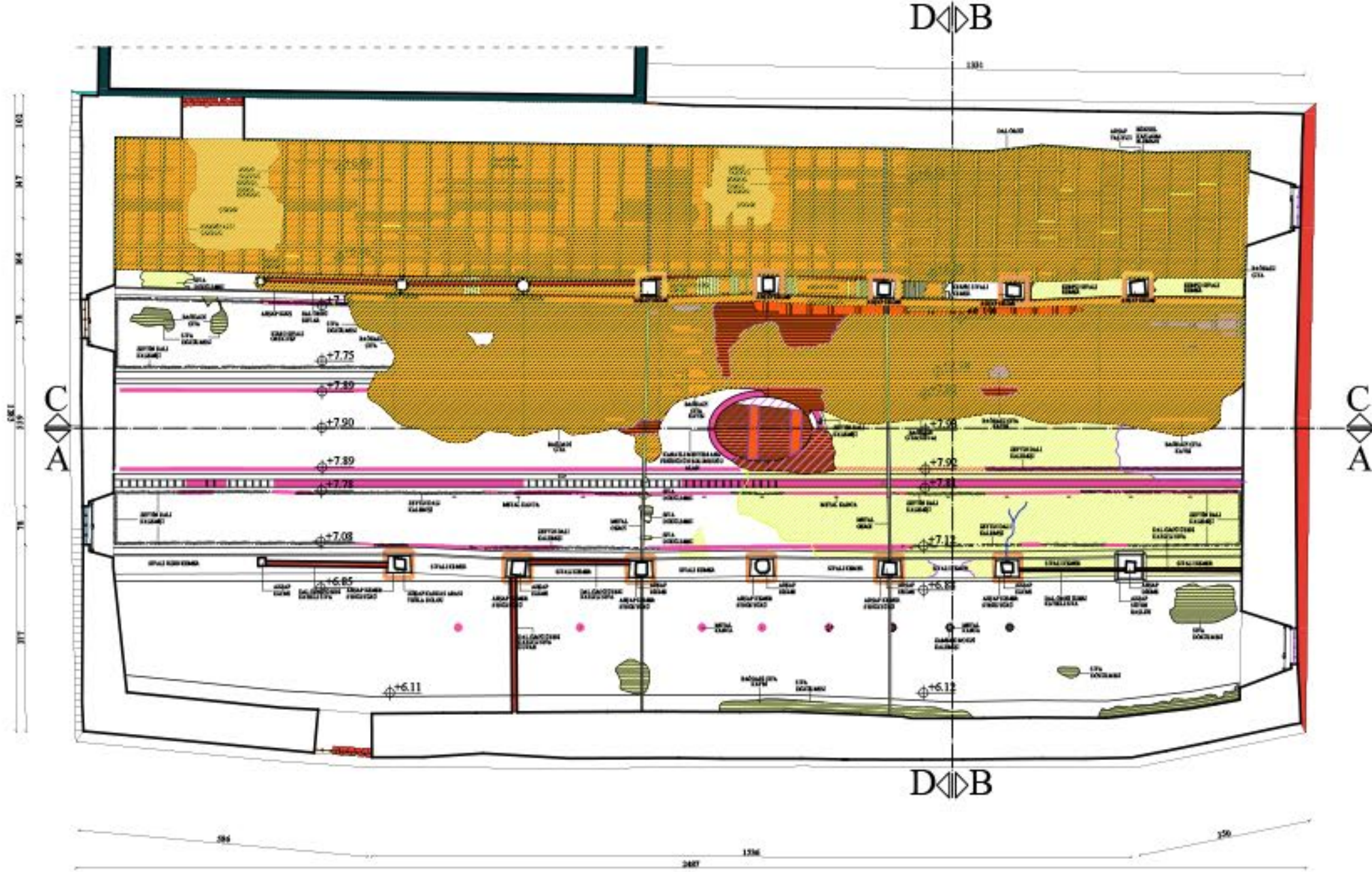
Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

Sema: 17 ve 18 parçaları parçaları ve diğer bölümler parçaları.
Mithatçık Kilisesi: Çatıların tamamı kaldırılacak ve yerine yeni siva ve çatı yapılacaktır.

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

NEFLER TAVAN PLANI
(+5.60 KOTU PLANI)

TEMİZLEME

■ BİTKİLENME

Not: Kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır.
Bitkileme: Kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır. Bitkileme: Kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır.

■ MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES EKLER

Not: Tıpkı kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır. Bitkileme: Kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır.

YENİLEME / YENİDEN YAPMA

■ ÖZGÜN ELEMANLARIN YENİDEN YAPILMASI

Not: Tıpkı kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır. Bitkileme: Kuru çimen, çalılar ve çimen kuru bitkilerde bitkileme yapılmıştır.

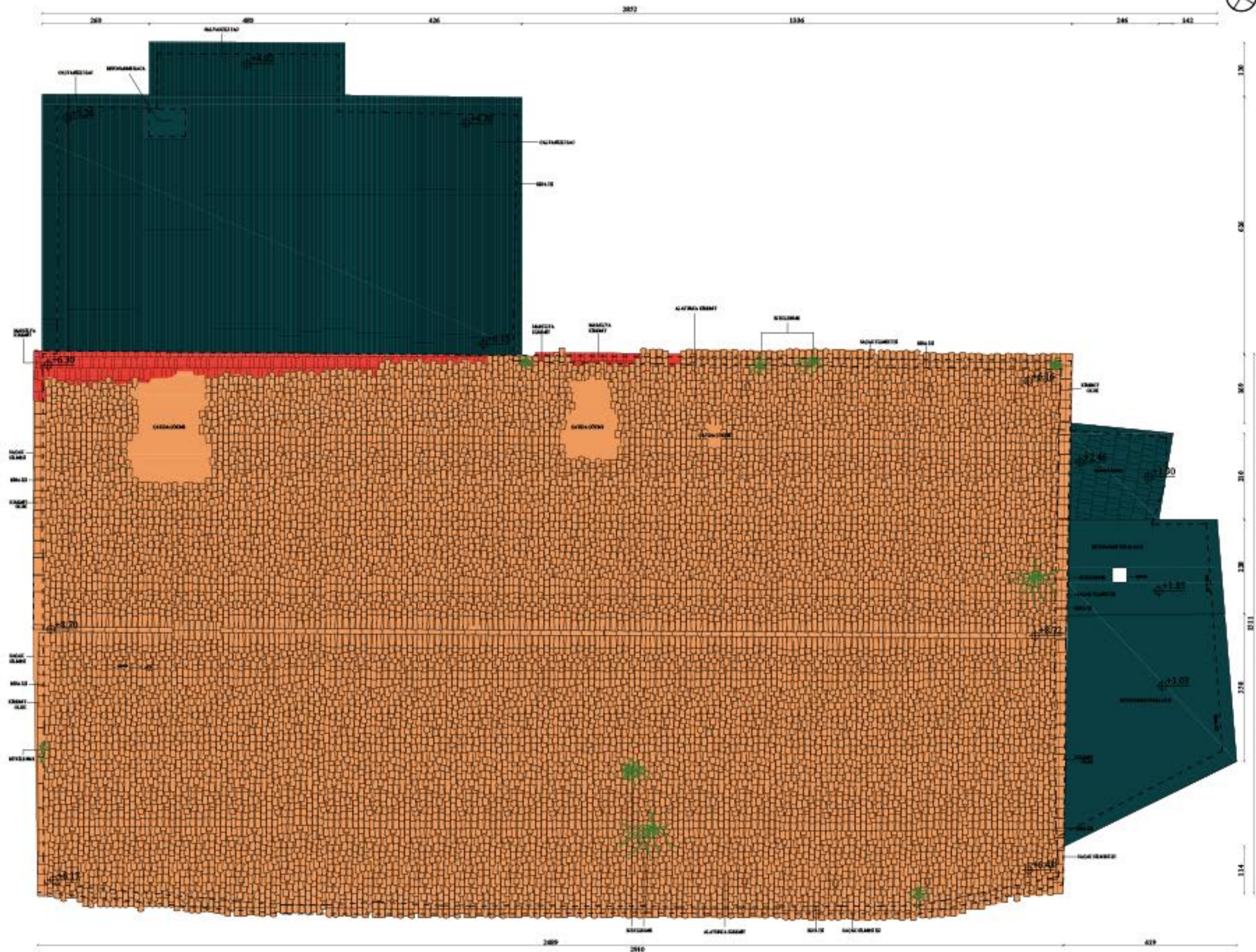
■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

ÇATI PLANI

P.07

SAĞLAMLAŞTIRMA

SIVA ÇATLAĞI

[illegible][illegible][illegible]

BOTANİKEME

TAŞTA YÜZEY AŞINMASI VE PARÇA KAYBI

Yorum: Yüksek hızda hareketli taşıyıcılar arasında sürtünme nedeniyle taşınan malzemenin yüzeyinde aşınma ve parça kaybı meydana gelir. Bu aşınma, taşıyıcının yüzeyinde oluşan çukurluklar, çatlaklar ve diğer hasarlar nedeniyle meydana gelir. Bu aşınma, taşıyıcının ömrünü kısaltır ve taşıyıcının taşıdığı yükü azaltır.

KALIMIŞINDE SİLME VE KAYIP
Korun: Terakül İnkıasü şımsı İad: İnkıasüleri ve müfidele yur yur silimale ve kappile
gıyırılalele
Müfidelele İnkıasü: İnkıasüleri silimale şımsı İnkıasüleri İnkıasü, şımsı müfidelele İnkıasü İnkıasü

BAĞDADI ÇİTA KAYBI

SEVA ve BOYA DÖKÜLMESİ

[illegible]

YENİLEME / YENİDEN YAPMA
ÖZGÜN ELEMANLARIN YENİDEN YAPILMASI

Yazın 3. Ünvanı: Gökçeada'da yaşayan ve göçmenlik deneyimi olan kadınların yaşam koşulları ve göçmenlik deneyimlerinin değerlendirilmesi.

Mitochondriale Myopathien: Krankheiten eines Organismus durch Defekte im Erbinhalt der Mitochondrien, die für Energieerzeugung verantwortlich sind.

2005. gada 1. oktobrī. Tās parādīšies patērētājiem, kad tie sāks lietot šīs programmas izstrādātājam izveidotās programmas.

TEMİZLEME MİMAR VE İNŞAATÇI MİLLETİNE MAYAN KALDIRILACAK

MÜNDES ELEMANLAR

[illegible]

Figura 3: Kijomaa dijaponda dagin kumara kade kade de papadun ototolun be dawa buumadidale.

2008 yılında yapılan bu işlemler kapsamında kurulan, işlemler devresine göre oluşturulan birimlerdir.

**MİMAR VE İNŞAATÇI ODASI OLARAK KURULACAK
MÜHÜRİ İÇİLER**

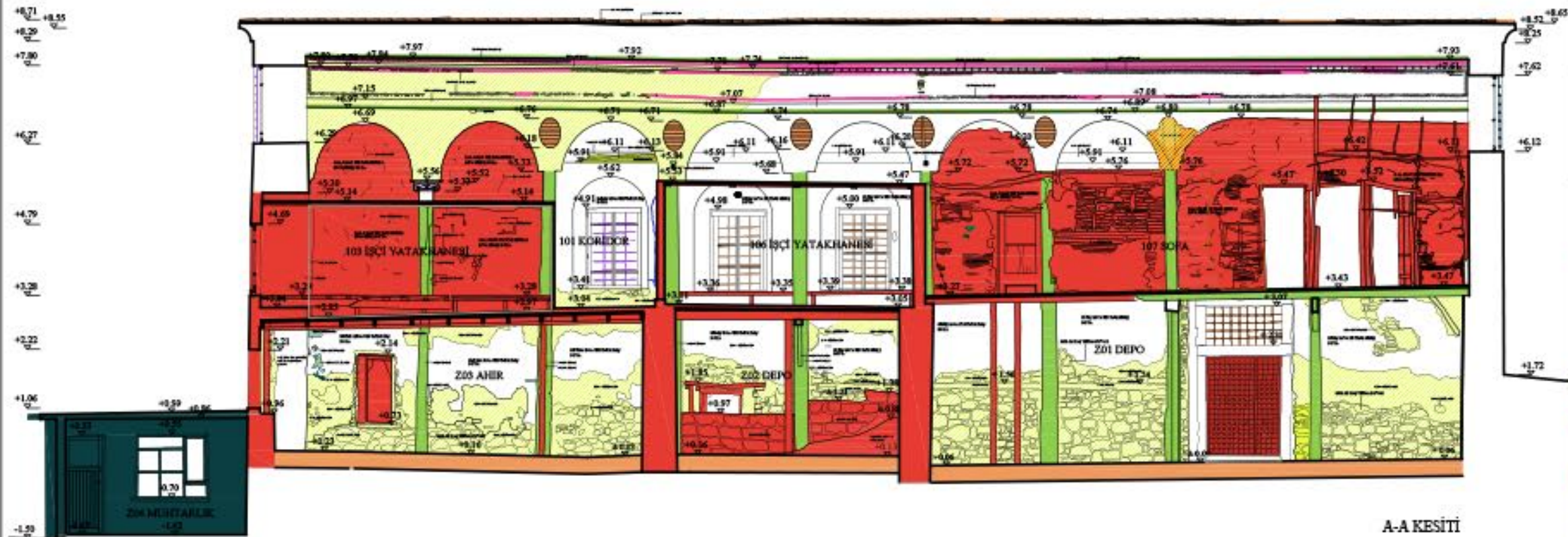
☐ RÖLÖVE
☐ RESTITÜSVON☐ RESTORASYON

ÖLÇEK:1/100

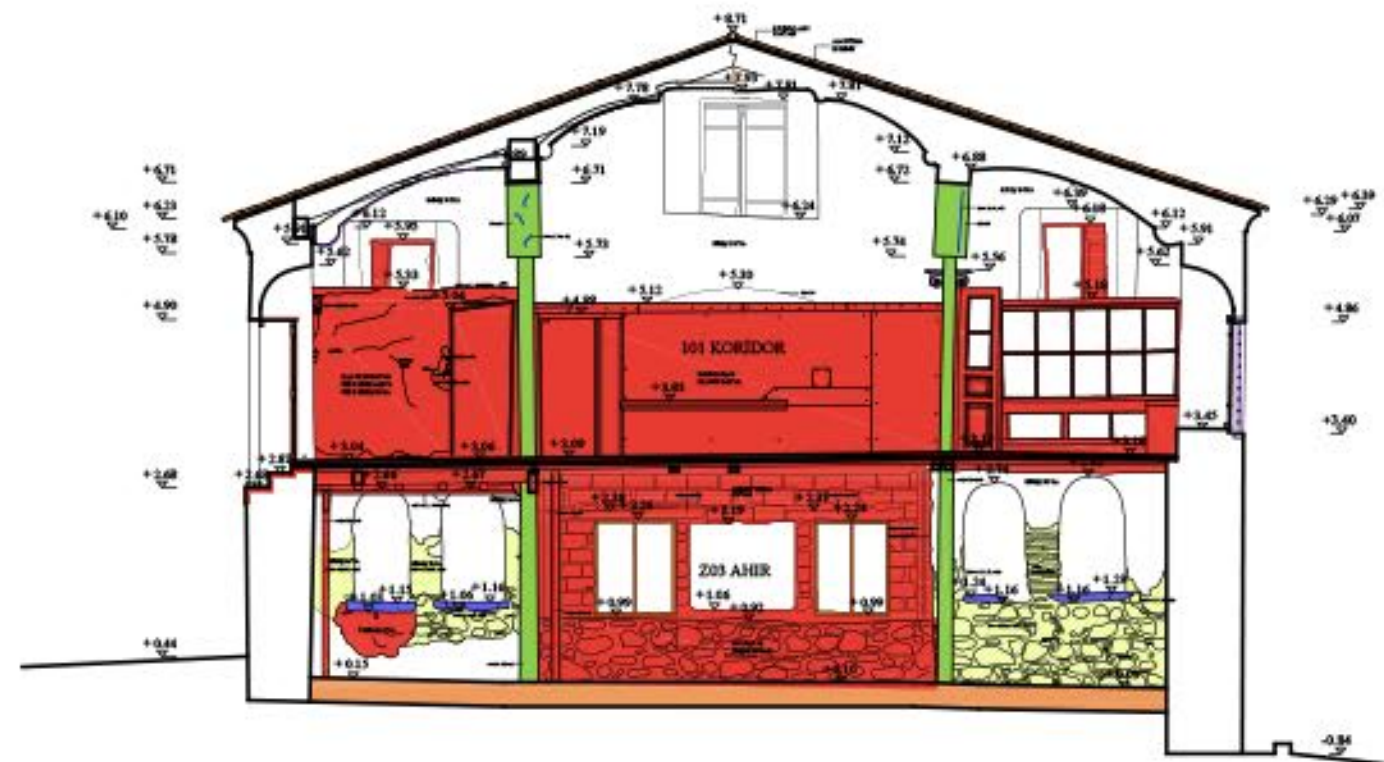
PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

A-A VE B-B KESİTLERİ	P.08
----------------------	------

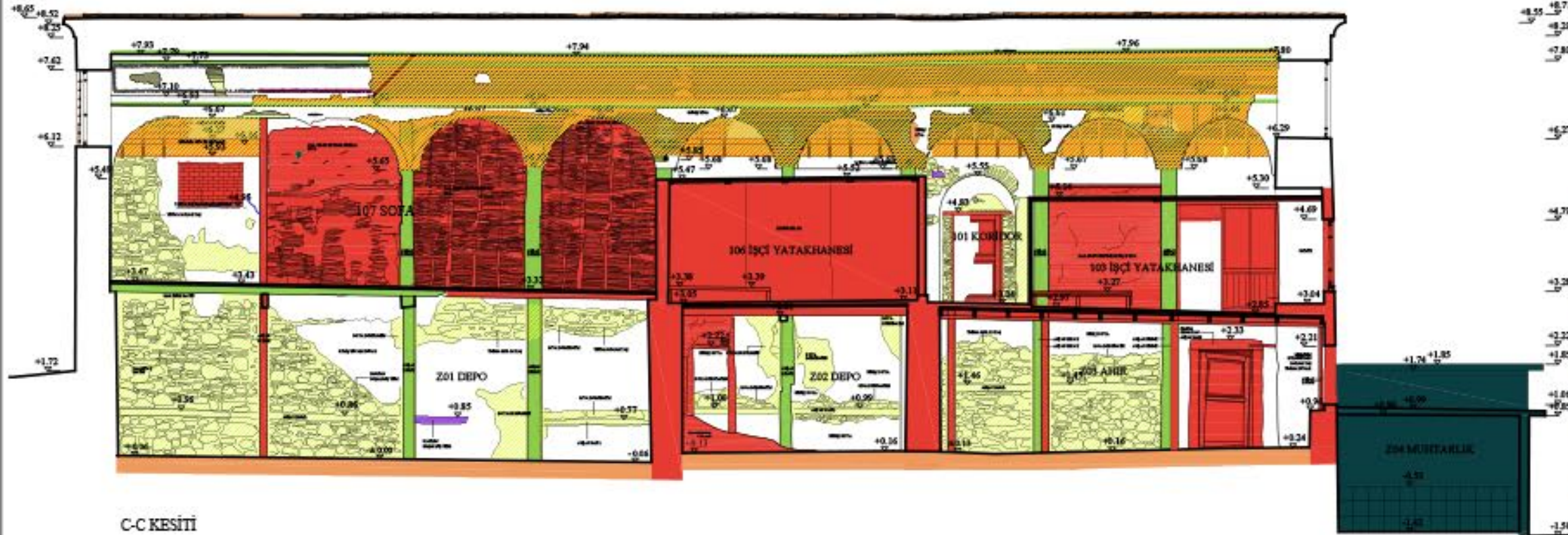
P.08

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

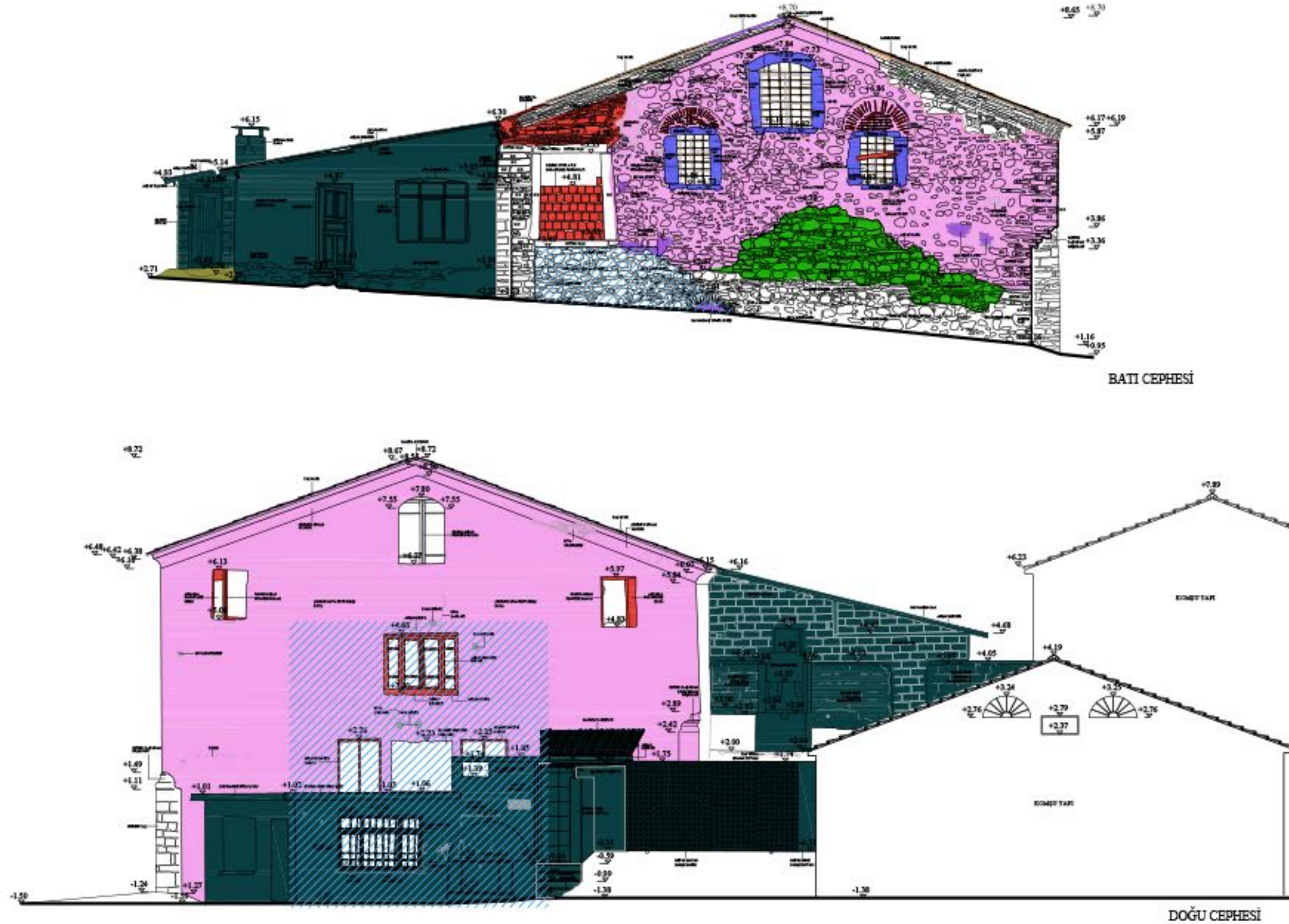
SAĞLAMA/TAŞIRMA	
SİVA ÇATLAK	
Not: Kirişler ve duvarlar her iki yönü de taşıyan yapı elemanlarıdır. Mühürdeki kırık ve çatlaklar, duvarın taşıdığı yükü taşıyarak yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
STATİK KURUNLAR	
Not: 1. Çatıya, duvarın taşıdığı yükü taşıyan yapı elemanıdır. Mühürdeki kırık ve çatlaklar, duvarın taşıdığı yükü taşıyarak yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
KALINLAŞTIRILAN SİVA VE KAYIP	
Not: Tavanın kalınlaşması, duvarın kalınlaşması ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
BAĞDADI ÇİTA KAYIP	
Not: Çatıya, duvarın taşıdığı yükü taşıyan yapı elemanıdır. Mühürdeki kırık ve çatlaklar, duvarın taşıdığı yükü taşıyarak yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
SİVA VE BOYA DÖKÜLMESİ	
Not: Tavanın kalınlaşması, duvarın kalınlaşması ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
YENİLEME / YENİDEN YAPMA	
ÖZGÜN İKİMAN, AKIN YENİDEN YAPILMA	
Not: 1. Çatıya, duvarın taşıdığı yükü taşıyan yapı elemanıdır. Mühürdeki kırık ve çatlaklar, duvarın taşıdığı yükü taşıyarak yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
TEMİZLEME	
MİMARİ VE BELGE DÖNERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MÜHÜRDEKİLER	
Not: 1. Çatıya, duvarın taşıdığı yükü taşıyan yapı elemanıdır. Mühürdeki kırık ve çatlaklar, duvarın taşıdığı yükü taşıyarak yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	
MİMARİ VE BELGE DÖNERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MÜHÜRDEKİLER	
Not: 1. Çatıya, duvarın taşıdığı yükü taşıyan yapı elemanıdır. Mühürdeki kırık ve çatlaklar, duvarın taşıdığı yükü taşıyarak yapıya zarar vermemek için onarılmıştır. Çatılar, duvarlar ve diğer yapı elemanları, yapıya zarar vermemek için onarılmıştır.	

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

C-C VE D-D KESİTLERİ

BUTÜNLEME

MAZEME KAYBI

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

TAJTA YÜZÜ AŞINMASI VE PARÇA KAYBI

Not: Çatı ve duvar yüzeyleri aşınmış ve parçalanmıştır. Çatı ve duvar yüzeyleri yenisiyle kaplanacaktır.
Mazeme kaybi: Çatı ve duvar yüzeyleri aşınmış ve parçalanmıştır. Çatı ve duvar yüzeyleri yenisiyle kaplanacaktır.

DERZ BOŞALMALARI

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

YENİLEME / YENİDEN YAPMA

ÖZGÜN ELEMANLARIN YENİDEN YAPILMASI

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

ÖZGÜN MEKANLARIN YENİDEN YAPILMASI

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

TEMİZLEME

NOTİLEME

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

NOTİLEMEZ SİYALARIN KALDIRILMASI

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

MİMARİ VE BELGE DEĞERİ OLMAYAN KALDIRILACAK MUHDES ELEMANLAR

Not: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.
Mazeme kaybi: Duvar ve taşı gücü taşıma elemanları gıcıkta ve kırıkta olduğu için tamamı kaldırılacak ve yerine yeni yapılar yapılacaktır.

0 1 2 3 4 m

■ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
□ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
MÜDAHALE PAFTASI

BATI VE DOĞU CEPHESİ

RESTORASYON ÇİZİMLERİ

EK-8

Meydan

Belediye Caddesi

Gül Sokak

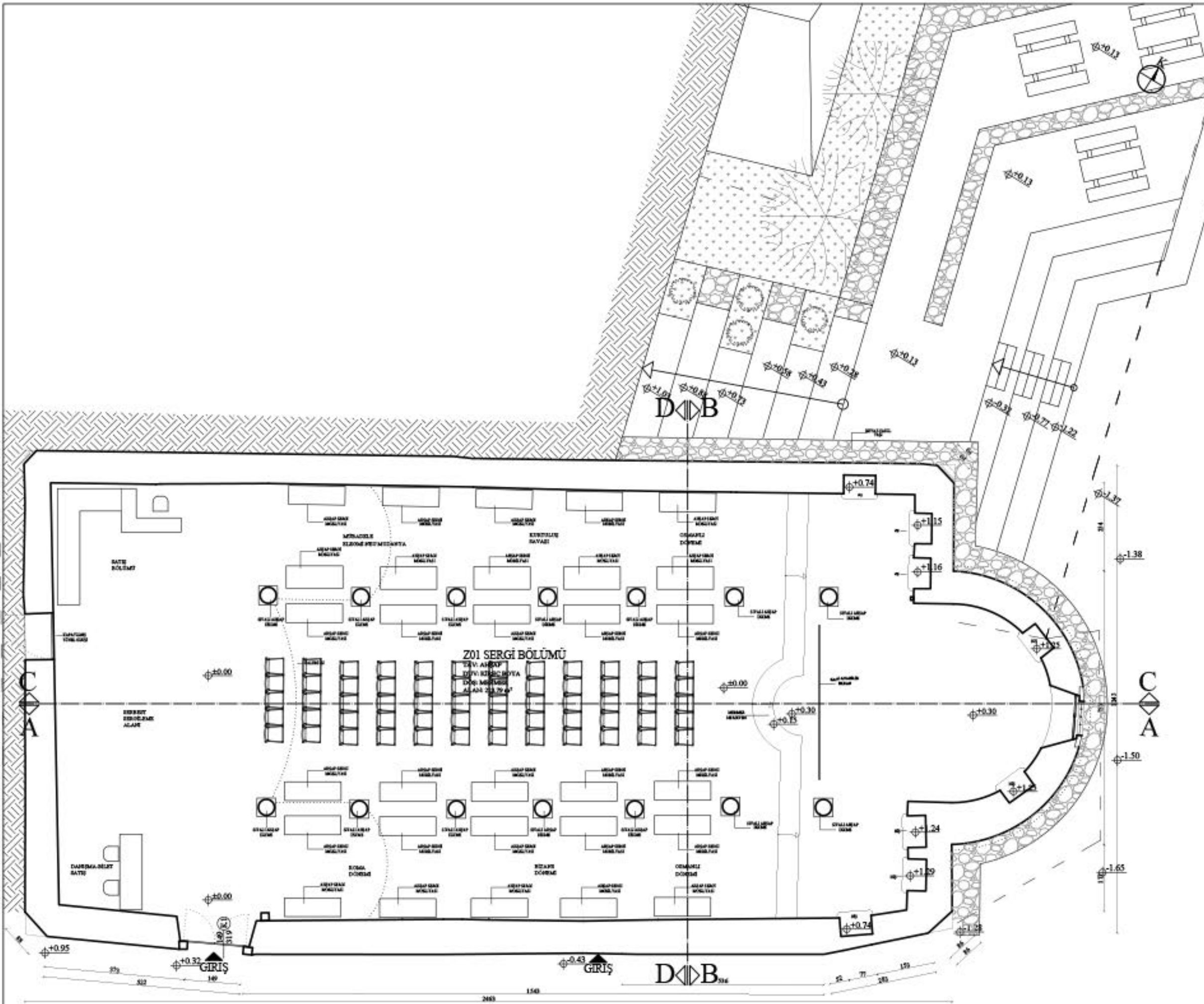

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA ADI:
VAZİYET PLANI

VAZİYET PLANI

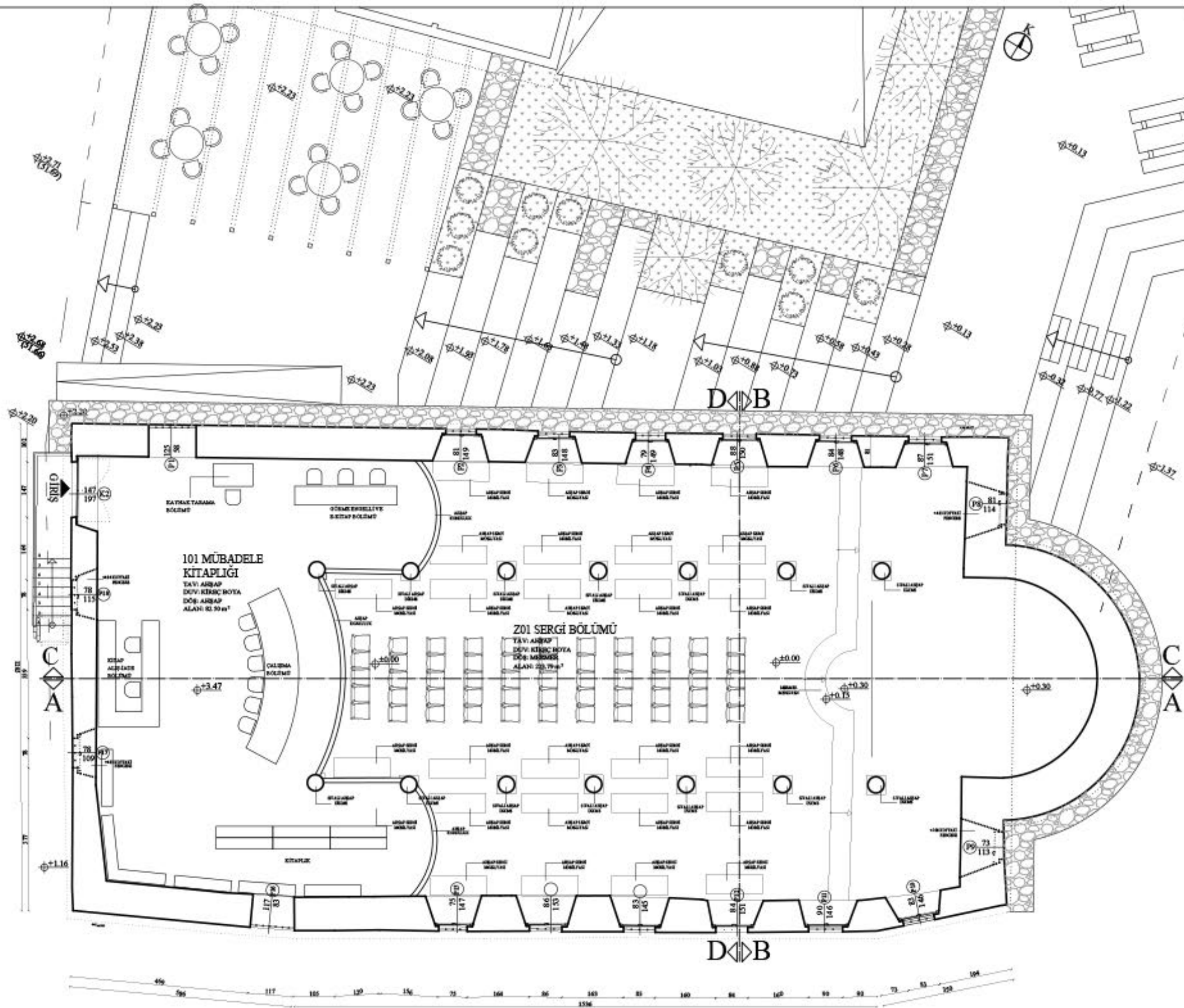
ZEMİN KAT PLANI (+1.15 KOTU PLANI)

- RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
■ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU KOTU
PLANI

0 1 2 3 4

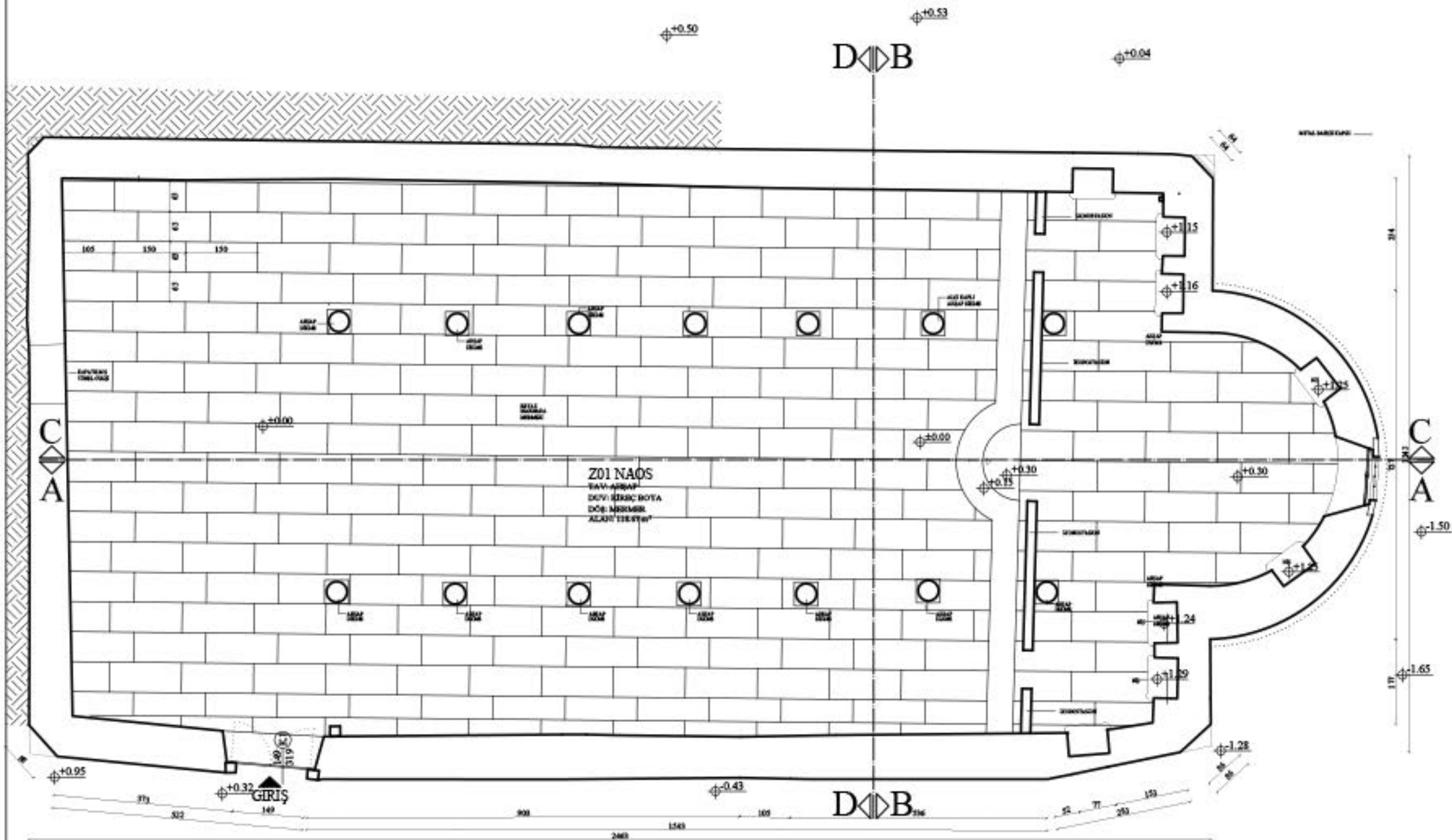
□ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
■ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1. KAT PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.03

0 1 2 3 4 m

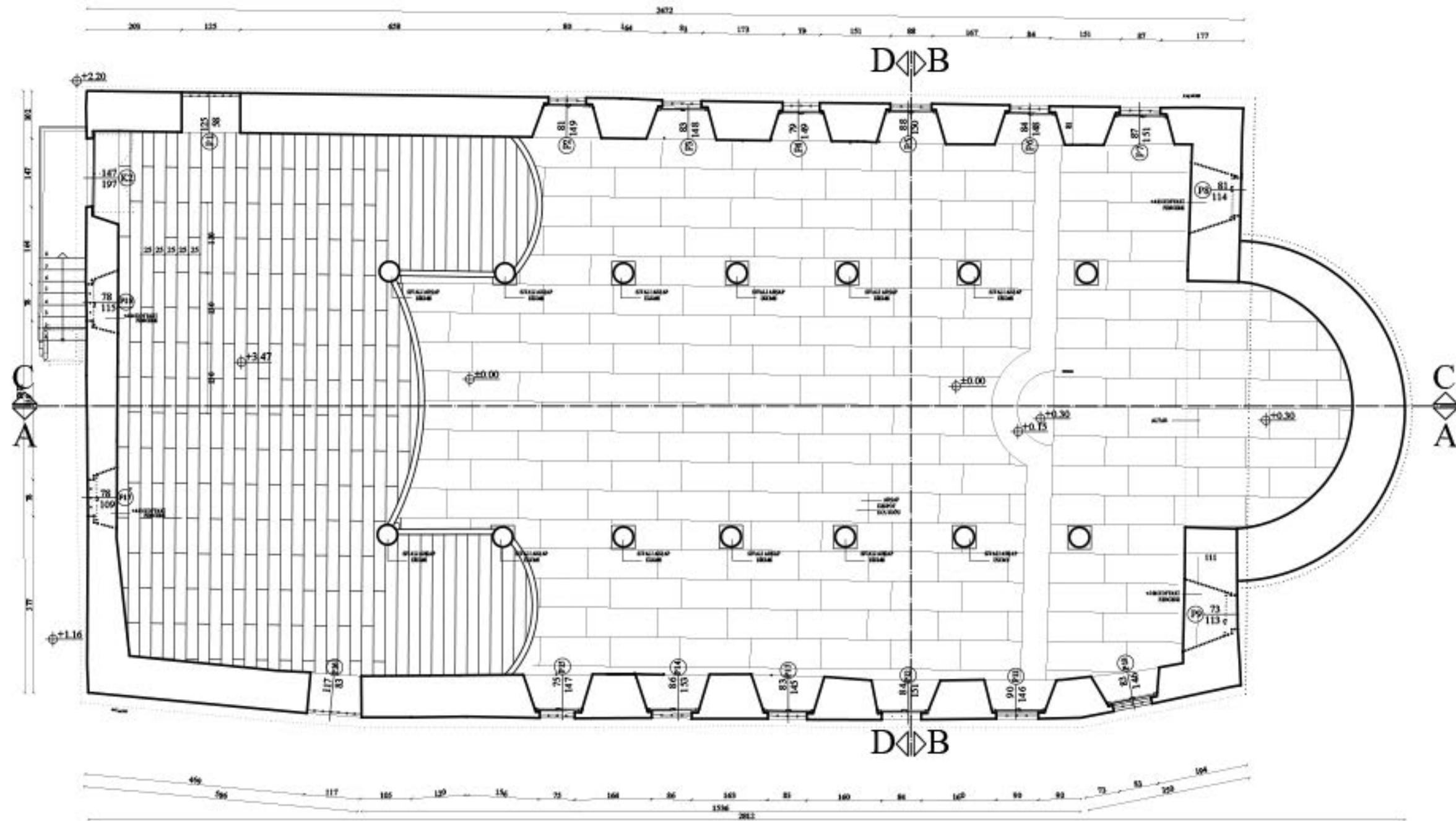
- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU DÖŞEME
PLANI

P.04

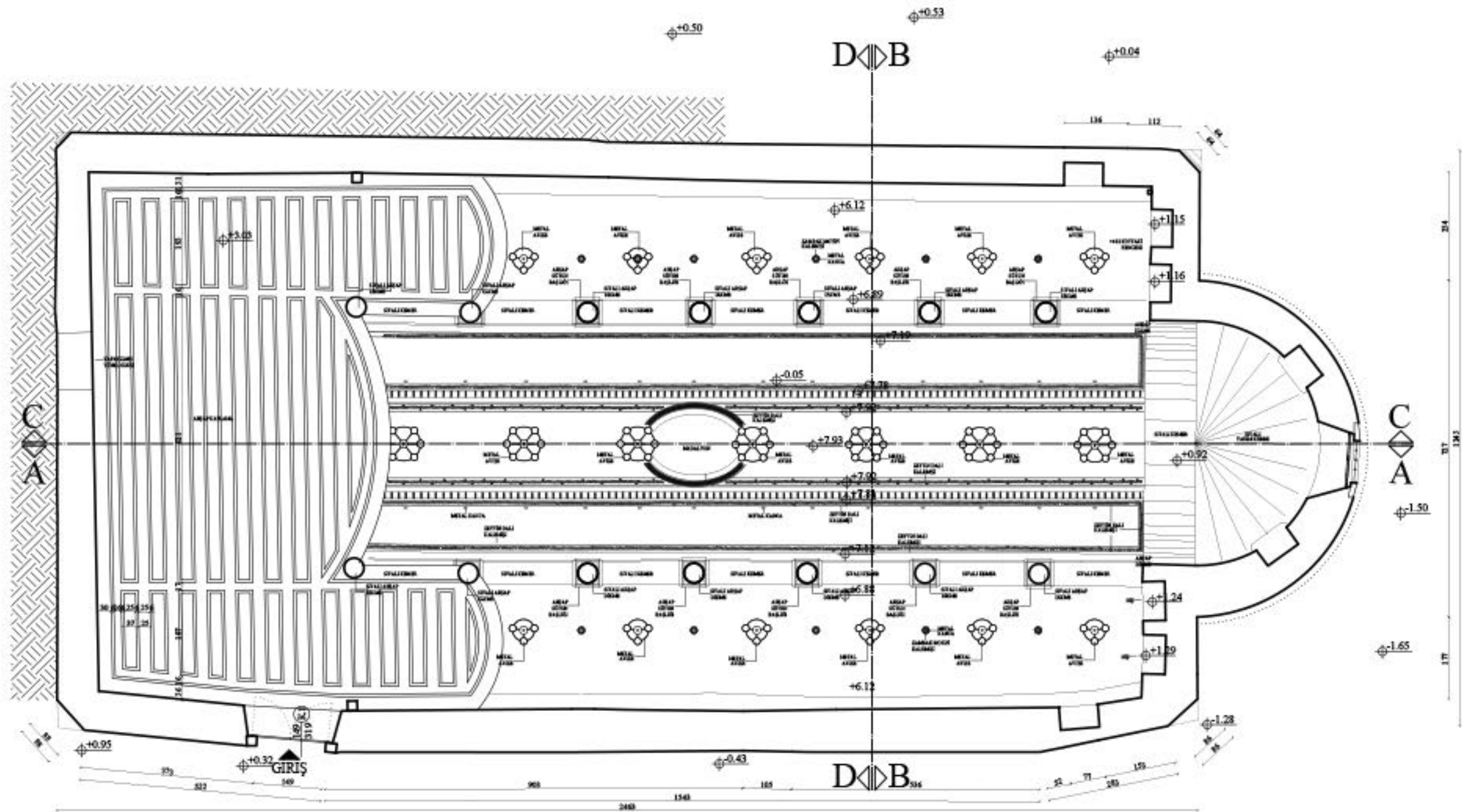
□ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
■ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

1. KAT DÖŞEME PLANI
(+4.40 KOTU PLANI)

P.05

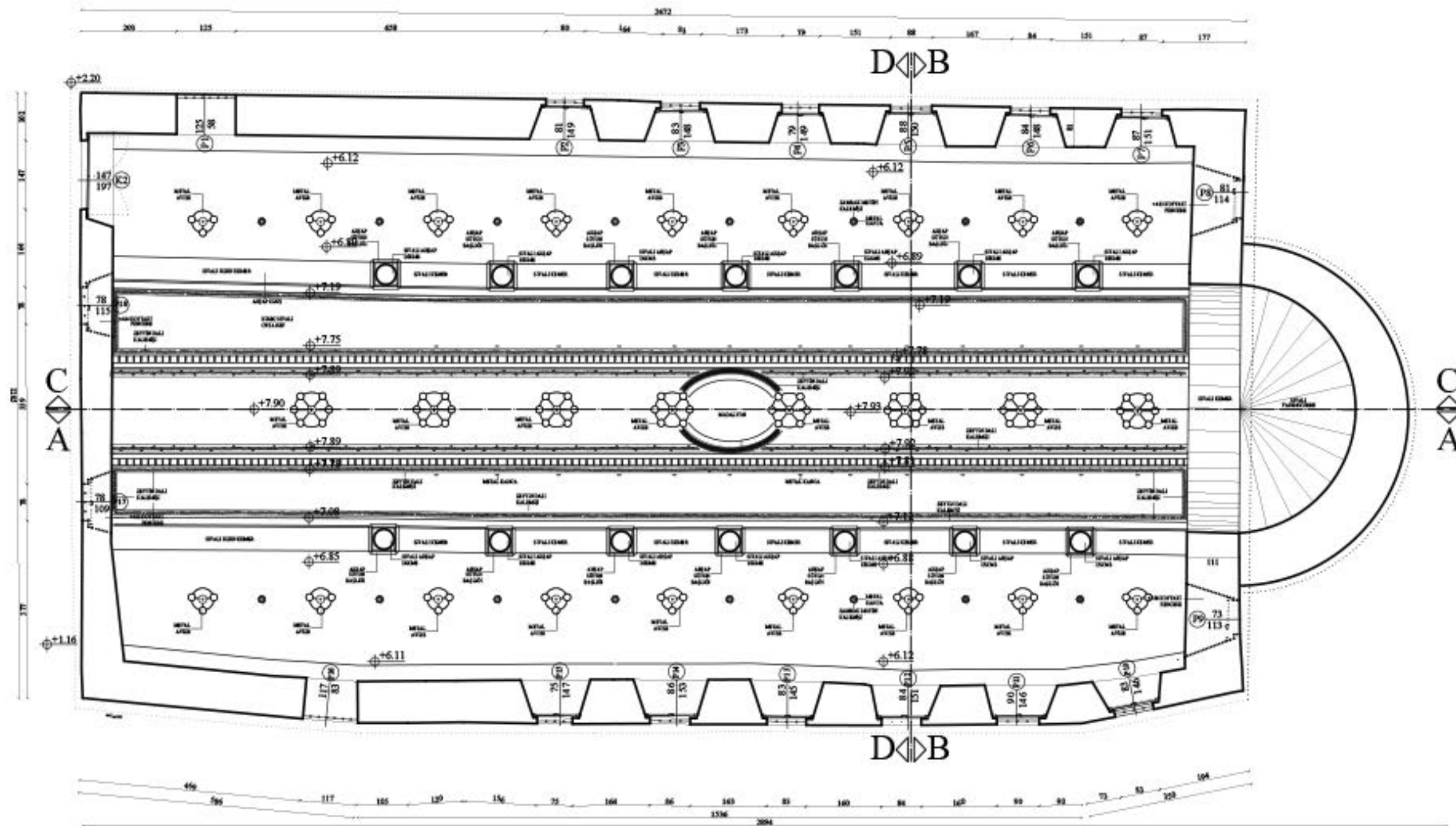

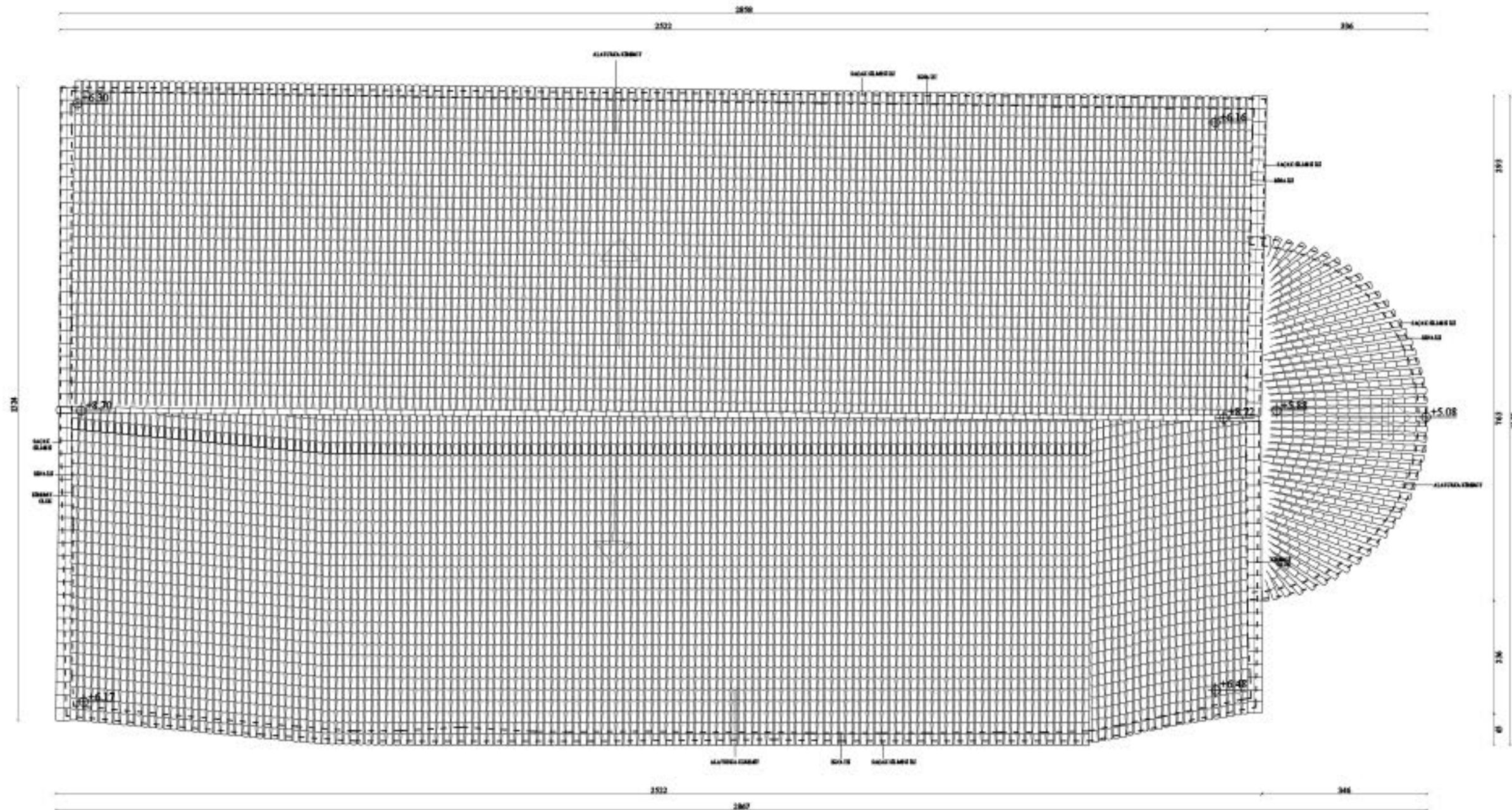
□ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
■ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

+1.15 KOTU TAVAN PLANI

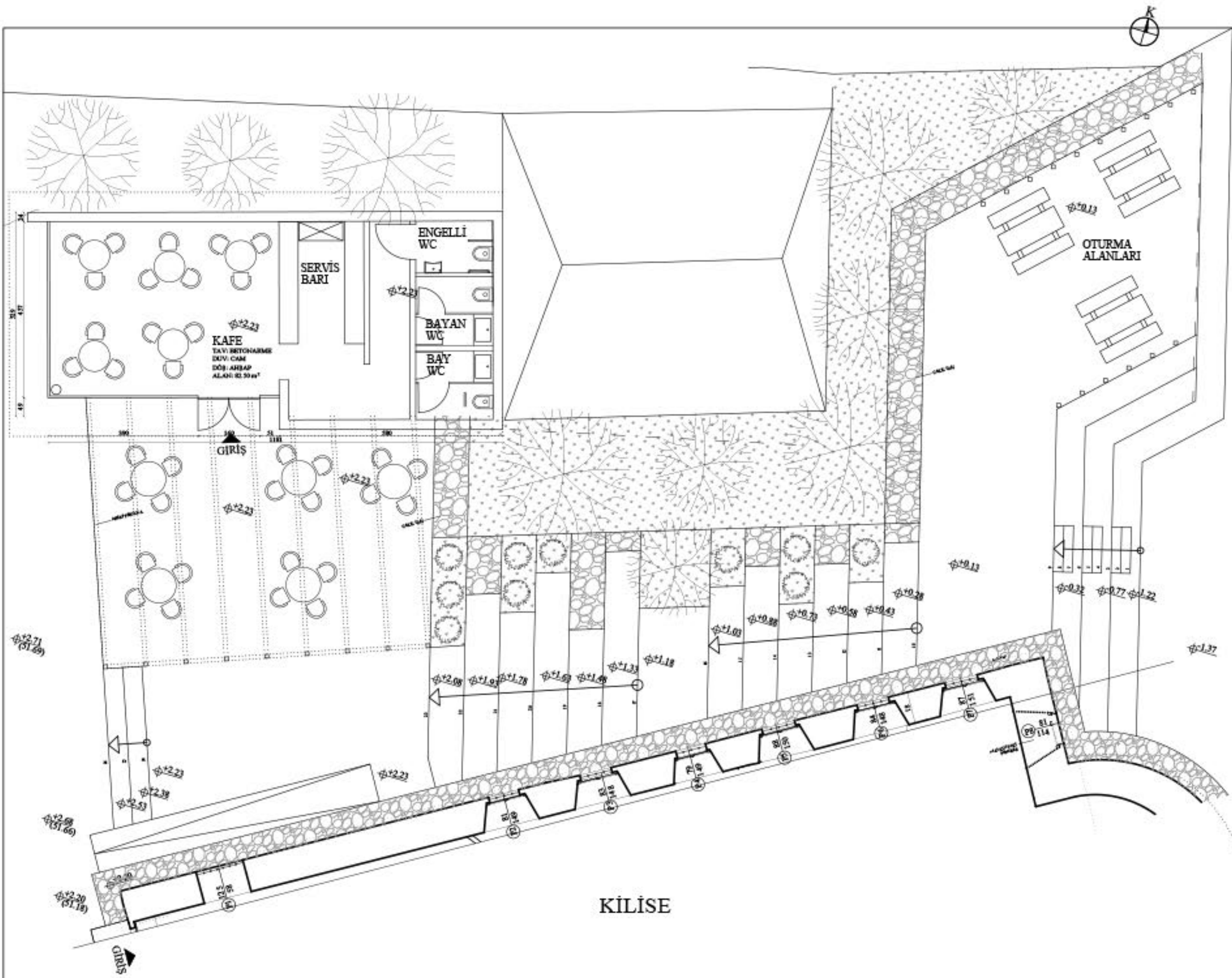

□ RÖLÖVE
□ RESTİTÜSYON
■ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

ÇATI PLANI

KİLİSE

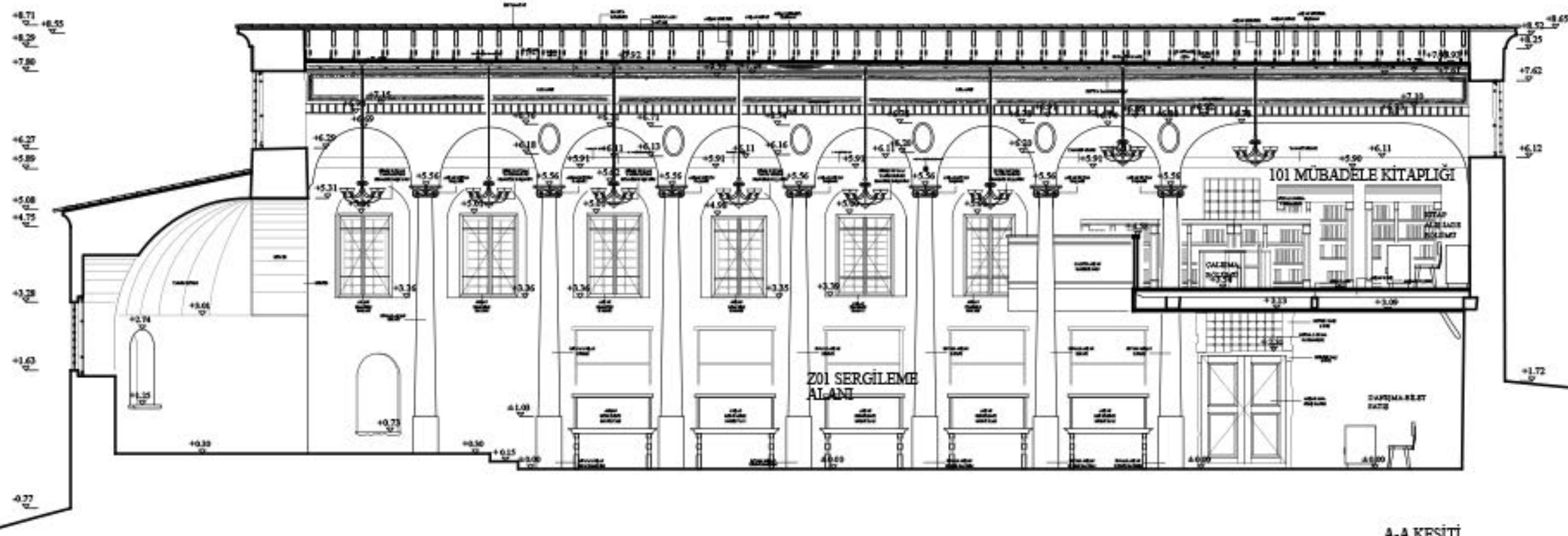

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

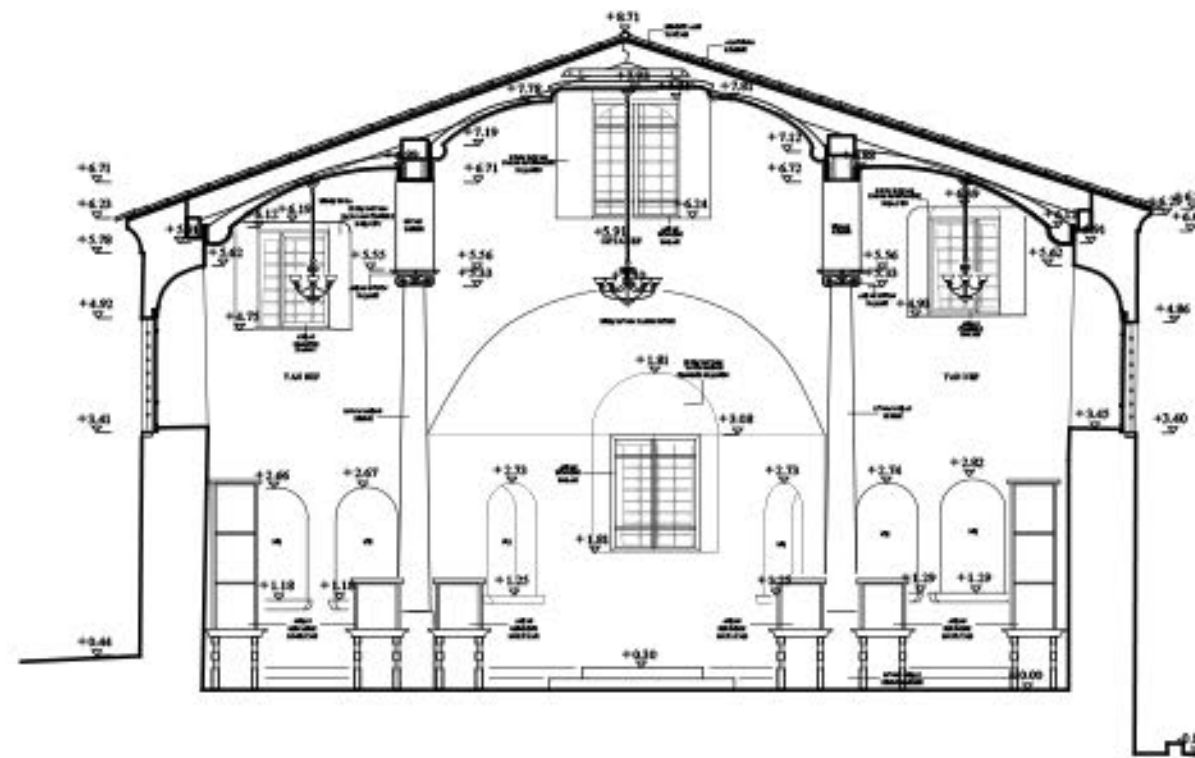
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
PLANLAR

KAFETERYA PLANI

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

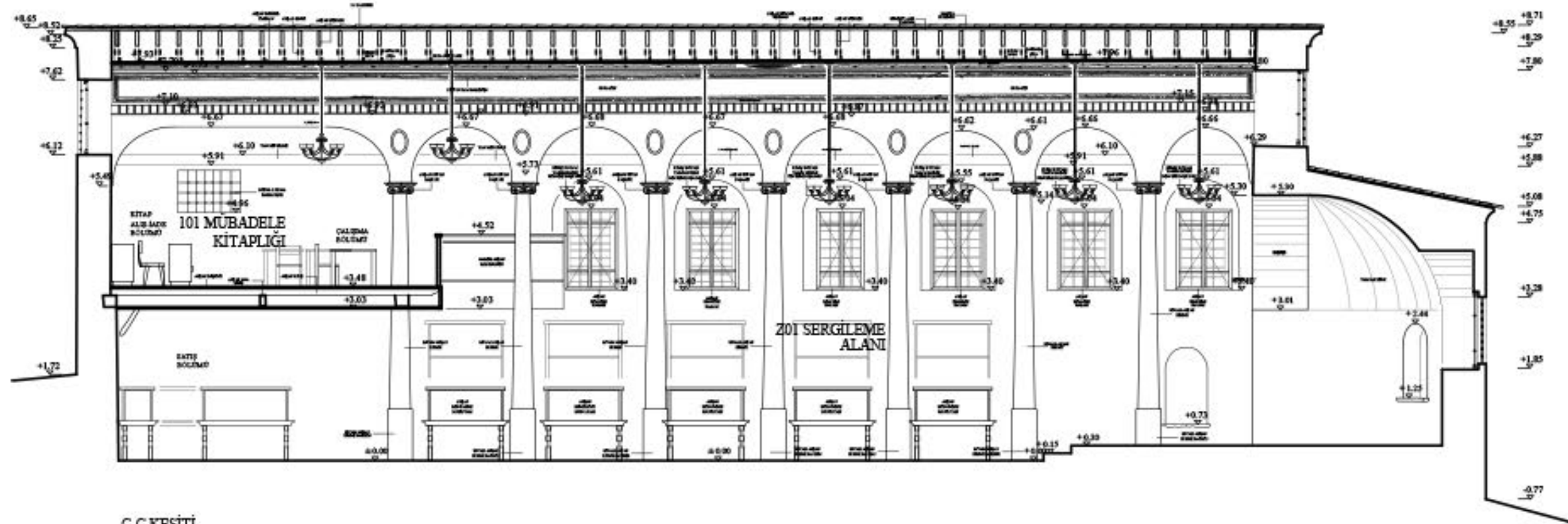

- ☐ RÖLÖVE
☐ RESTİTÜSYON
☒ RESTORASYON

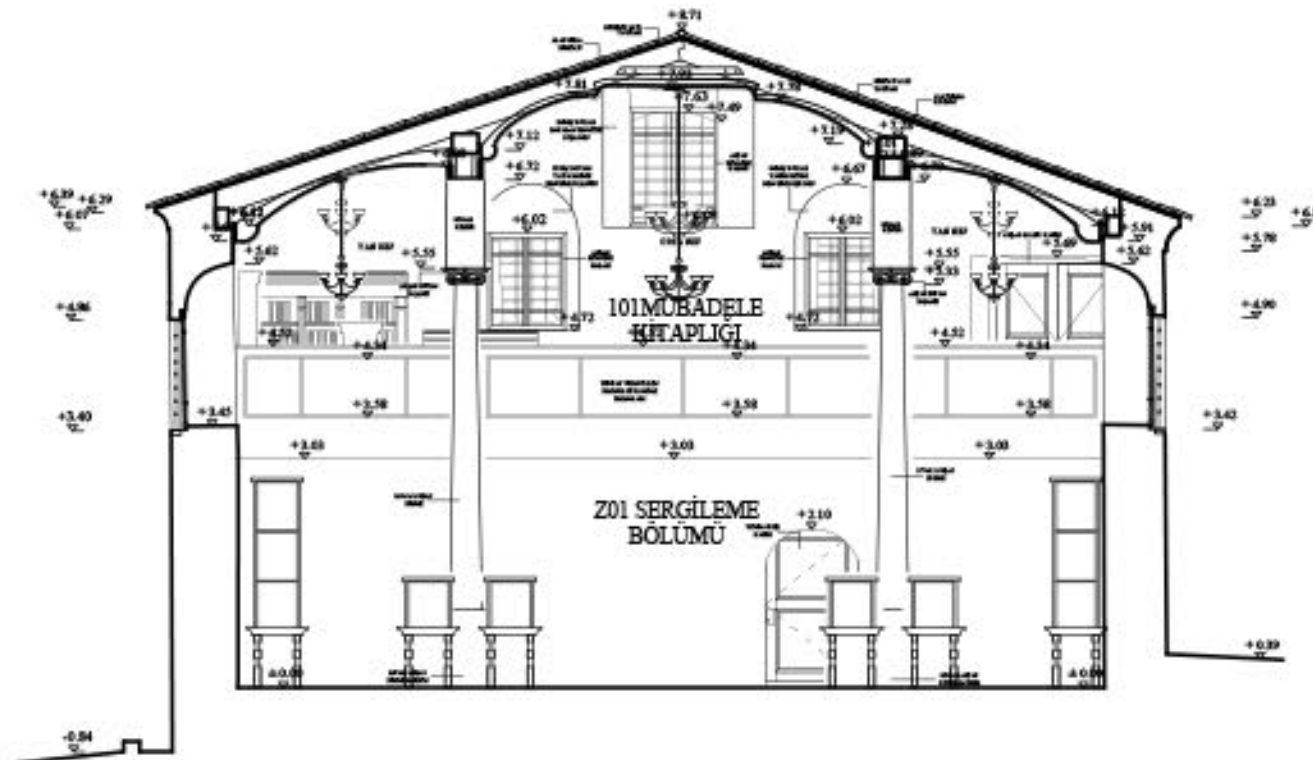
ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
KESİTLER

A-A, B-B VE E-E
KESİTLERİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

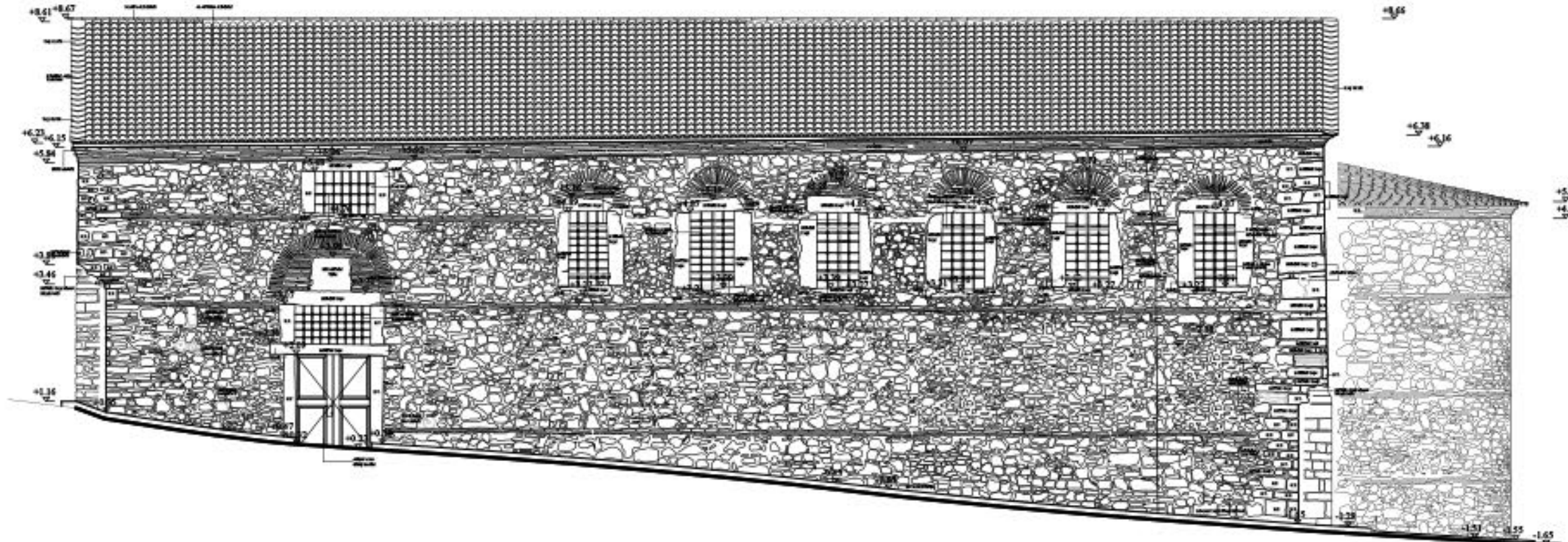
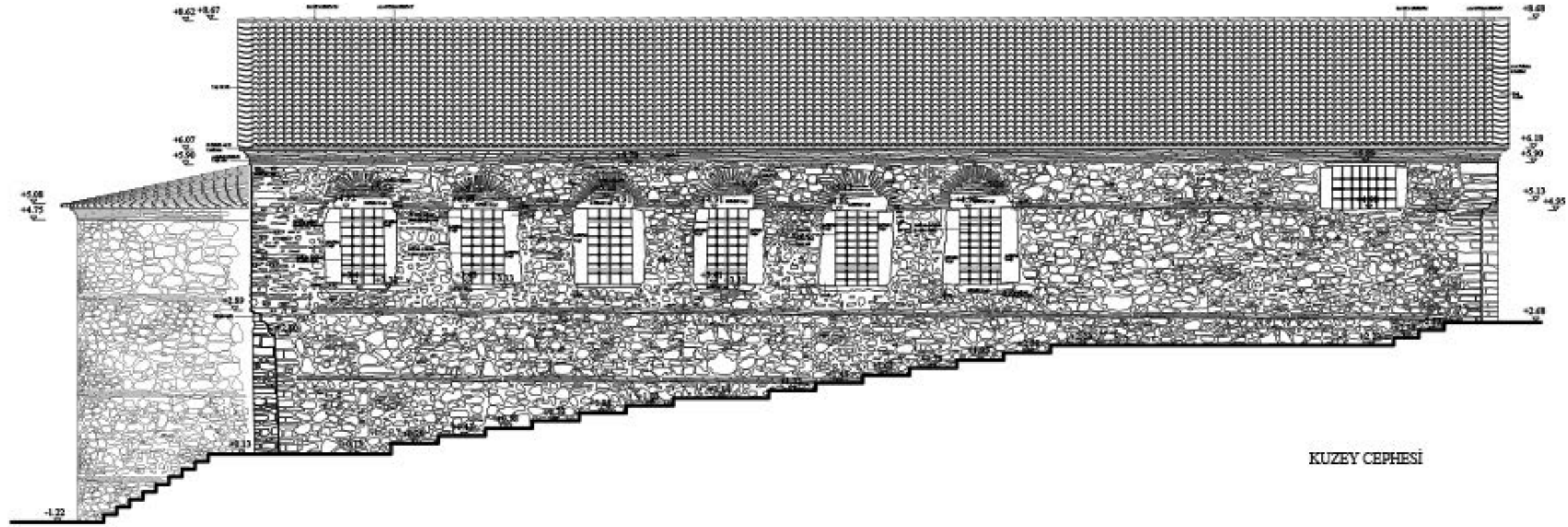

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

PAFTA ADI:
KESİTLER

C-C VE D-D KESİTLERİ

K.T.: KÜFEKİ TAŞI

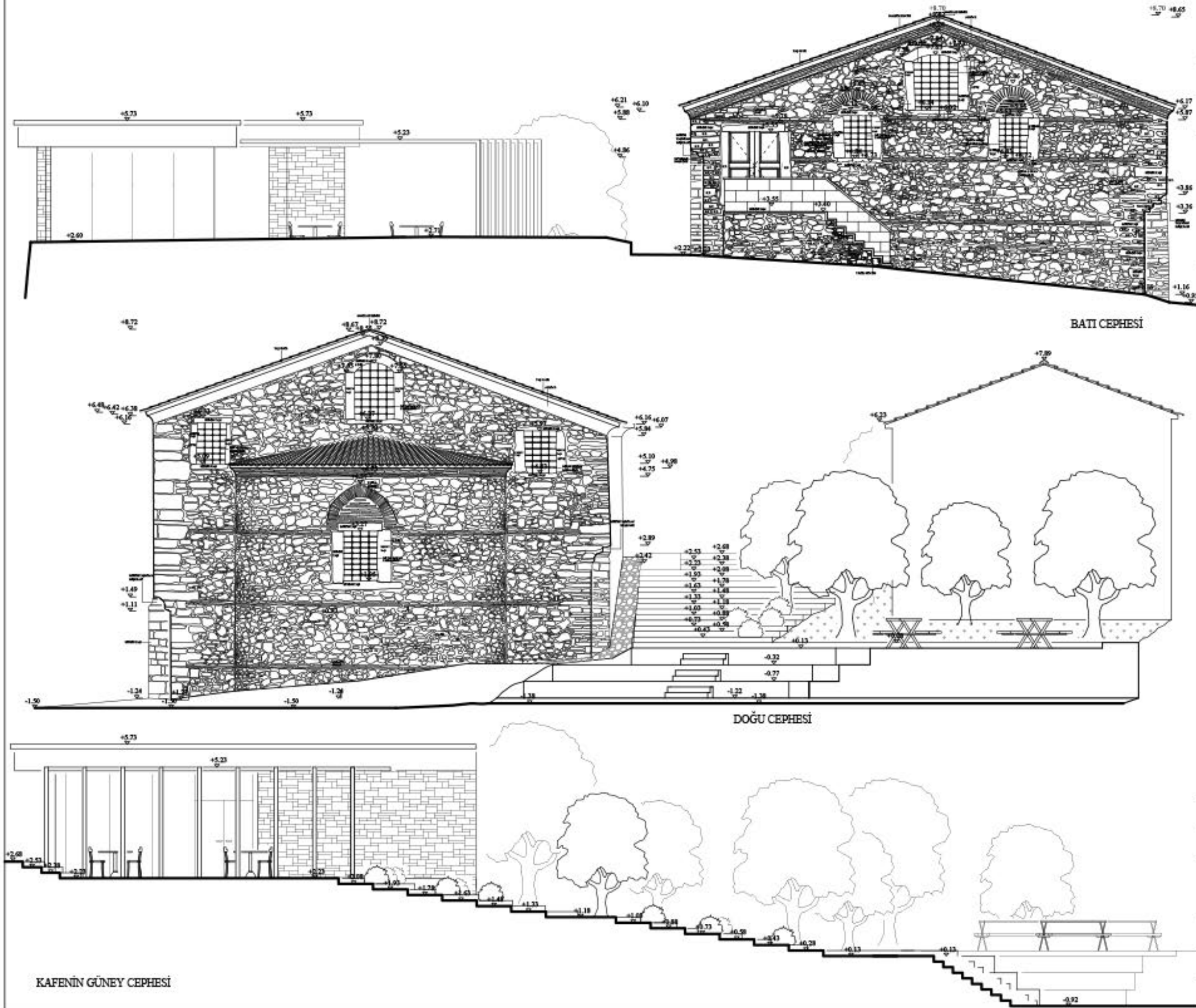

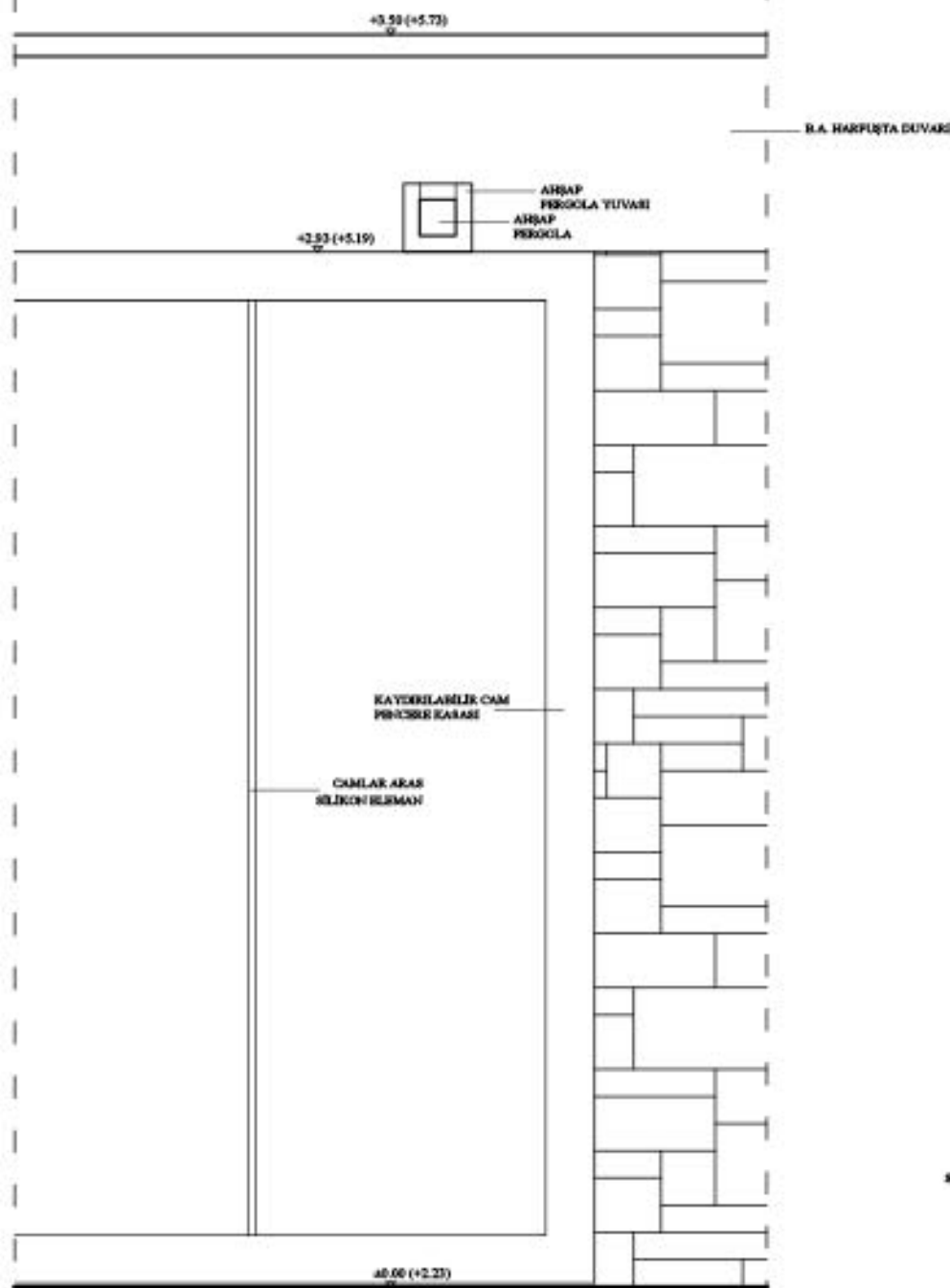
- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/100

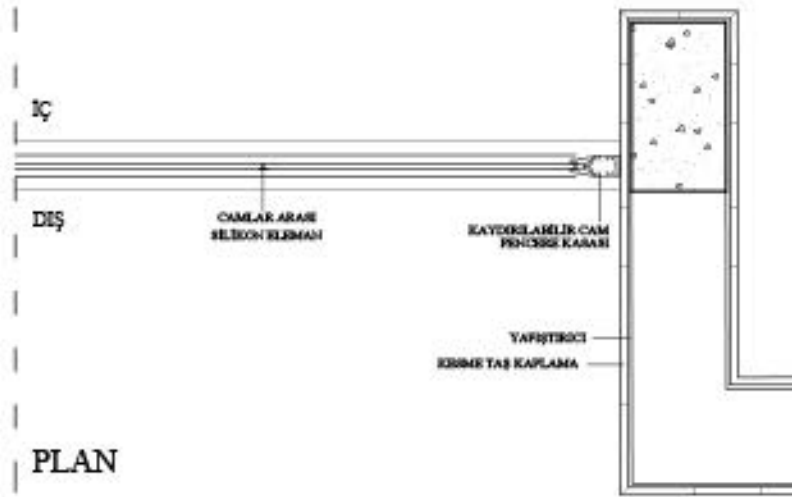
PAFTA ADI:
CEPHELER

KUZEY VE GÜNEY
CEPHELERİ

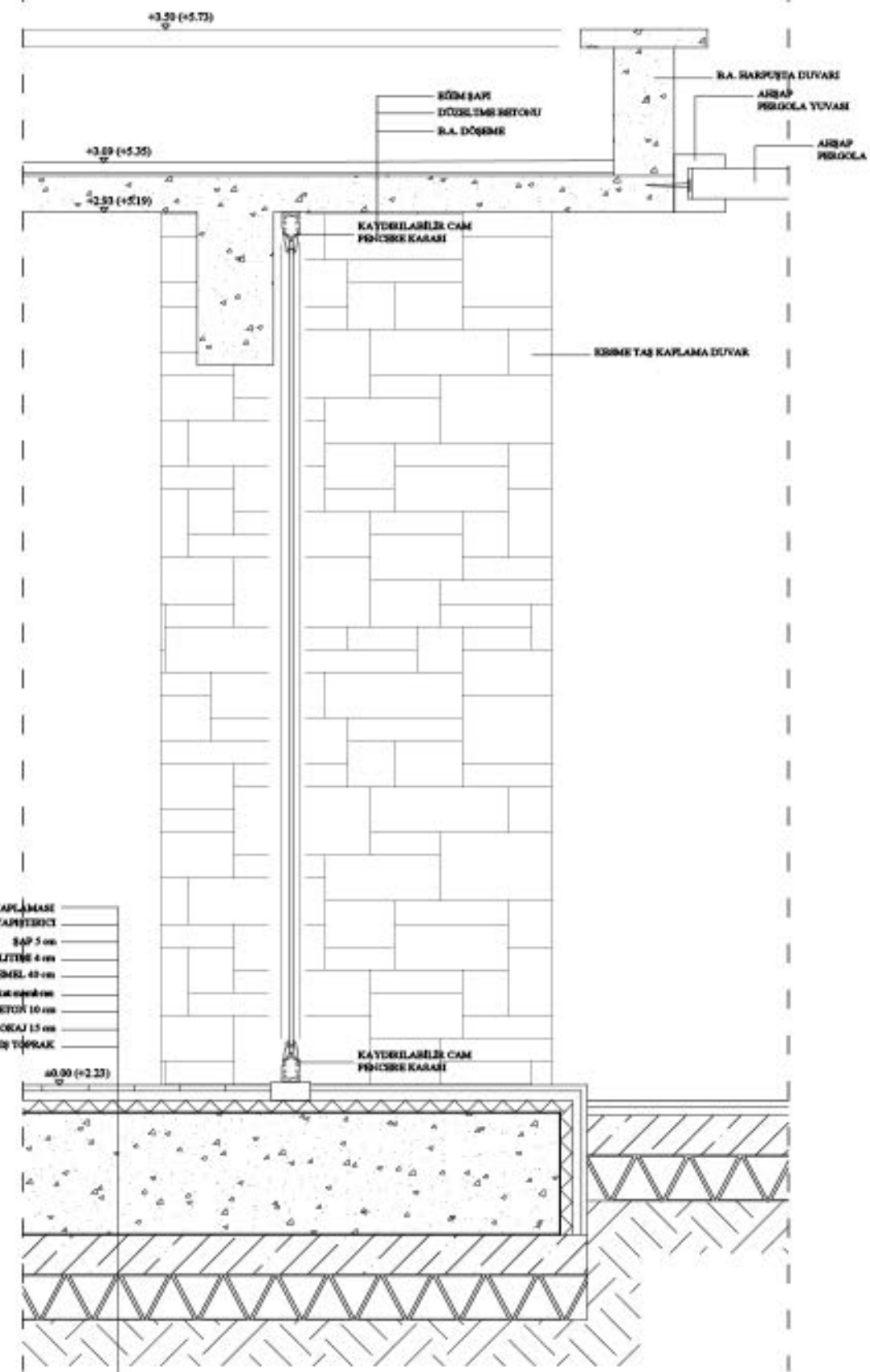

GÖRÜNÜŞ

PLAN

AĞAÇ DÖŞEME KAPLAMASI
YAPITIRICI
SAP 5 cm
İÇİ YALITIMI 4 cm
R.A. RADYATÖR 40 cm
SU YALITIMI 3 cm (2 kat) su geçirmez
GÜBÜRÜT 10 cm
BLOKAJ 15 cm
SİNGİRTİLMİŞ TOPRAK

KESİT

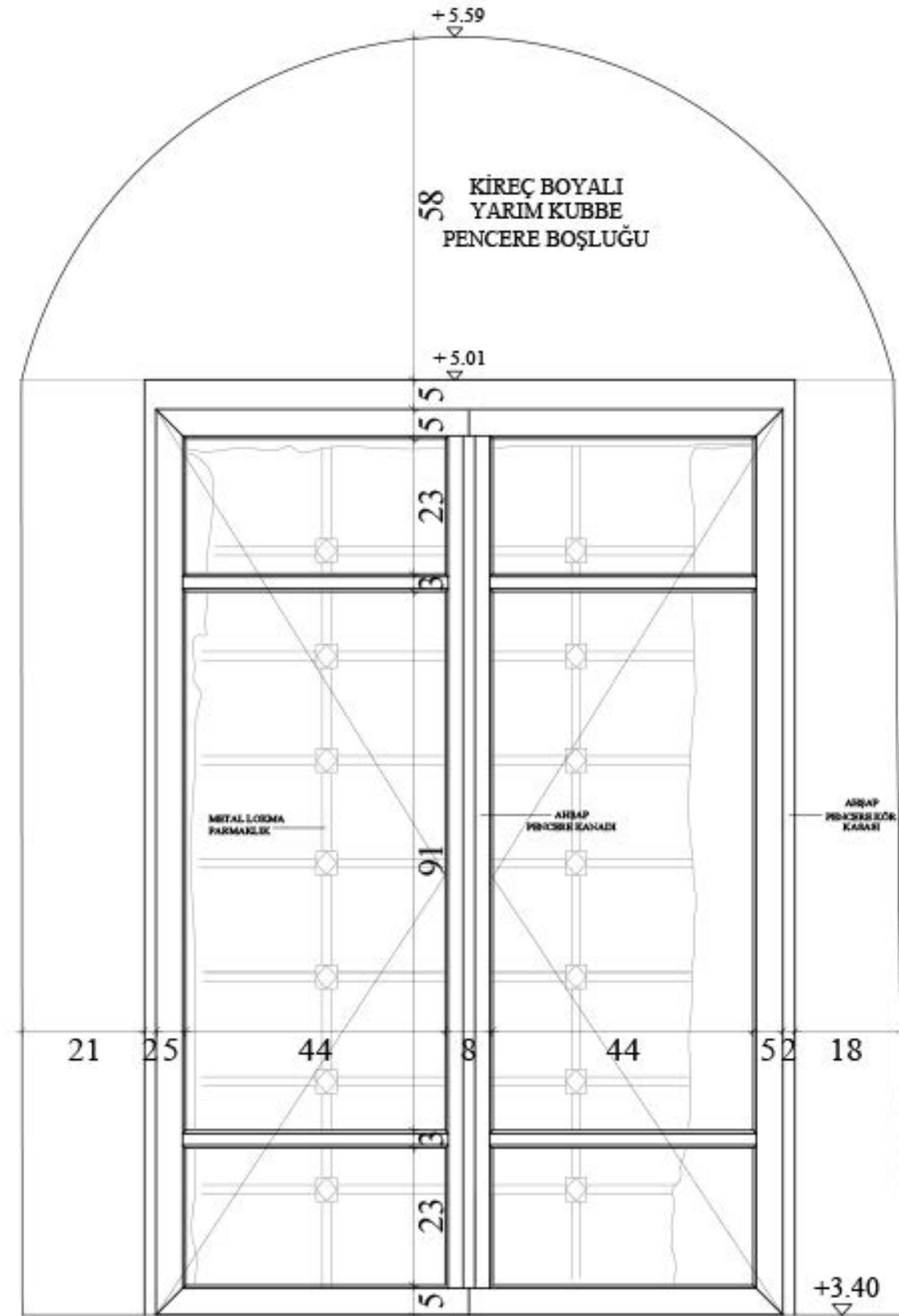
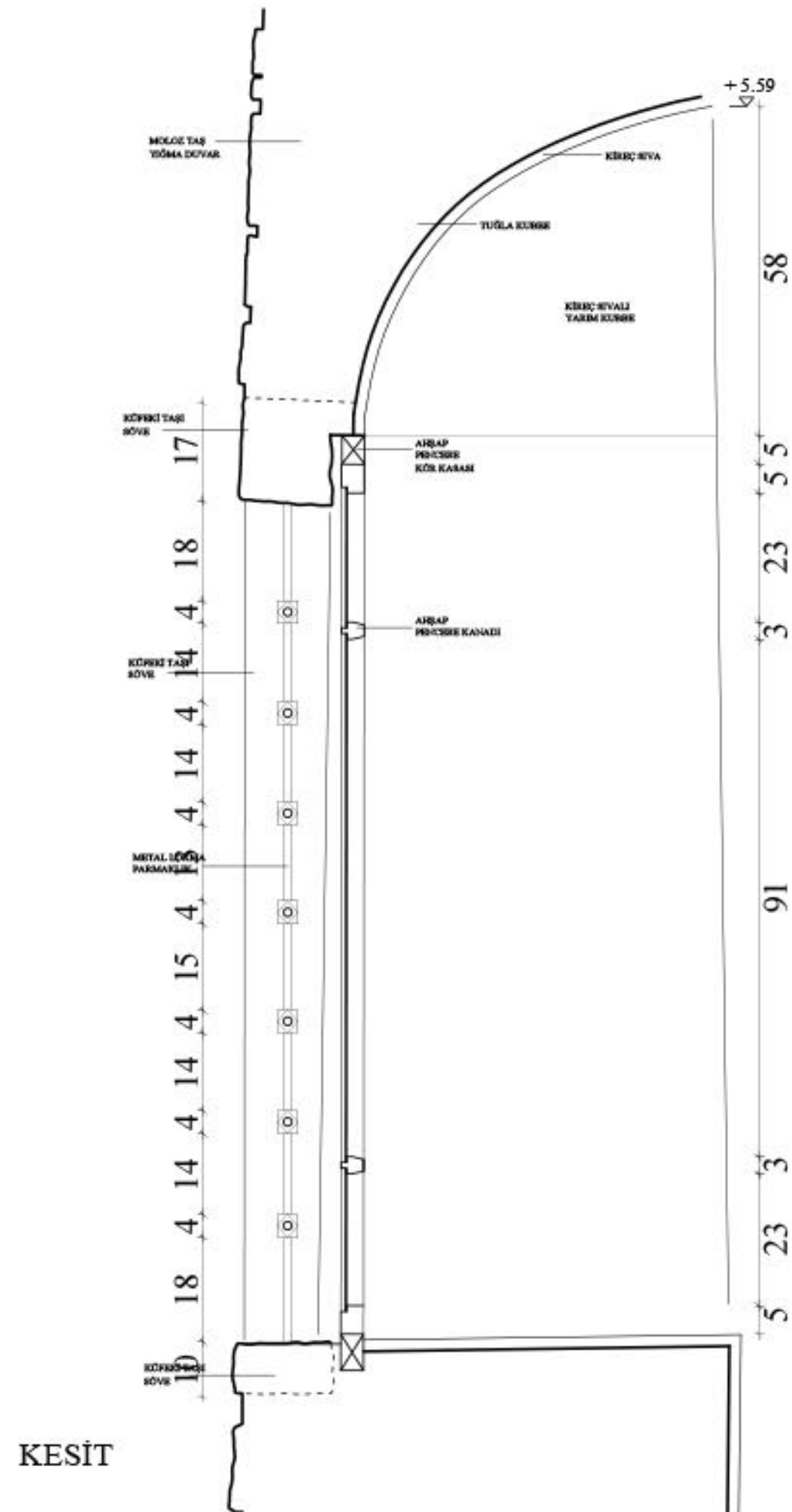

- ☐ RÖLÖVE
☐ RESTİTÜSYON
☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/20

PAFTA ADI:
DETAYLAR

KAFE / PASTANE SİSTEM
DETAYI

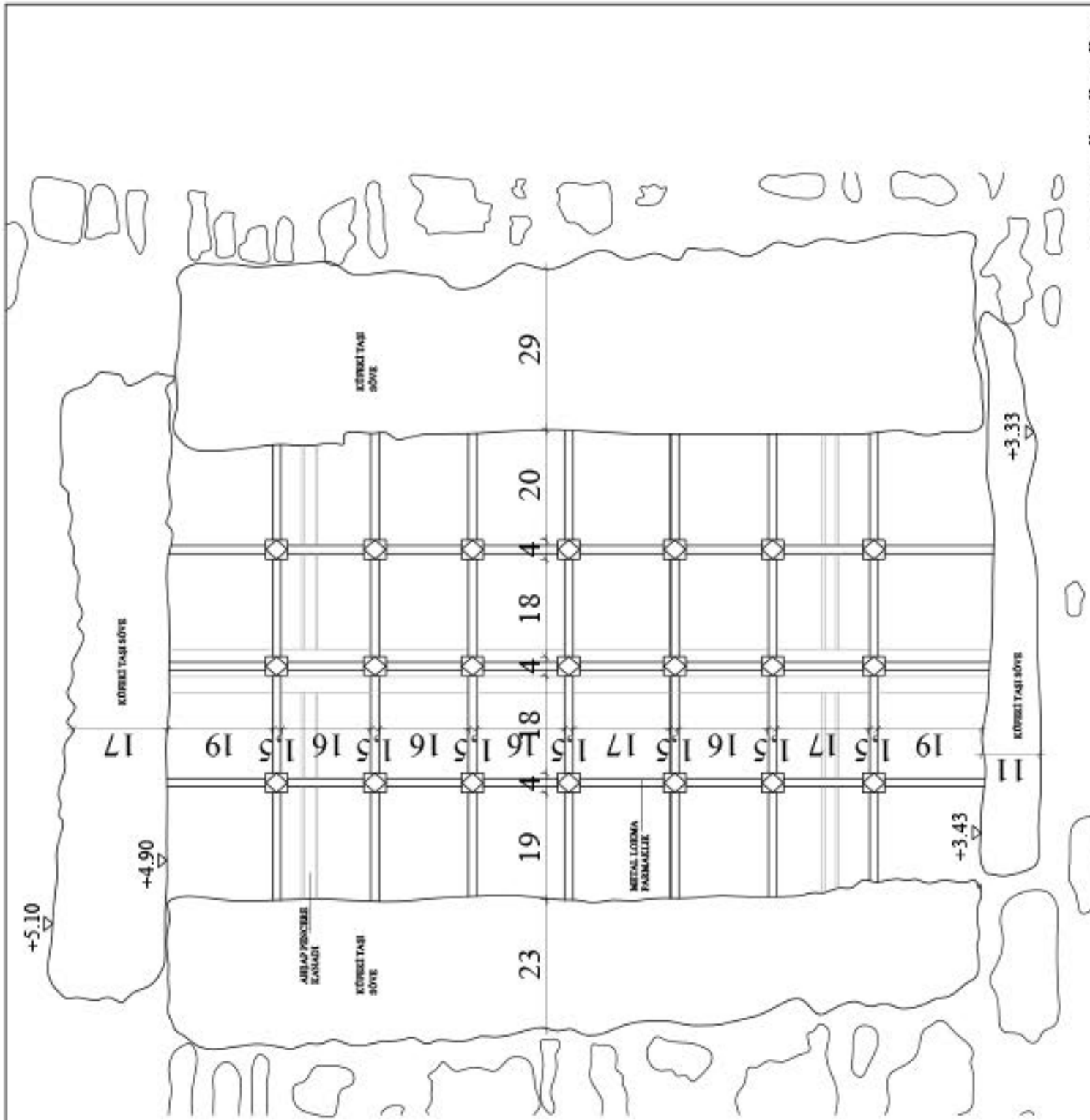

☐ RÔLÔVE
☒ RESTITÜSYON
☐ RESTORASYON

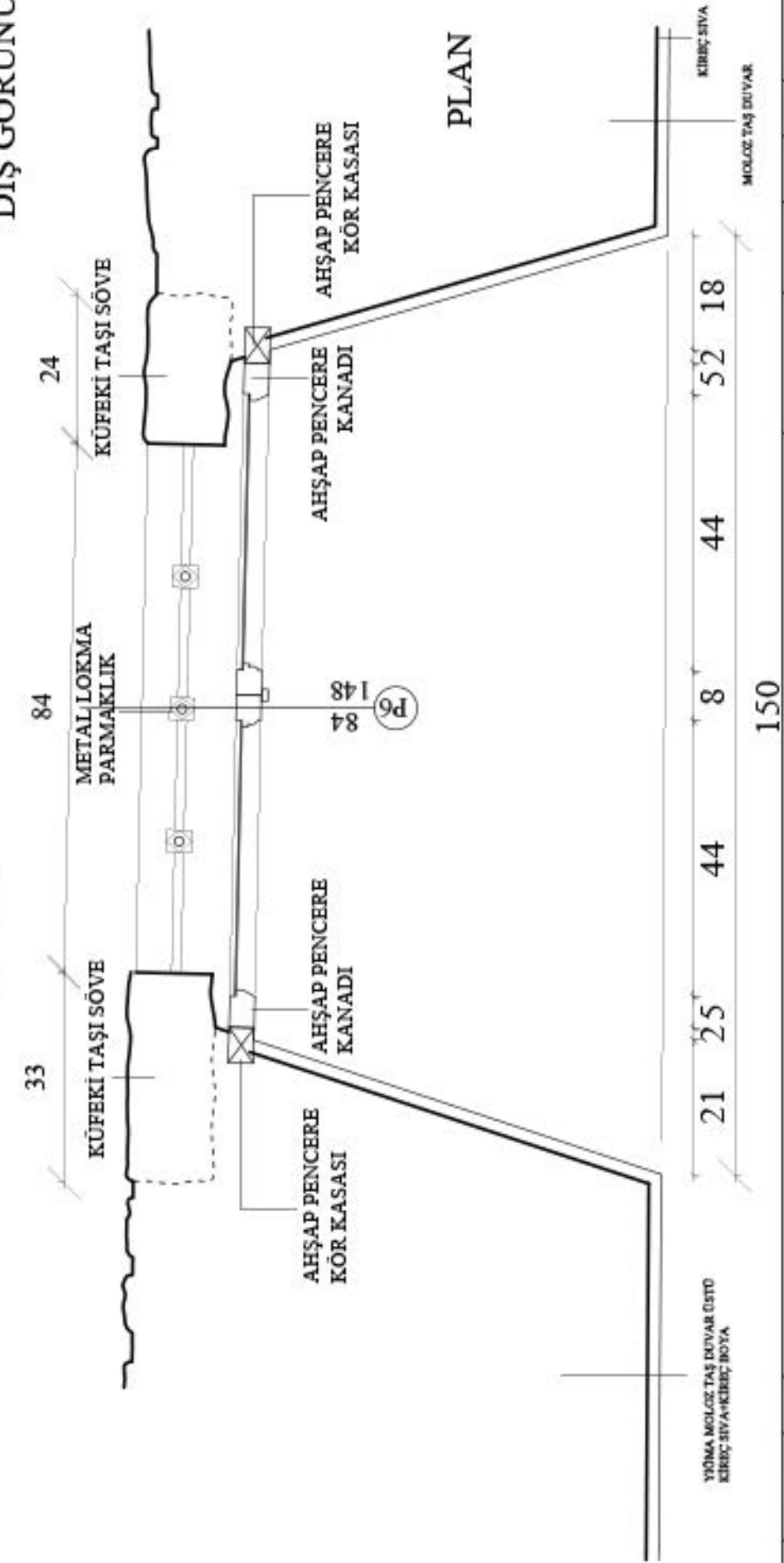
ÖLÇEK:1/10

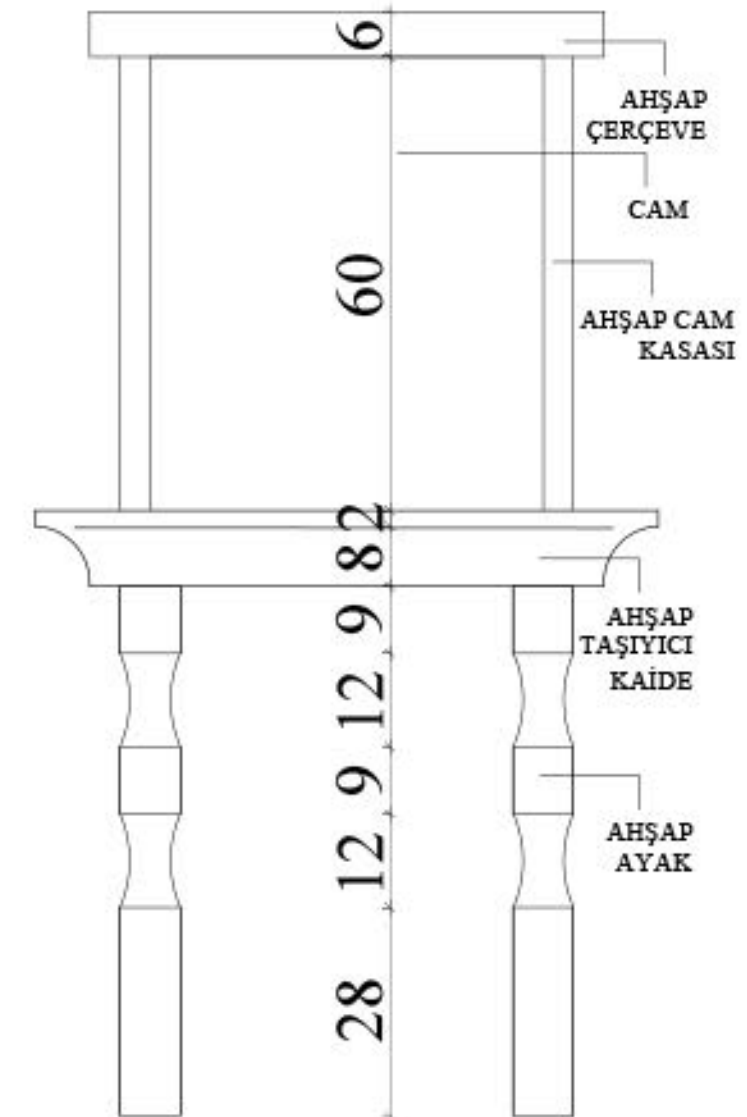
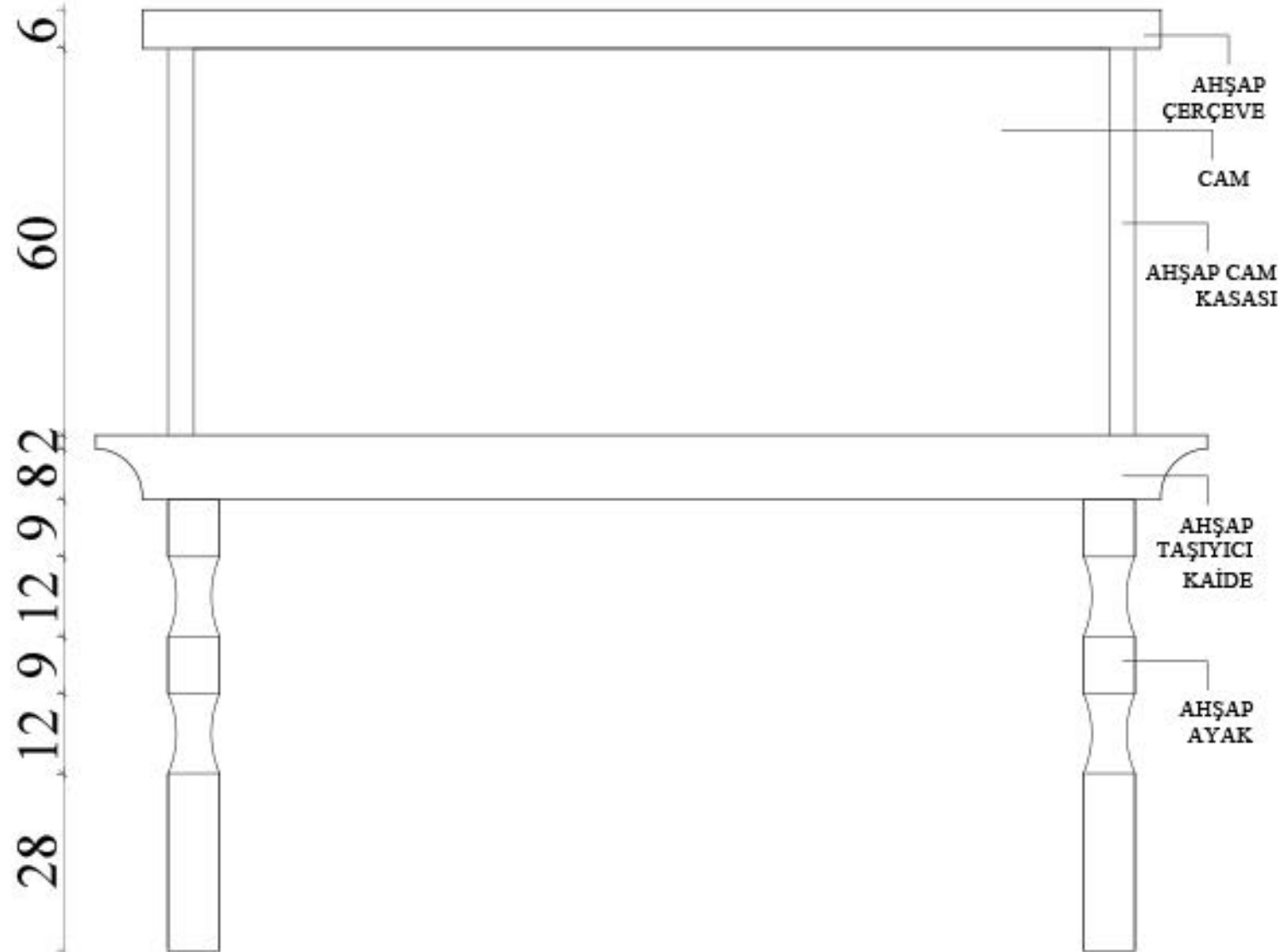
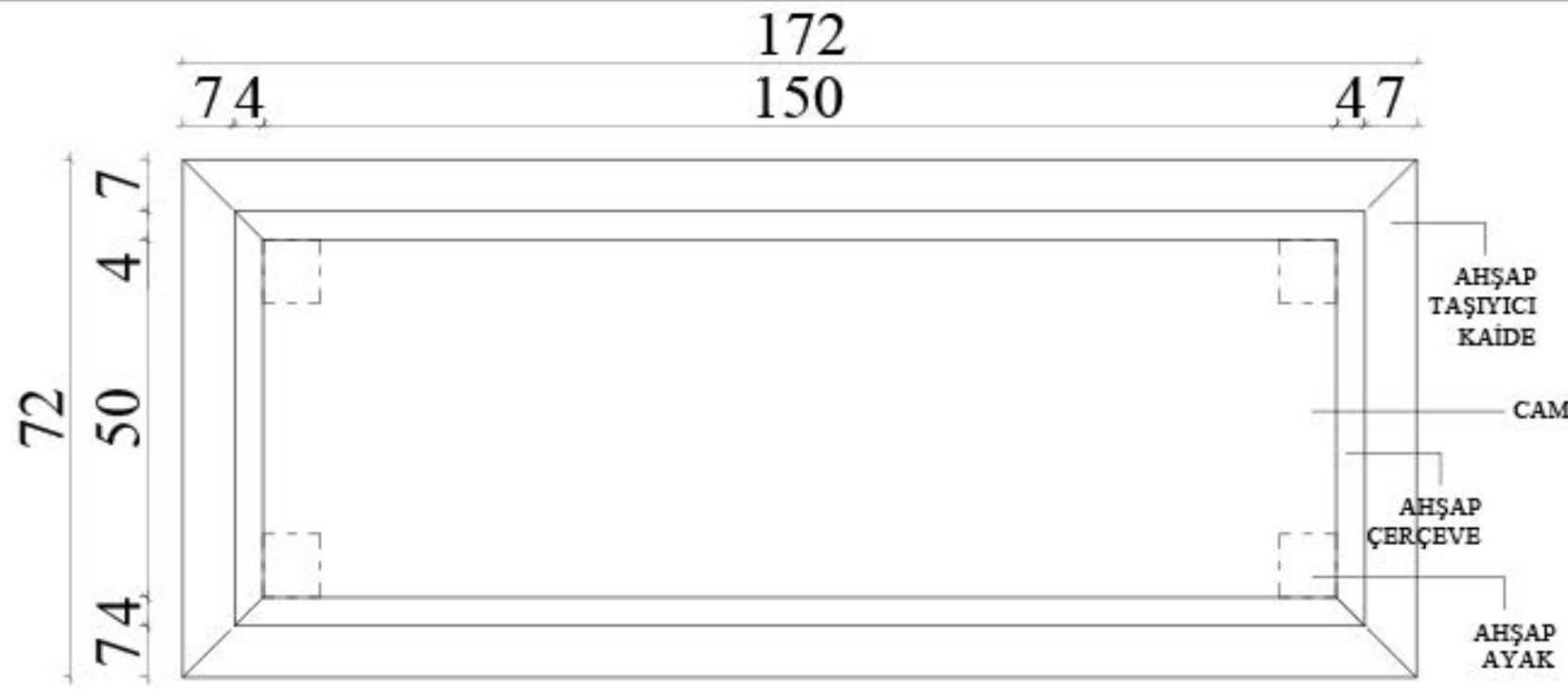
PAFTA ADI:
DETAYLAR

PENCERE DETAYI (1)

DIŞ GÖRÜNÜŞ

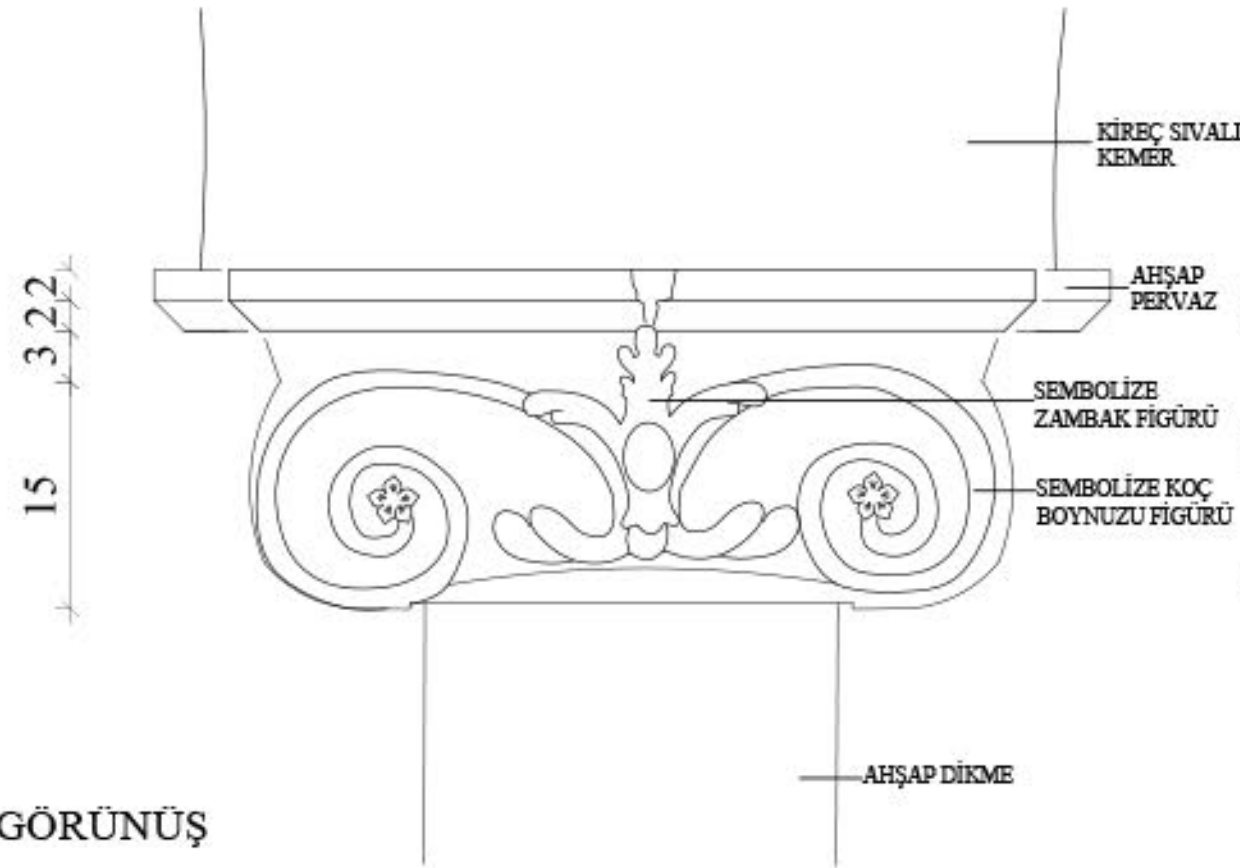
- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/10

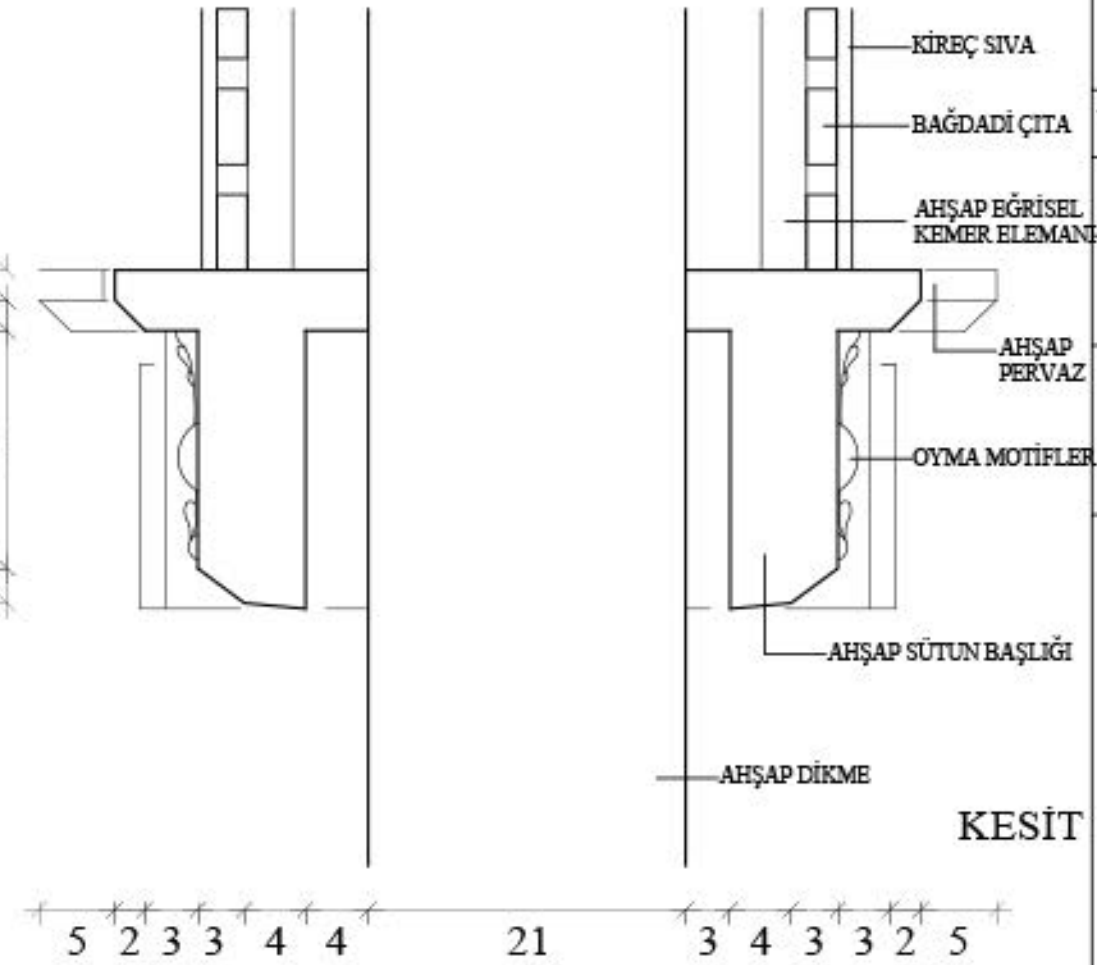
PAFTA ADI:
DETAYLAR

AHŞAP SERGİLEME
MOBİLYASI DETAYI

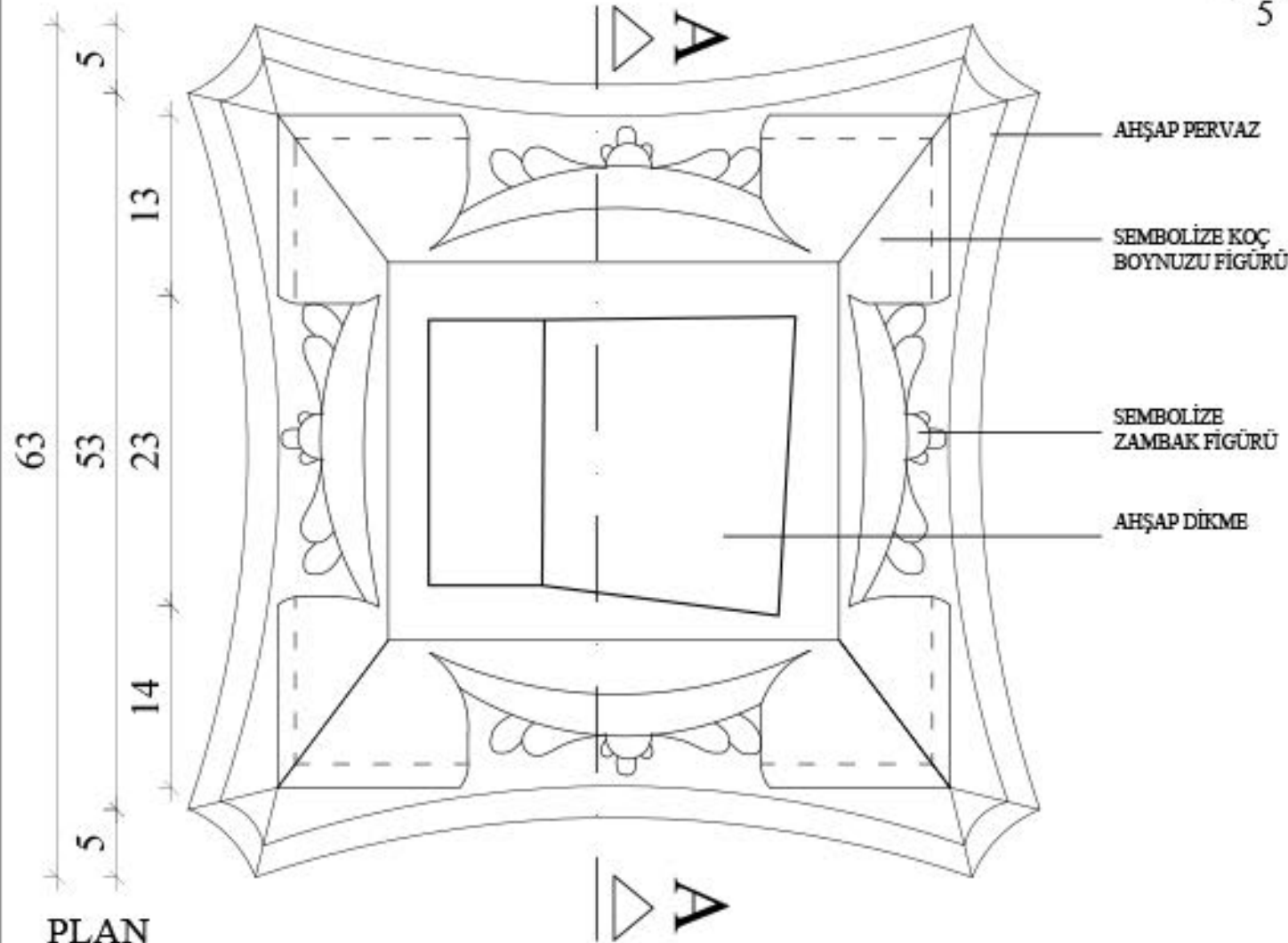
GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

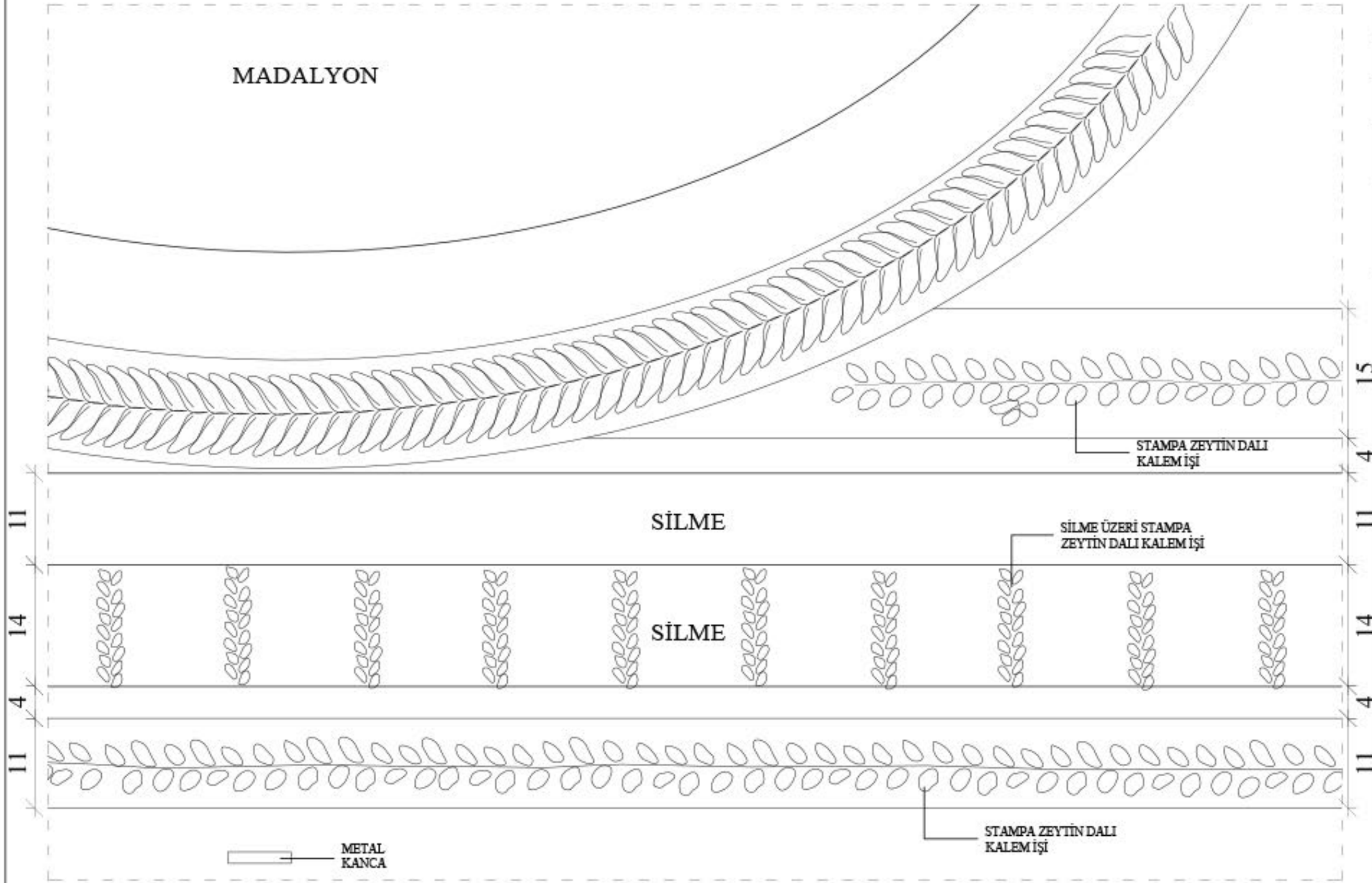

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

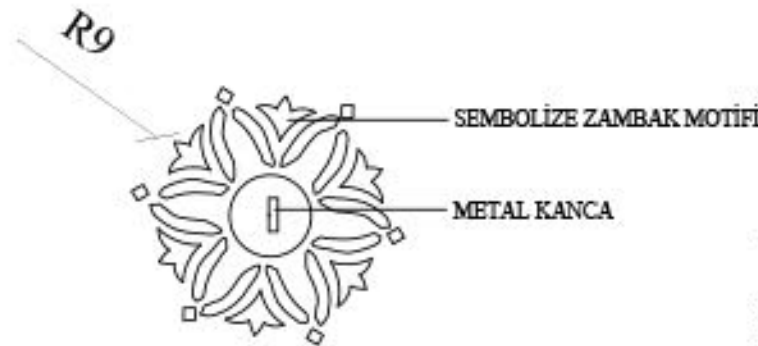
ÖLÇEK: 1/5

PAFTA ADI:
PLANLAR

SÜTÜN BAŞLIĞI DETAYI P.19

ORTA NEFLERDEKİ
STAMPA ZEYTİNDALİ
KALEMİŞİ DETAYI

YAN NEFLERDEKİ
STAMPA ZAMBAK MOTİFİ
ROZET DETAYI

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RESTİTÜSYON
- ☒ RESTORASYON

ÖLÇEK: 1/5

PAFTA ADI:
PLANLAR

KALEMİŞİ DETAYLARI 1/5

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Bengisu Özkılavuz

Doğum Yeri ve Tarihi: Çankaya / 22.03.1989

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Fethiye Kemal Mumcu Anadolu Lisesi, Ankara 2003-2007

Lisans : Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 2007-2012

Yüksek Lisans : Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Bilim Dalı 2014-

Çalıştığı Kurum: Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü / Araştırma Görevlisi 2014-

İletişim: bengisu@uludag.edu.tr

Yayınlar:

Sağiroğlu Ö. Özkılavuz B. 2013. Sürdürülebilir Kırsal Dokuyu Oluşturan Yapı Malzemeleri, Ahşap, Taş, Kerpiç'in Orta Anadolu Bölgesi Üzerinden Örneklenmesi. Akıllı Yeşil Binalar Kongresi ve Sergisi, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara. s. 328-341

Özkılavuz B., Türkan S. 2015. Osmangazi Kaymakamlığı (Haşim İşcan İlkokulu), Docomomo_tr Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XI. Poster Sunuşları, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Bolu, s. 37